

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΜΕ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΠΙΕΣΕΙΣ

Παραλία Μικρός Γιαλός, Λευκάδα

Φωτό: Ι. Α. Παπαδόπουλος

ΦΟΙΤΗΤΗΣ:
Ι.Α.ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:
ΜΠΕΡΙΑΤΟΣ ΗΛΙΑΣ
ΓΙΑΝΝΑΚΟΥΡΟΥ ΓΕΩΡΓΙΑ
ΛΟΥΚΙΣΣΑΣ ΦΙΛΙΠΠΟΣ

ΒΟΛΟΣ, ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1995

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΦΟΙΤΗΤΗΣ:
Ι.Α.ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ
ΜΕ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΠΙΕΣΕΙΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:
ΜΠΕΡΙΑΤΟΣ ΗΛΙΑΣ
ΓΙΑΝΝΑΚΟΥΡΟΥ ΓΕΩΡΓΙΑ
ΛΟΥΚΙΣΣΑΣ ΦΙΛΙΠΠΟΣ

ΒΟΛΟΣ, ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1995

αρ. εισ. 1995/3

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 895/1
Ημερ. Εισ.: 13-05-1996
Δωρεά: Συγγραφέας
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΜΧΠΠΑ
1995
ΠΑΠ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ.....	3
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ-ΣΧΗΜΑΤΩΝ-ΧΑΡΤΩΝ-ΠΙΝΑΚΩΝ.....	5
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	7
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΟΡΩΝ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΩΝ.....	14
2.1 Γενικά.....	14
2.2 Ανάλυση επιμέρους όρων.....	14
2.2.1 Αιγιαλός.....	15
2.2.2 Παραλία.....	16
2.2.3 Παράκτια ζώνη.....	16
2.2.4 Η έννοια της διαχείρισης.....	20
2.2.5 Τουρισμός και τουριστικές πιέσεις.....	21
2.2.6 Διαχείριση παρακτίων περιοχών με τουριστικές πιέσεις.....	22
3. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΤΙΟΣ ΧΩΡΟΣ.....	25
○ 3.1 Είδη παρακτίων περιοχών και κριτήρια διαφοροποίησης τους.....	25
3.2 Οι τουριστικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται στις παράκτιες περιοχές.....	28
3.3 Επιπτώσεις του τουρισμού στις παράκτιες ζώνες· η ανάγκη διευθέτησης του προβλήματος.....	34
3.4 Σχεδιασμός των ακτών.....	36
4.ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΜΕ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΠΙΕΣΕΙΣ.....	43
4.1 Η συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη διαχείριση του παράκτιου χώρου.....	43
4.1.1 Ευρώπη 2000.....	45
4.1.2 Πέμπτο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον. Στόχος η Αειφορία.....	46
4.1.3 Τάσεις και προοπτικές για την ενιαία διαχείριση των παρακτίων ζωνών.....	49
4.2 Η Ελληνική Εμπειρία. Θεσμοί και Πολιτικές.....	52
4.2.1 Γενική επισκόπηση του Θεσμικού πλαισίου.....	52
4.2.2 Ο Α.Ν. 2344/1940.....	56
4.2.3 Θεσμικές παρεμβάσεις για τον τουρισμό που σχετίζονται με τον παράκτιο χώρο.....	57

4.2.4 Πολιτικές για τη διαχείριση των παρακτίων περιοχών με
τουριστικές πιέσεις 61

5. ΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΑΚΤΩΝ ΜΕ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ
ΠΙΕΣΕΙΣ 71

5.1 Γενική Επισκόπηση των προγραμμάτων που αναπτύχθηκαν για τη
διαχείριση των ακτών από το 1980 και μετά 71

5.2 Εθνικό Πρόγραμμα Διαχείρισης Ακτών (Ε.Π.Δ.Α.) 72

5.3 Η Κοινοτική Πρωτοβουλία ENVIREG..... 77

    5.3.1 Γενικά στοιχεία του προγράμματος 77

    5.3.2 Στόχοι του προγράμματος και ανάλυση των επιμέρους
    χρηματοδοτήσεων 82

    5.3.3 Απολογισμός του προγράμματος 99

5.4 Η αντιμετώπιση του ζητήματος των τουριστικών πιέσεων των
παρακτίων περιοχών μέσω τομεακών προγραμμάτων 101

    5.4.1 Επιχείριση Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης (ΕΠΑ)..... 101

    5.4.2 Ειδικές Χωροταξικές Μελέτες (ΕΧΜ) 105

    5.4.3 Τα Σχέδια Ανάπτυξης Περιοχών Β' Κατοικίας (Σ.Χ.Α.Π.)..... 110

    5.4.4 Τα προγράμματα ΣΕΣΥΛΑ και ΕΣΥΛΑ 111

    5.4.5 Άλλα Προγράμματα..... 114

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ 116

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΙΝΑΚΩΝ..... 124

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 139

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ

Α.Ε.Π.	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
Α.Ν.	Αναγκαστικός Νόμος
Α.Πάγος	Αρειος Πάγος
Α.Π.Θ.	Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Α.Π.Π.	Ακαθάριστο Περιφερειακό Προϊόν
Β.Δ.	Βασιλικό Διάταγμα
ΒΙ.ΠΑ.	Βιομηχανικό Πάρκο
ΒΙ.ΠΕ.	Βιομηχανική Περιοχή
ΒΙΟ.ΠΑ.	Βιοτεχνικό Πάρκο
ΒΙΠ-ΕΤΒΑ	Φορέας της ΕΤΒΑ για τη διαχείριση των ΒΙΠΕ
Γ.Ε.Ν.	Γενικό Επιτελείο Ναυτικού
Γ.Ι.Σ.	Γεωγραφικά συστήματα Πληροφοριών
Γ.Π.Σ.	Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο
Δ.Ε.Η.	Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού
Δ.Ε.Υ.Α.	Δημόσια Επιχείρηση Υδρευσης και Αποχέτευσης
Ε.	Εγκύκλιος
Ε.Γ.Τ.Π.Ε.	Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων
ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε.	Εθνικό Ιδρυμα Αγροτικών Ερευνών
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Ε.Π.	(Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη) ₁ & (Εθνικό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα) ₂
Ε.Ε.Τ.Α.Α.	Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης
Ε.Ε.Λ.	Εγκατάσταση Επεξεργασίας Λυμάτων
Ε.Κ.Τ.	Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
Ε.Μ.Π.	Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο
Ε.Ο.Κ.	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
Ε.Ο.Τ.	Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού
Ε.Π.Α.	Επιχείρηση Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης
Ε.Π.Δ.Α.	Εθνικό Πρόγραμμα Διαχείρισης Ακτών
Ε.Π.Μ.	Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη
Ε.ΣΥ.Λ.Α.	Εθνικό Σύστημα Λιμένων Αναγκυής
Ε.Σ.Χ.Π.	Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας και Περιβάλλοντος
Ε.Τ.Β.Α.	Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Ανάπτυξης
Ε.Τ.Π.Α.	Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης
Ε.Χ.Μ.	Ειδική Χωροταξική Μελέτη
Ζ.Α.Π.Δ.	Ζώνες Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων
Ζ.Ε.Π.Ε.	Ζώνες Ειδικών Παραγωγικών Ενισχύσεων
Ζ.Ο.Ε.	Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου
Ζ.Π.Φ.	Ζώνες Προστασίας της Φύσης
Κ.Ε.Δ.Κ.Ε.	Κεντρική Επιτροπή Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδας
Κ.Ε.Π.Ε.	Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών
Κ.Π.	Κοινοτική Πρωτοβουλία

Κ.Π.Σ.	Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης
Κ.Υ.Α.	Κοινή Υπουργική Απόφαση
Μ.Π.Ε.	Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων
Μ.Α.Ρ.	Mediterranean Action Plan
Μ.Ο.Π.	Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα
Ν.	(Νομός) ₁ &(Νόμος) ₂
Ν.Δ.	Νομοθετικό Διάταγμα
Ν.Σ.Κ.	Νομικό Συμβούλιο του Κράτους
Ο.Ε.Σ.Δ.	Organization for Economic Cooperation and Development
Ο.Ε.Π.Α.	Ομάδα Εκπόνησης Προγράμματος Ακτών
Ο.Ε.Π.Σ.Μ.	Ομάδα Εκπόνησης Παραλλήλων Συμπληρωματικών Μελετών
Ο.Τ.Α.	Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
Ο.Τ.Ε.	Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδας
Π.Α.	Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Π.Δ.	Προεδρικό Διάταγμα
Π.Δ.Ε.	Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων
Π.Ε.Π.	Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Π.Ε.Τ.Α.	Περιοχή Ελέγχου Τουριστικής Ανάπτυξης
Π.Θ.	Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Π.Ο.Τ.Α.	Περιοχή Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης
Π.Σ.	Πολεοδομικό Συγκρότημα
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
Σ.Ε.Δ.Α.	Συντονιστική Επιτροπή Διαχείρισης Ακτών
Σ.Ε.ΠΟ.Χ	Σύλλογος Ελλήνων Πολεοδόμων Χωροτακτών
Σ.Ε.ΣΥ.Λ.Α.	Σχεδιασμός Εθνικού Συστήματος Λιμένων Αναγκυής
Σ.Π.Α.	Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης
ΣΧ.Α.Π.	Σχέδια Ανάπτυξης Περιοχών Β' Κατοικίας
Τ.Α.	Τοπική Αυτοδιοίκηση
Τ.Α.Π.	Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα
Τ.Ε.Ε.	Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος
Υ.Ε.Ν.	Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας
ΥΠ.ΕΘ.Ο.	Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας
ΥΠ.ΕΣ.	Υπουργείο Εσωτερικών
ΥΠΕΧΩΔΕ	Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων
U.N.E.P.	United Nations Environment Program
Υ.Χ.Ο.Π.	Υπουργείο Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος
Φ.Α.Ο.	Food and Agriculture Organization of the United Nations
Φ.Ε.Κ.	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ-ΣΧΗΜΑΤΩΝ-ΧΑΡΤΩΝ-ΠΙΝΑΚΩΝ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ:

Διάγραμμα 2.1 Στοιχεία και εύρος της παράκτιας ζώνης	18
Διάγραμμα 5.1 Οργανόγραμμα Εθνικού Προγράμματος Διαχείρισης Ακτών	73

ΣΧΗΜΑΤΑ:

Σχήμα 5.1 Ποσοστιαία συμμετοχή των τριών κοινοτικών ταμείων στο πρόγραμμα ENVIREG	82
Σχήμα 5.2 Ποσοστιαία διάρθρωση των χρηματοδοτήσεων ανά μέτρο	100
Σχήμα 5.3 Διάταξη περιοχών που σχετίζονται με το αντικείμενο των ΕΧΜ	106

ΧΑΡΤΕΣ:

Χάρτης 3.1 Παράκτια Φυσικά τοπία.....	29
Χάρτης 3.2 Κατηγορίες των παρακτίων ζωνών στην Ελλάδα, σε σχέση με τις ανθρωπογενείς τους επιδράσεις και απεικόνιση σημαντικών στοιχείων.....	30
Χάρτης 5.1 Χρηματοδοτήσεις του ENVIREG, για Εγκαταστάσεις Επεξεργασίας Λυμάτων (Μέτρο 1.1)	87
Χάρτης 5.2 Χρηματοδοτήσεις του ENVIREG, για Διαχείριση Απορριμμάτων (Μέτρο 1.2).....	89
Χάρτης 5.3 Παράκτιες ζώνες στις οποίες πραγματοποιήθηκαν ΕΧΜ, στα πλαίσια του ENVIREG	94
Χάρτης 5.4 Σημειακή απεικόνιση δεσμοδετημένων περιαστικών και παραδεριστικών ΖΟΕ στις παράκτιες ζώνες της χώρας	104
Χάρτης 5.5 Σημειακή απεικόνιση λιμένων αναυγής στην Ελλάδα	113

ΠΙΝΑΚΕΣ:

Πίνακας 3.1 Χωρητικότητα αμμωδών ακτών.....	38
Πίνακας 4.1 Στρατηγικές διαχείρισης των παρακτίων περιοχών της Ευρώπης.....	48
Πίνακας 4.2 Νόμοι, Αποφάσεις, Διατάγματα και Εγκύκλιοι που απαρτίζουν το νομικό καθεστώς για τις παράκτιες περιοχές στην Ελλάδα	53
Πίνακας 4.3 Θεσμική διαχείριση τουρισμού σε σχέση με τον παράκτιο χώρο.....	60
Πίνακας 5.1 Συνολικός χρηματοδοτικός πίνακας (Αρχικός προϋπολογισμός	81
Πίνακας 5.2 Κατανομή πόρων ανά υποπρόγραμμα και κατά έτος (Αρχικός προϋπολογισμός	81
Πίνακας 5.3 Συνολικός χρηματοδοτικός πίνακας ανά μέτρο και φορέα χρηματοδότησης (Αρχικός Προϋπολογισμός)	85
Πίνακας 5.4 Τελικά ποσά χρηματοδότησης ανά μέτρο	100
Πίνακας 5.5 Συγκεντρωτικός πίνακας δεσμοδετήσεων ΖΟΕ και ΓΠΣ κατά έτος	102
Πίνακας 5.6 ΕΧΜ που έχουν ανατεθεί ή εκπονηθεί από το ΥΠΕΧΩΔΕ.....	107

ΠΙΝΑΚΕΣ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ:

Πίνακας 1 Χρηματοδοτήσεις του ENVIREG για Εγκαταστάσεις Επεξεργασίας Λυμάτων	125

Πίνακας 2 Χρηματοδοτήσεις του ENVIREG για Προγράμματα Διαχείρισης Απορριμμάτων	127
Πίνακας 3 Χρηματοδοτήσεις του ENVIREG για Λιμενικές Εγκαταστάσεις.....	129
Πίνακας 4 Χρηματοδοτήσεις του ENVIREG για χωροταξικές μελέτες και προγράμματα.....	130
Πίνακας 5 Χρηματοδοτήσεις του ENVIREG για Βιοτόπους.....	131
Πίνακας 6 Χρηματοδοτήσεις του ENVIREG για Διαχείριση Τοξικών.....	132
Πίνακας 7 Χρηματοδοτήσεις του ENVIREG για Τεχνογνωσία και Τεχνική Στήριξη	133
Πίνακας 8 Χρηματοδοτήσεις του ENVIREG για Προγράμματα Περιβαλλοντικής Γεωργίας	134
Πίνακας 9 Χρηματοδοτήσεις του ENVIREG για Τεχνογνωσία και Κατάρτιση.....	135
Πίνακας 10 Χρηματοδοτήσεις του ENVIREG για Τεχνογνωσία και Κατάρτιση από ΕΕΤΑΑ.....	136
Πίνακας 11 Θεσμοθετημένες περιαστικές και παραδεριστικές ΖΟΕ	137
Πίνακας 12 Τουριστικοί Λιμένες της χώρας και φορείς διαχείρισης	138

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η εργασία αυτή εκπονήθηκε στο πλαίσιο των διπλωματικών εργασιών του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης. Στην επιλογή του θέματος της διαχείρισης των παρακτίων περιοχών με τουριστικές πιέσεις κατέληξα ύστερα από συζητήσεις που είχα με τους καθηγητές του τμήματος, από τα μέσα του 1994. Η επεξεργασία της διπλωματικής, ξεκίνησε το Φεβρουάριο του 1995.

Εναυσμα για την επιλογή του θέματος αποτέλεσε η πρωτοτυπία και ο επίκαιρος χαρακτήρας του για τη χώρα μας. Από την προκαταρκτική διερεύνηση που έκανα διαπίστωσα ότι η άμεση βιβλιογραφία για το θέμα ήταν πολύ περιορισμένη. Η ουσιαστική μελέτη του στην Ελλάδα, ξεκίνησε την τελευταία πενταετία. Χαρακτηριστικό δε της πρόσφατης ενασχόλησης του ακαδημαϊκού και μελετητικού χώρου με το θέμα αυτό, είναι το γεγονός ότι μόλις τα τελευταία χρόνια εκπονήθηκε σημαντικός αριθμός ερευνητικών προγραμμάτων και μελετών με αντικείμενο την διαχείριση των παρακτίων ζωνών. Όλες αυτές οι παράμετροι ενίσχυσαν το ενδιαφέρον μου και με οδήγησαν στην τελική επιλογή του θέματος.

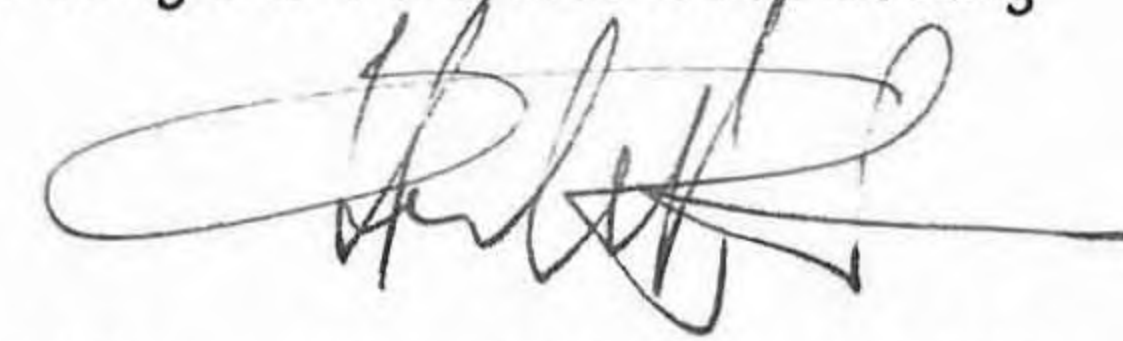
Κύριος επιβλέπων αυτής της διπλωματικής εργασίας είναι ο καθηγητής κ. Μπεριάτος Ηλίας, στον οποίο οφείλω να εκφράσω τις ευχαριστίες μου, για την συμβολή του στην οργάνωση του θέματος και τις κατευθύνσεις που μου έδωσε κατά τα στάδια αναζήτησης πρωτογενούς υλικού. Επίσης, οφείλω θερμές ευχαριστίες στην κα. Γιαννακούρου Τζίνα, της οποίας οι παρατηρήσεις και η βοήθεια στη διάθεση και επεξεργασία του βιβλιογραφικού υλικού, ήταν σημαντικές παράμετροι για την ολοκλήρωση του θέματος. Τέλος, εκφράζω τις ευχαριστίες μου και στον κ. Λουκίσα Φίλιππο, καθηγητή Χωροταξίας του τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, για την συμμετοχή του στην εξεταστική επιτροπή της διπλωματικής και τις γενικές παρατηρήσεις και υποδείξεις του.

Κατά την διάρκεια της ολοκλήρωσης της διπλωματικής, απευδύνθηκα σε διάφορους φορείς (ΥΠΕΧΩΔΕ, ΥΠ.ΕΘ.Ο, Ε.Ο.Τ., ΥΠ.ΕΣ. κ.ά.), για την ανεύρεση στοιχείων και για την καλύτερη κατανόηση των μηχανισμών και των δεσμών διαχείρισης των παρακτίων χώρων με τουριστικές πιέσεις, μέσω της διενέργειας συνεντεύξεων. Θέλω να ευχαριστήσω όλους όσους δέχτηκαν να μου αφιερώσουν λίγο από τον χρόνο τους.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλονται επίσης στον καθηγητή κ. Οικονόμου Δημήτρη, για τις εποικοδομητικές παρατηρήσεις του επί της αρχικής δομής του κειμένου και στον κ. Μαυρωνά Αντώνη, υπάλληλο της Δ/νσης Χωροταξίας του ΥΠΕΧΩΔΕ και υπεύθυνο για θέματα τουρισμού και χωροταξίας, τόσο για τα σημαντικά δευτερογενή, κυρίως, στοιχεία που μου παρείχε όσο και για το γενικότερο χρόνο που μου αφιέρωσε στη συζήτηση διαφόρων πτυχών της διπλωματικής.

Επίσης ευχαριστώ τους φίλους μου Πανταζή Παναγιώτη, Μαργωμένο Σταμάτη, Σωτηρόπουλο Σάββα και την Καταγά Χρυσίδα για την πολύτιμη βοήθεια τους στα στάδια εξέλιξης της διπλωματικής εργασίας. Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω την οικογένεια μου, για την ηθική συμπαράσταση που μου παρείχε.

Ιωάννης Α. Παπαδόπουλος

Βόλος, Οκτώβριος 1995

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ελλάδα διαθέτει 16.000 km ακτών, οι οποίες αποτελούν το 25% του συνόλου των ακτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹. Οι ακτές είναι τόπος επαφής του χερσαίου και θαλάσσιου χώρου και παρουσιάζουν τεράστιο ενδιαφέρον για τη διατήρηση της φυσικής ισορροπίας και την ανάπτυξη παραγωγικών δραστηριοτήτων. Ο πόρος αυτός αποτελεί σήμερα αντικείμενο διαχείρισης σε Κοινοτικό και εθνικό επίπεδο, δίχως συγκροτημένο χωροταξικό αλλά και περιβαλλοντικό σχεδιασμό. Η υπέρμετρη εγκατάσταση βιομηχανικών, ξενοδοχειακών και άλλων μονάδων κοντά στις ακτές και η χρήση της θάλασσας ως κυρίου αποδέκτη των αστικών και βιομηχανικών αποβλήτων, δημιούργησε προβλήματα στην ικανότητα αυτοκαθαρισμού των θαλασσιών κόλπων και στη φυσική κυκλοφορία των υδάτινων μαζών.

Ο παράκτιος χώρος της Ελλάδας, είναι ένα ιδιαίτερο οικοσύστημα τόσο από οικονομική όσο και από οικολογική άποψη, καθώς αποτελείται από συνεχείς κλειστούς κόλπους, στους οποίους γίνεται δύσκολα η διαδικασία του φυσικού αυτοκαθαρισμού. Τα παράκτια ρεύματα, κυρίως του Αιγαίου, έχουν τέτοια κατεύθυνση, η οποία σε συνδυασμό με την εγκατάσταση στις παράκτιες ζώνες μεγάλου αριθμού βιομηχανικών μονάδων, δημιουργεί προβλήματα στη φυσική διεργασία, επιτείνοντας το φαινόμενο της ρύπανσης.

Το ενδιαφέρον των παρακτίων περιοχών λοιπόν, δεν περιορίζεται μόνο στα εντοπισμένα περιβαλλοντικά προβλήματα που οφείλονται στην υπέρμετρη εκμετάλλευση των πόρων τους, αλλά είναι γενικότερο και περνά και σε επίπεδο κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης. Στις περιοχές αυτές πραγματοποιούνται μια σειρά από διεργασίες, καταλυτικές τόσο για αυτούς καθαυτούς τους γεωγραφικούς χώρους, όσο και για το συνολικό έδαφος της χώρας. Το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού, ζει στις παράκτιες ζώνες (70%), ενώ το 90% και πλέον της εγχώριας τουριστικής βιομηχανίας, όπως και το 35% της γεωργικής παραγωγής, είναι συγκεντρωμένο στις περιοχές αυτές. Επίσης, ένα σημαντικότατο ποσοστό μεγάλων βιομηχανικών μονάδων (80%) εκμεταλλεύεται το συγκριτικό πλεονέκτημα που παρέχει η χωροθέτηση τους σε παράκτια ζώνη (χαμηλό κόστος μεταφοράς, διαθεσιμότητα εργασιακής δύναμης και επαφή με τους χώρους διάθεσης του

---

¹ Το συνολικό μήκος της ακτογραμμής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμπεριλαμβανομένων και των νησιών των κρατών-μελών, φτάνει τα 58.000 km, αποτελώντας το 50% των πλουσιότερων και περισσότερο ευαίσθητων οικολογικά περιοχών του κοινοτικού εδάφους.

τελικού προϊόντος) αλλά ταυτόχρονα αυξάνει τα περιβαλλοντικά προβλήματα με την εκπομπή ατμοσφαιρικών και υγρών ρύπων.

Ολες αυτές οι παράμετροι προκάλεσαν αναπόφευκτα ριζικές μεταβολές στο παράκτιο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον, διαμόρφωσαν τις χρήσεις γης ώστε να εξυπηρετούνται οι νέες συνθήκες ζήτησης και προσφοράς παράκτιου εδάφους, επεξέτειναν τις δραστηριότητες σε έκταση (προς θάλασσα και χέρσο) και ταυτόχρονα τις ενέτειναν σε ένταση. Ιδιαίτερα την περίοδο 1951-'81, πραγματοποιήθηκαν σημαντικές αλλαγές στις παράκτιες ζώνες της χώρας, προκαλώντας την ριζική μετατροπή του αγροτικού περιβάλλοντος, σε χώρο μητροπολιτικής και αστικής συγκέντρωσης, αλόγιστης βιομηχανικής χωροθέτησης και ανεξέλεγκτης τουριστικής ανάπτυξης.

Πολύ μεγάλη ήταν επίσης η ανάπτυξη της παραθεριστικής κατοικίας, κοντά σε μεγάλα αστικά κέντρα και κυρίως της Αθήνας (Ν. Αττικής, Ν. Κορίνθου, Ν. Ευβοίας) και της Θεσσαλονίκης (Ν. Χαλκιδικής, Ν. Πιερίας), με σκοπό την εξυπηρέτηση των τουριστικών αναγκών των κατοίκων των μεγάλων πόλεων. Το φαινόμενο της δευτέρας κατοικίας, είναι συνυφασμένο με την άναρχη δόμηση και κύρια παράμετρος της διασποράς των αυθαίρετων κατοικιών στις παράκτιες ζώνες. Αποτέλεσμα είναι, ο περιορισμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, η ανορθολογική οργάνωση των τεχνικών και κοινωνικών υποδομών και η αλλοίωση του φυσικού τοπίου, η οποία σε πολλές περιπτώσεις οδήγησε στην τελική απομάκρυνση των παραθεριστών από κάποιες περιοχές, λειτουργώντας ανάστροφα από τον αρχικό στόχο.

Ο τουρισμός είναι μια δραστηριότητα άρρηκτα συνδεδεμένη με την ποιότητα του οικοσυστήματος και τις δυνατότητες ανάπτυξης των παρακτίων περιοχών της χώρας. Από την άλλη όμως, τα προβλήματα που προκαλεί είναι τεράστια και ξεκινούν από την πίεση στο περιβάλλον, την υπερφόρτωση των αποχετευτικών δικτύων, την υποβάθμιση του θαλασσίου συστήματος, την μετατροπή των ακτών σε συνεχείς εκτάσεις χωματερών και την ανεξέλεγκτη εκμετάλλευση φυσικών πόρων, όπως το νερό² και το έδαφος. Ιδιαίτερα στα νησιά, τα οποία είναι πιο ευαίσθητα σε μεταβολές της τοπικής περιβαλλοντικής ισορροπίας, τα προβλήματα αυτά γίνονται πιεστικότερα, καθώς περιορίζονται οι δυνατότητες αντιμετώπισής τους.

---

² Το νερό που τροφοδοτεί τους υδροβιότοπους και τα άλλα παράκτια οικοσυστήματα, μειώνεται καθώς μεταστρέφεται η ροή των ποταμών, παγιδεύεται από φράγματα, εξαντλείται από εντατική άντληση των υπογείων υδάτινων κοιτασμάτων και έτσι δεν ανανεώνονται τα υπόγεια και επιφανειακά αποθέματα, με αποτέλεσμα την αύξηση της περιεκτικότητας του νερού σε αλάτι και την αδυναμία εκμετάλλευσής του.

Οι προαναφερθείσες επιπτώσεις του τουρισμού στις παράκτιες περιοχές είναι σημαντικές και άρα η προστασία και διατήρηση του παρακτίου περιβάλλοντος αποτελεί επιτακτική ανάγκη. Η συσχέτιση της αναπτυξιακής και περιβαλλοντικής πολιτικής, δεν ήταν ως σήμερα ορατή. Ομως τα τελευταία χρόνια έχει διαμορφωθεί ένα ιδιαίτερα θετικό κλίμα προς αυτή την κατεύθυνση, στα πλαίσια της προβληματικής της αειφόρου ανάπτυξης, στη βάση της οποίας έχει στηριχθεί και δεμελιωθεί όλο το πλαίσιο της περιβαλλοντικής και χωρικής πολιτικής που ασκεί η Κοινότητα και τα κράτη-μέλη της. Ο διεθνής Οργανισμός ΟΕCD (Organization for Economic Cooperation and Development) προτείνει λοιπόν σήμερα για την ορθολογική εφαρμογή προγραμμάτων αειφόρου ανάπτυξης σε παράκτιες περιοχές, την υιοθέτηση οικολογικών προσεγγίσεων (ecosystems approaches), όπου οι διαχειριστικοί μηχανισμοί θα εκτείνονται προς τη χερσαία και τη θαλάσσια ζώνη, ανάλογα με τις απαιτήσεις κάθε περιοχής. Βεβαίως, μια τέτοια προσέγγιση, προϋποθέτει την αναθεώρηση των υπάρχοντων διοικητικών εργαλείων διαχείρισης (Sally Mullard, 1995:17).

Παρατηρούνται λοιπόν αλλαγές σε Κοινοτικό επίπεδο, αλλά σε μικρότερο βαθμό και σε εθνικό, οι οποίες αναμένεται να εντατικοποιηθούν τα προσεχή χρόνια. Η υπάρχουσα κατάσταση, ο τρόπος και τα στοιχεία που τη διαμόρφωσαν τα τελευταία χρόνια και το τι μέλλει γεννέσθαι, είναι σε γενικές γραμμές το αντικείμενο μελέτης αυτής της διπλωματικής. Είναι ένα θέμα το οποίο δεν έχει μελετηθεί σε βάθος, αφού μόλις τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια ξεκίνησε στην Ελλάδα, ένας γενικότερος επιστημονικός προβληματισμός για την προστασία και διαφύλαξη των παρακτίων οικοσυστημάτων της χώρας.

Καθώς η τουριστική δραστηριότητα εξαρτάται και επηρεάζει άμεσα τις παράκτιες ζώνες, αναζητήθηκαν οι μέθοδοι συμπόρευσης των δύο μεταβλητών, δηλαδή των επιπτώσεων του τουρισμού και της διαχείρισης των παρακτίων περιοχών. Γνωρίζοντας αυτά τα σημαντικά προβλήματα και τη σημασία που προσλαμβάνει ο χωροταξικός σχεδιασμός, προσδιορίστηκε το θέμα της διαχείρισης των παρακτίων περιοχών, οι οποίες υφίστανται τουριστικές πιέσεις. Το ζήτημα αυτό, υπο τις νέες χωροταξικές συνθήκες (διαμόρφωση δεσμικού πλαισίου και οργάνωση χωροταξικών κατευθύνσεων σε επιμέρους πολιτικές), παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Το θέμα αναλύεται σε έξι συνολικά κεφάλαια, συμπεριλαμβανομένης και της εισαγωγής, τα οποία σε γενικές γραμμές έχουν ως εξής:

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται οι εμπλεκόμενοι όροι, ώστε να καταστεί αποτελεσματικότερη η συνολική προσέγγιση και να κατανοηθούν οι αρχικοί στόχοι του θέματος.

Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι τουριστικές δραστηριότητες και οι επιπτώσεις τους στο θαλάσσιο και χερσαίο περιβάλλον. Γίνεται επίσης ανάλυση των βασικών παρακτίων οικοσυστημάτων που συναντώνται στην Ελλάδα, των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν, καθώς και των κυρίαρχων μορφών τουριστικής ανάπτυξης. Η τελευταία, στηρίζεται σε διάφορες μορφές τουρισμού, με βασικότερη τον μαζικό τουρισμό, ο οποίος αποτελεί την κύρια αιτία υποβάθμισης των ακτών. Στο ίδιο κεφάλαιο, επιχειρείται η προσέγγιση του ζητήματος του σχεδιασμού των ακτών, με χωροταξικά κριτήρια, τα οποία συμπεριλαμβάνουν πτυχές του περιβαλλοντικού σχεδιασμού. Να σημειωθεί ότι ο σχεδιασμός των ακτών θεωρείται διεθνώς, ζωοποιό στοιχείο για την ολοκληρωμένη διαχείριση των παρακτίων οικοσυστημάτων.

Το τέταρτο κεφάλαιο αφιερώνεται αποκλειστικά στην παρουσίαση του δεσμικού πλαισίου και των πολιτικών που ασκούνται στις παράκτιες περιοχές και σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα μ'αυτές. Γίνεται λοιπόν ανάλυση των προανατολισμών και των κατευθύνσεων που δίδονται από την ΕΕ μέσω διαφόρων εκθέσεων και προγραμμάτων³, καθώς και των προοπτικών που ανοίγονται για διακρατική και εθνική διαχείριση των παρακτίων περιοχών. Επίσης, αναλύεται το ισχύον Ελληνικό δεσμικό πλαίσιο, όπως έχει διαμορφωθεί μέχρι σήμερα και κυρίως: ο Α.Ν. 2344/40 και οι επιμέρους νόμοι που αφορούν στην ανάπτυξη των τουριστικών δραστηριοτήτων στις παράκτιες περιοχές. Τέλος, παρουσιάζονται όλες οι πολιτικές που ασκούνται επί του παρακτίου εδάφους και έχουν άμεσες ή έμμεσες επιπτώσεις σ'αυτό.

Τα προγράμματα και οι μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί τα τελευταία χρόνια στον Ελλαδικό παράκτιο χώρο, είναι το αντικείμενο προσέγγισης του πέμπτου κεφαλαίου, το οποίο λόγω της σπουδαιότητας του καταλαμβάνει μεγάλο μέρος της συνολικής έκτασης της διπλωματικής. Τα εξειδικευμένα αυτά προγράμματα ξεκινούν στις αρχές της δεκαετίας του '80 με την οργάνωση του Εθνικού Προγράμματος Διαχείρισης των Ακτών (ΕΠΔΑ, 1981) και φτάνουν σήμερα με την εφαρμογή των Ειδικών Χωροταξικών Μελετών (ΕΧΜ), στις οποίες οι παράκτιες ζώνες αποτελούν τον κυριότερο γεωγραφικό χώρο ανάλυσης.

Στο έκτο κεφάλαιο, συνογίζονται τα συμπεράσματα από τα προηγούμενα κεφάλαια, κατατίθενται προσωπικοί προβληματισμοί και διατυπώνονται προτάσεις, οι οποίες θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην ανεύρεση λύσεων, για τα συνεχώς διογκούμενα προβλήματα που μαστίζουν τις παράκτιες περιοχές της χώρας.

³ Ευρώπη 2000, Πέμπτο πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον, Ευρώπη 2000 plus κ.ά.

Πρόθεση μας είναι να γίνει όσο το δυνατό αναλυτικότερη παρουσίαση του θέματος. Για την ολοκληρωμένη προσέγγισή του, χρησιμοποιήθηκαν πρωτογενή και δευτερογενή στοιχεία. Οσον αφορά τα πρωτογενή στοιχεία, πραγματοποιήθηκαν μια σειρά συναντήσεων σε Υπουργεία και άλλους οργανισμούς. Σκοπός των συναντήσεων αυτών, ήταν οι συνεντεύξεις με υπευθύνους, για την καλύτερη κατανόηση της λειτουργίας διαφόρων προγραμμάτων και της εφαρμογής των δεσμών, καθώς και για την άντληση στοιχείων.

Η συγκέντρωση του βιβλιογραφικού υλικού ήταν σχετικά δύσκολη, στο βαθμό που δεν υπήρχε άμεση ή και έμμεση αναφορά σε μεγάλο αριθμό συγγραμμάτων και άρθρων. Μόλις τα τελευταία 3-4 χρόνια παρουσιάζεται ειδικό ενδιαφέρον για τον παράκτιο χώρο. Η απουσία βέβαια, επαρκούς βιβλιογραφίας για το αντικείμενο της διπλωματικής, δυσχέρανε την προσπάθεια μας.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί, ότι το Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ), είναι υπεύθυνο όργανο για την πολιτική προστασίας, διαχείρισης και ανάδειξης του παράκτιου χώρου στην Ελλάδα. Βέβαια σε θέματα τουρισμού, αρμόδιος φορέας είναι ο ΕΟΤ και το Υπουργείο Τουρισμού. Παρόλαυτα όμως, υπάρχουν και άλλα Υπουργεία, τα οποία ανάλογα με τις δραστηριότητες που αναπτύσσονται και το είδος των πολιτικών που εφαρμόζονται, έχουν δικαιοδοσία στη ρύθμιση του περιβάλλοντος των παρακτίων ζωνών της χώρας. Έτσι για παράδειγμα, η Γενική γραμματεία Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος του Υπουργείου Γεωργίας, είναι υπεύθυνη για τα παράκτια δάση, ενώ για την ρύπανση των ακτών υπεύθυνος φορέας είναι το Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας (ΥΕΝ).

Όπως θα δούμε λοιπόν στα επόμενα κεφάλαια, ο παράκτιος χώρος αποτελείται από μεγάλο αριθμό χωρικών συστημάτων και φιλοξενεί ποικιλία χρήσεων γης, αλληλοεξαρτώμενων και αλληλοσυγκρουόμενων μεταξύ τους. Δυστυχώς όμως, ακόμα και σήμερα, σχεδόν κάθε τομεακή παρέμβαση με χωρικές επιπτώσεις, πραγματοποιείται ανεξέλεγκτα στις παράκτιες ζώνες της χώρας, δίχως ενιαίο στόχο, με απώτερο σκοπό την πλήρη εκμετάλλευση των πόρων που προσφέρουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΟΡΩΝ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΩΝ

2.1 Γενικά

Ένα σημαντικό στοιχείο στη διερεύνηση αναπτυξιακών και χωροταξικών θεμάτων, είναι η ακριβής κατανόηση του ζητούμενου. Δηλαδή, ο εννοιολογικός και μεθοδολογικός προσδιορισμός του θέματος που αναλύεται. Στα πλαίσια λοιπόν του συγκεκριμένου ζητήματος, της διαχείρισης των παρακτίων περιοχών με τουριστικές πιέσεις, διαπιστώνεται ότι υπάρχουν όροι, των οποίων η επιμέρους διερεύνηση αποτελεί κλειδί για την σφαιρικότερη προσέγγιση του.

Πρέπει δε να σημειωθεί ότι οι εμπλεκόμενοι αυτοί όροι, δεν έχουν εξεταστεί ακόμη πλήρως σε εθνικό επίπεδο και ως εκ τούτου, δεν έχει διαμορφωθεί ένα κατευθυντήριο πλαίσιο, που να διευκολύνει την εκπόνηση μελετών και προγραμμάτων στις παράκτιες ζώνες. Το γεγονός αυτό από τη μια μεριά κρίνεται θετικό, διότι παρέχεται η δυνατότητα της υποκειμενικής ανάλυσης και επομένως υπάρχει η ευχέρεια της επιστημονικής και μεθοδολογικής αναζήτησης, σε συνάρτηση πάντα με το ζητούμενο. Από την άλλη πλευρά, η άποψη ότι δεν υφίσταται ενιαία βάση εξέτασης των συγκεκριμένων όρων, αποτρέπει την διερεύνηση υπο κοινό πρίσμα, δημιουργώντας πολλές φορές κενά στην ανάλυση σχετικών θεμάτων.

Στο συγκεκριμένο λοιπόν θέμα, θα παρουσιαστούν οι όροι αυτοί, όπως τίθενται νομικά, στο Ελληνικό δεσμικό πλαίσιο¹ και μεθοδολογικά σε επίπεδο χωροταξικού και περιβαλλοντικού σχεδιασμού.

2.2 Ανάλυση επιμέρους όρων

Η έννοια της παράκτιας ζώνης, αποτελεί τον "πυρήνα" του θέματος, ενώ "δορυφόροι" αυτής, είναι οι όροι της διαχείρισης και των τουριστικών πιέσεων. Διαχείριση των παρακτίων περιοχών εν γένει και αυτών που υφίστανται τουριστικές πιέσεις ειδικότερα.

Πριν την διερεύνηση του όρου παράκτια ζώνη, είναι αναγκαίο να οριστούν και να παρουσιαστούν, κάποια στοιχεία τα οποία συναντώνται εντός της ζώνης αυτής. Όπως φαίνεται και στο διάγραμμα 2.1, υπάρχουν οριοθετημένες ζώνες εντός των παρακτίων περιοχών, οι οποίες σε γενικές γραμμές τις ορίζουν. Για το σύνολο της παράκτιας ζώνης, όπως παρουσιάζεται στο διάγραμμα, υπάρχει ολοκληρωμένη

---

¹ Αν και εφόσον έχουν περιγραφεί στο ισχύον νομικό πλαίσιο της Ελλάδας ή τις Οδηγίες και κατευθύνσεις που δίνει η Ευρωπαϊκή Ένωση.

θεσμική κάλυψη μόνο για τα γεωγραφικά τμήματα του αιγιαλού και της παραλίας, τα οποία αποτελούν δημόσια κτήματα, με συγκεκριμένες ιδιαιτερότητες και ρυθμιστικές ανάγκες.

2.2.1 Αιγιαλός

Ο ορισμός του αιγιαλού έχει τις ρίζες του στο ΒυζαντινοΡωμαϊκό δίκαιο (Δαγρές, 1982). Από τα αρχαία χρόνια είχε επισημανθεί η ανάγκη προστασίας του τμήματος μεταξύ ξηράς και θάλασσας ως κοινοχρήστου εδάφους. Ο αρχικός και ισχύον ορισμός του αιγιαλού, δίδεται στο άρθρο 1 του Α.Ν. 2344/1940, σύμφωνα με τον οποίο, χαρακτηρίζεται ως:

"Αιγιαλός ήτοι η περιστοιχούσα τη θάλασσα χερσαία ζώνη η βρεχόμενη από τας μεγίστας πλήν συνήθεις αναβάσεις των κυμάτων, είναι κτήμα κοινόχρηστο, ανήκει ως τούτο εις το Δημόσιον και προστατεύεται και διαχειρίζεται υπ'αυτού."

Είναι εδαφικό τμήμα που δημιουργείται από φυσικές διεργασίες και ορίζεται σύμφωνα μ'αυτές. Ως κοινόχρηστο πράγμα, δεν επιδέχεται ιδιωτική χρήση. Στην περίπτωση που εντός της ζώνης του αιγιαλού έχουν κατασκευαστεί τεχνικά έργα, τα οποία εμποδίζουν τη φυσική κίνηση των κυμάτων, τότε ο προσδιορισμός της οριογραμμής του αιγιαλού, γίνεται κατ'εκτίμηση από τους αρμόδιους γι' αυτή την πράξη, φορείς.

Ο καθορισμός της οριογραμμής, γίνεται από ειδική επιτροπή, η σύσταση της οποίας προβλέφθηκε στον Α.Ν. 1540/1938 (άρθρο 10) και ονομάζεται Επιτροπή καθορισμού των ορίων του αιγιαλού (Α.Ν. 263/68, αρ.5, παρ.2). Τα μέλη που την συγκροτούν, επιλέγονται ανάλογα με την περιοχή/νομό όπου πρόκειται να γίνει η οριοθέτηση του αιγιαλού. Έτσι προκειμένου για το νομό Αττική είναι:

- (α) ο προϊστάμενος της Υδρογραφικής Υπηρεσίας του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού (Γ.Ε.Ν.) ως πρόεδρος,
- (β) ο αρμόδιος Οικονομικός Εφορος,
- (γ) ο αρμόδιος Νομομηχανικός,

ενω για τις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας:

- (α) ο αρμόδιος Οικονομικός Εφορος ως πρόεδρος,
- (β) ο αρμόδιος Λιμενάρχης,
- (γ) ο αρμόδιος νομομηχανικός.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί, ότι τα στοιχεία εκείνα που σε γενικές γραμμές λαμβάνονται υπόψη κατά τα στάδια καθορισμού των ορίων του αιγιαλού, είναι (Δαγρές, 1982):

- ⊖ Η μορφολογία των ακτών
- ⊖ Η γεωλογική σύσταση του εδάφους

- ⊖ Τα όρια και το είδος της φυσικής βλάστησης
- ⊖ Ο προσανατολισμός της περιοχής και τα κλιματολογικά της δεδομένα
- ⊖ Το ανάπτυγμα του πελάγους
- ⊖ Η μορφολογία του πυθμένα
- ⊖ Η κατάσταση της αιγιαλίτιδος ζώνης.

2.2.2 Παραλία

Αποτελεί την άμεσα γειτνιάζουσα ζώνη της οριογραμμής του αιγιαλού. Σύμφωνα με το άρθρο 7 του Α.Ν. 2344/40, ο αιγιαλός πρέπει πάντα να εξυπηρετεί την ελεύθερη διακίνηση πολιτών και αγαθών μεταξύ ξηράς και θάλασσας. Όταν αυτή η διακίνηση είναι αδύνατη ή δεν ικανοποιείται πλήρως, επιτρέπεται η διαπλάτυνση του ορίου του αιγιαλού σε πλάτος 20 m από τη μέση στάθμη του. Η επέκταση αυτή γίνεται σε ανοικοδόμητη επιφάνεια², με την προσθήκη επιφανειακά προσδιορισμένης λωρίδας γης. Έτσι λοιπόν, σύμφωνα με τον νομικό ορισμό:

"Η προσαυξάνουσα του αιγιαλού λωρίς γης καλείται εν τω παρόντι νόμω (Α.Ν. 2344/40) παραλία". (αρ. 5)

Βέβαια, θα πρέπει να αναφερθεί η πάγια τακτική του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού (ΓΕΝ), το οποίο κρίνοντας ότι το πλάτος του Αιγιαλού των Ελληνικών ακτών είναι σχετικά μικρό για να εξυπηρετεί τις κοινόχρηστες απαιτήσεις και ανάγκες του δημοσίου, διαπλάτυνει σε κάθε περίπτωση, εκτός ειδικών συνθηκών, το όριο του αιγιαλού κατά 10 m τουλάχιστο, δημιουργώντας κατ'αυτόν τον τρόπο την παράλια ζώνη (Δαγρές, 1982). Η χάραξη του ορίου της παραλιακής ζώνης³ γίνεται από την ίδια επιτροπή που καθορίζει τον αιγιαλό. (βλέπε ανάλυση αιγιαλού). Η παράλια τέλος, είναι αποτέλεσμα νομικής διαδικασίας και εξαρτάται και από τεχνικά στοιχεία, σε αντίθεση με τον αιγιαλό, ο οποίος ορίζεται μόνο από οι φυσικές διεργασίες.

2.2.3 Παράκτια ζώνη

Τα όρια της παράκτιας ζώνης⁴ δεν είναι και δεν μπορεί κοινά για όλες τις ακτές. Σε κάθε γεωγραφική ενότητα παρουσιάζονται διαφορετικά γεωλογικά, μορφολογικά, παραγωγικά, ακόμα και κλιματολογικά στοιχεία, τα οποία

---

² Βεβαίως, η παράλια χαράσσεται και όταν η γη είναι οικοδομημένη. Τα τυχόν ευρισκόμενα κτίσματα, υπόκεινται στη διαδικασία της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης αφότου εκδοθεί το ανάλογο διάταγμα προσδιορισμού της οριογραμμής της παράλιας ζώνης (Ν.Σ.Κ. 373/ 72, 44/ 73)

³ Η παραλιακή ζώνη διαφοροποιείται από την παράλια (συγκεκριμένα είναι ευρύτερη), αλλά για λόγους μεθοδολογίας θεωρούνται κοινά στοιχεία (βλέπε διάγραμμα 2.1).

⁴ Η παράκτια περιοχή έχει ευρύτερη χωρική υπόσταση από την παράκτια ζώνη, αλλά για απλουστευτικούς λόγους στην περίπτωση αυτής της διπλωματικής, τα όρια τους θεωρούνται ταυτόσημα.

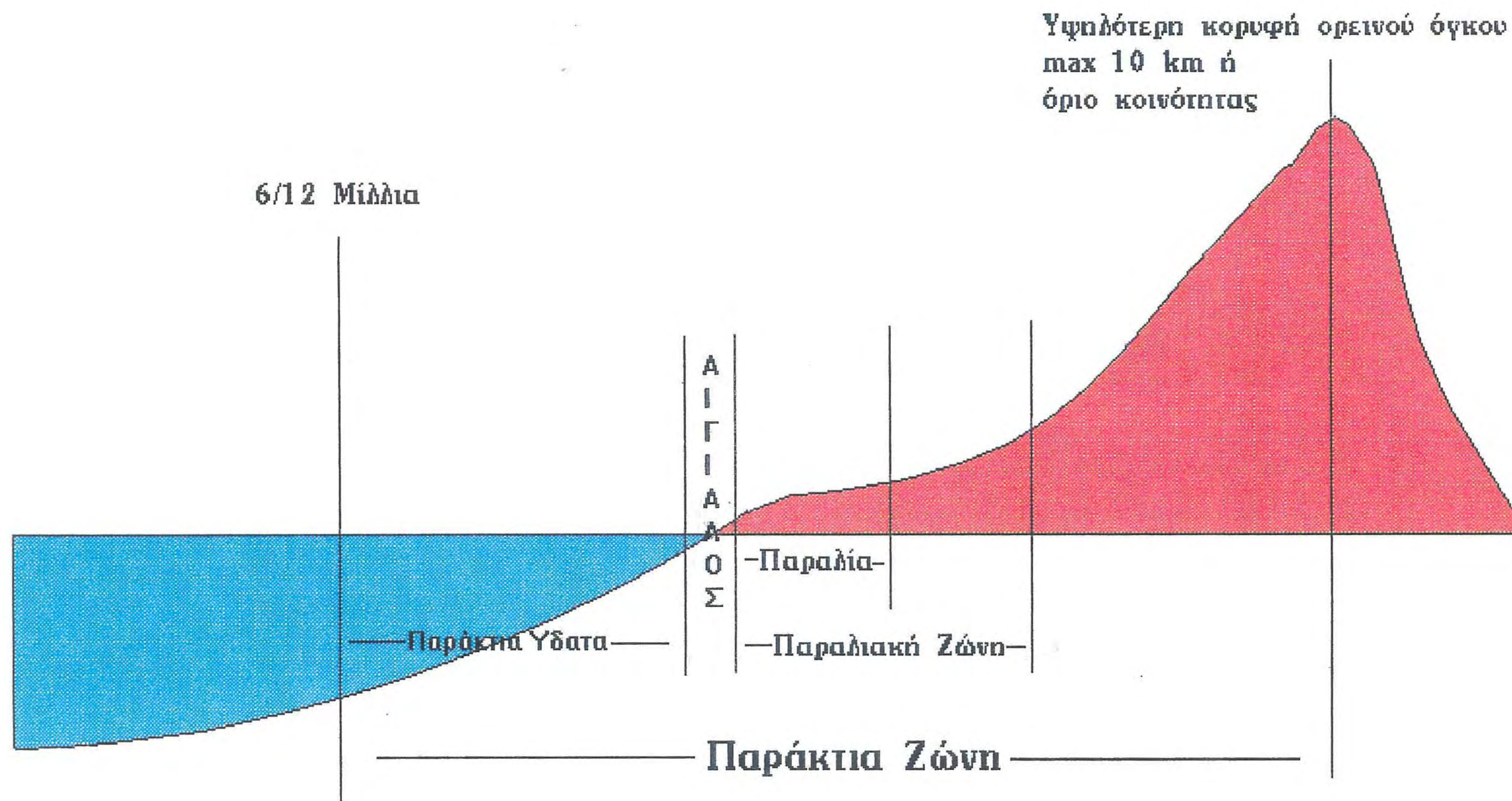
συνηγορούν στην ουσιαστική διαφοροποίηση των ακτών⁵. Αλλά και στο θαλάσσιο σύστημα που είναι παρακείμενο αυτών, υπάρχουν παράγοντες, όπως η ποιότητα των υδάτων, οι θαλάσσιοι και υποθαλάσσιοι σχηματισμοί κ.ά, που συνδέτουν τις εναλλαγές που παρουσιάζονται ανά οικοσύστημα, αποτελούμενο από τη γη και τη θάλασσα.

Ακόμα και στις σύγχρονες πολιτικές προστασίας και διαχείρισης, δεν υπάρχει ένας συγκεκριμένος και ακριβής ορισμός των παρακτίων περιοχών. Το βέβαιο είναι, ότι στις περιοχές αυτές είναι ιδιαίτερα εμφανείς οι συγκρούσεις μεταξύ των παραγωγικών δραστηριοτήτων (τουρισμός-γεωργία κ.ά), η ύπαρξη πολλών ευαίσθητων φυσικών πόρων και η πολυπλοκότητα κατανομής του χώρου. Η συνύπαρξη στα παράκτια οικοσυστήματα των στοιχείων της θάλασσας/ύδατος, ξηράς/έδαφος και αέρος, μεγιστοποιεί τις επιπτώσεις των διαπιστωμένων συγκρούσεων (πχ. βιομηχανία ή θαλάσσια και χερσαία ρύπανση οικοσυστήματος). Οι παράμετροι αυτοί, αποτελούν την απαρχή της ανάγκης διευθέτησης και οργάνωσης των παρακτίων ζωνών.

Για την κάλυψη του κενού που γεννά η ανυπαρξία εννοιολογικού προσδιορισμού του παράκτιου χώρου, έχουν διατυπωθεί διάφοροι συμπληρωματικοί ορισμοί. Ολοι βέβαια είναι χρήσιμοι, διότι αποτελούν το επιστέγασμα των προσπαθειών παρέμβασης στις ακτές σε διεθνές, Ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Αλλωστε, η σημασία των ακτών είναι αναγνωρισμένη διεθνώς. Αντικατοπτρίζεται στη συμφωνία που υπέγραψαν το 1977 τα κράτη- μέλη της Κοινότητας, με την οποία καθόρισθηκαν τα όρια επέκτασης των συνόρων τους στα 6 ή 12 μίλια από την οριογραμμή του αιγιαλού τους (Ευρώπη 2000, 1992:178). Σε γενικές γραμμές, οι περισσότεροι ορισμοί της διεθνούς βιβλιογραφίας, ορίζουν την γεωγραφική έκταση της παράκτιας ζώνης για διαχειριστικούς λόγους. Χαρακτηριστικά παρατίθεται ο εξής ορισμός:

Η παράκτια ζώνη, είναι ο χώρος στον οποίο το χερσαίο επηρεάζει το θαλάσσιο περιβάλλον και αντίστροφα. Είναι μεταβλητού εύρους και μπορεί επίσης να μεταβάλλεται με τον χρόνο. Η οριοθέτηση των παράκτιων ορίων δεν είναι εύκολα πραγματοποιήσιμη, ενώ συνήδως τα όρια αυτά προσδιορίζονται από την μεταβολή ή αλλαγή του περιβάλλοντος. Σε τοπικό επίπεδο, κάθε παράκτια ζώνη ορίζεται με τα φυσικά, βιολογικά και πολιτιστικά της κριτήρια. Αυτά δεν είναι απαραίτητο να αλληλοσυγκρούονται, όπως σπάνια συμβαίνει και στην πραγματικότητα (Carter R, 1988- Ερευνητικό πρόγραμμα- Π.Α., 1995).

⁵ Ανάλυση της τυπολογίας των ακτών και των κριτηρίων κατηγοριοποίησης τους, γίνεται στο κεφάλαιο 3.

Διάγραμμα 2.1 Στοιχεία και Εύρος της Παράκτιας Ζώνης

Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο πολλές χώρες, ιδιαίτερα αυτές που βρίσκονται στη Μεσογειακή Λεκάνη (Γαλλία, Πορτογαλία, Ισπανία), καθόρισαν τα όρια των παρακτίων ζωνών τους, στις οποίες επιτρέπονται συγκεκριμένες χρήσεις γης, σε μια ζώνη πλάτους της τάξεως των 100 m από την ακτή⁶. Στο ίδιο πλαίσιο, έχουν διαμορφωθεί και άλλοι ορισμοί, έχοντας όμως κεντρικό άξονα, το είδος και την ποιότητα των δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται σε μια συγκεκριμένη ακτίνα δράσης των ακτών. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, η έννοια των παρακτίων περιοχών, έχει προσδιοριστεί στη βάση των εξής δέσεων:

- ⇒ όλοι οι θαλάσσιοι πόροι στα παράκτια ύδατα εξαρτώνται σχεδόν εξ ολοκλήρου από την ποιότητα του περιβάλλοντος του πρώτου χιλιομέτρου (1 km) γης από την ακτή, καθώς και ότι
- ⇒ η ζώνη στην οποία είναι χωροθετημένο το μεγαλύτερο μέρος των υποδομών και δραστηριοτήτων που συνδέονται άμεσα με τη θάλασσα εκτείνεται περίπου πέντε χιλιόμετρα (5 km)⁷ από την ακτή και ανέρχεται σε 290.000 km² ή στο 12,5% της έκτασης της κοινότητας

Πρακτικά, υπάρχει ένα στοιχείο το οποίο απασχολεί διεθνώς τους ενασχολούμενους με τα θέματα των ακτών: τα κριτήρια με τα οποία πρέπει να γίνεται η επιλογή του εύρους επιρροής των παρακτίων ζωνών. Έχει λοιπόν παρατηρηθεί, ότι άλλοτε ακολουθούνται μαξιμαλιστικές (maximalist) πολιτικές καθορισμού κριτηρίων, οι οποίες συνεπάγονται την ταύτιση της παράκτιας ζώνης με την λεκάνη απορροής ή την κορυφογραμμή του πλησιέστερου λόφου. Από την άλλη υιοθετούνται μινιμαλιστικά κριτήρια, οπότε ουσιαστικά συνδέεται η παράκτια ζώνη με τα όρια της παραλίας ή του αιγιαλού (Κοκκώσης, 1994b). Τέλος, υπάρχει και η περίπτωση του αυθαίρετου καθορισμού με βάση ήδη προσδιορισμένα όρια από τους νόμους ή τις διοικητικές πρακτικές⁸.

Επίσης, στο εθνικό επίπεδο, δεν έχουν καθοριστεί τα όρια στα οποία πρέπει να επεκτείνεται η παράκτια ζώνη. Εντός των ορίων αυτών, τα οποία έχουν ιδιαίτερη σημασία για τη χώρα μας, πρέπει να ακολουθείται κοινή πολιτική αντιμετώπισης των προβλημάτων που γεννά η εκμετάλλευση των παράκτιων οικοσυστημάτων. Ο καθορισμός της οριογραμμής της παράκτιας ζώνης απαιτεί πολυπαραγοντική ανάλυση, καθώς στη διαδικασία αυτή εμπλέκονται πολλές παράμετροι.

---

⁶ Συνήθως ο προσδιορισμός του ορίου αυτού κυμαίνεται, σε σχέση με την οριογραμμή του αιγιαλού (η οποία δεν είναι πάντα σταθερή) και αποτελεί μια ζώνη εκατέρωθεν του αιγιαλού (Κοκκώσης, 1994).

⁷ Πάγια πολιτική οριοθέτησης η οποία χρησιμοποιείται σε όλα τα προγράμματα της Κοινότητας.

⁸ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της τακτικής, αποτελεί η πάγια πολιτική που ακολουθεί το ΓΕΝ, για την οποία έχει γίνει ήδη αναφορά.

Σε γενικές γραμμές, σύμφωνα με το Εθνικό Πρόγραμμα Διαχείρισης Ακτών (ΕΠΔΑ) το οποίο αναλύεται στο κεφάλαιο 5.2, η παράκτια ζώνη ορίζεται από τα παράκτια ύδατα, συμπεριλαμβανομένης της γης, μέσα και κάτω από τα ύδατα αυτά, και την παρακείμενη χερσαία ζώνη, συμπεριλαμβανομένων των υπογείων υδάτων εντός και κάτω αυτής. Φυσικά, τα παράκτια ύδατα και η χερσαία ζώνη θεωρούνται παράγοντες αλληλοεξαρτόμενοι.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί, ότι ο εννοιολογικός προσδιορισμός της παράκτιας ζώνης, καθίσταται ακόμη δυσκολότερος, στην περίπτωση που συνυπάρχει με την έννοια της διαχείρισης διότι στην περίπτωση αυτή τίθενται πολυπλοκότερα θέματα επίλυσης και απαιτείται πιο σύνθετη και αντικειμενική αντιμετώπιση.

2.2.4 Η έννοια της διαχείρισης

Ο όρος διαχείριση δεν είναι αμιγώς προσδιορισμένος στη χώρα μας. Δεν έχουν καθοριστεί έως σήμερα τα όρια αλλά και τα συστατικά του. Ως έννοια προσδιορίστηκε νομικά για πρώτη φορά με τον Ν. 1650/86 (αρ.1,παρ.2γ) περί περιβαλλοντικής προστασίας (ΦΕΚ 160/Α/16.10.86), σύμφωνα με τον οποίο, η ορθολογική διαχείριση του περιβάλλοντος, αποτελεί βασικό στόχο της δημόσιας πολιτικής, για την προώθηση της ισόρροπης ανάπτυξης των γεωγραφικών διαμερισμάτων της χώρας, σε μεγάλη και μικρή κλίμακα.

Το τι ακριβώς περιλαμβάνει η χωρική και περιβαλλοντική διαχείριση, δεν είναι σαφώς προσδιορισμένο. Απουσιάζει ένα συγκεκριμένο πλαίσιο, βάσει του οποίου θα εκπονούνται όλα τα διαχειριστικά πρόγραμμα. Επίσης, αναγνωρίζεται και η έλλειψη ειδικών διαχειριστικών οργάνων για τομεακά θέματα με χωροταξικές επιπτώσεις. Ιδιαίτερα σ'ότι αφορά τις παράκτιες περιοχές, υπάρχει μια πολυαρχία εμπλεκόμενων φορέων, γεγονός που καθιστά δυσχερές το ζήτημα της διαχείρισης και προστασίας των ζωνών αυτών.

Ετσι λοιπόν, επιβάλλεται η σύσταση ενός ενιαίου συντονιστικού μηχανισμού, αναλόγου με αυτόν της ΒΙΠΕΤΒΑ, που είναι το αρμόδιο όργανο για τις ΒΙΠΕ σε εθνικό επίπεδο. Η συγκέντρωση δηλαδή, όλων των πρωτοβουλιών σε έναν και μοναδικό φορέα για την διαχείριση επιμέρους ζητημάτων χωροταξικού και περιβαλλοντικού χαρακτήρα του παράκτιου χώρου, πιστεύεται ότι θα συμβάλλει στην ορθολογικότερη προσέγγιση του, την λήψη αμεσότερων αποφάσεων, αλλά και το συντονισμό όλων των δυνάμει εμπλεκόμενων φορέων, στις περιπτώσεις που απαιτείται η συνεργασία συγκεντρωτικών και περιφερειακών οργάνων.

2.2.5 Τουρισμός και τουριστικές πιέσεις

Ο τουρισμός είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο και ένας σημαντικός διεθνής παραγωγικός συντελεστής. Χαρακτηρίζει τη μετακίνηση ατόμων από μια γεωγραφική θέση σε μια άλλη, για περίοδο μικρή ή μεγάλη και σε περιοχή όπου ο ταξιδιώτης δε ζει (τόπος κατοικίας), ούτε εργάζεται (τόπος εργασίας). Στη σύγχρονη μορφή της, η έννοια του τουρισμού, αναπτύχθηκε στις αρχές του 19ου αιώνα. Σε πολλές χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, ο τουρισμός αποτελεί το υπόβαθρο της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης⁹. Από την άλλη όμως, ο τουρισμός θεωρείται μια από τις βασικότερες παράμετρους γέννησης κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων.

Στη χώρα μας, ο τουρισμός συγκεντρώνεται κατά 90% περίπου στις παράκτιες ζώνες. Αυτό συνεπάγεται την υπερφόρτωση των ακτών της ηπειρωτικής και νησιωτικής Ελλάδας¹⁰, και ταυτόχρονα τον παραγκωνισμό και εγκατάλειψη της ενδοχώρας. Ασκούνται λοιπόν πιέσεις στις ακτές προερχόμενες από τον τουρισμό, οι οποίες σε συνδυασμό με άλλες παραγωγικές δραστηριότητες που είναι συσσωρευμένες στις παράκτιες ζώνες¹¹ διευρύνουν τα προβλήματα των περιοχών αυτών. Από τον συνολικό πληθυσμό της χώρας, περίπου το 70% είναι συγκεντρωμένο στις ακτές, ποσοστό που προσαυξάνεται κατά τους θερινούς μήνες, με τη ραγδαία άνοδο της παραγωγής της τουριστικής βιομηχανίας¹².

Η εποχιακότητα στη ζήτηση, η σημειακή συγκέντρωση πληθυσμού σε ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές (ΚΕΠΕ-Κομίλης, 1986), η σταδιακή υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος και η άναρχη δόμηση, είναι επιπτώσεις της συνεχούς ετήσιας αύξησης του εγχώριου τουρισμού σε ποσοστά που ξεπερνούν το 5% (ΕΕ-Πράσινη Βίβλος για τον τουρισμό, 1995)¹³. Επίσης, τα τελευταία χρόνια ο διαδέσιμος παράκτιος χώρος της Ελλάδας διπλασιάστηκε και η παραγωγή στερεών αποβλήτων τριπλασιάστηκε, με αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων απαιτήσεων και ανάγκων

⁹ Ενδεικτικά, αξίζει να αναφερθεί, ότι τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης προσελκύουν το 78,2% των Ευρωπαϊκών και το 66,6% των παγκοσμίων τουριστικών αφίξεων (Eurostat, 1993-Λαγός Δ., ΤΟ9/95)

¹⁰ Από τα 16.000 km του μήκους των ακτών, τα 8.300 βρίσκονται στην νησιωτική και τα 7.700 km στην ηπειρωτική χώρα.

¹¹ Βιομηχανία, Γεωργία, Ενέργεια, Μεταφορές, βλέπε "Πέμπτο πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον, Στόχος η Αειφορία"

¹² Η τουριστική βιομηχανία αναφέρεται στο σύνολο των φορέων και επιχειρήσεων που ασχολούνται κερδοφόρα με την παραγωγή, διάθεση και κατανάλωση -δηλαδή και τα τρία στάδια της τουριστικής ανάπτυξης- του τουριστικού προϊόντος (Κομίλης Π., 1993)

¹³ Πρέπει να σημειωθεί, ότι οι ρυθμοί αύξησης του τουρισμού της Μεσογείου παρουσίασαν διακυμάνσεις από το 1960 ως το 1987 και έτσι το μέγιστο ποσοστό αύξησης έφτασε το 8,4% (1960-'75) και το ελάχιστο το 2% (1983-'87) (ΚΕΠΕ, 1987).

άσκησης ειδικών πολιτικών, για την αντιμετώπιση των προαναφερόμενων προβλημάτων.

Ηδη έχουν αναπτυχθεί Κοινοτικά προγράμματα και έχουν δωθεί άμεσοι και έμμεσοι προσανατολισμοί, με στόχο την εξισορρόπηση του Μεσογειακού τουριστικού ρεύματος. Αξίζει ενδεικτικά να αναφερθεί η τόνωση του οργανωμένου τουρισμού, η οργάνωση των οδικών, αεροπορικών, θαλασσιών και σιδηροδρομικών υποδομών σε ένα ενιαίο και συντονισμένο Ευρωπαϊκό σύστημα¹⁴, η χρηματοοικονομική ενίσχυση επιλεγμένων τουριστικά περιοχών και η εισαγωγή ειδικών περιβαλλοντικών δεικτών. Οι ενέργειες αυτές, προσβλέπουν στην ικανοποίηση του παραπάνω στόχου και αναδεικνύουν την ένταση που έχει προκαλέσει η τουριστική δραστηριότητα στις παράκτιες περιοχές του Κοινοτικού εδάφους.

2.2.6 Διαχείριση παρακτίων περιοχών με τουριστικές πιέσεις

Οι παράκτιες περιοχές όπως προαναφέρθηκε, χαρακτηρίζονται ως ευαίσθητα οικοσυστήματα με ιδιαίτερα προβλήματα, τα οποία χρήζουν εξειδικευμένων πολιτικών. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται διεθνώς, μια γενικότερη αμφισβήτηση των δυνατοτήτων προσαρμογής των παραδοσιακών εργαλείων διαχείρισης στον παράκτιο χώρο (Κοκκώσης, 1985). Η αμφισβήτηση αυτή πηγάζει από τη συγκέντρωση παραγωγικών καθεστώτων στις παράκτιες ζώνες, και τη συνακόλουθη σύγκρουση των χρήσεων γης και σταδιακή υποβάθμιση των οικοσυστημάτων τους. Τα φαινόμενα αυτά, επιβάλλουν την συνύπαρξη της αναπτυξιακής, χωροταξικής, περιβαλλοντικής και κοινωνικής πολιτικής, για τη διαχείριση των περιοχών αυτών.

Αντικειμενικός σκοπός, είναι η εξάλειψη όλων των ανισοτήτων που συναντώνται στις ακτές και η προώθηση πολιτικών στα πλαίσια της αειφόρου ανάπτυξης, οι οποίες οφείλουν να ενισχύουν τις ενέργειες εξισορρόπησης των παρακτίων οικοσυστημάτων. Το αντικείμενο διαχείρισης μπορεί να είναι αποκλειστικά οι ακτές ως φυσικός πόρος, οπότε σχετίζεται με τον προσδιορισμό πολιτικών προστασίας και ανάπτυξης αυτού, αλλά από την άλλη, μπορεί να είναι ο ενιαίος γεωγραφικός χώρος των παρακτίων περιοχών, στον οποίο εντάσσονται οι ακτές.

Αρα, βασικός στόχος, της πολιτικής διαχείρισης των παρακτίων περιοχών με τουριστικές και άλλες πιέσεις, είναι η προστασία των φυσικών πόρων των οικοσυστημάτων και η ενίσχυση της λειτουργίας και ανάπτυξης των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων, σε σχέση όμως με την περιβαλλοντική προστασία. Οι αρχές που

¹⁴ Σχετικά για το θέμα, βλέπε στο: "Η μελλοντική ανάπτυξη της κοινής πολιτικής μεταφορών. Μια σφαιρική προσέγγιση της δημιουργίας κοινοτικού πλαισίου για την επίτευξη βιώσιμης κινητικότητας", ΕΕ, 1993

διέπουν ένα σύστημα διαχείρισης ακτών με πολλαπλές πιέσεις, λόγω της παγκοσμιοποίησης του φαινομένου, οφείλουν να ξεπερνούν τα επίπεδα εθνικών αποφάσεων και να αποτελούν κίνητρο σύζευξης θέσεων και πολιτικών σε πολυεθνική βάση. Ένα τέτοιο κατάλογο αρχών, συνέταξε ο FAO (Food & Agriculture Organization of the United Nations) το 1992, όπου περιλαμβάνονται τα εξής (Κοκκώσης, 1994β):

- ⊕ *Οι παράκτιες περιοχές αποτελούν ένα μοναδικό φυσικό πόρο που απαιτεί ιδιαίτερη προσέγγιση στη διαχείριση και το σχεδιασμό*
- ⊕ *Το νερό αποτελεί τον κατεξοχήν παράγοντα ολοκλήρωσης στα παράκτια οικοσυστήματα*
- ⊕ *Είναι απαραίτητο, ο σχεδιασμός και η διαχείριση για την παράκτια χερσαία περιοχή να συνδυαστεί με τα αντίστοιχα για τη θαλάσσια περιοχή*
- ⊕ *Η ακτογραμμή αποτελεί το βασικό πυρήνα διαχείρισης*
- ⊕ *Τα γεωγραφικά όρια του συστήματος διαχείρισης θα πρέπει να προσδιορίζονται δεματικά και να προσαρμόζονται σταδιακά με την αποτελεσματικότητα της διαχείρισης*
- ⊕ *Ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί στη προστασία των κοινοχρήστων πόρων*
- ⊕ *Η προστασία από τους φυσικούς κινδύνους θα πρέπει να συνδυάζεται με την προστασία των φυσικών πόρων*
- ⊕ *Όλοι οι φορείς (τοπικοί και εθνικοί) θα πρέπει να εμπλακούν στη διαχείριση των παρακτίων περιοχών*
- ⊕ *Η προσέγγιση της ανάπτυξης που είναι συνυφασμένη με τις φυσικές διεργασίες είναι ιδιαίτερα κατάλληλη για τις παράκτιες περιοχές*
- ⊕ *Θα πρέπει να επιστρατευθούν ειδικές μορφές αξιολόγησης (οικονομικού και κοινωνικού) κόστους-ωφέλειας και συμμετοχής του κοινού*
- ⊕ *Θα πρέπει κατά το δυνατόν να εφαρμοστούν οι βασικές αρχές της πολλαπλής χρήσης στη διαχείριση των παρακτίων πόρων*
- ⊕ *Παραδοσιακές μορφές διαχείρισης των πόρων θα πρέπει κατά το δυνατότο να ενσωματωθούν στο σύστημα διαχείρισης.*

Με βάση λοιπόν τις παραπάνω αρχές και στα πλαίσια του ζητούμενου των τουριστικών πιέσεων, θα πρέπει αφενός να τεθούν οι κατευθύνσεις της τουριστικής πολιτικής στις παράκτιες ζώνες και αφετέρου να διαμορφωθεί μια πολιτική, συντονισμένη με της αρχές του χωροταξικού και περιβαλλοντικού σχεδιασμού (ΚΕΠΕ, 1987) καθώς και της οικονομικής και αειφορικής ανάπτυξης¹⁵

¹⁵ Θα πρέπει βέβαια να αναφερθεί, ότι πρακτικά ακολουθούνται διάφορα είδη πολιτικών, τα οποία εξαρτώνται από το αναπτυξιακό επίπεδο κάθε χώρας (για την Ελλάδα, βλέπε στο κεφάλαιο 4.2). Οι αναπτυγμένες δυτικοευρωπαϊκές

Ο τουρισμός είναι δυνατό να υιοθετήσει και σήμερα την προσέγγιση της αειφόρου ανάπτυξης, διότι οι δραστηριότητες οι οποίες σχετίζονται μ'αυτόν, εξαρτώνται άμεσα από την σύγκλιση διαφόρων πολιτικών. Επιπλέον, το γεγονός ότι, η αύξηση του αριθμού των τουριστών καθώς και των τουριστικών προορισμών, είναι παράγοντες προβλέψιμοι, σε συνδυασμό με τις απαιτήσεις των τουριστών για παροχή ποιοτικού προϊόντος, αυξάνει τις απαιτήσεις σύζευξης μεταξύ των πολιτικών (ΕΕ, Πράσινη Βίβλος για τον Τουρισμό, 1995).

Συνοψίζοντας λοιπόν, η διαχείριση των παρακτίων περιοχών, οι οποίες υφίστανται τουριστικές πιέσεις, πρέπει να ακολουθεί τις παραπάνω αρχές (FAO, 1992), εναρμονισμένες με τη γενικότερη τουριστική πολιτική. Την ενίσχυση δηλαδή, των ξενοδοχειακών και λοιπών έργων, την χωρική διευθέτηση των τουριστικών λιμένων (μαρίνες, σκάλες, καταφύγια), την χρηματοδότηση τεχνικών έργων υποδομής των παρακτίων οικισμών και την υποστήριξη των συγκοινωνιακών δικτύων. Συνεπώς, στόχος δεν είναι ο φραγμός της τουριστικής ανάπτυξης στις παράκτιες περιοχές με διαπιστωμένα προβλήματα από τον τουρισμό, αλλά ο έλεγχός της και για την επίτευξη του στόχου αυτού, είναι απαραίτητη η πολυεπίπεδη συνύπαρξη και λειτουργία πολιτικών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΤΙΟΣ ΧΩΡΟΣ

3.1 Είδη παρακτίων περιοχών και κριτήρια διαφοροποίησης τους

Οι παράκτιες περιοχές της χώρας μας, δεν χαρακτηρίζονται από ένα συγκεκριμένο είδος οικοσυστήματος, αλλά από ένα συνοθύλευμα οικοκαταστάσεων. Οι φυσικές διεργασίες που έχουν λάβει χώρα κατά την πάροδο του χρόνου, δηλαδή τα βιοτικά αλλά και τα αβιοτικά στοιχεία που αναπτύσσονται στις ακτές, καθώς και οι παρεμβάσεις του ανθρώπου, βίαιες ή ήπιες, είναι παράγοντες που συμβάλλουν στην διαφοροποίηση των οικοσυστημάτων. Άλλωστε, ο μεγάλος αριθμός των νησιών που υπάρχουν κυρίως στο Αιγαίο Πέλαγος, και ο τρόπος με τον οποίο είναι διαμορφωμένες οι ακτές τους, αποδεικνύουν το παραπάνω γεγονός.

Παρατηρούνται λοιπόν στις παράκτιες ζώνες, διάφορα μη βιοτικά στοιχεία, τα οποία τις επηρεάζουν και συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό στη διαμόρφωση τους. Τα σημαντικότερα εξ αυτών, είναι τα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά του υποβάθρου, η εδαφολογική σύσταση και ανάγλυφο της επιμήκους λεκάνης απορροής καθώς και τα ωκεανογραφικά χαρακτηριστικά που επικρατούν στη θαλάσσια περιοχή, που είναι προσκείμενη στα όρια της ακτογραμμής (Ερευνητικό Πρόγραμμα-Π.Α, 1995).

Η ποιοτική σύσταση των υλικών του παρακτίου συστήματος, έχει μεγάλη σημασία για τον καθορισμό του είδους και της ποιότητας της παράλιας ζώνης. Παρουσιάζει δηλαδή ιδιαίτερο ενδιαφέρον, η υλική σύνδεση του συστήματος που αποτελείται από το χερσαίο τμήμα, τον αιγιαλό και το γειτνιάζον θαλάσσιο τμήμα. Στο παράκτιο τμήμα του βυθού και στον αιγιαλό συναντώνται συνήθως άμμος, βότσαλο (υγίλο και χοντρό) και βράχοι, ενώ στο χέρσαίο επικρατεί κυρίως αμμώδης και βραχώδης σύσταση.

Ιδιαίτερα στις παραλίες των τουριστικών περιοχών, που χαρακτηρίζονται από μεγάλη τουριστική κίνηση για λόγους αναψυχής, επικρατεί η αμμώδης σύνδεση, η οποία όμως παρουσιάζει την μεγαλύτερη επικινδυνότητα από άποψη ευαισθησίας οικοσυστήματος. Πράγματι, αυτό οφείλεται στη μεγάλη απορροφητικότητα της άμμου, που κατακρατεί όλες τις ρυπογόνες ουσίες και τους βλαβερούς μικροοργανισμούς, με αποτέλεσμα να επέρχεται τάχιστα, κορεσμός και εγκατάλειψη μιας περιοχής. Σ' αυτό επίσης συμβάλλει και η υπερεκμετάλλευση των παρακτίων υδάτινων πόρων, η οποία συνήθως οδηγεί στο φαινόμενο της υφαλμύρωσης, από την διασταύρωση θαλασσίων υπογείων υδάτων με τους υπόγειους υδροφόρους ορίζοντες (Πόστελ Σ., 1993). Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή

και πρόληψη για τη διαφύλαξη και προστασία των παρακτίων συστημάτων με τουριστική σημασία.

Αλλά αβιοτικά στοιχεία που επηρεάζουν την ποιότητα των παρακτίων συστημάτων, είναι το ανάγλυφο των ακτών, το οποίο στις τουριστικές ζώνες κυμαίνεται μεταξύ 0-5%, η γεωμετρία του εδάφους, δηλαδή ο τρόπος με τον οποίο παρατάσσεται η χέρσος σε σχέση με τη θάλασσα (επιμήκης ακτές, ανοικτές και κλειστές κολπώσεις), το εύρος επέκτασης των ακτών προς τη χέρσο και η δυναμική που παρουσιάζουν στην αντιμετώπιση ισχυρών φυσικών παρεμβάσεων (παλίρροια, άνεμοι κλπ). Στην τελευταία περίπτωση διακρίνονται δύο επιμέρους στοιχεία με ιδιαίτερη σημασία για το σχεδιασμό των ακτών: η απόθεση (επέκταση της χέρσου προς τη θάλασσα) και η διάβρωση (προέλαση της θάλασσας προς την ξηρά)¹.

Στις ακτές αναπτύσσονται διάφοροι βιοτικοί-φυσικοί σχηματισμοί, οι οποίοι είναι σημαντικοί για την οικονομία και την ποιότητα του περιβάλλοντος της χώρας μας. Υπάρχει μεγάλη ποικιλία δασών, τα οποία παίζουν το ρόλο του σταθεροποιητή του εδάφους, της κατακράτησης υδάτινων και άλλων πόρων και συμβάλλουν στην επιβίωση πολλών ζωϊκών ειδών. Σε πολλές περιπτώσεις, ιδιαίτερα όταν το ανάγλυφο του εδάφους έχει κλίση που ξεπερνά το 70%, τα δάση φτάνουν στα όρια των ακτών. Επίσης, στις παράκτιες περιοχές, συναντώνται εκτάσεις μακείας βλάστησης και φρυγανικών σχηματισμών ανάλογα με το υψόμετρο της χερσαίας έκτασης, οικοσυστήματα πολύ σημαντικά για την διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας και την αρμονική συνύπαρξη των ακτών με τη χέρσο και τη θάλασσα. Σε γενικές γραμμές, τα οικοσυστήματα που εντοπίζονται κατά μήκος των ακτών της χώρας, είναι τα εξής (Ερευνητικό Πρόγραμμα-Π.Α, 1995):

- ⇒ αλόφιλα εδραζόμενα σε σκληρό υπόστρωμα, 40%
- ⇒ χερσότοποι και θαμνότοποι, 30%
- ⇒ αμμόφιλα, 20%
- ⇒ δάση, 10%

Οι Ελληνικές ακτές, χαρακτηρίζονται από τη συνεχή εναλλαγή παρακτίων οικοσυστημάτων, τα οποία διακρίνονται σε τρεις γενικές κατηγορίες: αμμόδεις παραλίες, βραχώδεις/πετρώδεις ακτές και παράκτιοι υγρότοποι. Θα πρέπει βέβαια να σημειωθεί, ότι οι μεσοφάσεις και οι συνδυασμένες μορφές των τριών αυτών κατηγοριών, είναι πολύ συνηθισμένο φαινόμενο στη χώρα μας. Συνήθως συναντώνται αλμυρά ή υφάλμυρα έλη και λιμνοθάλασσες, που διαδέχονται μεγαλύτερες ή μικρότερες παραλίες και δίνες, οι οποίες με τη σειρά τους

¹ Για την αντιμετώπιση της απόθεσης και της διάβρωσης, απαιτείται ειδική γεωλογική μελέτη ανά περιοχή.

αναπτύσσονται συνήθως σε μια ζώνη (αμμολωρίδες ή λουρονησίδες). Γύρω και πίσω από αυτές τις παραλίες, υγώνονται βραχώδεις, συχνά απότομοι λόφοι, των οποίων τα παραδαλάσσια κράσπεδα αποτελούν βραχώδεις ακτές (Οικονομίδου, 1994).

Αν γίνει μια συσχέτιση των δύο μεγάλων κλάσεων κατηγοριοποίησης, δηλαδή των αβιοτικών και βιοτικών στοιχείων που συναντώνται στις Ελληνικές παράκτιες ζώνες, θα εντοπιστούν τρία είδη οικοσυστημάτων με μεγάλο φυσικό ενδιαφέρον, καθώς αντικατοπτρίζουν την ποιότητα των περιοχών και τις αναπτυξιακές δυνατότητες που παρέχουν. Τα είδη λοιπόν που παρατηρούνται, είναι τα εξής:

- (1) Οι παραλίες και δίνες, οι οποίες αρχίζουν από τη μέση στάθμη των παρακτίων υδάτων, επεκτείνονται προς τη χέρσο και επηρεάζονται από τον άνεμο και τις θαλάσσιες ταραχές. Από τη φυσική διαμόρφωση τους εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό και η αναπτυξιακή δυνατότητα μιας περιοχής, ιδιαίτερα όταν η κυρίαρχη δραστηριότητα είναι ο τουρισμός. Οι φυσικοί οικότοποι² των παραλιών και δινών στην Ελλάδα είναι:
  - (α) μικρές παραλίες, με εδαφολογική σύσταση που αποτελείται από άμμο και βότσαλα,
  - (β) εκτεταμένες δίνες, με βαθιά και ασταδή άμμο (Δ. Ελλάδα, Σκιάθος, Χαλκιδική, Θράκη, Β. Κρήτη),
  - (γ) προδίνες ή εμβρυακές δίνες (Ν. Κρήτη, χαρακτηριστικό των Μεσογειακών χωρών της Αφρικανικής Ηπείρου),
- (2) Οι απότομες και βραχώδης ακτές είναι η επόμενη κατηγορία και μάλιστα αποτελεί το κυρίαρχο είδος επιφανειακής κάλυψης του παράκτιου εδάφους, καταλαμβάνοντας το 70% του συνολικού ποσοστού των Ελληνικών ακτών. Στην επιφάνειά τους, μπορούν να αντέξουν μόνο ανθεκτικά φυτικά είδη, καθώς τόσο το υπόστρωμα, όσο και η φυσική κίνηση του ανέμου και της θάλασσας, δεν επιτρέπουν την ανάπτυξη ποικίλων ειδών. Επομένως οι περιοχές αυτές, δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον όσον αφορά τις δυνατότητες εγκατάστασης και οργάνωσης παραγωγικών δραστηριοτήτων και δη τουριστικών, αφού αυτές εξαρτώνται άμεσα από τις εδαφολογικές και περιβαλλοντικές συνθήκες των παρακτίων ζωνών.
- (3) Οι υγρότοποι³ καθώς και τα Δέλτα ποταμών⁴ (βλέπε χάρτης 3.1) παρουσιάζουν επίσης ενδιαφέρον, κυρίως λόγω της ευαισθησίας των οικοσυστημάτων τους,

² Οικότοπος: Επιστημονική ορολογία της μεταβατικής ζώνης των παρακτίων περιοχών.

³ Συνολικά στην Ελλάδα υπάρχουν 24 λιμνοθάλασσες με έκταση 24.500 εκτάρια. Επίσης υπάρχουν βάλτοι/έλη με έκταση 70.900 εκτάρια.

⁴ Η Ελλάδα διαθέτει οκτώ μεγάλα Δέλτα ποταμών, με συνολική έκταση 10.510 εκτάρια.

στις συνεχείς ανθρωπογενείς πιέσεις. Στο χάρτη 3.1 παρουσιάζονται τα παράκτια φυσικά τοπία της χώρας (Πηγή: Ε.Π.Δ.Α, 1981).

Πέρα από τα δύο αυτά σημαντικά συστατικά κατηγοριοποίησης, δηλαδή τα βιοτικά και αβιοτικά στοιχεία, στις παράκτιες περιοχές, λόγω της σπουδαιότητας τους και των πλεονεκτημάτων που παρέχουν, αναπτύσσονται διάφορες ανθρωπογενείς δραστηριότητες. Οι δραστηριότητες αυτές, αφενός μεν δημιουργούν προϋποθέσεις ανάπτυξης, αφετέρου δε μεταβάλλουν τις χρήσεις γης και προκαλούν επιπτώσεις στο περιβάλλον, με ανυποχώρητες πολλές φορές συνέπειες. Στο χάρτη 3.2, παρουσιάζεται η κατάσταση των ακτογραμμών της χώρας, σε σχέση με τις ανθρωπίνες επιδράσεις. Επίσης στον ίδιο χάρτη απεικονίζονται σημαντικά οικοσυστήματα που συναντώνται στις παράκτιες ζώνες της χώρας, αποφάσεις του Ε.Σ.Χ.Π. (βλέπε κεφάλαιο 5.2) και περιοχές προστασίας από τη Διεθνή Σύμβαση Ramsar (Πηγή: Ε.Π.Δ.Α, 1981).

Συνεπώς, οι τρεις παράμετροι που αναλύθηκαν, συνδέουν τα στοιχεία και τα κριτήρια εκείνα, για δημιουργία ενός τυπολογίου⁵ για τις παράκτιες περιοχές της χώρας. Πρέπει στο σημείο αυτό να σημειωθεί, ότι κάθε γεωγραφικός χώρος παρουσιάζει συγκεκριμένες ιδιαιτερότητες και απαιτεί διαφορετικές μορφές προσέγγισης. Αρα λοιπόν, η δημιουργία ενός ολοκληρωμένου τυπολογίου, αποτελούμενο από όλους αυτούς τους παράγοντες είναι σημαντική, για την αναγνώριση και την αντιμετώπιση του συνόλου των προβλημάτων που υπάρχουν στις παράκτιες περιοχές.

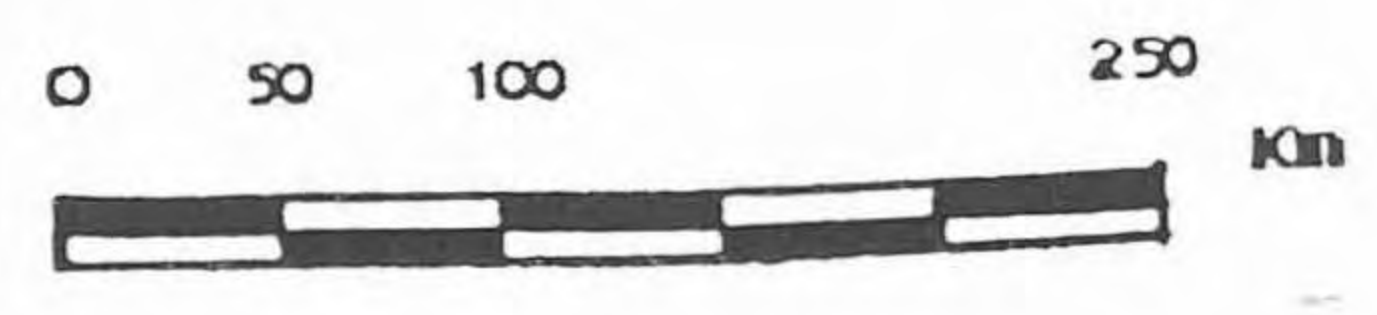
3.2 Οι τουριστικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται στις παράκτιες περιοχές

Ο τουρισμός είναι μια ενέργεια, η οποία αντικατοπτρίζει την επιθυμία του ατόμου για απελευθέρωση, απόλαυση και γνωριμία νέων τόπων και πολιτισμών, που του παρέχουν την ευκαιρία της απομάκρυνσης από την καθημερινότητα. Είναι ένα φαινόμενο που συνδέεται άμεσα με τον παράκτιο χώρο. Ως παραγωγική δραστηριότητα, εξαρτάται απόλυτα από το είδος και την ποιότητα των παρακτίων περιοχών της χώρας μας, στις οποίες αναπτύσσονται σχεδόν όλες οι μορφές τουρισμού. Αποτελεί ένα δυναμικό οικονομικό κλάδο της Κοινότητας και ιδιαίτερα στην Ελλάδα, προτάσσεται ως η σημαντικότερη οικονομική δραστηριότητα, οι επιπτώσεις της οποίας επιδρούν στην καθημερινότητά μας.

---

⁵ Ένα τέτοιο τυπολόγιο δημιούργησε η ερευνητική ομάδα του Π.Α. για τη διαχείριση των ακτών που δέχονται τουριστικές πιέσεις.

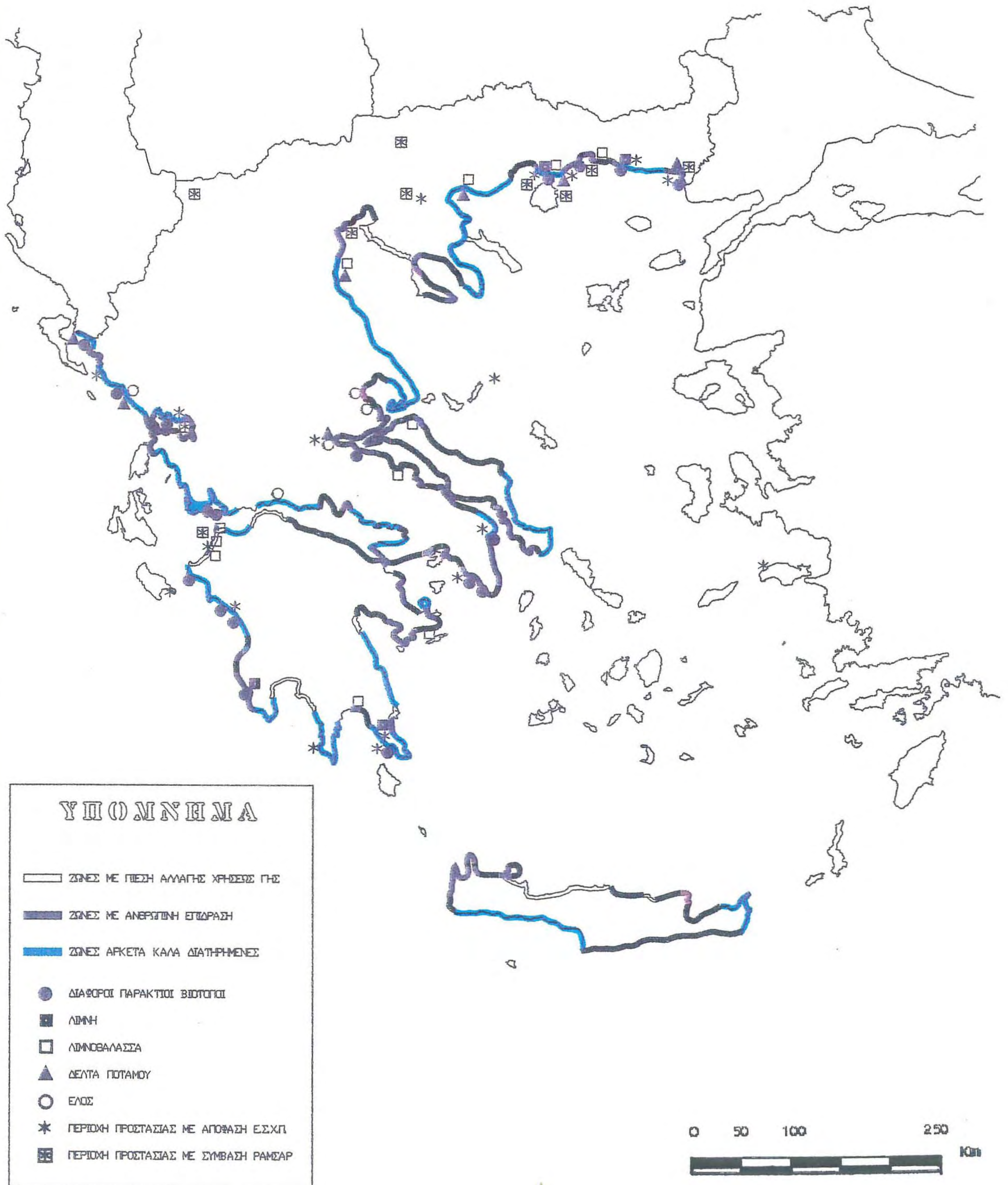
Χάρτης 3.1 Παράκτια Φυσικά Τοπία (Ε.Π.Δ.Α, 1981)

Χάρτης 3.2

Κατηγορίες των παρακτίων ζωνών στην Ελλάδα, σε σχέση με τις ανθρωπογενείς τους επιδράσεις και απεικόνιση σημαντικών στοιχείων (ΕΠΔΑ, 1981)

Ο παγκόσμιος τουρισμός έχει αυξηθεί τα τελευταία πενήντα χρόνια κατά είκοσι φορές και οι τουρίστες ανα τον κόσμο ξεπερνούν σήμερα τα 450 εκατ. Είναι χαρακτηριστικό, ότι στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η τουριστική δραστηριότητα συνεισφέρει το 5,5% του ΑΕΠ και απορροφά το 6% της συνολικής απασχόλησης εργαζομένων σε θέσεις που σχετίζονται με τον τουρισμό (ΕΕ-Πράσινη Βίβλος για τον Τουρισμό, 1995). Στη λεκάνη της Μεσογείου, αναπτύσσεται το 35% του διεθνούς τουρισμού, το οποίο προέρχεται κυρίως από τα κράτη-μέλη της Κοινότητας. Το ποσοστό αυτό, κατανέμεται κατά κύριο λόγο στην βορειοδυτική πλευρά της λεκάνης (κατά τα 3/4) και συγκεκριμένα στην Ισπανία, Γαλλία και Ιταλία, ενώ το υπόλοιπο ποσοστό εξυπηρετείται τουριστικά από την Ελλάδα, την Κύπρο, την Τουρκία, αλλά και από Αφρικανικές χώρες, που βρίσκονται στα νότια της Μεσογειακής Λεκάνης, όπως η Αίγυπτος και Τυνησία.

Οι κύριοι παράγοντες που συμβάλλουν στη συνεχή άνοδο της τουριστικής ζήτησης, είναι η μείωση του χρόνου εργασίας στις αναπτυγμένες χώρες, κυρίως της Κοινότητας, η άνοδος του εισοδηματικού επιπέδου και οι νέες τεχνολογικές και κοινωνικές εξελίξεις. Πέρα όμως από την μείωση του χρόνου εργασίας, πρέπει να επισημανθεί και η μείωση του ελεύθερου χρόνου που διαθέτει ο νεοευρωπαίος εργαζόμενος, η οποία ως συμπεριφορικός παράγοντας, αυξάνει την ανάγκη για αναζήτηση τουριστικών προορισμών. Υπάρχουν πολλά είδη τουρισμού, τα οποία διακρίνονται μεταξύ τους ως προς τη μορφή εκμετάλλευσης του χωρο-χρόνου από τον τουρίστα. Επικρατέστερα κριτήρια διάκρισης των τουριστικών μορφών, είναι: (α) βάσει των δραστηριοτήτων αυτών καθαυτών και (β) βάσει των επιπτώσεων τους στο περιβάλλον. Πέρα από τα δύο αυτά, βασικά κριτήρια κατηγοριοποίησης του τουρισμού, υπάρχουν και άλλοι τρόποι διάκρισης των τουριστικών δραστηριοτήτων όπως, η εποχιακότητα, ο τόπος προέλευσης των τουριστών, το είδος των κυρίαρχων εγκαταστάσεων κ.ά.

Η δραστηριότητα χαρακτηρίζει το σκοπό του ταξιδιού, δηλαδή την ανάγκη του ταξιδιώτη να μετακινηθεί για ένα συγκεκριμένο λόγο. Πρίν την βιομηχανική επανάσταση, τα ταξίδια γίνονταν για εμπορικούς, πολιτικούς και θρησκευτικούς λόγους. Στις αρχές του αιώνα που διανύουμε και ιδιαίτερα μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο, άλλαξαν οι ανάγκες, οι επιθυμίες αλλά και οι παρεχόμενες ευκαιρίες οργάνωσης τουρισμού και έτσι διαμορφώθηκε μια νέα στάση ζωής του ατόμου, στην οποία ο τουρισμός είχε και έχει εξέχουσα θέση. Με βάση λοιπόν αυτή τη λογική, αναπτύχθηκαν πολλές μορφές τουριστικών δραστηριοτήτων, με σημαντικές διαφορές μεταξύ τους. Μερικές απ' αυτές, είναι οι εξής:

- ⊖ Παραθαλάσσιος τουρισμός,
- ⊖ Θαλάσσιος (yachting, κρουαζιέρες),

- ⊖ Επαγγελματικός,
- ⊖ Ψυχαγωγικός,
- ⊖ Χειμερινός,
- ⊖ Εκπαιδευτικός,
- ⊖ Αθλητικός,
- ⊖ Περιηγητικός,
- ⊖ Συνεδριακός,
- ⊖ Οικολογικός,
- ⊖ Κοινωνικός,
- ⊖ Για λόγους υγείας,
- ⊖ Για λόγους αλλαγής περιβάλλοντος κλπ.

Δημιουργείται συνεπώς, μια διευρυμένη λίστα, η οποία δεν έχει όρια αλλά κανονίζεται από τα κίνητρα του ατόμου, τα οποία εν τέλει είναι αυτά που δημιουργούν την ταξιδιωτική επιθυμία. Βεβαίως, μπορεί το κίνητρο να είναι συνδυαστικό, δηλαδή να μην περιορίζεται στην αποκλειστική μετακίνηση, αλλά στην ταυτόχρονη εξυπηρέτηση πολλαπλών κινήτρων (πχ Συνεδριακός- παραθαλάσσιος τουρισμός). Είναι αντιληπτό, ότι εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων τουριστικών μορφών, οι οποίες εξ αντικειμένου δεν αναπτύσσονται στις παράκτιες ζώνες, όπως ο χιονοδρομικός και ορεινός τουρισμός, όλα τα είδη άμεσα ή έμμεσα μπορούν εν δυνάμει να πραγματοποιηθούν και να συνυπάρξουν στις ζώνες των ακτών.

Αναφέρθηκε παραπάνω, ένας άλλος τρόπος διάκρισης των τουριστικών δραστηριοτήτων, σε σχέση με την επιβάρυνση τους στο περιβάλλον. Πράγματι, στην λογική αυτή, διακρίνονται δύο γενικές κατηγορίες, ο σκληρός και ο ήπιος τουρισμός. Οι ήπιες μορφές τουριστικής ανάπτυξης, δεν προκαλούν αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον (ατμοσφαιρική και ηχητική ρύπανση κ.ά), σε αντίθεση με το σκληρό τουρισμό, ο οποίος αποτελεί είδος που ευθύνεται αποκλειστικά για την κακή εικόνα που παρουσιάζουν πολλές ακτές της Μεσογείου, μερικές από τις οποίες απειλούνται από οικολογική καταστροφή.

Αντιπροσωπευτικό είδος αυτής της κατηγορίας, αποτελεί ο μαζικός τουρισμός, δηλαδή ο τουρισμός των παραθαλάσσιων θερινών διακοπών (Κραντονέλλης, 1993). Αυτή η μορφή τουριστικής ανάπτυξης χαρακτηρίζεται τόσο από τη συνεχή φθίνουσα πορεία ως προς το ρυθμό αύξησης των διεθνών αφίξεων, όσο και από τη μείωση του Ευρωπαϊκού τουρισμού, στο σύνολο της παγκόσμιας τουριστικής κίνησης. Αποτελεί μια παραδοσιακή τουριστική δραστηριότητα, που διεξάγεται από όλες τις πληθυσμιακές ομάδες. Ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του 1950, στα

πλαίσια οργάνωσης του διεθνούς τουρισμού και συνεχίστηκε έως τη δεκαετία του '80. Ομως τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια διέρχεται μια συνεχή αμφισβήτηση, λόγω των εμφανών πλέον αρνητικών επιπτώσεων του στο περιβάλλον, οι οποίες είναι περισσότερες από τις ωφέλειες που προσέφερε (Τσαλίκη, 1993).

Η τουριστική ανάπτυξη στη χώρα μας, εντοπίζεται σε μεγάλες ζώνες, στις οποίες αναπτύσσεται κυρίως ο μαζικός τουρισμός κατά τη διάρκεια των θερινών μηνών και σε μεμονωμένες περιοχές παραθεριστικού ή περιηγητικού χαρακτήρα (πχ περιοχές παραθεριστικής κατοικίας). Να σημειωθεί ότι, ο μαζικός τουρισμός δεν είναι δυνατό να απομονωθεί από την εγχώρια τουριστική προσφορά, διότι αποτελεί τη βασική πηγή τουριστικού εισοδήματος. Βέβαια, γίνονται πολλές προσπάθειες ορθολογικής οργάνωσής του και κατανομής του στον παράκτιο χώρο, έτσι ώστε να ελαχιστοποιηθούν οι αρνητικές του επιπτώσεις. Αξίζει στο σημείο αυτό να παρατεθούν σε γενικές γραμμές, τα κύρια χαρακτηριστικά της τουριστικής ανάπτυξης στη χώρας μας, τα τελευταία κυρίως χρόνια (Ερευνητικό Πρόγραμμα-Π.Α, 1995):

- ⊖ Εξάρτηση των τοπικών και περιφερειακών εισροών από το κέντρο
- ⊖ Συγκέντρωση της τουριστικής ανάπτυξης στο χωρο-χρόνο
- ⊖ Οικονομική εξάρτηση ορισμένων παρακτίων και νησιωτικών περιοχών εξολοκλήρου από τον τουρισμό
- ⊖ Σημαντική συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στη στήριξη της τουριστικής ανάπτυξης
- ⊖ Το ξένο επενδυτικό κεφάλαιο προσανατολίζεται κυρίως στην αγορά ή μίσθωση ξενοδοχείων πολυτελείας, αγορά μεγάλης εδαφικής επιφάνειας ή διαχείριση μεγάλων τουριστικών συγκροτημάτων
- ⊖ Κυριαρχία ενός τύπου τουρισμού (90% παραθαλάσσιου)
- ⊖ Δημιουργία επιχειρήσεων οικογενειακού τύπου, κυρίως με την εκμετάλλευση ενοικιαζόμενων δωματίων, νομίμων και παράνομων
- ⊖ Εξάρτηση από τουριστική κίνηση προερχόμενη από Ευρωπαϊκές χώρες
- ⊖ Σημαντική συμβολή οργανωμένου μαζικού τουρισμού
- ⊖ Εξάρτηση από οργανωτές ταξιδίων (tour operators) και τις αεροπορικές εταιρίες (charters), τις οποίες πολλές φορές ελέγχουν οι πρώτοι.

Σήμερα πλέον, αναζητούνται νέες ήπιες μορφές τουριστικής ανάπτυξης, παράλληλα με τον έλεγχο του μαζικού τουρισμού, οι οποίες έχουν δύο χαρακτηριστικά γνωρίσματα: (α) απευθύνονται σε ειδικές ομάδες τουριστών (θρησκευτικές, ηλικιακές κ.ά) και (β) περιλαμβάνουν μορφές που στοχεύουν στην προστασία του περιβάλλοντος (οικοτουρισμός, αγροτουρισμός κ.ά.). Οι επιπτώσεις της τουριστικής δραστηριότητας στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον της

Ελλάδας είναι πολλές και δυστυχώς δύσκολα αναστρέψιμες. Απαιτείται συνεπής οργάνωση του τρόπου ανάπτυξης του τουρισμού και κυρίως της ένταξης του σε μια ενιαία πολιτική θεώρηση, συσχετισμένη με τα προβλήματα του παράκτιου περιβάλλοντος και των χωροταξικών ανισορροπιών.

3.3 Επιπτώσεις του τουρισμού στις παράκτιες ζώνες· η ανάγκη διευθέτησης του προβλήματος

Είναι γενικά διαπιστωμένο, ότι ο τουρισμός στις νησιωτικές και παράκτιες περιοχές της ηπειρωτικής χώρας, εξαρτάται κυρίως από το φυσικό περιβάλλον. Ομως, η μαζική εκμετάλλευση των πόρων των παρακτίων περιοχών και η αλόγιστη χρήση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων τους, οδήγησαν σήμερα στην ενίσχυση της περιφερειακής ανισότητας μεταξύ τουριστικά ανεπτυγμένων και μη περιοχών (Κέρκυρα-Ρόδος-Χαλκιδική κλπ) και την κρίσιμη υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

Στις παράκτιες περιοχές όπου έχει αναπτυχθεί ο τουρισμός, παρατηρούνται φαινόμενα σύγκρουσης των χρήσεων γης, διότι η αυξανόμενη ζήτηση σε γη οδηγεί τους κατά τόπους ιδιοκτήτες στην πώληση της, με στόχο την απολαβή οικονομικών οφελών. Έτσι, η εξασφάλιση εσόδων, δεν συνοδεύεται από ορθολογική εκμετάλλευση της γης. Επιπρόσθετα, η πώληση κτημάτων του παρακτίου εδάφους σε ξένους επενδυτές, οδηγεί στην αλλοίωση της τοπικής κοινωνίας και την εγκατάλειψη παραδοσιακών προτύπων οικονομικής στήριξης των οικογενειών, όπως η γεωργία και η κτηνοτροφία.

Ταυτόχρονα, παρατηρούνται τα φαινόμενα της ενασχόλησης των νοικοκυριών σε τουριστικές επιχειρήσεις και της δημιουργίας ερασιτεχνικών οικογενειακών επιχειρήσεων, οι οποίες πολλές φορές λειτουργούν σε παράνομη βάση (αδήλωτα ενοικιαζόμενα δωμάτια). Πρέπει να δε σημειωθεί, ότι οι επιπτώσεις του τουρισμού στην τοπική κοινωνία δεν είναι παντού ίδιες. Εξαρτώνται άμεσα από το επίπεδο ανάπτυξης μιας περιοχής και την απορροφητικότητα που παρουσιάζει ως προς την αποδοχή ξένων οικονομικών και κοινωνικών επιρροών.

Η ζήτηση σε τουριστικά καταλύματα, αυξάνει την οικοδομική δραστηριότητα, η οποία τις περισσότερες περιπτώσεις, δεν συνοδεύεται από ανάλογα σχέδια οικοδομικής ανάπτυξης, που θα επέβαλλαν συγκεκριμένους όρους δόμησης και χρήσεις γης. Έχει παρατηρηθεί λοιπόν, ότι η αυθαίρετη τουριστική ανάπτυξη σε πολλές παράκτιες περιοχές, ξεπερνά κατά το διπλάσιο την νόμιμη. Η άναρχη τουριστική δόμηση ξεκινά συχνά σαν παραθεριστική, δίχως βέβαια στοιχεία νομιμοποίησης και ενσωματώνεται στη συνέχεια στο συνολικό τουριστικό δυναμικό της παράκτιας περιοχής (Ερευν. πρόγρ.-Π.Α.). Σε γενικές γραμμές, οι επιπτώσεις της

τουριστικής δραστηριοποίησης, στο δομημένο περιβάλλον των παρακτίων περιοχών, είναι οι εξής:

- ⊖ Έντονη αστικοποίηση του παράκτιου χώρου, η οποία αναμένεται να συνεχιστεί και τα επόμενα χρόνια,
- ⊖ Η αστικοποίηση συνοδεύεται από υψηλή ένταση (υπερσυγκέντρωση) στο χώρο για τα αστικά κέντρα και χαμηλή (διασπορά) για τα μη αστικά παράκτια συστήματα,
- ⊖ Η παράκτια τουριστική δραστηριότητα αναπτύσσεται γραμμικά, κατά μήκος της ακτής και σε μια πολύ στενή λουρίδα, με αποτέλεσμα την συνένωση παλαιότερων οικισμών ή τον ασαφή διαχωρισμό τους με ότι αυτό συνεπάγεται, τόσο από πλευράς εκμετάλλευσης περιβαλλοντικών πόρων (γη, τοπία κλπ), όσο και τη διατήρησης της ταυτότητας μιας περιοχής⁶.

Το βασικότερο όμως πρόβλημα, είναι η συνεχής υποβάθμιση του περιβάλλοντος στις παράκτιες περιοχές, όπου παρατηρείται τουριστική ανάπτυξη. Έχει επισημανθεί και από τις εκθέσεις της ΕΕ ("Ευρώπη 2000 plus", "Πέμπτο πρόγραμμα δράσεις για το περιβάλλον", "Η πολιτική της ΕΕ για το περιβάλλον" κ.ά.), ότι η διατήρηση και προστασία των υδάτινων φυσικών πόρων των παρακτίων περιοχών, είναι απαραίτητη για την ισορροπία των ευρύτερων οικοσυστημάτων. Σήμερα σημειώνεται σταδιακός κορεσμός των υδάτων της θάλασσας, αλλά και των χερσαίων υδάτων, επιφανειακών και υπογείων, λόγω της αύξησης της τουριστικής κίνησης. Επίσης, παρατηρείται μετατώπιση ζωϊκών και φυτικών ειδών, εξαιτίας της τουριστικής μετακίνησης.

Η τουριστική ανάπτυξη, εξαρτάται άμεσα από την περιβαλλοντική και χωροταξική διάρθρωση μιας περιοχής και επομένως πρέπει να αποτραπεί κάθε προσπάθεια διαχωρισμού της συγκεκριμένης αναπτυξιακής διαδικασίας, από τις μεθόδους αντιμετώπισης των επιπτώσεών της στο περιβάλλον. Σε πολλές παράκτιες περιοχές της Ευρώπης, στις οποίες αναπτύχθηκε παλαιότερα η τουριστική δραστηριότητα επιφέροντας αρνητικές επιπτώσεις, παρατηρείται σήμερα μείωση του αριθμού των τουριστών και αρνητική μεταβολή του εισοδηματικού επιπέδου (ποσοτική και ποιοτική). Γενικά, στα πλαίσια του Ατυπου Συμβουλίου των Υπουργών Περιβάλλοντος των κρατών-μελών της Κοινότητας, που πραγματοποιήθηκε στη Σαντορίνη τον Μάιο του 1994, με θέμα το δίπολο τουρισμός και περιβάλλον, οι επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στο περιβάλλον συνογίσθηκαν στα εξής:

---

⁶ Αξίζει να σημειωθεί η τακτική που ακολούθησαν πολλές παράκτιες κοινότητες κατά την οριοθέτηση των οικισμών τους, να επεκτείνουν δηλαδή τα όρια αμφίπλευρα σε επίπεδα κατά πολύ μεγαλύτερα των αντικειμενικών τους εκτάσεων.

- ⇒ Απώλεια βιοτόπων λόγω της αστικής ανάπτυξης και ρύπανσης. Μεγάλες εκτάσεις υγροτόπων, βάλτων και αμμόλοφων έχουν επηρεαστεί. Η Μεσόγειος στο σύνολο της έχει χάσει σχεδόν ένα (1) εκατομμύριο εκτάρια υγροτόπων από το 1940 έως σήμερα
- ⇒ Μείωση της βιοποικιλότητας των ειδών, των οικοσυστημάτων καθώς και διαφοροποίηση μεταξύ των ειδών ως αποτέλεσμα της απώλειας των υγροτόπων
- ⇒ Διάβρωση ακτών λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας και των έργων παράκτιας μηχανικής για τη δημιουργία χώρου ή την προστασία και ανάπτυξη των τουριστικών εγκαταστάσεων και των σχετικών υπηρεσιών
- ⇒ Απώλεια δασικών εκτάσεων λόγω αστικής ανάπτυξης και πυρκαγιές δασών, κάποιες από τις οποίες προκαλούνται εσκεμμένα προκειμένου να δημιουργηθεί χώρος για ανάπτυξη
- ⇒ Υποβάθμιση της ποιότητας και μείωση της ποσότητας των πηγών πόσιμου νερού. Η ζήτηση έχει αυξηθεί ως αποτέλεσμα της αύξησης του πληθυσμού (τοπικού και τουριστών) και των υψηλότερων πρότυπων διαβίωσης
- ⇒ Θαλάσσια ρύπανση ως αποτέλεσμα της αύξησης των υγρών αποβλήτων. Η εκροή των υγρών αποβλήτων αναμένεται να τριπλασιαστεί μέχρι το 2025. Η θαλάσσια οικολογία και τα νερά κολύμβησης έχουν επηρεαστεί σημαντικά από τον τουρισμό.

Απαιτείται συνεπώς, προσαρμογή των ανθρωπογενών παρεμβάσεων στις απαιτήσεις του περιβάλλοντος, ώστε να συνυπάρχουν αρμονικά στις παράκτιες περιοχές, τρεις βασικές παράμετροι: η περιβαλλοντική προστασία, η χωρική ισορροπία και η τουριστική ανάπτυξη. Τρεις πρακτικές, οι οποίες είναι απαραίτητο να ταυτιστούν, ώστε να επέλθει σταδιακή εξισορρόπηση των παρακτίων οικοσυστημάτων. Είναι επίσης απαραίτητο, να ασκηθούν ειδικές πολιτικές διαχείρισης των παρακτίων περιοχών, ώστε αφενός μεν να μη μειωθεί η τουριστική ζήτηση και προσφορά, αφετέρου δε, να διατηρηθεί το περιβάλλον σε επίπεδα που να επιτρέπουν την περαιτέρω αύξηση του αριθμού των τουριστών, δίχως σημαντικές επιπτώσεις τόσο στο φυσικό, όσο και στο ανθρωπογενές περιβάλλον.

3.4 Σχεδιασμός των ακτών⁷

Οι ανάγκες για τη χρήση των ακτών, η ανάπτυξη πολυμορφικών και αλληλοσυγκρουόμενων δραστηριοτήτων και η μεταφορά αναπτυξιακών συντελεστών (βιομηχανία, γεωργία) στις παράκτιες περιοχές, για την εκμετάλλευση

---

⁷ Ως ακτή (...) νοείται το προς την ξηρά όριο του αιγιαλού και αν αυτή δεν έχει προσδιοριστεί κατά τις κείμενες διατάξεις, νοείται η διαχωριστική γραμμή ξηράς - θάλασσας (Ν.1337/83, αρ.23, παρ2)

των πλεονεκτημάτων που διαθέτουν, οδήγησαν στη συνεχή διάβρωση και κορεσμό των παρακτίων οικοσυστημάτων.

Οι φορείς, οι οποίοι εξ αντικειμένου εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα με τον σχεδιασμό των ακτών, είναι οι λιμενικές αρχές και αυτές που σχετίζονται με την τουριστική ανάπτυξη και πολιτική (ΕΟΤ, Υπ. Τουρισμού, ΥΠΕΧΩΔΕ κλπ). Οι λιμενικές αρχές βεβαίως, επεμβαίνουν σε μια μικρή κλίμακα κατά μήκος και πλάτος των ακτών και σε καθορισμένα όρια, εντός των οποίων κατασκευάζονται και λειτουργούν τα έργα των εμποροεπιβατικών και τουριστικών λιμένων.

Η ποικιλομορφία των ακτών της Ελλάδος, η οποία αναπτύχθηκε στην παράγραφο 3.1 του κεφαλαίου, οδήγησε τους αρμόδιους φορείς στην αντιμετώπιση των σχετιζόμενων με τις ακτές ζητημάτων, ανά διοικητικό διαμέρισμα (νομαρχία, περιφέρεια) και όχι σε ένα ευρύ γεωγραφικό επίπεδο, μέσω του οποίου θα επιτυγχάνονταν η σφαιρικότερη προσέγγιση της διαχείρισης και του σχεδιασμού των ακτών. Η ανυπαρξία ενός τέτοιου συστήματος, πηγάζει από τις ελλείψεις που παρουσιάζει το δεσμικό και πολιτικό πλαίσιο της χώρας.

Η τουριστική πολιτική στη χώρα μας, δεν επεμβαίνει σε κανένα επίπεδο στη διευθέτηση των ακτών, αλλά κατευθύνεται από τις αρχές των δεικτών της οικονομικής και περιφερειακής ανάπτυξης. Βέβαια, κατά περιόδους έγιναν κάποιες προσπάθειες προσδιορισμού της χωρητικότητας των ακτών, οι οποίες όμως δεν είχαν σαφή στόχο και ενιαίο χαρακτήρα. Εκτιμήθηκε λοιπόν, ότι η ημερήσια δυνατότητα εξυπηρέτησης των αμμωδών ακτών της χώρας ανέρχεται στα δύο (2) εκατ. περίπου άτομα⁸ (ΚΕΠΕ, 1986). Μια τέτοια προσέγγιση, πραγματοποιήθηκε στο Εθνικό Σχέδιο Ελλάδος (Μελέτη Γραφείου Δοξιάδη), της οποίας τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον πίνακα 3.1.

Θα ήταν βέβαια σκόπιμο να εξετασθεί στο σημείο αυτό, ο τρόπος με τον οποίο συνδέεται ο τουρισμός και η περιφερειακή ανάπτυξη. Ο τουρισμός είναι μια παραγωγική δραστηριότητα, με χρονική ένταση κατά τους θερινούς μήνες και με την ιδιαιτερότητα της παραγωγής και κατανάλωσης του προϊόντος στον ίδιο χωροχρόνο. Επομένως, έχει άμεση συνέπεια στην αύξηση του Ακαθάριστου Περιφερειακού Προϊόντος (ΑΠΠ) και την ενίσχυση της περιφερειακής ανάπτυξης. Παράλληλα όμως, επέρχεται υπανάπτυξη σε μη τουριστικές παράκτιες ζώνες, από την αδυναμία εκμετάλλευσης και οικονομικής απόδοσης των παρακτίων οικοσυστημάτων τους.

⁸ Τα αποτελέσματα αυτά, βασίζονται σε παραδοχές και εκτιμήσεις διεθνών κυρίως μελετών.

Πίνακας 3.1 Χωρητικότητα αμμωδών ακτών

(το μήκος είναι σε km)

	Γεωγραφικό Διαμέρισμα	Μήκος Αμμωδών Ακτών
1	Περιφέρεια Πρωτευούσης	61
2	Στερεά Ελλάδα & Ευβοία	112
3	Πελοπόννησος	212
4	Ιόνιοι Νήσοι	92
5	Ηπειρος	44
6	Θεσσαλία	38
7	Μακεδονία	145
8	Θράκη	42
9	Νήσοι Αιγαίου	127
10	Κρήτη	125
	Σύνολο	998

Πηγή: ΚΕΠΕ (1986), Εθνικό Σχέδιο Ελλάδος

Αυτόματα, με βάση αυτή τη λογική, οδηγούμαστε στην παραγωγή ζωνών, ως αποτέλεσμα της τουριστικής διαδικασίας. Οι σχηματιζόμενες όμως ζώνες δεν είναι επακόλουθο σχεδιαστικής προσέγγισης των ακτών, αλλά μια αυτοτροφοδοτούμενη διαδικασία, με κύριο χαρακτηριστικό την μεγιστοποίηση της τουριστικής απόδοσης. Αλλά και στις διαπιστωμένες, με βάση ειδικούς δείκτες (ΕΟΤ, 1993), τουριστικές περιοχές, δεν υπάρχει καμία ειδική πολιτική που να ρυθμίζει ή να κατευθύνει τον σχεδιασμό των ακτών⁹. Η διαδικασία αυτή γίνεται ασυντόνιστα από διάφορους εμπλεκόμενους φορείς, δίχως την παρέμβαση ενός κεντρικού φορέα ή ενός διυπουργικού οργάνου.

Τα τελευταία χρόνια βέβαια, με την προβληματική που αναπτύχθηκε σε Κοινοτικό και εθνικό επίπεδο, σχετικά με την ποιότητα του περιβάλλοντος και με τις σχετικές νομοθετικές και πολιτικές παρεμβάσεις που ακολούθησαν, διαμορφώθηκε μια θετική εικόνα όσον αφορά τον περιβαλλοντικό σχεδιασμό εν γένει και των ακτών ειδικότερα. Αυτός ο περιβαλλοντικός σχεδιασμός, είναι διατομεακού χαρακτήρα, για τη διευθέτηση των χρήσεων γης και της θάλασσας. Λεπτό σημείο σχετικά με το θέμα, αποτελεί η κλίμακα σχεδιασμού (Οικονόμου, 1994α), η οποία

⁹ Ακόμα και οι χωροθετικές ρυθμίσεις τουριστικών καταλυμάτων (ξενοδοχειακών μονάδων κλπ), δεν είναι αποτέλεσμα ολοκληρωμένης σχεδιαστικής προσέγγισης των ακτών.

στην περίπτωση των ακτών, έχει ιδιαίζουσα σημασία, καθώς χαρακτηρίζει το είδος αλλά και το βαθμό παρέμβασης.

Στόχος του περιβαλλοντικού σχεδιασμού σε διεθνές επίπεδο, είναι σαφώς η προστασία του περιβάλλοντος και η ομαλή εισαγωγή σ' αυτό, δραστηριοτήτων με τις λιγότερες δυνατές επιπτώσεις. Επ' αυτού του θέματος, έχουν αναπτυχθεί διάφορα προγράμματα, είτε με την μορφή μοντέλων (πχ. πίνακας Leopold), είτε με τη μορφή μελετών. Στη δεύτερη κατηγορία, εντάσσονται και οι ΜΠΕ (Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων), οι οποίες είναι ένα εργαλείο προληπτικής προστασίας του περιβάλλοντος¹⁰, από χωροθετήσεις δραστηριοτήτων/έργων σημειακού και πολυδιάσπαστου επιπέδου (βλέπε κεφάλαιο 4.2: πολιτικές). Είναι μια δεσμικά κατοχυρωμένη διαδικασία του περιβαλλοντικού σχεδιασμού, όπου μελετώνται και αναλύονται όλες οι ενδεχόμενες επιπτώσεις στο οικοσύστημα και το κοινωνικό γίνεσθαι, από την κατασκευή ή και τη λειτουργία έργων (Δελούκας, 1995).

Πέρα από τον περιβαλλοντικό σχεδιασμό, ο οποίος θεωρείται μια μεθοδολογικά δεδομένη πρακτική και στην περίπτωση των ακτών, απουσιάζει παντελώς ο ενιαίος χωροταξικός σχεδιασμός τους. Δηλαδή, ο σχεδιασμός/προγραμματισμός των χρήσεων γης με βάση τη ζήτηση, προσφορά και καταλληλότητα των παρακτίων περιοχών. Παρόλο που ο χωροταξικός σχεδιασμός, σε επίπεδο κλίμακας είναι ευρύτερος από τον περιβαλλοντικό, τα προβλήματα εφαρμογής μιας εθνικής χωροταξικής πολιτικής (Μπεριάτος, 1993-Οικονόμου, 1994) και η απουσία μιας ενιαίας Κοινοτικής χωροταξικής πολιτικής (Νικολάου, 1994), παρεμπόδισαν έως σήμερα, την αποδοχή του χωροταξικού σχεδιασμού, διαφοροποιημένου από τον περιφερειακό και περιβαλλοντικό.

Αυτά τα επίπεδα θεώρησης, δηλαδή ο χωροταξικός και περιβαλλοντικός σχεδιασμός, αντιμετωπίζουν τις παράκτιες ζώνες, ως είδος προστασίας περιορισμένου εύρους παρέμβασης, κατώτερου του περιφερειακού. Υπάρχει σαφώς έλλειμμα νομοθετικών ρυθμίσεων και εξειδικεύσεων προς αυτήν την κατεύθυνση, με αποτέλεσμα να μην καθίσταται δυνατή η ολοκληρωμένη αντιμετώπιση των προβλημάτων των ακτών.

Πρέπει επίσης να σημειωθεί, ότι το μεθοδολογικό σκέλος του περιβαλλοντικού σχεδιασμού, θεωρείται κλάδος/διάσταση της χωροταξίας (Δελούκας, 1995). Είναι λοιπόν απαραίτητο στα πλαίσια του σχεδιασμού των ακτών με τουριστικές πιέσεις,

---

¹⁰ Προηγούνται χρονικά και διαδικαστικά των κατασκευαστικών έργων.

να επιχειρηθεί η προσέγγιση του χωροταξικού σχεδιασμού των ακτών και να αναζητηθούν οι αρχές εκείνες, που θα διέπουν το πρακτικό του πλαίσιο.

Είναι χαρακτηριστικό, ότι οι κατευθύνσεις που δόθηκαν από το διακρατικό πρόγραμμα Mediterranean Action Plan-MAP, οδήγησαν στο συμπέρασμα, ότι είναι αναγκαία μια σε βάθος ανάλυση των προοπτικών και των τάσεων της ανάπτυξης σε σχέση με το περιβάλλον. Το MAP είναι ένα διεθνικό πρόγραμμα υποστηριζόμενο από τον UNEP, με μόνιμο κέντρο την Αθήνα. Βασικοί στόχοι του προγράμματος είναι η προστασία των παρακτίων οικοσυστημάτων της Μεσογείου, η αντιμετώπιση της θαλάσσιας ρύπανσης από τα αστικά και βιομηχανικά απόβλητα, η διαχείριση των φυσικών πόρων της Μεσογειακής Λεκάνης, καθώς και η προώθηση ερευνητικών προγραμμάτων για την διεκπεραίωση δεσμικών και κανονιστικών μοντέλων περιβαλλοντικής προστασίας, με την ενεργό συμμετοχή των δεκαοχτώ(18) κρατών της Μεσογείου. Οι στόχοι αυτοί, διατυπώθηκαν και εφαρμόστηκαν, παράλληλα με τη συνεργασία προγραμμάτων άλλων διεθνών οργανισμών (FAO, UNESCO κ.ά)(Μπεριάτος, 1994β). Μερικά από τα προγράμματα αυτά, είναι:

- ⇒ Το Γαλάζιο Σχέδιο (Blue Plan): Μελέτη αλληλοεξάρτησης ανάπτυξης και περιβάλλοντος των κρατών της Μεσογείου
- ⇒ Το Πρόγραμμα προτεραιοτήτων (Priority Action Programme-PAP): Αντιμετώπιση συγκεκριμένων τομεακών θεμάτων (τουριστική ανάπτυξη, χωροταξικός σχεδιασμός κλπ)
- ⇒ Το Πρόγραμμα παρακολούθησης της ρύπανσης (MED-POL): Συνεχή παρακολούθηση του περιβάλλοντος της Μεσογείου

Συγκεκριμένα, στο πρόγραμμα Blue Plan επισημαίνεται ότι: "οι παραλίες/ακτές επιζητούν ένα λεπτό χωροταξικό σχεδιασμό με μεσο-(2000) και μακρο-πρόδεσμη (2025) προοπτική". Οι παραλίες απαιτείται να αντιμετωπίζονται στη βάση της αειφορικής ανάπτυξης (Παπαγιάννης, 1993)¹¹, σε διακρατικό (κλίμακα: 1:2.500.000), εθνικό (1:1.000.000, 1:500.000), περιφερειακό (1:250.000, 1:100.000) και τοπικό (1:2.000 έως 1:25.000) επίπεδο. Είναι αναγκαίο να ακολουθείται η συγκεκριμένη πυραμιδική διάρθρωση των κλιμάκων παρέμβασης και με γνώμονα πάντα το ανώτερο επίπεδο, να ρυθμίζονται τα υπόλοιπα (Αυγερινού: ΤΕΕ-Κέρκυρα, 1995).

---

¹¹ Αξίζει στο σημείο αυτό, να αναφερθούν τα λεχθέντα του κ. Παπαγιάννη Θ. (Πρόεδρος του ΣΕΠΟΧ), σύμφωνα με τον οποίο: "ο τόπος λόγω του μεγάλου του φυσικού και πολιτιστικού πλούτου αλλά και λόγω των πολλαπλών πιέσεων, έχει ανάγκη από ολοκληρωμένη διαχείριση του χώρου στα πλαίσια της αειφορίας, με κύριο γνώμονα το συμφέρον του κοινωνικού συνόλου. Η διαχείριση είναι έννοια ευρύτερη του σχεδιασμού γιατί περιλαμβάνει και άλλες προσεγγίσεις καθώς και διοικητικά, οικονομικά και κοινωνικά εργαλεία".

Βεβαίως, στην περίπτωση της εθνικής χωροταξικής παρέμβασης, ανώτερο επίπεδο είναι το εθνικό, στο οποίο όμως ενσωματώνονται οι κανόνες και οι συμφωνίες που δεσμεύουν το κάθε κράτος σε σχέση με τα υπόλοιπα.

Στα ίδια πλαίσια κινείται και η πρακτική των κατευθύνσεων της ΕΟΚ (1992), με βάση τις οποίες επισημαίνεται ότι ο χωροταξικός σχεδιασμός των τουριστικών ζωνών, ως στρατηγικό πρόγραμμα που περιλαμβάνει τη διάσταση του περιβάλλοντος, είναι ένας από τους βασικότερους παράγοντες, που θα επηρεάσει το μέλλον των ακτών.

Εως σήμερα, η μοναδική μορφή συστηματικής χωροταξικής παρέμβασης στις ακτές, αλλά και στη ευρύτερη παράκτια ζώνη της Ελλάδας, γίνεται με τις ΕΧΜ (Ειδικές Χωροταξικές Μελέτες-ΜΟΠ, ENVIREG, ΚΠΣ) στις νησιωτικές, παράκτιες και ορισμένες ευαίσθητες περιοχές της χώρας, οι οποίες αντιμετωπίζουν περιβαλλοντικά προβλήματα κυρίως από την τουριστική δραστηριότητα (βλέπε κεφ. 4.2, 5.4). Αυτή η μορφή σχεδιασμού, είναι τοπικού/υπονομαρχιακού χαρακτήρα και σχεδόν ποτέ δεν αντιμετωπίζει ενεργά τις ανάγκες των περιοχών που γειτνιάζουν με τις περιοχές μελέτης¹² (Μπεριάτος Η,1993-Οικονόμου Δ,1994β). Έτσι, αυτό που επιτυγχάνεται είναι η μονομερής διαχείριση επιλεγμένων ζωνών (ΖΟΕ) και σε πολλές περιπτώσεις, η μεταφορά των προβλημάτων σε άλλες ζώνες.

Από το ΥΠΕΧΩΔΕ, έχει εξαγγελθεί η βούληση της ηγεσίας, να καλυφθεί το σύνολο των παρακτίων τμημάτων της νησιωτικής και χερσαίας χώρας με ΕΧΜ και να δεσμοδετηθούν όσες βρίσκονται στα στάδια ολοκλήρωσης. Η πρόθεση αυτή, αποτελεί ένα σημαντικό βήμα προς την επίτευξη πρωτίστως του σχεδιασμού, αλλά δευτερευόντως και της διαχείρισης των ακτών. Θα πρέπει όμως να συνοδευτεί από ένα πλαίσιο συντονισμού όλων των ΕΧΜ από το ΥΠΕΧΩΔΕ, ώστε να αρθεί η αδυναμία λειτουργίας τους ως αυτόνομων χωροταξικών εργαλείων (Οικονόμου, 1994β).

Επομένως, απαιτείται ένα ενιαίο, σαφώς προσδιορισμένο σύστημα σχεδιασμού των ακτών, το οποίο θα εξασφαλίζει την επιβίωση και μακροζωΐα των τοπικών κοινωνιών (ανθρώπινων, φυτικών και ζωϊκών), την επιτυχία της εφαρμογής ιδιωτικών και δημοσίων αναπτυξιακών επενδύσεων και πάνω απ'όλα την προστασία του χερσαίου και θαλάσσιου περιβάλλοντος των ακτών. Το σύστημα αυτό, πρέπει να

---

¹² Είναι γεγονός ότι αυτό αντιστρέφεται στην ίδια την αυτόνομη κατεύθυνση των ΕΧΜ, που είναι η διερεύνηση των δυνάμενων τρόπων ανάπτυξης κάθε περιοχής, δίχως την πρόκληση δυσμενών επιπτώσεων στην ισορροπία της ευρύτερης περιοχής μελέτης.

διέπεται από τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης (όπως αυτή αναγνωρίζεται από τις αποφάσεις της ΕΕ) και της διαφύλαξης, προστασίας και επαναφοράς κορεσμένων οικοσυστημάτων στην κατάσταση ισορροπίας τους (Κοκκώσης, 1994).

Βασικός στόχος είναι η αναθεώρηση του δεσμικού πλαισίου, με γνώμονα την ορθολογική διαχείριση των παρακτίων ζωνών, υπο τις κατευθύνσεις ενός ενιαίου φορέα. Τέλος, κρίνονται σημαντικά για την εφαρμογή ενός προγράμματος σχεδιασμού των ακτών: η καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης¹³, η αναγνώριση των χρήσεων γης, η οριοθέτηση των χώρων υποδοχής της άμεσα υποχωρούσας ακτογραμμής ή της ανόδου της στάθμης της θάλασσας (ιδιαίτερα στις στενές επιμήκεις ακτές) και η αναγνώριση των αναγκών και ικανοτήτων κάθε επιμέρους περιοχής, ανάλογα με τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που παρέχει. Συνεπώς, ο σχεδιασμός των ακτών υπο το πρίσμα της χωροταξικής διάστασης, είναι σημαντικός τόσο για την προστασία και εξέλιξη του ευαίσθητου αυτού χώρου, όσο και για την δημιουργία προϋποθέσεων ανάπτυξης στο σύνολο των παρακτίων περιοχών.

---

¹³ Αυτό μπορεί να γίνει με τη χρήση προηγμένων τεχνολογιών και υπολογιστικών εργαλείων, όπως με την τηλεπισκόπηση (λήψη και επεξεργασία δορυφορικής εικόνας), το GIS (καταγραφή και ανάλυση εδάφους) και τα νέα σχεδιαστικά πακέτα (software), τα οποία προσφέρουν πολλές επιλογές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΜΕ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΠΙΕΣΕΙΣ

4.1 Η συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη διαχείριση του παράκτιου χώρου

Παρά το γεγονός ότι οι διεργασίες στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) διάκεινται ευμενώς απέναντι στα θέματα χωρικής διαχείρισης και οι αποφάσεις που λαμβάνονται με κεντρικό άξονα την περιβαλλοντική προστασία και ισόρροπη ανάπτυξη πολλαπλασιάζονται, δεν έχει καθοριστεί έως σήμερα εκείνο το πλαίσιο που θα λειτουργούσε ως κέντρο βάρους για την διαχείριση των παρακτίων περιοχών στα κράτη-μέλη της Ε.Ε. Αν εξαιρέσει το Ψήφισμα του Συμβουλίου των Υπουργών Περιβάλλοντος της Κοινότητας¹ της 25ης Φεβρουαρίου του 1992², στο οποίο θα αναφερθούμε στις γραμμές που ακολουθούν, οι υπόλοιπες δράσεις σε Ευρωπαϊκό επίπεδο είναι αποσπασματικές και κατά συνέπεια, δεν μπορούν να συμβάλλουν ουσιαστικά στην επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο παράκτιος χώρος.

Στις περισσότερες χώρες-μέλη της Κοινότητας δεν έχουν αναπτυχθεί μηχανισμοί που να δύνανται να δώσουν λύσεις στις παράκτιες πιέσεις. Οι περισσότερες δεσμικές ρυθμίσεις στις χώρες αυτές, επιδιώκουν την κάλυψη περιφερειακών ζητημάτων και όχι την άμεση αντιμετώπιση του οικο-συστήματος που λέγεται παράκτια ζώνη. Οι δράσεις της Ε.Ε. στο σύνολο τους, δεν διέπονται από δοκιμασμένες τεχνικές προγραμματισμού και σε πολλές περιπτώσεις εφαρμόζονται στρατηγικές, που έχουν πειραματικό χαρακτήρα.

Παρά όμως την διαπιστωμένη ανυπαρξία ενός εξειδικευμένου δεσμικού πλαισίου-εργαλείου, το οποίο θα καθορίζει τις μεθόδους και τις πρακτικές διαχείρισης των παρακτίων ζωνών, η δεσμική αυτή απουσία, καλύπτεται έμμεσα από τις εξής ολοκληρωμένες παραμέτρους:

- (1) Την αρχή της αειφόρου (σταθερής, διαρκούς, βιώσιμης) ανάπτυξης όπως αυτή διατυπώθηκε στο άρθρο 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, σύμφωνα με την οποία η προστασία του περιβάλλοντος θα πρέπει να είναι ενεργητική

---

¹ Τα ψηφίσματα δεν δημοσιεύονται στην Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ως εκ τούτου δεν είναι υποχρεωτικά. Είναι όμως σαφές ότι τα ψηφίσματα αντικατοπτρίζουν τους πολιτικούς προσανατολισμούς και θέσεις των οργάνων της ΕΕ σε θέματα χωροταξίας και περιβάλλοντος (όπως στην περίπτωση μας, η διαχείριση των παρακτίων ζωνών).

² ΕΕ C59 της 6.3.92

και να καλύπτει όλες τις οριζόντιες επεμβάσεις των φορέων εφαρμογής και υλοποίησης (γεωργία, τουρισμός κλπ),

- (2) Την αρχή της Επικουρικότητας, η οποία αναλύεται στο άρθρο 3B της Συνθήκης του Maastricht και σύμφωνα με την οποία, η Κοινότητα δρα μόνο σε περίπτωση που τα κράτη-μέλη αδυνατούν να επέμβουν και να καλύψουν τους στόχους που τίθενται από την ίδια την Κοινότητα και επομένως, κάθε ζήτημα μεταφέρεται σε κοινοτικό επίπεδο,
- (3) Την αρχή της κοινής ευθύνης (συνευθύνης) δημοσίων, δημοτικών και ιδιωτικών φορέων μέσω της οποίας επιδιώκεται η αποτελεσματική σύζευξη των επιδιώξεων και ασφαλώς των συμφερόντων όλων των εμπλεκόμενων φορέων (Πέμπτο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον),
- (4) Την αρχή της διεύρυνσης μέτρων, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ολοκληρωμένη διαχείριση των παρακτίων περιοχών (Γιαννακούρου, 1994).

Εμμεσες ή άμεσες αναφορές αποτελούν σήμερα οι κατευθύνσεις που δίνονται από τα όργανα της Ε.Ε, με πρωτοπόρες ασφαλώς τις ολοκληρωμένες εκδόσεις "Ευρώπη 2000, Προοπτικές Ανάπτυξης του Κοινοτικού Εδάφους" και το "Πέμπτο Πρόγραμμα δράσης για το Περιβάλλον, Στόχος η Αειφορία" (Towards Sustainability). Το πρώτο πρόγραμμα, είναι μια προσπάθεια οργάνωσης του Κοινοτικού χώρου, με χωρική (χωροταξική) κατεύθυνση, ενώ το δεύτερο έχει σαφώς περιβαλλοντική διάσταση και εντοπίζει τις επτά (7) σπουδαιότερες κατά προτεραιότητα δράσεις σε Κοινοτικό επίπεδο. Και στις δύο προσεγγίσεις, ο παράκτιος χώρος αντιμετωπίζεται ως ένα ευαίσθητο οικοσύστημα, με ιδιαίτερα προβλήματα και προοπτικές, τις οποίες θα πρέπει να δέσει και να οργανώσει το κάθε κράτος-μέλος υπο την καθοδήγηση της Ε.Ε.

Πέρα από τις δύο αυτές συγκροτημένες ενέργειες, γενικού περιεχομένου, έμμεσες αναφορές υπάρχουν ακόμη στις 2 τελευταίες συνθήκες της Κοινότητας, δηλαδή:

1987, "Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ)"

1993, "Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ)"

μέσω των οποίων άλλωστε αναδύονται και οι τέσσερις παραπάνω κατευθυντήριες γραμμές, καθώς και στις προδιαγραφές της κοινοτικής πρωτοβουλίας ENVIREG και τους Κανονισμούς των διαρθρωτικών ταμείων³.

³ Κανονισμοί ΕΤΠΑ, άρθρο 10 (Διαρθρωτικά Ταμεία της Κοινότητας 1994-'99, σελ:78)

4.1.1 Ευρώπη 2000⁴

Το τεύχος αυτό αποτελεί την πρώτη συγκροτημένη έκδοση με περιεχόμενο σχετικό με περιφερειακό και χωροταξικό σχεδιασμό στην Κοινότητα. Διαπιστώθηκε η ανάγκη διατύπωσης γενικότερων απόψεων, Ευρωπαϊκής Χωροταξικής προσέγγισης, η οποία θα αποτελέσει την αφετηρία της κάλυψης του ελλείματος της ενιαίας χωρικής διαχείρισης. Τα άτυπα Συμβούλια των αρμοδίων Υπουργών που πραγματοποιήθηκαν, αρχής γενομένης απ'αυτό της Νάντ το 1989, σηματοδότησαν την έναρξη του διαλόγου περί Χωροταξικής Ευρωπαϊκής Πολιτικής (Παπαδόπουλος, 1995)⁵.

Στη σημαντική αυτή έκδοση, οι παράκτιες ζώνες, όπως επίσης και οι νησιωτικές, αντιμετωπίζονται ως ειδικές κατηγορίες περιοχών της Κοινότητας, γεγονός που αναδεικνύει την σπουδαιότητα των χωρικών αυτών τμημάτων του Ευρωπαϊκού εδάφους. Σαφής αναφορά γίνεται και στη συμβολή του περιβαλλοντικού παράγοντα, στο βαθμό που αναγνωρίζεται η ρύπανση των παρακτίων υδάτων και η ανάγκη προσδιορισμού συστημάτων διαχείρισης, προστασίας και ανάπτυξης των φυσικών παρακτίων οικοσυστημάτων. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί, ότι οι περισσότερες εκθέσεις και μελέτες που έχουν γίνει για τις παράκτιες ζώνες σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, προσβλέπουν στην επίτευξη της καθαριότητας των ακτών και ειδικότερα στην διαχείριση του θαλάσσιου υδάτινου πόρου (πχ η έκδοση με θέμα: "A water quality screening model for coastal pollution control in the Mediterranean")⁶.

Σε γενικές γραμμές στην έκδοση του Ευρώπη 2000, γίνεται ανάλυση των βασικών στοιχείων που διέπουν και επηρεάζουν τις παράκτιες περιοχές και εντοπίζονται τα κύρια ποσοτικά μεγέθη, που αντικατοπτρίζουν με την μεγαλύτερη δυνατή σαφήνεια, τον βαθμό κορεσμού των ακτών. Είναι σημαντική η κατηγοριοποίηση που γίνεται στις χρήσεις γης των παρακτίων περιοχών των κρατών-μελών της Κοινότητας σε:

- ☉ περιοχές με μεγάλη συγκέντρωση κατοίκων και επιχειρήσεων, που μερικές φορές είναι περιορισμένης έκτασης αλλά με σημαντική επιρροή στις γύρω περιφέρειες

⁴ COM(1991) 452 τελικό της 7.11.1991

⁵ "Η εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Χωροταξικής Πολιτικής", Ομάδα εργασίας 9ου εξαμήνου, Νένου Λ., Πανταζής Π., Παπαδόπουλος Ι., Σαμαρίνα Α., 1995

⁶ Αρμόδιος φορέας παρακολούθησης του προγράμματος ήταν το τμήμα περιβαλλοντικού σχεδιασμού (τομέας υδάτων του ΥΠΕΧΩΔΕ), σε συνεργασία με το αντίστοιχο υπουργείο της Ολλανδίας.

- ⇒ περιοχές με ένα μίγμα αστικών, γεωργικών, αλιευτικών, υδατοκαλλιεργητικών και τουριστικών δραστηριοτήτων, με κύρια χαρακτηριστικά την εποχιακότητα και τις συγκρούσεις χρήσεων
- ⇒ περιοχές ακόμα άδικτες ή σχετικά άδικτες λόγω των περιορισμένων δυνατοτήτων ανάπτυξης.

Λόγω του ενημερωτικού χαρακτήρα της έκδοσης αυτής, για θέματα που σχετίζονται με τα προβλήματα του Κοινοτικού εδάφους (χωρικών και διατομεακών), δεν έγιναν προτάσεις οι οποίες θα ήταν δυνατό να αποτελέσουν το πλαίσιο δράσης της Ε.Ε. στα ζητήματα χωροταξικής πολιτικής γενικά και πολιτικής διαχείρισης παρακτίων ζωνών ειδικότερα. Τα σημαντικότερα σημεία που αντλούνται από τις κατευθύνσεις του τεύχους και τα οποία, λόγω της βαρύτητας τους, αξίζει να παρουσιαστούν στα πλαίσια της ανάλυσης του θέματος των παρακτίων περιοχών, είναι:

- (1) Η συνεχής αύξηση του τουρισμού, η σταθερή οικιστική ανάπτυξη και η συγκέντρωση του σε συγκεκριμένες ζώνες, που αυξάνουν την ελκυστικότητα αλλά και τα περιβαλλοντικά προβλήματα των ακτών, ιδιαίτερα στη Μεσόγειο,
- (2) Ο ζωτικός και ευαίσθητος ρόλος τους στην οικονομική και περιφερειακή ανάπτυξη της κοινότητας,
- (3) Οι ακτές της Μεσογείου και κυρίως της Ελλάδας, έχουν απαιτήσεις σε χρηματοοικονομικούς πόρους, εγκατάσταση και μεταφορά τεχνογνωσίας και ρυθμίσεις των χωροταξικών τους δυσλειτουργιών,
- (4) Οι αρνητικές επιπτώσεις των παρακτίων δραστηριοτήτων, διευρύνουν τα οικολογικά προβλήματα, προσελκύουν βιομηχανικές επενδύσεις και ως εκ τούτου αυξάνουν τις πιθανότητες απερίθωτης της ενδοχώρας.

4.1.2 Πέμπτο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον· Στόχος η Αειφορία⁷

Το κείμενο αυτό, η έκδοση του οποίου χρονικά έπεται του "Ευρώπη 2000", αποτελεί τον κορμό της περιβαλλοντικής πολιτικής που εφαρμόζει η Κοινότητα και καλύπτει χρονικά μέχρι και το 1998. Ευαισθητοποίησε τους Κοινοτικούς φορείς, με τον καθορισμό των στρατηγικών προτεραιότητας για την προστασία του περιβάλλοντος. Στην έκδοση αυτή, ο παράκτιος χώρος αναγνωρίζεται ότι χρήζει ιδιαίτερης προστασίας και ως εκ τούτου αντιμετωπίζεται ως ένας από τους βασικούς ενδιάμεσους στόχους (κλίμα, δόρυβος κλπ) του προγράμματος.

Το Πέμπτο πρόγραμμα δράσης, είναι το τελευταίο από τα προγράμματα που ολοκληρώθηκαν μετά τη διάσκεψη κορυφής του Παρισίου (1972), όπου

⁷ COM (92) 23, 27.3.1992

αποφασίστηκε η χάραξη κοινής περιβαλλοντικής πολιτικής σε Κοινοτικό επίπεδο. Στα πλαίσια του προγράμματος αυτού εκδόθηκαν πέντε(5) εκθέσεις, οι οποίες αποτέλεσαν τη βάση για τον προσδιορισμό των στόχων και αρχών της Κοινοτικής περιβαλλοντικής πολιτικής. Τελευταία πράξη, είναι η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση του 1993, όπου η αειφόρος ανάπτυξη και η περιβαλλοντική προστασία, ετέθησαν ως ο βασικός κορμός της Κοινοτικής οικονομικής, κοινωνικής και περιφερειακής ανάπτυξης. Συνολικά λοιπόν, τα πέντε προγράμματα, τα οποία εκδόθηκαν με χρονική αλληλουχία, ήταν⁸:

- ⊕ 1ο και 2ο πρόγραμμα: Αποκατάσταση από τους υπαίτιους των ζημιών που προκαλούνται στο περιβάλλον
- ⊕ 3ο πρόγραμμα: Πρόληψη της ρύπανσης του περιβάλλοντος αντί της θεραπείας
- ⊕ 4ο πρόγραμμα: Συνύπαρξη της περιβαλλοντικής πολιτικής με την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη,
- ⊕ 5ο Πρόγραμμα: Στόχος η Αειφορία

Σύμφωνα με την επιστημονική ανάλυση του τελευταίου προγράμματος, που έχει πραγματοποιηθεί στο σύνολο του Ευρωπαϊκού εδάφους, οι παράκτιες ζώνες δέχονται πολλές πιέσεις, οι βασικότερες εκ των οποίων είναι οι ακόλουθες:

- ⊕ συνεχή δημογραφική αύξηση
- ⊕ εποχιακές διακυμάνσεις στις οποίες υπόκειται ο παράκτιος τουρισμός
- ⊕ γοργός ρυθμός ανάπτυξης τα τελευταία χρόνια, γεγονός που εγκυμονεί κινδύνους (συγκρούσεις χρήσεων γης, δραστηριοτήτων κ.ά.).

Οι παράγοντες αυτοί, σε συνδυασμό με μια σειρά άλλων πιέσεων, επέβαλαν την μείωση των μη δομημένων χώρων, την αλλοίωση του φυσικού τοπίου και γενικά την διατάραξη των κανονικών και ρυθμιστικών χρήσεων γης και θάλασσας στις παράκτιες περιοχές. Βέβαια πρέπει να αναφερθεί, η ειδοποιός διαφορά μεταξύ των δύο αναλυόμενων εκθέσεων. Στο Πέμπτο Πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον, αναπτύσσονται οι αναγκαίες εκείνες δράσεις-στρατηγικές (Πίνακας 4.1), οι οποίες σύμφωνα με τους στόχους του προγράμματος είναι δυνατό να συμβάλλουν στην προστασία, διαχείριση και ορθολογική διεύθυνση του Ευρωπαϊκού παράκτιου χώρου. Αντίθετα, στο Ευρώπη 2000, πέρα από τον προσδιορισμό των χωρικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων, δεν προτείνονται ουσιαστικές και βιώσιμες λύσεις.

⁸ Μπεριάτος Η, "Θεσμικές και οργανωτικές όψεις της περιβαλλοντικής πολιτικής", Περιβάλλον & Δίκαιο Ι 1994, σελ.

Πίνακας 4.1 Στρατηγικές διαχείρισης των παρακτίων περιοχών

ΣΤΟΧΟΣ	ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΕΩΣ ΤΟ 2000	ΜΕΣΑ	ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΦΟΡΕΙΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ
Αειφόρος ανάπτυξη των παρακτίων περιοχών ανάλογα με τη φέρουσα ικανότητα του παρακτίου περιβάλλοντος	Υψηλότερη προτεραιότητα σε περιβαλλοντικές ανάγκες των παρακτίων περιοχών, με τη βοήθεια, μεταξύ άλλων, του καλύτερου συντονισμού μεταξύ των σχετικών πολιτικών της Ε.Ε. και των πολιτικών σε κοινοτικό, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο	Πλαίσιο για ολοκληρωμένα διαχειριστικά σχέδια στο κατάλληλο επίπεδο	Πρίν το 1998	Κράτη Μέλη, Τοπικοί και περιφερειακοί φορείς, Ευρωπαϊκή Ένωση
	Λειτουργικό πλαίσιο το οποίο πρέπει να καταρτιστεί για τον ολοκληρωμένο σχεδιασμό και διαχείριση	Βελτίωση της τεχνογνωσίας και της ανταλλαγής εμπειριών	Συνεχώς	Κράτη Μέλη, Τοπικοί και περιφερειακοί φορείς, Ευρωπαϊκή Ένωση
	Ανάπτυξη κριτηρίων για μια περισσότερο ισόρροπη χρήση και διατήρηση της γης και των φυσικών πόρων	Δημιουργία και βελτίωση των βάσεων δεδομένων και των σχετικών δεικτών	Πρίν το 1995	Κράτη Μέλη, Τοπικοί και περιφερειακοί φορείς, Ευρωπαϊκή Ένωση
	Ευαισθητοποίηση του κοινού, των αρμοδίων αρχών και των οικονομικών τομέων	Πρότυπα έργα για την ολοκληρωμένη διαχείριση παρακτίων περιοχών	1993/1994	Κράτη Μέλη, Τοπικοί και περιφερειακοί φορείς, Ευρωπαϊκή Ένωση
		Ενημερωτικές εκστρατείες: Εκπαίδευση, επαγγελματική εκπαίδευση, χρηματοδοτική ενίσχυση για έργα επιδείξεως και καινοτόμους προσεγγίσεις (LIFE)	Από το 1992	Κράτη Μέλη, Τοπικοί και περιφερειακοί φορείς, Ευρωπαϊκή Ένωση
		Βελτίωση των κριτηρίων για τον έλεγχο της τήρησης της αρχής της αειφορίας στα έργα και τα προγράμματα (ΕΠΕ)	Από το 1993	Κράτη Μέλη, Ευρωπαϊκή Ένωση

Πηγή: 5ο Πρόγραμμα δράσης για το Περιβάλλον, Στόχος η Αειφορία

4.1.3 Τάσεις και προοπτικές για την ενιαία διαχείριση των παρακτίων ζωνών

Οι αυξητικές τάσεις, που έγιναν αντιληπτές κατά τη διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας και τις αρχές της δεκαετίας που διανύεται, αναμένεται να συνεχιστούν και τα επόμενα χρόνια. Τάσεις που αφορούν την τουριστική κίνηση, την βιομηχανική δραστηριότητα και την οικιστική ανάπτυξη στις παράκτιες ζώνες της Κοινότητας. Οι παράγοντες αυτοί, όπως είναι φυσικό, αυξάνουν τις πιέσεις στους φυσικούς πόρους (υπερεκμετάλλευση νερού και εδάφους), τις χρήσεις γης (σύγκρουση δραστηριοτήτων) και στα ευαίσθητα οικοσυστήματα-βιοτόπους (μεγάλος αριθμός βιοτόπων συναντάται σε παράκτιες περιοχές και κυρίως στις εκβολές των ποταμών). Εκτιμάται, ότι σε πολλές περιοχές εντατικής χρήσης -ιδιαίτερα τουριστικών, εποχιακών δραστηριοτήτων- το περιβάλλον θα φτάσει σε σημεία κορεσμού (Πέμπτο Πρόγραμμα Δράσης).

Είναι χαρακτηριστικό ότι έως το 2.000, η τουριστική πίεση θα απαιτήσει 8.000 km² επιπλέον γης από τις ακτές της Μεσογείου και η μέση ετήσια κατά κεφαλήν κατανάλωση ύδατος θα αυξηθεί κατά 33%, με αρχικά επίπεδα κατανάλωσης τα 90 κυβικά (Ευρώπη 2000). Αποτελεί κοινή πεποίθηση ότι οι εστίες ρύπανσης στις παράκτιες ζώνες, είναι δυνατό να ελεγχθούν, με την εφαρμογή ειδικών πολιτικών (πχ για τα τοξικά και βιομηχανικά απόβλητα).

Απαιτείται λοιπόν συλλογική και διατομεακή δραστηριοποίηση για τη διαχείριση των παρακτίων περιοχών. Οι συγκρούσεις των χρήσεων γης, τα περιβαλλοντικά προβλήματα και η υπογία του αναπτυξιακού τέλματος, καλύπτονται από το πέπλο των νέων προοπτικών διαχείρισης. Ήδη όπως προαναφέρθηκε, το Συμβούλιο Υπουργών Περιβάλλοντος με γήφισμά⁹ του επεσήμανε τα εξής:

“Αναγνωρίζοντας ότι η Ευρωπαϊκή παράκτια ζώνη, συμπεριλαμβανομένων των νήσων, αποτελεί εύθραστη και ζωτική κοινή κληρονομιά και έχει κεφαλαιώδη σημασία η διασφάλιση της βιολογικής της πολυμορφίας, της αξίας της ως τοπίου, της περιβαλλοντικής ποιότητας και της ικανότητας της να στηρίζει τη ζωή, την υγεία, τις οικονομικές δραστηριότητες και την κοινωνική ευημερία,

Τονίζοντας ότι κεντρικός παράγων για τη μακροπρόθεσμα βιώσιμη χρησιμοποίηση και ανάπτυξη των παρακτίων ζωνών είναι η πλήρης ολοκλήρωση των πολιτικών που αφορούν τα οικονομικά θέματα, το φυσικό πρόγραμμα και το περιβάλλον,

Αναγνωρίζοντας ότι η ευαισθησία του περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένης της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, στις παράκτιες ζώνες θα πρέπει να ληφθεί ρητά υπόψη στις σχεδιαζόμενες πολιτικές για τις παράκτιες ζώνες,

⁹ ΕΕ C59 της 6.3.92

Σημειώνει την τελική δήλωση της Ευρωπαϊκής Διάσκευσης για τη διατήρηση των ακτών, η οποία πραγματοποιήθηκε στις Κάτω Χώρες (Χάγη) από τις 19 έως τις 21 Νοεμβρίου 1991, σχετικά με τη μελλοντική πολιτική για την ευρωπαϊκή παράκτια ζώνη,

Συμπεραίνει ότι λαμβάνοντας υπόψη την αρχή της επικουρικότητας, υπάρχει σαφής ανάγκη κοινοτικής στρατηγικής για ολοκληρωμένο προγραμματισμό και διαχείριση των παρακτίων ζωνών, η οποία να βασίζεται στις αρχές της μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας και της υγιούς οικολογικής και περιβαλλοντικής πρακτικής,

Συμπεραίνει ότι η διατήρηση και η μακροπρόθεσμα βιώσιμη χρησιμοποίηση των παρακτίων ζωνών αποτελεί βασική πτυχή της στρατηγικής αυτής και συνεπώς θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα σε συγκεκριμένες δράσεις στον εν λόγω τομέα,

ΚΑΛΕΙ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

- ✓ *Να υποβάλει προς εξέταση μια κοινοτική στρατηγική για ολοκληρωμένη διαχείριση της παράκτιας ζώνης, που θα αποτελέσει το πλαίσιο για τη διατήρηση και τη μακροπρόθεσμα βιώσιμη χρησιμοποίηση,*
- ✓ *να ενσωματώσει την πρωτοβουλία αυτή στο πέμπτο περιβαλλοντικό πρόγραμμα δράσης".*

Καθίσταται λοιπόν σαφές, η ανάγκη χάραξης μιας γενικής κοινοτικής πολιτικής για την ολοκληρωμένη διαχείριση των παρακτίων ζωνών, η οποία θα προσφέρει ένα συνεπές περιβαλλοντικό πλαίσιο για ορθολογικές μορφές ανάπτυξης, σύμφωνα πάντα με τις αρχές της αειφορίας. Η πρόταση όμως του Συμβουλίου των Υπουργών της Κοινότητας, δεν έχει λάβει έως σήμερα, δεσμική υπόσταση (οδηγία, κανονισμό), δεν έχει αφομοιωθεί από τα δεσμικά καθεστώτα των κρατών-μελών της Ε.Ε. και έτσι σε δεσμικό επίπεδο, δεν έχουν γίνει σημαντικές πρόοδοι.

Ο προβληματισμός όμως για την απουσία ενός ενιαίου ή έστω δεσμευτικού οικολογικού προγράμματος διαχείρισης παρακτίων ζωνών, έχει διεθνοποιηθεί. Παγκόσμιοι οργανισμοί όπως ο ΟΕCD¹⁰ και ο UNEP¹¹ έχουν κατά καιρούς εκδόσει σημαντικά reports, στα οποία επισημαίνεται η ανάγκη μιας ολοκληρωμένης πολιτικής διαχείρισης ακτών. Στα πλαίσια των συνδιασκέψεων σε επίπεδο κρατών-μελών της Κοινότητας το 1981, πραγματοποιήθηκε συνάντηση των παραθαλάσσιων περιφερειών, στην οποία παρουσιάστηκε ο χάρτης των Ευρωπαϊκών παρακτίων ζωνών (European Coastal Charter).

¹⁰ OECD: Organization for Economic Cooperation and Development

¹¹ UNEP: United Nations Environment Programme, ειδικός φορέας για το περιβάλλον του ΟΗΕ, με μόνιμη έδρα το Ναϊρόμπι (Κένυα, Αφρική) και στόχο το διεθνή συντονισμό όλων των δραστηριοτήτων που έχουν επιπτώσεις στο περιβάλλον.

Με την πάροδο αρκετών ετών, στη διάρκεια των οποίων έγιναν συστάσεις αλλά και προτάσεις από φορείς της Κοινότητας που εμπλέκονται στα θέματα ρύθμισης των ακτών, πραγματοποιήθηκε άτυπο Συμβούλιο Κορυφής των Υπουργών Περιβάλλοντος, υπο την Ελληνική Προεδρία (Μάϊος 1994), με θέμα τουρισμός και περιβάλλον. Στο Συμβούλιο αυτό, παρατέθηκαν οι προβληματισμοί για τη διασφάλιση του Ευρωπαϊκού παράκτιου χώρου και την ανάγκη προστασίας του από την υπέρμετρη τουριστική ανάπτυξη, ιδιαίτερα στις Μεσογειακές ακτές.

Παρά ταύτα, μέχρι σήμερα έχουν χρηματοδοτηθεί έργα και προγράμματα σε πολλές παράκτιες ζώνες του ενιαίου Ευρωπαϊκού χώρου σε μικρο-κλίμακα (τοπικό επίπεδο-περιφέρειες) αλλά και σε μακρο-κλίμακα (επίπεδο χώρας και ευρύτερο, πχ Μεσογειακή λεκάνη). Τα χρηματοδοτούμενα έργα είτε στοχεύουν άμεσα στην διαχείριση αυτών καθ'αυτών των ακτών (βλέπε κοινοτική πρωτοβουλία ENVIREG, κεφάλαιο 5.2) είτε έμμεσα, με προγράμματα ενταγμένα στα διαρθρωτικά ταμεία¹².

Καθώς ο περιβαλλοντικός σχεδιασμός έχει συστηματοποιηθεί σε κάποιο βαθμό και προγράμματα υπαγόμενα στα πλαίσια αυτού έχουν εφαρμοστεί, παρατηρείται η αναζήτηση νέων μορφών σχεδιασμού, προς την κατεύθυνση της χωροταξικής διαχείρισης εν γένει και των παρακτίων περιοχών ειδικότερα. Αλλωστε, στη νέα συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (1993) καθίσταται σαφής ο στόχος της αειφόρου ανάπτυξης (αρ.2, 130Ρ, 130Σ) σε όλα τα χωρικά επίπεδα της Κοινότητας.

Η προοπτική αλλαγής του ρόλου του Ευρωπαϊκού Χωροταξικού σχεδιασμού των κρατών-μελών της Κοινότητας, χαράσσεται στην νέα έκδοση "Ευρώπη 2000 plus, Συνεργασία για τη χωροταξία στην Ευρώπη". Ενώ το προγενέστερο αυτού τεύχος, το "Ευρώπη 2000", που αναλύθηκε παραπάνω, υπογράμμιζε την αναγκαιότητα της ενιαίας χωροταξικής δράσης σε κοινοτικό επίπεδο, η νέα έκδοση εντοπίζει τα εντεινόμενα χωρικά προβλήματα, ομαδοποιεί το κοινοτικό έδαφος σε ζώνες δράσης και αναγνωρίζει τις απαιτήσεις διαχωρισμού των πολιτικών παρέμβασης στην πόλη και την ύπαιθρο. Το κυριότερο όμως στοιχείο, είναι ότι πλέον υπάρχει ένα τεύχος-μελέτη, το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως βάση για την οργάνωση του χωροταξικού σχεδιασμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των επιμέρους κρατών-μελών της.

---

¹² Είναι εμφανές ότι στα πλαίσια της νέας διαρθρωτικής πολιτικής (1994-1999) των κοινοτικών ταμείων έχουν ενταχθεί προγράμματα που έχουν στόχο, την περιβαλλοντική ενίσχυση κορεσμένων περιοχών. Αλλωστε το Ταμείο Συνοχής το οποίο επίσημα δημιουργήθηκε στις 25.5.1994, χρηματοδοτεί αποκλειστικά έργα μεταφορικής υποδομής και περιβάλλοντος, σε περιοχές του Στόχου 1 (Λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές του κοινοτικού εδάφους).

Στο τεύχος Ευρώπη 2000 plus, οι παράκτιες ζώνες της κοινότητας, των οποίων το μήκος διευρύνθηκε με την ένταξη των Σκανδιναβικών χωρών, αναγνωρίζονται ως ένα ευαίσθητο γεωγραφικό σύστημα, το οποίο πρέπει να προστατευτεί, ώστε να επέλθει η προστασία των υδάτινων πόρων του ενιαίου κοινοτικού εδάφους. Αποτελεί σημαντική παράμετρο, ότι η ανάγκη αυτή, εντάσσεται στην ευρύτερη αναγνώριση του χωροταξικού σχεδιασμού, ως μέσου, συντήρησης, διαχείρισης και ανάπτυξης του κοινού παράκτιου χώρου.

Το βέβαιο πάντως είναι, ότι με την επικείμενη αναθεώρηση της συνθήκης του Maastricht, εντός του 1996, η χωροταξία θα αποτελέσει αντικείμενο προβληματισμού και εκτενούς αναφοράς. Σήμερα παρατηρείται προσανατολισμός προς τη ρύθμιση των χρήσεων γης των παρακτίων ζωνών σε Κοινοτικό επίπεδο¹³, πριν την έναρξη κάθε προγράμματος. Αναδεικνύεται έτσι, η σημασία που προσλαμβάνει ο τοπικός και περιφερειακός προγραμματισμός σε συνάρτηση με τον προγραμματισμό των χρήσεων γης. Σ' αυτό λοιπόν το πλαίσιο, προσδοκάται ότι βαθμιαία, θα ενεργοποιηθούν και στη χώρα μας νέοι μηχανισμοί σχεδιασμού ειδικών μοντέλων διαχείρισης των παρακτίων περιοχών, ανάλογα με τις εθνικές απαιτήσεις.

4.2 Η Ελληνική Εμπειρία· Θεσμοί και Πολιτικές

4.2.1 Γενική επισκόπηση του Θεσμικού πλαισίου

Είναι ενδιαφέρον να γίνει μια εποπτική ανάλυση του δεσμικού πλαισίου που διέπει τον παράκτιο χώρο στην Ελλάδα, των δεσμικών εργαλείων που έχουν χρησιμοποιηθεί για την ρύθμιση των ζητημάτων του χώρου αυτού, καθώς και των προβλημάτων που ανακύπτουν από τις διαμορφωμένες δεσμικές ρυθμίσεις.

Ο πρώτος νόμος πλαίσιο που διαμορφώθηκε αποκλειστικά για τις παράκτιες ζώνες της χώρας μας, είναι ο Α.Ν. 2344 του 1940, ο οποίος αποτελεί αντικείμενο μελέτης του κεφαλαίου που ακολουθεί. Εκτοτε, διαμορφώθηκαν και άλλες νομοθεσίες, οι οποίες άλλοτε συμπλήρωναν μεμονωμένα άρθρα του νόμου αυτού και άλλοτε παρέπεμπαν σε τομεακά θέματα (τουρισμός, λιμένες υποδοχής κ.ά). Θα πρέπει να τονιστεί εκ των πρωτέρων, ότι βασικός στόχος και προσανατολισμός του νόμου, ήταν και είναι η προστασία του αιγιαλού και της παραλίας και ειδικά η

---

¹³ Πολιτική, η οποία έως σήμερα ασκείται μεμονωμένα από τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έτσι στη Γαλλία έχουμε το Conservatoire du Littoral με το οποίο ελέγχονται 45.000 εκτάρια σε μήκος ακτών 600 km ενώ αντίστοιχα σχέδια, με διαφορετικά κριτήρια, έχουν εφαρμοστεί στη Δανία και τη Μεγάλη Βρετανία.

προστασία των δημοσίων κτημάτων, τα οποία βρίσκονται εντός των παρακτίων ζωνών.

Στον πίνακα 4.2, παρατίθεται σε χρονική σειρά το σύνολο των νόμων διαταγμάτων και δεσμικών παρεμβάσεων, που σχετίζεται αποκλειστικά και μη με τη διαχείριση και διαμόρφωση του αιγιαλού και της παραλίας στη χώρα μας.

Πίνακας 4.2 Νόμοι, Αποφάσεις, Διατάγματα και Εγκύκλιοι που απαρτίζουν το νομικό καθεστώς για τις παράκτιες περιοχές στην Ελλάδα

1	Απ. Α.Πάγου 18/1911	Για τον αιγιαλό σε ιδιωτικά νησιά
2	Α.Ν. 1540/1938, Αρδ. 10	Καθορισμός σύνδεσης επιτροπής η οποία είναι αρμόδια για τον καθορισμό της οριογραμμής του Αιγιαλού
3	Α.Ν. 1731/1939	"Περί αναγκαστικών απαλλοτριώσεων". Εφαρμογή των διατάξεων αυτού του νόμου στον Αιγιαλό-Παραλία
4	Α.Ν. 2344/1940	Ο βασικός νόμος περί Αιγιαλού και Παραλίας
5	Α.Ν. 827/48, Αρδ. 2	Περί συμπληρώσεως του Ν.Δ. 189/46 περί τουριστικών τόπων. Παραχώρηση ιδιαίτερων δικαιωμάτων χρήσης του αιγιαλού
6	Α. ΣτΕ 880/1952, 975/1954	Οι ιδιοκτήτες ακίνητης περιουσίας εντός της παράλιας ζώνης οφείλουν να την παραχωρούν στο δημόσιο
7	Β.Δ. της 1/18/1956	Καταργείται το Συμβούλιο σύμφωνα με το αρ. 3 του Α.Ν. 1925/1951 και αρμόδια για ανάλογα θέματα είναι η Επιτροπή Δημοσίων Κτημάτων
8	Α. ΣτΕ 394/63	Κρίνει παράνομη την παραχώρηση δικαιώματος χρήσης του αιγιαλού σε ξενοδοχειακή μονάδα
9	Α.ΣτΕ 2130/65, 2913/68	Ο Αιγιαλός είναι δημόσιο πράγμα και εκτός συναλλαγής
10	Απ. Α.Πάγου 53/66	Περί ιδιωκτησιών σε παραθαλάσσια κτήματα
11	Απ. Α.Πάγου 530/66, 1021/73	Ο Αιγιαλός είναι δημόσιο πράγμα και εκτός συναλλαγής
12	Α.Ν. 4,19,65/1967	Καταργήθηκαν οι επιτροπές των παραγράφων 1 και 3 του άρθρου 17 του Α.Ν. 2344/40
13	Απ. Α.Πάγου 326/67	Τι συμβαίνει σε περίπτωση μη καθορισμού της οριογραμμής αιγιαλού
14	Ν. 263/1968 ΦΕΚ 12Α Αρ.5, παρ.2	Τροποποιήθηκε και επαναπροσδιορίστηκε η σύνδεση της Επιτροπής που καθορίστηκε με το νόμο 1540/38 αρ. 10, παρ.1-2)
15	Ε. Υπ.Οικον. Α. 28074 /Πολ,296/1969	Ορίζονται τα αναγκαία δικαιολογητικά για την κατασκευή έργων στον αιγιαλό
16	Ν.Δ/γμα 439-10/13-2-1970 ΦΕΚ Α' 36	"Περί συμπληρώσεως των διατάξεων περί Αιγιαλού". Περιλαμβάνει διατάξεις για την δόμηση σε παραλιακά γήπεδα

17	Α. ΣτΕ 1377/71, 2799/72, 61/74	Παραχώρηση ιδιαίτερων δικαιωμάτων σε ιδιώτες επάνω σε αιγιαλό
18	Ν.Δ. 444/1970, Αρ.1	Η αστυνόμευση της ζήνης του λιμένα ασκείται από τον υπουργό ΕΝ με το λιμενικό Σώμα
19	Ε.26 Υπ.ΔΕ. Αρ.Πρωτ.14425/1970	"Διευκρινήσεις επί των διατάξεων του υπ' αριθμ. 439/70 Ν.Δ/τος"
20	Δ/γμα 23-9-1972 ΦΕΚ 259Δ	Διάταγμα για τα λυόμενα
21	Ν.Σ.Κ. 373/1972, 44/1973	Όλα τα κτίσματα που συμπέφτουν εντός της οριογραμμής της παραλίας υπόκεινται άμεσα σε απαλλοτρίωση
22	Ν.Δ/γμα 393/1974	"Περί συμπληρώσεως της διατάξεως του Α.Ν. 2344/1940"
23	Α. ΣτΕ 1976/1975, 1867/1976	Αν το διάγραμμα και η εγκριτική πράξη δε δημοσιευτούν εγκαίρως στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως η απόφαση ακυρώνεται
24	Ν. 719/77 ΦΕΚ 301Α/77, Αρ.20, παρ.1	Αντικατάσταση της παρ.2 του αρ.2 του Α.Ν. 2344/40
25	Π.Δ. 649/1977 (ΦΕΚ 212/Α)	Οι αρμοδιότητες εποπτείας, οργάνωσης και λειτουργίας των Λιμενικών Ταμείων καθώς και ο γενικότερος σχεδιασμός περιέρχονται στο ΥΕΝ
26	Ν. 653/1977, Αρ.3	Αλλάξε τα μεγέθη των συνεισφορών των ιδιωτών για την δημιουργία παραλιακής ζώνης (τροποποίηση του αρ.6 του Ν.5269/31) σύμφωνα με παρ.4 του αρ.6 του 2344/40
27	Απ.ολομέλειας 3708/1977	Για τον αιγιαλό σε ιδιωτικά νησιά
28	Απ. αρ.9 ΕΣΧΠ ΦΕΚ 551/Β/15.9.81	Περί χαράξεως κατευθυντηρίων γραμμών και αναγκαίων ενεργειών για την διαχείριση των ακτών
29	ΥΥΦ. 187.31/97/80 από 20-3-80 του ΓΕΝ	"Προδιαγραφές για τη σύνταξη διαγράμματος Αιγιαλού και Παραλίας"
30	Ν. 1078/7/14.10.1980 ΦΕΚ 238Α, Αρ.13	Τροποποίηση των παραγράφων 2 και 5 του Αρ.6 του 2344/40
31	Απ. ΣτΕ 3784/81	Τι συμβαίνει σε περίπτωση μη καθορισμού της οριογραμμής αιγιαλού
32	Ε. 80/81, Αρ.Πρωτ. 36558/9148/81	Τι συμβαίνει σε περίπτωση μη καθορισμού της οριογραμμής αιγιαλού, για την δόμηση οικοπέδων τα οποία βρίσκονται κοντά στη θάλασσα
33	Ν. 1337/1983, Αρ.23, παρ.5	Καταργεί την παρ.1 του Αρ.5 του 2344/40
34	Ε. Υπ.Οικονομικών Αρ. Πρωτ. Δ.3399/873 ΠΟΛ 100,26/7/1983	"Παραχώρηση απλής χρήσης αιγιαλού και παραλίας προς εκτέλεση έργων"
35	Ε. Υπ.ΔΕ. Αρ.Πρωτ. Γ.Γ. 2894/17-8-1983	"Αρμοδιότητες σε θέματα μελετών Λιμενικών έργων"
36	Π.Δ/γμα 71/1984 ΦΕΚ 22Α/1984 Αρ.1, Παρ.5	Μεταβίβαση αρμοδιότητας διαπλάτυνσης αιγιαλού και δημιουργίας παραλίας από τον Υπ. Οικονομικών στους κατά τόπους νομάρχες
37	Π.Δ/γμα 24-4-1985 ΦΕΚ 181Δ/85	Ορίζει διατάξεις για τα όρια οικισμών προϋφιστάμενων του 1923 και οικισμών κάτω των 2000 κατοίκων

38	Π.Δ/γμα 347/86 (ΦΕΚ154Α/ 6-10-86), Αρ.1,Παρ.10	Παραχωρήσεις χώρων για ανέγερση Δημοσίων Καταστημάτων, καθορισμός χώρων στη ζώνη λιμένα
39	Απ. 2647 ΥΠΕΘΟ 797/Β/19-11-86	Μέτρα για τις κορεσμένες τουριστικά περιοχές και την αναβάθμιση της τουριστικής προσφοράς
40	Ε. 15780/405 Πολ 3/9- 1-1987	"Καθορισμός οριογραμμής παραλίας"
41	Π.Δ/γμα 20-1-1988 ΦΕΚ 61Δ/1988	Χωροδέτηση τουριστικών εγκαταστάσεων
42	Ε. 35981/1736/14.6.1989 αρ.εγ.46/89	"Διαδικασία κατεδάφισης αυθαιρέτων κτισμάτων που βρίσκονται στον αιγιαλό και την παραλία"
43	Απ. ΣτΕ. 738/1989	Απόφαση κατεδάφισης αυθαιρέτων που βρίσκονται στην ζώνη της παραλίας ή του αιγιαλού
44	Ν.Σ.Κ. 116/89 αποδεκτή με Ε. 16/89	Για την δόμηση σε περιοχή που έχει καθοριστεί ως χερσαία ζώνη λιμένος
45	Ε.Αρ.Πρωτ.3511.91/02/ 90 της22-2-90	"Παραχωρήσεις χρήσης χώρων της "Ζώνης λιμένα"
46	Ε.Αρ.Πρωτ.3511.91/05/ 90 της10-7-90	"Διαδικασία οριοδέτησης, τροποποίησης, επέκτασης "Ζωνών Λιμένων"
47	Ε.Αρ.Πρωτ.3511.91/07/ 90 της29-11-90	"Διενέργεια προσχώσεων θαλασσίων εκτάσεων"
48	Π.Δ/γμα 30-6/23-7- 1991 ΦΕΚ 474Δ/1991	Χωροδέτηση τουριστικών εγκαταστάσεων σε ειδικές περιοχές (π.χ. Κρήτη, Ρόδος κλπ)
49	Α. ΣτΕ. 365/1930 και 3142/92	Αφορά τις αρμοδιότητες και την νομιμότητα της ρύθμισης των ορίων του αιγιαλού και της παραλίας
50	Ν. 2160 ΦΕΚ 118Α/19- 7-1993 Αρ. 29-31	"Δημιουργία Τουριστικού Λιμένα"
51	Υπ. απ. 1661 ΦΕΚ786/Β/20-10-94	Τροποποίηση της ΚΥΑ 69269/5387 για τουριστικές χωροδετήσεις

Πηγή: ΕΠΔΑ(1981), Βέττας(1994), ΥΠΕΧΩΔΕ(1995)

Πραγματικά λοιπόν, όπως φαίνεται από τον πίνακα 4.2, έως σήμερα η ρύθμιση των ακτών στη χώρα μας αντιμετωπίστηκε αποσπασματικά. Η παραλία είναι κοινόχρηστο πράγμα και ως εκ τούτου ανήκει στο δημόσιο, ακόμα και αν δεν ανήκει βάσει κτηματολογίου, σε κάποιο δήμο ή κοινότητα. Δεν επιτρέπεται ιδιωτική κτήση και ασφαλώς είναι εκτος συναλλαγής. Αλλωστε, με απόφαση του Αρείου Πάγου (53/66), σε παραθαλάσσια κτήματα κανείς δεν έχει δικαίωμα να αποκτήσει κυριότητα σε τμήματα γης, που δημιουργούνται από προσχώσεις¹⁴ ή προσκολύσεις¹⁵ σε παλιό αιγιαλό (φυσική ή τεχνητή μετατόπιση παλαιάς οριογραμμής)¹⁶.

¹⁴ Η πρόσχωση, είναι διάφορη της εμπλήσεως (φυσική απόθεση υλικών) και θεωρείται κάθε αλλοίωση της φυσικής ακτογραμμής, προκαλούμενη από ανθρώπινες δραστηριότητες (απόθεση υλικών, κατασκευή εσωτερικών λιμενικών

4.2.2 Ο Α.Ν. 2344/1940

Ο νόμος αυτός του 1940 περί Αιγιαλού και Παραλίας, προσβλέπει στη ρύθμιση ένος και μόνο τμήματος του ευρύτερου γεωγραφικού χώρου της παράλιας ζώνης και ειδικότερα αυτού που αφορά την προστασία και διευθέτηση των δημοσίων κτημάτων. Παρά τον αρχικά σαφή στόχο του, στην πορεία της εφαρμογής του ανέκυψαν πολλά και σημαντικά προβλήματα, εκ των οποίων τα βασικότερα είναι:

- (α) Πολυαρχία συντονιστικών οργάνων σε θέματα διαχείρισης,
- (β) Ανεπαρκής πλέον νομοθετική αντιμετώπιση.

Στα άρθρα του Ν. 2344/40 διατυπώθηκαν οι ισχύοντες, δεσμικά ορισμοί των εμπλεκόμενων όρων (αιγιαλού και παραλίας) και η μέθοδος με την οποία γίνεται ο καθορισμός της οριογραμμής αιγιαλού και παραλίας, ζήτημα το οποίο αντιμετωπίστηκε δεσμικά για πρώτη φορά με τον νόμο αυτό. Επίσης, καθορίστηκαν τα μέλη που θεωρητικά απαρτίζουν την επιτροπή χάραξης της οριογραμμής, τα δυνατά όρια διαπλάτυνσης της παραλίας (όταν και εφόσον αυτό καθίσταται εφικτό), τα έργα που επιτρέπεται να κατασκευάζονται στη ζώνη της παραλίας κ.ά.

Η νομοθεσία όπως είναι διατυπωμένη, προσβλέπει στη διευθέτηση ζητημάτων εκτέλεσης πάσης φύσεως έργων στη ζώνη της παραλίας, την παραχώρησης γης για ιδιωτική ή δημοτική χρήση και τη δημιουργία-διοίκηση λιμένων και αντίστοιχων λιμενικών εγκαταστάσεων. Να σημειωθεί, ότι όλα τα κατασκευασμένα έργα ανήκουν στο δημόσιο. Ο εκάστοτε ιδιώτης, μπορεί να εκμεταλλευτεί ένα έργο με παραχώρηση δικαιώματος, για χρονικό διάστημα όχι μεγαλύτερο των 50 χρόνων (αρ.13)¹⁷. Όλα αυτά σε μια μικρή ζώνη, που σε σπάνιες περιπτώσεις ταυτίζεται με τα πραγματικά όρια μιας παράκτιας περιοχής (πχ. περίπτωση σύμπτωσης λεκάνης απορροής σε εύρος παραλίας 20 m περίπου).

Πρέπει επίσης να σημειωθεί, ότι κύριος σκοπός του Α.Ν. 2344/40, είναι η εξασφάλιση της "ιδιότητας" του αιγιαλού, ως εδαφικού τμήματος επικοινωνίας μεταξύ ξηράς και θάλασσας -και αντιστρόφως- και η χωροθέτηση έργων και δραστηριοτήτων, που εξυπηρετούν κοινωφελείς και κοινόχρηστους σκοπούς. Η

έργων κλπ), που έχει ως συνέπεια τη δημιουργία νέου αιγιαλού και την επέκταση της χέρσου εις βάρος της θάλασσας (Βέττας, 1994).

¹⁵ Προσκόλληση είναι η απόσπαση από την ακτή τμήματος εδάφους και η προσάρτηση του σε παράκτιο κτήμα.

¹⁶ Τα τμήματα γης που παρεμβάλλονται ανάμεσα στην παλιά και τη νέα οριογραμμή του αιγιαλού εξακολουθούν να ανήκουν στο δημόσιο (ΕΠΔΑ).

¹⁷ Στην περίπτωση ακατοίκητων νησίδων, υφάλων, σκοπέλων και αβαθούς θαλάσσιας περιοχής, ισχύουν άλλοι κανονισμοί, προβλεπόμενοι από τον Ν. 2344/40 (αρ.11).

οριοθέτηση του αιγιαλού, είναι πράξη που εξαρτάται από φυσικά -βιοτικά και αβιοτικά- στοιχεία (αρ.1), σε αντίθεση με την πράξη της χάραξης οριογραμμής της παραλίας (αρ.5, παρ. 2), της οποίας η διαπλάτυνση εξαρτάται και από ανθρωπίνες παρεμβάσεις. Σημειώνεται ακόμα, ότι εντός των ορίων της παραλίας, ο χώρος πρέπει δεσμικά να είναι ανοικοδόμητος -εκτός από ειδικές περιπτώσεις προϋπαρξής ιδιωτικής κτήσης- και να εξυπηρετεί τα συμφέροντα του δημοσίου.

Στην εως τώρα πορεία εφαρμογής του νόμου, αντιμετωπίστηκαν ουσιώδη προβλήματα. Οι συνεχείς συμπληρώσεις του με διάφορα διατάγματα και αποφάσεις, δημιούργησαν πολλές αντιφάσεις μεταξύ των επιδιώξεων των επιμέρους δημοσίων φορέων για την εκμετάλλευση των παραλιακών ζωνών. Χαρακτηριστικό είναι ότι ακόμα και σήμερα, δεν έχει ξεκαθαριστεί επακριβώς σε ποιο πλάτος της χέρσου επεκτείνεται το όριο της παραλίας.

Βάσει του νόμου 2344/40, η παραλιακή οριογραμμή, δεν ξεπερνά τα 20 m (αρ.5, παρ.2) και εναπόκειται στην βούληση των νομαρχιακών αρχών το ακριβές της μέγεθος (Δαγρές, 1982). Όμως, στο βαθμό που ισχύει η ρύθμιση των 10 m παραλιακού πλάτους, το δημόσιο υποχρεούται να αποζημιώνει τους κατά τόπους ιδιοκτήτες που έχουν κτήματα του ορίου της παραλίας (αρ.6,παρ.5). Η τροποποίηση του παραπάνω άρθρου από τον Ν. 653/77 (Πίνακας 4.2), διεύρυνε το πλάτος της παραλίας στα 15 m, με αποτέλεσμα τη σύγκρουση του δημοσίου και του ιδιωτικού συμφέροντος. Αξίζει τέλος να σημειωθεί, η διαχρονική μετάθεση των ορίων της αδόμητης παραλιακής ζώνης, στην οποία δεν επιτρέπεται ούτε η περίφραξη ιδιωτικών εκτάσεων, στα 30 m το 1984, 80 m το ίδιο έτος, 50 m το 1988 κ.ο.κ. (Οικονομίδου, 1995)¹⁸.

4.2.3 Θεσμικές παρεμβάσεις για τον τουρισμό που σχετίζονται με τον παράκτιο χώρο

Από το 1980 ξεκίνησε μια προσπάθεια καθορισμού ειδικών δεικτών και κριτηρίων¹⁹, για τον προσδιορισμό των περιοχών του Ελλαδικού χώρου που είχαν εμφανή σημάδια κορεσμού από τον τουρισμό. Οι δείκτες αυτοί, οι οποίοι φυσικά χρησιμοποιούνται και σήμερα, είναι: η αναλογία τουριστών προς τους μόνιμους κατοίκους μιας περιοχής, η διαχρονική επιβάρυνση της τεχνικής υποδομής από την αύξηση της τουριστικής κίνησης, η εποχιακότητα, η συγκριτική συσχέτιση του τουρισμού με λοιπούς κλάδους της εθνικής οικονομίας κ.ά. Βάσει αυτών, έγινε η

¹⁸ Με τον οικιστικό νόμο 1337/83 (άρθρο 23) σε εκτός σχεδίου περιοχές ή οικισμούς προ του 1923, απαγορεύονται οι περιφράξεις σε ζώνη βάθους 500 m

¹⁹ Πρωτοβουλία του ΕΟΤ και του Υπ. Συντονισμού (νυν ΥΠ.ΕΘ.Ο)

επιλογή των πρώτων περιοχών που δέχονταν τουριστικές πιέσεις (Αττική, Χαλιδική, Κέρκυρα κλπ).

Με νομοθετική ρύθμιση (Υπουργική Απόφαση), ο ΕΟΤ προχώρησε στην σημειακή επιλογή τουριστικά κορεσμένων ζωνών της χώρας, ενέργεια όμως που δε συνοδεύτηκε από αντίστοιχη εις βάθος ανάλυση του ζητήματος. Αντίθετα, περιορίστηκε μόνο στην διερεύνηση της ύπαρξης ενδείξεων ή τάσεων υποβάθμισης από την τουριστική δραστηριότητα. Η προσπάθεια αυτή αποτέλεσε ουσιαστικά, την πρώτη δεσμική παρεμβολή του κράτους, για τον έλεγχο της τουριστικής ανάπτυξης στον Ελλαδικό χώρο. Στόχος ήταν ο επαναπροσδιορισμός του προβλήματος της τουριστικής πίεσης σε κάθε μεμονωμένη περιοχή (απόφαση Υπ. Εθνικής Οικονομίας 2647, ΦΕΚ 797/86), δίχως την συγκεκριμενοποίηση ομοιογενών γεωγραφικών ενοτήτων.

Καθορίστηκαν λοιπόν οι λεγόμενες Περιοχές Ελέγχου Τουριστικής Ανάπτυξης (ΠΕΤΑ), στις οποίες επιτράπηκαν συγκεκριμένες οικοδομικές δραστηριότητες για την εξυπηρέτηση των τουριστικών αναγκών και επισημάνθηκαν οι κορεσμένες περιοχές, οι οποίες απαιτούσαν ιδιαίτερη μέριμνα για την αποφυγή της εντεινόμενης τουριστικής και περιβαλλοντικής κρίσης.

Ως περιοχές ελέγχου χαρακτηρίστηκαν: (α) ζώνες με αναπτυγμένη τουριστική υποδομή και έντονη ζήτηση, (β) ζώνες με αναπτυγμένη τουριστική υποδομή, ευαίσθητο φυσικό και δομημένο περιβάλλον καθώς και έντονη ζήτηση και (γ) ζώνες με αναπτυγμένη τουριστική αναδομή και χαμηλή πληρότητα. Να σημειωθεί ότι σύμφωνα με το νόμο, τα τμήματα που περιλαμβάνονται εντός των ΠΕΤΑ, δύνανται να χαρακτηριστούν ως "κορεσμένα τουριστικά περιοχές", στις οποίες δεν επιτρέπονται επεκτάσεις ή οικοδομήσεις που εξυπηρετούν τουριστικές δραστηριότητες. Οι περιοχές αυτές με τις διακρίσεις τους, παρουσιάστηκαν σε πολυσέλιδο πίνακα, ο οποίος συνόδευε την υπουργική απόφαση.

Το μοντέλο που χρησιμοποιήθηκε, δεν απέβλεπε στην ειδική αντιμετώπιση των κατά τόπους προβλημάτων, αλλά σε ένα γενικό, δίχως περιβαλλοντικές και χωροταξικές παραμέτρους σύστημα, με κύριο άξονα τον έλεγχο και την ενίσχυση των τουριστικών εγκαταστάσεων Α' και ΑΑ' κατηγορίας. Σ' αυτή την επιλογή συνέβαλλε ασφαλώς και η έλλειψη ολοκληρωμένων Χωροταξικών και Γενικών

Πολεοδομικών Σχεδίων (Γ.Π.Σ.) ή Ζωνών Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ)²⁰, των οποίων οι προτάσεις, προηγούνται δεσμικά της Υπουργικής Απόφασης.

Το βασικό αποτέλεσμα των παραπάνω νομικών παρεμβάσεων, ήταν αφενός μεν να προστατευτούν, στο μέτρο του δυνατού, οι προτεινόμενες ζώνες, αφετέρου δε να δημιουργηθεί σχετική σύγκριση στις επιλεγμένες περιοχές. Δυστυχώς, αυτό που εντέλει παρατηρήθηκε, ήταν η μεταφορά του προβλήματος στις περιφερειακές, των ΠΕΤΑ, ζώνες και η αύξηση των βοηθητικών καταλυμάτων σ' αυτές (Ερευν. Πρόγρ.- Π.Α, 1995).

Διαφαίνεται συνεπώς, ότι στόχος δεν ήταν ακριβώς η διαχείριση²¹, αλλά η προστασία περιοχών, οι οποίες είχαν υποστεί ήδη περιβαλλοντική και χωροταξική υποβάθμιση από την τουριστική δραστηριοποίηση. Δεν επιδιώχθηκε λοιπόν, σε κανένα επίπεδο, η διευθέτηση της τουριστικής βιομηχανίας²² σε υπο ανάπτυξη περιοχές.

Τα συνεχώς αυξανόμενα προβλήματα που παρουσιάστηκαν σε περιοχές με έντονη τουριστική -από άποψη καταλυμάτων- συγκέντρωση, ενέτειναν τις επιπτώσεις στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον. Η επιβάρυνση των δικτύων υποδομής και η ανάγκη προσέλκυσης νέων τουριστικών επενδύσεων, υποστηριζόμενες από καινοτομικές ενέργειες²³, διεύρυναν τις απαιτήσεις σε δεσμικές και πολιτικές παρεμβάσεις, με στόχο την αντιμετώπιση των δυσμενών αυτών ζητημάτων.

---

²⁰ Οι περιοχές όπου έχει θεσπιστεί ΖΟΕ, δεν υπερβαίνουν το 4% του συνολικού εδάφους της χώρας (Οικονόμου, Περιβάλλον & Δίκαιο, 1994b).

²¹ Απουσιάζουν ειδικά κριτήρια και όρια χωρητικότητας, τα οποία θα έπρεπε να σχετίζονται με την ανάπτυξη και τη φέρουσα ικανότητα κάθε περιοχής (Παρπαϊρης, 1994)

²² Ο όρος αυτός σύμφωνα με την Συνομοσπονδία των Ευρωπαϊκών Ενωδοχών και Εστιατορίων (HOTREC) δεν έχει ξεκαθαριστεί ακριβώς. Ακόμα και στο τελευταίο έγγραφο για τον τουρισμό (Πράσινη Βίβλος, 1995), η έννοια της τουριστικής βιομηχανίας, είναι διφορούμενη.

²³ Πολλά προγράμματα αλλά και Πρωτοβουλίες, που εντάσσονται στα διαρθρωτικά ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ανταποκρίνονται άμεσα σε καινοτομικές παρεμβάσεις.

Πίνακας 4.3 Θεσμική διαχείριση τουρισμού σε σχέση με τον παράκτιο χώρο

Ετος	Είδος επέμβασης
1986	Καθορισμός Περιοχών Ελέγχου Τουριστικής Ανάπτυξης
1988	Χωροδέτηση τουριστικών εγκαταστάσεων
1991	Χωροδέτηση τουριστικών εγκαταστάσεων σε 4 ήδη ανεπτυγμένες περιοχές
1994	Τροποποίηση της ΚΥΑ 69269/5387 για χωροδέτηση τουριστικών εγκαταστάσεων

Πηγή: Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ

Επόμενη συγκροτημένη προσπάθεια διαμόρφωσης συγκεκριμένου πλαισίου ορθολογικής οργάνωσης των τουριστικών εγκαταστάσεων, ήταν με διάταγμα του 1988²⁴, για τη χωροδέτηση τουριστικών δραστηριοτήτων, σε απόσταση τουλάχιστον 50 m από την οριογραμμή του αιγιαλού. Η φιλοσοφία του Π.Δ/τος, ήταν διαμετρικώς αντίθετη από την προαναφερθείσα απόφαση, στο βαθμό που το κύριο βάρος έπεσε στον τρόπο διαμόρφωσης των περιοχών τουριστικής συγκέντρωσης, από οικοδομική κυρίως άποψη²⁵. Πέραν αυτού, διατυπώθηκαν και περιβαλλοντικές παράμετροι για την αποφυγή της θαλάσσιας και ατμοσφαιρικής ρύπανσης (αρ.3,παρ.12), συνειφασμένοι με τον Ν. 1650/86 περί προστασίας του περιβάλλοντος.

Με το Π.Δ/γμα της 23ης Ιουλίου του 1991, το οποίο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως συνέχεια του προηγούμενου διατάγματος, καθορίστηκαν ειδικοί όροι και περιορισμοί δόμησης σε τέσσερις (4) αμιγώς τουριστικές περιοχές: την Κρήτη, Ρόδο, Κέρκυρα και Χαλκιδική. Πραγματοποιήθηκε δηλαδή, ένας χωρικός διαχωρισμός, μεταξύ των περισσότερο και λιγότερο ανεπτυγμένων τουριστικά περιοχών, σε σχέση με την ποιότητα του περιβάλλοντος. Το βασικό κριτήριο αυτής της διαφοροποίησης, είναι η τουριστική προσφορά των παραπάνω περιοχών στο σύνολο της χώρας.

²⁴ Π.Δ/γμα της 20-1-88 ΦΕΚ 61Δ/88

²⁵ Ως παραλιακό γήπεδο κατασκευής ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων, νοείται αυτό που βρίσκεται ακριβώς μετά την γραμμή του αιγιαλού (αρ. 3, παρ. 5)

Τέλος, τροποποιήθηκε η ΚΥΑ 69269/5387/1990²⁶ με την ΚΥΑ 1661 (ΦΕΚ 786/Β/20.10.94), όσον αφορά τη χωροδότηση και λειτουργία μονάδων τουριστικών εγκαταστάσεων, σύμφωνα με τις ρυθμίσεις που περιείχε η πρώτη ΚΥΑ (Προέγκριση χωροδότησης, ΜΠΠΕ, ΕΠΜ). Συγκεκριμένα, διαμορφώθηκε το εδάφιο 11α του άρθρου 4. Αξίζει να αναφερθεί το περιεχόμενο του εδαφίου αυτού: *"Χωριά διακοπών, ξενοδοχειακά συγκροτήματα"*. Όπως φαίνεται, είναι μια εννοιολογικά αόριστη έκφραση, που δεν καθορίζει ακριβώς τους στόχους, ούτε και τις κατασκευές που υπάγονται στον κλάδο της τουριστικής δραστηριότητας. Επίσης, στην αναθεωρημένη ΚΥΑ έγιναν κάποιες ειδικές μεθοδολογικές αλλαγές και στους επισυναπτόμενους περιβαλλοντικούς πίνακες, για την κάλυψη των ιδιαίτερων αναγκών που προκύπτουν από την χωροδότηση νέων τουριστικών εγκαταστάσεων.

Πρέπει να τονιστεί, ότι σύμφωνα με την νέα νομοθετική ρύθμιση, τα ξενοδοχεία κατατάσσονται σε κατηγορίες (αρ.1) ανάλογα με την περιοχή χωροδότησης τους (εντός, εκτός σχεδίου, οικισμών 20000 και άνω κλπ) αλλά και με βάση τη δυναμικότητά τους (500, 1000 κλίνες κλπ). Συμπερασματικά λοιπόν, γίνεται αντιληπτό, ότι τροποποιείται σε γενικές γραμμές η μέθοδος αντιμετώπισης των τουριστικών εγκαταστάσεων, οι οποίες απαιτείται πλέον να μελετώνται και με βάση τις περιβαλλοντικές τους επιπτώσεις κατά τα στάδια κατασκευής και λειτουργίας. Έτσι, ένα σημαντικό τμήμα του γενικότερου τουριστικού τομέα της χώρας, θα αντιμετωπιστεί ως αυτόνομη κατηγορία μελέτης, γεγονός που ενδεχομένως να προδικάσει μια σημαντική πρόοδο στον τομέα αυτό.

4.2.4 Πολιτικές για τη διαχείριση των παρακτίων περιοχών με τουριστικές πιέσεις

Οι δεσμοί, παρότι έχουν μεγάλη βαρύτητα για την ορθολογική και δημοκρατική διεύθυνση του χώρου και του περιβάλλοντος, δεν έχουν άμεση εφαρμογή και έτσι η δεσμοδότηση νόμων δεν έχει πάντα το ειδικό βάρος στο οποίο προσβλέπει ο νομοθέτης κατά τα στάδια δημιουργίας τους. Οι πολιτικές από την άλλη μεριά, προβάλλουν τους δεσμούς, ασκούνται σε όλα τα επίπεδα και έχουν πάντα αντίκρισμα στο αντικείμενο παρέμβασης.

Κάθε πολιτική αποτελείται από ένα σύνολο αρχών, στόχων και κατευθύνσεων, καθώς και από μια σειρά μέσων, μέτρων, ενεργειών και προγραμμάτων για την υλοποίηση και εφαρμογή της, τα οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένα μεταξύ τους,

---

²⁶ Με την ΚΥΑ 60260/5387 κατηγοριοποιήθηκαν όλα τα έργα και δραστηριότητες σε δύο κλάσεις, με βάση τις επιπτώσεις τους στο περιβάλλον. Επίσης καθορίστηκε το περιεχόμενο των ΜΠΠΕ και των ΕΠΜ. Με την ΚΥΑ επιδιώχθηκε η εφαρμογή των διατάξεων του Ν.1650/86, με χρονική, βέβαια, καθυστέρηση τεσσάρων ετών.

αποτελώντας μια αλυσίδα δεμάτων αναγκαίων και αλληλοεξαρτώμενων (Μπεριάτος Η, 1994α).

Ετσι λοιπόν, κάθε συγκεκριμένη περίπτωση άσκησης μονομερούς ή σύνθετης πολιτικής στον παράκτιο χώρο, με διαπιστωμένα προβλήματα από την τουριστική δραστηριότητα, πρέπει να αποβλέπει πρώτα απ'όλα στην επίλυση των προβλημάτων του χώρου (χρήσεις γης και θάλασσας) και του περιβάλλοντος (ποιότητα ατμόσφαιρας, υδάτων κλπ). Στα πλαίσια της εφαρμογής πολιτικών που επηρεάζουν τον παράκτιο χώρο, δεν έχει οργανωθεί μια αμιγής διαχειριστική προσπάθεια για τις παράκτιες ζώνες, στην πραγματική τους έκταση²⁷.

Βέβαια, λόγω της εντεινόμενης εκμετάλλευσης των ακτών για λόγους αναψυχής και τουρισμού, γίνεται κάθε χρόνο έλεγχος της ποιότητας των υδάτων τους, χρηματοδότηση για αγορά ειδικών καθαριστικών μηχανημάτων σε συγκεκριμένες παραλίες και εφαρμογή ειδικών προγραμμάτων (πχ. SOS Αττική), με στόχο την προστασία τους από πάσης φύσεως ρυπογόνες ουσίες. Συνεπώς οι πολιτικές αυτές, οι οποίες ξεκινούν από συγκεντρωτικά-κεντρικά όργανα (ΥΠΕΧΩΔΕ κλπ) και εφαρμόζονται από αποκεντρωμένους φορείς (Περιφέρειες, Νομαρχίες, Δήμους), δεν εντάσσονται στα πλαίσια μιας ή πολλών πολιτικών διαχείρισης παρακτίων συστημάτων με τουριστικές πιέσεις, διότι προσβλέπουν ακριβώς, σε ένα συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο του συστήματος αυτού, τις ακτές και όχι στο σύνολο του.

Η **περιβαλλοντική πολιτική**, εφαρμόζεται στη χώρα μας από τα μέσα της δεκαετίας του '80, παράλληλα με άλλες δυναμικές προσπάθειες της δημόσιας πολιτικής, όπως η ενίσχυση των τοπικών φορέων (Ν.1416/84, Ν.1622/86, Ν.2218/94), ο έλεγχος της χωροδότησης δραστηριοτήτων μεγάλης κλίμακας με έντονες περιβαλλοντικές πιέσεις, καθώς και η οικιστική πολιτική (Ν.1337/83 κ.ά). Το περιβάλλον αποτελεί σήμερα αυτόνομο φυσικό πόρο. Στη βάση αυτή, χρηματοδοτούνται έρευνες και μελέτες ελέγχου της ποιότητας του περιβάλλοντος και εφαρμόζονται προγράμματα τεχνολογικής ενίσχυσης των μέσων πρόληψης της περιβαλλοντικής υποβάθμισης, ιδίως σε περιφερειακό επίπεδο.

Ο παράκτιος χώρος στα πλαίσια του περιβαλλοντικού σχεδιασμού, αποτελεί στόχο "ειδικής φροντίδας", όχι όμως και αποκλειστικής μέριμνας. Το περιβάλλον του προστατεύεται ενιαία και όχι ανα γεωγραφική ενότητα. Είναι αλήθεια λοιπόν, ότι όπως είναι διαμορφωμένη η περιβαλλοντική πολιτική στην Ελλάδα, το κράτος

²⁷ Βλέπε κεφάλαιο 2, Παράκτιες περιοχές/ζώνες

παρεμβαίνει ενεργά μόνο μέσω του δεσμού των περιβαλλοντικών μελετών και της έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων για την κατάταξη έργων και δραστηριοτήτων²⁸ ανάλογα με τις επιπτώσεις τους στο περιβάλλον. Η πρακτική αυτή, της αντιμετώπισης δηλαδή του προβλήματος στην πηγή, αποτρέπει από μια ενιαία δεώρηση του γεωγραφικού χώρου που θα αναγνώριζε τις απαιτήσεις, ιδιαιτερότητες, καταλληλότητα και φέρουσα ικανότητα χωροθέτησης δραστηριοτήτων ανά γεωγραφική οντότητα (ορεινές, παράκτιες, παραλίμνιες κ.ο.κ. περιοχές) και ανά ιδιαίτερη περιοχή -διαχωρισμός του Ελληνικού χώρου σε ειδικές ζώνες (Λουκάκης, 1994).

Μια τέτοια ενέργεια προϋποθέτει την συμπόρευση της περιβαλλοντικής και **χωροταξικής πολιτικής**²⁹ και άρα τη συνεργασία των αντιστοίχων φορέων εφαρμογής των κατευθύνσεων που δίδονται από τις εν λόγω πολιτικές. Η απουσία όμως ολοκληρωμένης χωροταξικής πολιτικής, είναι εμφανής στο βαθμό που δεν έχει προσεγγιστεί μέχρι σήμερα ο καθολικός χωροταξικός σχεδιασμός (Χριστοφιλόπουλος, 1990) σε εθνικό επίπεδο.

Η χωροταξική πολιτική, είναι σκόπιμο να σχολιαστεί παράλληλα με την **πολεοδομική** και την **οικιστική**, καθώς συνδέονται τόσο εξ αντικειμένου, όσο και μεθοδολογικά, με την παράλληλη ενεργοποίηση τους. Πρακτικά, ο χωρικός προγραμματισμός, που περιλαμβάνει και τις τρεις μορφές πολιτικής (χωροταξική, πολεοδομική, οικιστική), δεν είναι ξεκάθαρα προσανατολισμένος. Στην Ελλάδα εφαρμόζονται συγκεκριμένοι νόμοι και για τα τρία επίπεδα σχεδιασμού, οι οποίοι αποδεικνύουν την τακτική της αντιμετώπισης βραχυπρόθεσμων και μεσοπρόθεσμων αναγκών. Είναι ενδιαφέρουσα η παρουσίαση της πορείας των δεσμικών ρυθμίσεων στα θέματα του Ελλαδικού χωρικού προγραμματισμού. Έτσι λοιπόν, πριν το 1923 είχαν εκπονηθεί διάφορα ρυθμιστικά και πολεοδομικά σχέδια, χωρίς την ύπαρξη συγκεκριμένου δεσμικού πλαισίου³⁰.

Το 1923 δεσπίστηκε το ισχύον Ν.Δ/γμα 17.7./16.8.1923 περί σχεδίων πόλεων, βάσει του οποίου πραγματοποιήθηκε η πρώτη ουσιαστική απόπειρα ρύθμισης του Ελληνικού χώρου, σε περιοχές εντός εγκεκριμένου σχεδίου και εκτός σχεδίου πόλεως.

²⁸ Ν.1650/86, αρ.3 και ΚΥΑ 69269/5387/90, αρ.3-5

²⁹ Οι δύο πολιτικές, αποτελούν πεδία ρύθμισεων νέου τύπου, που καλύπτουν τόσο τις απαιτήσεις της ιδιωτικής πρωτοβουλίας όσο και τα συμφέροντα των δημοσίων δράσεων (Γετίμης-Καυκαλάς-Οικονόμου, 1994).

³⁰ Αντικείμενο νομικών παρεμβάσεων ήταν τα κτίρια μονομερώς και όχι οι οικισμοί στο σύνολο τους (Χριστοφιλόπουλος, 1990)

Το 1972 εκπονήθηκε πλήθος ρυθμιστικών σχεδίων με βάση το Ν.Δ/γμα 1262/72 περί ρυθμιστικών σχεδίων. Ένας αριθμός αυτών ολοκληρώθηκε, αλλά κανένα δεν εγκρίθηκε και έτσι, η προσπάθεια αυτή είχε μηδενικό αποτέλεσμα. Μετά τον ανενεργό Ν. 360/76 περί Χωροταξίας και Περιβάλλοντος, το 1979 δεσπίστηκε ο Ν. 947/79 περί οικιστικών περιοχών. Ένας αμιγώς πολεοδομικός νόμος, πρωτοποριακός για την εποχή που υψίστηκε, που εισήγαγε τους όρους της "ενεργού πολεοδομίας" και "αστικού αναδασμού", με τους οποίους επιδιώχθηκε να δωθεί λύση στα προβλήματα του εξωαστικού τοπίου, με τα έντονα στοιχεία άναρχης δόμησης. Ο σχεδιασμός-προγραμματισμός με βάση το νόμο αυτό, ολοκληρώνεται σε δύο φάσεις, γεγονός που συναντάται και στο Ν.1337/83, που ήταν η επόμενη και σημαντικότερη παρέμβαση στα οικιστικά δρώμενα της χώρας.

Ο Ν.1337/83 περί επέκτασης των πολεοδομικών σχεδίων, οικιστικής ανάπτυξης και λοιπών, συναφών ρυθμίσεων, ουσιαστικά είναι νόμος εκείνος, βάσει του οποίου προσδιορίστηκε η χωροταξική πολιτική για τις παράκτιες περιοχές και ειδικότερα για τις ακτές. Καθορίστηκε η ανάγκη εφαρμογής ειδικής πολιτικής προστασίας των ακτών, κυρίως μέσω του δεσμού της ΖΟΕ(Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου). Εξάλλου τα ΓΠΣ (Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια), όπως διατυπώνονται στο άρθρο 2 του νόμου, δεν αποβλέπουν στην αποκλειστική ρύθμιση δεμάτων των παρακτίων ζωνών, αλλά προβαίνουν σε προτάσεις προστασίας των ακτών σε παραθαλάσσιους οικισμούς, που αποκτούν Γ.Π.Σ. (βλέπε κεφάλαιο 5.4).

Σημαντικό βήμα στη σύζευξη χωροταξικής και πολεοδομικής πολιτικής ήταν τα ρυθμιστικά σχέδια των μητροπολιτικών περιοχών Αθήνας και Θεσ/νίκης³¹, τα οποία αντιμετώπισαν το σχέδιο όχι ως σχεδιασμό αλλά ως σύνολο αποφάσεων και στρατηγικών (Χριστοφιλόπουλος Δ, 1990).

Η πολιτική για τις παράκτιες ζώνες, ουσιαστικά άρχισε μετά το 1987 με την εκπόνηση των ΕΧΜ (Ειδικές Χωροταξικές Μελέτες), οι οποίες έχουν τη βάση τους στο Ν.1337/83 (αρ:29-ΖΟΕ). Οι ζώνες αυτές ενεργοποιήθηκαν σε εθνικό επίπεδο, αλλά με ένα σημαντικό μειονέκτημα: δεν μπόρεσαν λόγω του τοπικού χαρακτήρα τους, να παράσχουν ένα ενιαίο πλαίσιο διαχείρισης του παράκτιου χώρου σε εθνικό επίπεδο, με αποτέλεσμα την μονομερή και τομεακή αντιμετώπιση του τουρισμού.

³¹ Ν. 1515/85 (ΦΕΚ 18/Α/18.2.85) και Ν. 1561 (ΦΕΚ 148/Α/6.9.85) αντίστοιχα.

Ακολούθησαν και άλλες ενέργειες προσανατολισμένες προς την εφαρμογή πολεοδομικής και οικιστικής πολιτικής³², με τις οποίες επιδιώχθηκε η διευθέτηση των εκτός σχεδίου περιοχών (Γιαννακούρου-Οικονόμου, 1993). Βασικός νόμος στην κατεύθυνση αυτή, θεωρήθηκε ο Ν. 1947/91(αρ.29), διότι μέσω αυτού καθορίστηκαν οι όροι ιδιωτικής πολεοδόμησης σε περιοχές εκτός σχεδίου πόλεως, οικισμούς προ του 1923 ή οικισμούς κάτω των 2.000 κατοίκων. Το σημαντικό στοιχείο του νόμου αυτού, ήταν η ενίσχυση του ιδιωτικού τομέα στα πλαίσια της οικιστικής πολιτικής που ασκείται μετά το 1990. Κύρια χαρακτηριστικά του αποτέλεσαν: η προσέλκυση κεφαλαίων και επενδύσεων σε γη και κατοικία, η ίδρυση ιδιωτικών διαχειριστικών σχημάτων οικιστικών περιοχών και η επιδίωξη δημιουργίας αναβαθμισμένων υποδοχέων κατοικίας και τουρισμού για υψηλά εισοδηματικά στρώματα (στο ίδιο).

Παρατηρείται δηλαδή, η υποστήριξη μεγάλου κεφαλαίου για επενδύσεις οικιστικού χαρακτήρα και η απόρριψη του παλαιού Ελληνικού προτύπου οικιστικής ανάπτυξης, το οποίο στηριζόταν στο μικρό κεφάλαιο και τις μικροϊδιοκτησίες. Η τακτική αυτή, μπορεί να συμβάλλει στην αναβάθμιση και αναδημιουργία νέων οικισμών σε παράκτιες περιοχές, οι οποίες θα λειτουργούν σε ολοκληρωμένες υποδομές, αποφεύγοντας τα προβλήματα που συναντώνται σήμερα στους περισσότερους παράκτιους οικισμούς της χώρας.

Στα πλαίσια των χωροταξικών παρεμβάσεων, εντάσσονται επίσης και οι **πολιτικές γης**³³, που ασκούνται από κεντρικούς και περιφερειακούς φορείς και οι οποίες στην περίπτωση των παρακτίων περιοχών, έχουν ιδιαίτερη σημασία λόγω της ευαισθησίας των οικοσυστημάτων τους και της ανάγκης διατήρησης της ισορροπίας τους. Η έλλειψη Εθνικού Κτηματολογίου³⁴, αυξάνει από την μία πλευρά την ευκολία κατάτμησης του εδάφους στις παράκτιες ζώνες. Από την άλλη όμως, συμβάλλει στη δημιουργία μικροϊδιοκτησιών και προϋποθέσεων κερδοσκοπίας εις βάρος του κράτους. Η δόμηση στις εκτός σχεδίου περιοχές γίνεται κυρίως με δύο δεσμικά εργαλεία (Οικονόμου, 1994α):

---

³² Ο χωροταξικός σχεδιασμός στα πλαίσια της οικιστικής πολιτικής, σημαίνει παρέμβαση με συστηματικό τρόπο και εκ των προτέρων στους μηχανισμούς της αγοράς γης προς οικιστικούς σκοπούς, προκειμένου να διαμορφωθούν οικιστικές περιοχές εναρμονιζόμενες προς την περιφερειακή ανάπτυξη (Ρόζος, 1994)

³³ Πολιτική γης, δηλαδή ένα σύστημα ελέγχου των τιμών (πρόσοδος) και των χρήσεων γης σε ζώνες, όπου αντιμετωπίζονται προβλήματα από οχλούσες δραστηριότητες (τουρισμός, γεωργία, βιομηχανία κλπ) και σε ζώνες ιδιαίτερης οικολογικής σημασίας και φυσικού κάλλους.

³⁴ Πρέπει να σημειωθεί, ότι έχει προχωρήσει η χαρτογράφηση ορισμένων περιοχών, κυρίως περιαστικών όπως και η ένταξη διαφόρων περιοχών της Ελληνικής επικρατείας στο κτηματολόγιο, μέσω προγράμματος της ΚΕΔ (Κτηματική Εταιρία Δημοσίου, 1994), στα πλαίσια της έναρξης της Εθνικής κτηματογράφησης.

- ⇒ Με τη γενική νομοθεσία περί εκτός σχεδίου δόμησης και ειδικότερα με τα νομοθετήματα (α) το Π.Δ/γμα της 6/17.10/1978 (ΦΕΚ 538/Δ) και (β) το Π/Δγμα της 24/31.5.1985 (ΦΕΚ 70/Δ). Παράλληλα με τα δύο διατάγματα, λειτουργούν και άλλα δεσμικά εργαλεία για τη ρύθμιση των χρήσεων γης, τη χωροθέτηση δραστηριοτήτων κλπ
- ⇒ Οι όροι δόμησης διαφοροποιούνται σε ορισμένες περιοχές όπου έχει πραγματοποιηθεί ειδική μελέτη -κυρίως με τον μηχανισμό της ΖΟΕ. Στις περιοχές αυτές ισχύουν ειδικοί όροι και παρουσιάζονται συγκεκριμένες χρήσεις γης. Στην ίδια λογική, κινείται η έκδοση Π.Δ/των για συγκεκριμένη περιοχή, τα οποία τροποποιούν τους γενικούς κανονιστικούς όρους δόμησης για περιοχές εκτός σχεδίου.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα εφαρμογής ενιαίας και ορθολογικής πολιτικής γης, είναι η αυθαίρετη δόμηση. Αποτελεί ένα σύννηδες φαινόμενο του Ελλαδικού χώρου, όπου λόγω της ολιγωρίας της δημόσιας διοίκησης και της έντονης οικονομικής εκμετάλλευσης από τους οικιστές³⁵, δεν έχει διαμορφωθεί ακόμη ένα ενιαίο πλαίσιο δεσμικής και πολιτικής αντιμετώπισης τους ζητήματος. Αποσπασματικές ρυθμίσεις, αδυναμία πρόληψης και "ασθενικά" μέτρα, συνδέτουν το κλίμα αυθαιρεσίας που επικρατεί στην Ελλάδα.

Το φαινόμενο της αυθαίρετης δόμησης, είναι ιδιαίτερα έντονο στις παράκτιες περιοχές. Ενδεικτικά αξίζει να αναφερθεί ότι, από μια σύντομη καταγραφή της κατάστασης, που πραγματοποιήθηκε το 1992, με πρωτοβουλία του τότε Υπ. ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. στις παραλιακές περιοχές της Αττικής, εκτιμήθηκε ότι έχει οικοπεδοποιηθεί και ως επί το πλείστον οικοδομηθεί, το 90% των περιοχών αυτών.

Όσον αφορά τα αυθαίρετα που βρίσκονται εντός των ορίων του αιγιαλού και της παραλίας, η διαδικασία χαρακτηρισμού τους γίνεται από τον αρμόδιο οικονομικό έφορο, ο οποίος συντάσσει και το σχετικό πρωτόκολλο κατεδάφισης. Αυτή η διαδικασία διενεργείται από την αρμόδια πολεοδομική υπηρεσία. Στα συμπεράσματα αυτά, καταλήγει και απόφαση του ΣτΕ 378/1989, σύμφωνα με την οποία πάσης φύσεως κτίσματα και κατασκευάσματα επί του αιγιαλού και της παραλίας κρίνονται κατεδαφιστέα. Δυστυχώς, το ζήτημα της ανευ αδείας δόμησης δεν περιορίζεται μόνο στις παραλιακές ζώνες, για τις οποίες άλλωστε υπάρχει και ολοκληρωμένο δεσμικό πλαίσιο προστασίας των δημοσίων κτημάτων, αλλά αποτελεί γενικότερο γεωγραφικό πρόβλημα (βλέπε κεφάλαιο 4.2).

---

³⁵ Η οικιστική ανάπτυξη δημιουργεί ένα αυτόνομο κύκλωμα, που ενισχύει τα μεσο-εισοδηματικά στρώματα, τα οποία εμπλέκονται στην παραγωγή και εκμετάλλευση της κατοικίας (Ιακωβίδης, 1995).

Κατά μήκος των παρακτίων περιοχών, εκατέρωθεν των ορίων του αιγιαλού και της παραλίας, υπάρχουν πολλές κατοικίες, οι οποίες επιτείνουν τα φαινόμενα τόσο της σύγκρουσης δραστηριοτήτων μεταξύ τουρισμού-αναγυχής-γεωργίας-κτηνοτροφίας κλπ, όσο και του κατακερματισμού της γης σε πυκνοδομημένες και άναρχα οργανωμένες μικροϊδιοκτησίες (Σκάγιαννης, 1993). Το 1983, έγινε προσπάθεια ρύθμισης του καθεστώτος των αυθαιρέτων οικοδομημάτων, με την εφαρμογή του Ν.1337/83 (αρ.13), στα πλαίσια της ένταξης κορεσμένων και άναρχα δομημένων περιοχών στο σχέδιο πόλης, η οποία όμως δεν είχε συνέχεια.

Αξίζει τέλος να σημειωθεί, η τάση αλλαγής πολιτικής των κοινωφελών επιχειρήσεων (Δ.Ε.Η, Ο.Τ.Ε, Δ.Ε.Υ.Α.) της χώρας, να μην παρέχουν, δηλαδή, το δικαίωμα χρήσης και εκμετάλλευσης των δικτύων τους, σε οικιστές που βρίσκονται εκτός σχεδίου πόλεως και εκτός οριοθετημένων οικισμών. Βέβαια, η πολιτική αυτή δεν είναι δεσμοδετημένη και σε πολλές περιπτώσεις έχει ανάστροφα αποτελέσματα από τα αναμενόμενα. Οδηγεί έτσι τους αιτούντες, για παροχή κοινοφελών πόρων, στην ικανοποίηση της ζήτησης τους, από την ιδιωτική πρωτοβουλία. Χαρακτηριστικά αυτό συμβαίνει στην περίπτωση των κινητών τηλεφώνων, που δεν έχουν απαιτήσεις σταθερής δικτύωσης.

Η περιφερειακή πολιτική έχει διαρκή στόχο την ανάπτυξη, βάσει του χωροταξικού σχεδιασμού και επιδιώκει τόσο την ορθολογική αξιοποίηση του χώρου, όσο και τη βέλτιστη χρήση των φυσικών και ανθρωπογενών πόρων, με κριτήριο την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της περιφέρειας. Στην Ελλάδα, η περιφερειακή πολιτική ασκείται κυρίως με τα πενταετή προγράμματα οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης του ΚΕ.Π.Ε. (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών) και τα κοινοτικά προγράμματα (Σ.Π.Α, Π.Ε.Π. κλπ). Οι βασικές κατευθύνσεις της περιφερειακής πολιτικής της χώρας, είναι (ΚΕ.Π.Ε., 1989):

- (1) Μείωση της έντασης των περιφερειακών ανισοτήτων,
- (2) Αύξηση του αριθμού των δυναμικά αναπτυσσόμενων περιοχών,
- (3) Προσαρμογή των αναπτυγμένων περιοχών σε σύγχρονες ανταγωνιστικές δραστηριότητες και ανακούφιση από τις συνέπειες της υπερσυγκέντρωσης,
- (4) Βελτίωση της αποτελεσματικότητας της Δημόσιας Διοίκησης.

Ειδικά για τον παράκτιο χώρο γίνεται αναφορά στα εθνικά προγράμματα περιφερειακής ανάπτυξης, δίχως να επιδιώκεται η διαχείριση και προστασία του, αλλά κυρίως η μεγιστοποίηση των ωφελειών που μπορεί να προσφέρει από την εφαρμογή επενδυτικών προγραμμάτων. Πρέπει στο σημείο αυτό να αναφερθεί, ότι κρίνεται σημαντική και η συμβολή του Ν. 1622/86, καθώς στο αρ.61 του νόμου προβλέπεται πλήρες σύστημα οργάνωσης των περιφερειών για τον σχεδιασμό,

προγραμματισμό και συντονισμό της περιφερειακής ανάπτυξης. Επίσης, στον ίδιο νόμο (αρ.71), προβλέπεται η ολοκλήρωση προγραμμάτων σε εθνικό, περιφερειακό, νομαρχιακό και τοπικό³⁶ επίπεδο (Ρόζος, 1995).

Όσον αφορά την **αναπτυξιακή πολιτική** της χώρας, σε γενικές γραμμές ταυτίζεται ουσιαστικά με την ακολουθούμενη **βιομηχανική πολιτική** και ρυθμίζεται από τους εφαρμοζόμενους αναπτυξιακούς νόμους³⁷, που αφορούν την παροχή επενδυτικών κεφαλαίων, φορολογικών κινήτρων κ.ά. σε επενδυτές. Υπάρχουν φυσικά και ενδιάμεσες ρυθμίσεις, μέσω άλλων νομικών παρεμβατικών εργαλείων, που συμπληρώνουν το πλαίσιο της αναπτυξιακής πολιτικής της Ελλάδος. Η επιλογή χωροδότησης των ΒΙ.ΠΑ και των ΒΙΟ.ΠΑ³⁸, πραγματοποιείται χωρίς τις κατευθύνσεις ενός περιφερειακού σχεδιαστικού μηχανισμού ενώ μόνο για τις ΒΙ.ΠΕ.³⁹ υπάρχει διαμορφωμένο σε κάποιο βαθμό ένα εθνικό σχεδιαστικό πρόγραμμα (Οικονόμου, 1994β, Μαγγανά-Κακαουνάκη, 1991).

Οι βιομηχανίες, είναι συγκεντρωμένες κατά 90% στις παράκτιες ζώνες, και αποτελούν ίσως η βασικότερη εστία ρύπανσης των θαλασσών. Γι' αυτό τον λόγο καθίσταται αναγκαία η οργάνωση διαχειριστικών προγραμμάτων των ακτών. Τέτοια προγράμματα δύναται να επιβάλλουν χωροθετικές αρχές στις βιομηχανικές μονάδες και συγκεκριμένες κατευθύνσεις στον τρόπο και τις μεθόδους λειτουργίας τους. Υπάρχουν όμως, ορισμένες δυσκολίες, που παρεμποδίζουν την άσκηση χωροθετικής πολιτικής στη βιομηχανική στρατηγική ανάπτυξης. Αυτές πηγάζουν τόσο από το περίπλοκο σύστημα ελέγχου των χρήσεων γης σε περιοχές εκτός σχεδίου, μέσω των ΖΟΕ, όσο και από το χάσμα μεταξύ χωροταξικής επιλογής και φορέων διαχείρισης. Η αυτόματη αύξηση των τιμών γης που επέρχεται με τη δεσμοδότηση των ΖΟΕ, αποτρέπει την Ε.Τ.Β.Α, που είναι ο διαχειριστικός φορέας για θέματα βιομηχανιών, από την επιλογή θέσεων εντός των ζωνών αυτών.

Με τις έως σήμερα αναπτυξιακές ρυθμίσεις, επιτρεπόταν η χρηματοδότηση κατασκευαστικών έργων τουριστικής δραστηριότητας, πολιτική όμως που δεν συνοδεύτηκε από αντίστοιχες ενέργειες ελέγχου της χωροδότησης των

---

³⁶ Τα γνωστά Τ.Α.Π, τα οποία συνέβαλλαν στην προσπάθεια ανασυγκρότησης και δημιουργίας προϋποθέσεων ενδογενούς ανάπτυξης των εξωαστικών περιοχών της χώρας, σε μικροκλίμακα.

³⁷ Οι βασικοί αυτοί νόμοι που έχουν ενεργοποιηθεί τα τελευταία δεκαπέντε, κυρίως, χρόνια, είναι ο Ν.1262/82, ο Ν.1892/90 (ΦΕΚ 101/Α/31.7.90) και η τελευταία αναθεώρηση και τροποποίηση του δεύτερου, ο Ν. 2234/94 (ΦΕΚ 142/Α/31.8.94)

³⁸ Με τον μηχανισμό των Ζ.Ο.Ε, δύναται η δημιουργία ΒΙ.ΠΑ και ΒΙΟ.ΠΑ εντός των ζωνών αυτών.

³⁹ Ισχύουν τα: (α) Π.Δ. 136/28.3.86, (β) Ν. 772/197 και (γ) Ν.4458/1965.

επενδυτικών αυτών έργων. Αντίθετα από αυτήν την πρακτική, ο νέος νόμος Ν.2234/94 (απ.2,παρ.στ), ορίζει, ότι σε απομακρυσμένες και μη ανεπτυγμένες περιοχές, όπου υπάρχουν επαρκείς εκτάσεις για ολοκληρωμένη τουριστική ανάπτυξη αλλά δεν διατίθεται κατάλληλη υποδομή, επιτρέπεται η οριοθέτηση ΠΟΤΑ (Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης, αρ.1,παρ.3β). Στις περιοχές αυτές, χωροθετούνται εγκαταστάσεις Α΄και άνω κατηγορίας και λοιπές εγκαταστάσεις υψηλής ποιότητας (Λαμπριανίδης Λ, 1994).

Με την πρακτική αυτή, για πρώτη ίσως φορά, ενισχύεται η **τουριστική πολιτική** στα πλαίσια της αναπτυξιακής, αλλά το ιδιαίτερο και κρίσιμο χαρακτηριστικό της είναι η αναβάθμιση του χωροταξικού και περιβαλλοντικού σχεδιασμού, που όπως προαναφέρθηκε, αποτελούν πολύ βασικά στοιχεία για την διευθέτηση, προστασία και ανάπτυξη των παρακτίων περιοχών.

Η τουριστική πολιτική, διέπεται από μια πολλαπλότητα ενεργειών προσανατολισμένων προς τη μεγιστοποίηση των οικονομικών δεικτών και την ενίσχυση περιοχών με αναπτυγμένο επίπεδο τουριστικού εισοδήματος (Κρήτη, Ρόδος κλπ). Είναι ένα σύστημα, που οδήγησε στην μεγάλη αύξηση της τουριστικής προσφοράς και την εντατικοποίηση των περιφερειακών ανισοτήτων (ΚΕΠΕ, 1981). Τα αποτελέσματα βεβαίως, από την ανεξέλεγκτη τουριστική ανάπτυξη και την απουσία ολοκληρωμένου σχεδίου οργάνωσης του τουρισμού στον Ελλαδικό χώρο είναι γνωστά. Κατά διαστήματα, έχουν γίνει προσπάθειες διαχείρισης μεμονομένων θεμάτων που σχετίζονται με την τουριστική βιομηχανία, με πρωτοβουλία των αρμοδίων φορέων (κυρίως Ε.Ο.Τ.). Τέτοια θέματα είναι: ο έλεγχος των ξενοδοχειακών καταλυμάτων, σε περιοχές με διαπιστωμένα προβλήματα από την τουριστική ανάπτυξη (βλέπε κεφάλαιο 4.2), η οργάνωση των τουριστικών λιμένων της χώρας (Σ.Ε.ΣΥ.Λ.Α, Ε.ΣΥ.Λ.Α, Ν.2160/93-κεφάλαιο 5.4) κ.ά (Λουκίσσας, 1993). Δυστυχώς, όμως οι προσπάθειες αυτές, δεν ήταν ικανές να καλύψουν την έλλειψη μιας γενικότερης τουριστικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο.

Συμπερασματικά λοιπόν, εντοπίζεται η έλλειψη μιας ενιαίας πολιτικής προγραμμάτων διαχείρισης και οργάνωσης του παράκτιου χώρου υπο τις κατευθύνσεις ενός ολοκληρωμένου χωροταξικού σχεδιασμού. Μέσω των επιμέρους πολιτικών που αναλύθηκαν στο κεφάλαιο αυτό, δεν επιτυγχάνεται το επιθυμητό αποτέλεσμα, της διαχείρισης δηλαδή, των παρακτίων περιοχών της χώρας, στις οποίες ασκούνται πιέσεις από την τουριστική ανάπτυξη.

Το γεγονός ότι οι πολιτικές αποφάσεις που έχουν άμεσες επιπτώσεις στις παράκτιες περιοχές, δεν διέπονται από ένα ολοκληρωμένο σύστημα πολιτικών

θέσεων και αρχών, καθιστά δυσχερή την άσκηση διατομεακών και καθέτων πολιτικών. Συνέπεια αυτού, η συνεχιζόμενη πίεση στις παράκτιες περιοχές και η σταδιακή υποβάθμιση του περιβάλλοντος, γεγονότα που θα προκαλέσουν ακόμη πιο δυσμενείς επιπτώσεις στα παράκτια οικοσυστήματα, αν δεν ενταθούν οι πολιτικές χωροταξικού ελέγχου των έργων και δραστηριοτήτων στις παράκτιες ζώνες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

5. ΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΑΚΤΩΝ ΜΕ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΠΙΕΣΕΙΣ

5.1 Γενική Επισκόπηση των προγραμμάτων που αναπτύχθηκαν για τη διαχείριση των ακτών από το 1980 και μετά

Οι πολυάριθμες παρεμβάσεις που πραγματοποιήθηκαν στον παράκτιο χώρο της Ελλάδας, δεν διέπονταν, όπως είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, από ενιαίο χαρακτήρα. Επι της ουσίας, η πρώτη απόπειρα ad hoc αντιμετώπισης του ζητήματος της διαχείρισης των Ελληνικών ακτών, έλαβε χώρα μετά το 1980. Εκτοτε, και υπο την παρότρυνση -οικονομική και πολιτική- της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, έγιναν και άλλες κινήσεις θεωρητικής και πρακτικής παρέμβασης (Μ.Ο.Π, Σ.Π.Α, Κ.Π.Σ. κλπ), δίχως όμως και πάλι την επιζητούμενη και επιτακτική πολύπλευρη μέριμνα για τις παράκτιες ζώνες της χώρας μας και του Κοινοτικού εδάφους γενικά.

Σε χρονολογική σειρά λοιπόν, η πρώτη απόπειρα διαχείρισης των Ελληνικών παράκτιων περιοχών, σημειώθηκε το 1981 με το Εθνικό Πρόγραμμα Διαχείρισης Ακτών (Ε.Π.Δ.Α., National Coastal Management Program), το οποίο ολοκληρώθηκε τον επόμενο ακριβώς χρόνο. Από το 1987, με την έναρξη εφαρμογής των Μ.Ο.Π., πραγματοποιήθηκε μια σειρά από μελέτες, οι οποίες δεν είχαν σε κανένα επίπεδο προγραμματικό χαρακτήρα. Στόχος αυτών των μελετών ήταν ο σχεδιασμός του χώρου και των χρήσεων γης (ΖΟΕ, Ν. 1337/83, αρ.29), σε τοπικό κυρίως επίπεδο και η πρόληψη της ανισοκατανομής και άναρχης χρήσης των εθνικών φυσικών πόρων (Οικονόμου, 1994β - Ερευν. Προγρ.-Πάντειο Παν, 1995).

Το 1990, με την έναρξη εφαρμογής της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας (Κ.Π.) ENVIREG, για πρώτη φορά δόθηκε έμφαση στις πιέσεις που ασκεί ο τουρισμός στις παράκτιες ζώνες. Χρηματοδοτήθηκαν σημαντικά έργα υποδομής και μετάδοσης τεχνογνωσίας, τα οποία πιστεύεται ότι στο μέλλον, θα αποτελέσουν τη βάση για την υλοποίηση νέων έργων που αφορούν τις ακτές.¹

Στη συνέχεια του κεφαλαίου, θα γίνει μια εποπτική ανάπτυξη των πραγματοποιηθέντων προγραμμάτων και εκτιμήσεις για το τι μέλλει γενέσθαι, σ'ότι αφορά στη διαχείριση των ακτών.

---

¹ ΕΕ, Διαρθρωτικά ταμεία 1994-1999

5.2 Εθνικό Πρόγραμμα Διαχείρισης Ακτών (Ε.Π.Δ.Α.)²

Το πρόγραμμα αυτό θα πρέπει ασφαλώς να συνδεθεί με την απόφαση αρ. 9 του Συμβουλίου Χωροταξίας και Περιβάλλοντος (Φεβρουάριος 1981), περί χαράξεως κατευθυντηρίων γραμμών και αναγκαίων ενεργειών για τη διαχείριση των ακτών³. Απόφαση σημαντική, στην οποία διατυπώθηκαν οι κύριες επιδιώξεις του προγράμματος και μια σειρά από απαιτούμενες ενέργειες για την υλοποίηση του, οι οποίες θα παρουσιαστούν στη συνέχεια του κεφαλαίου. Κατ'ουσίαν, το πρόγραμμα αυτό αποτέλεσε το γνωστικό υπόβαθρο που οδήγησε στην έκδοση της απόφασης του Ε.Σ.Χ.Π.

Αφετηρία για την ενεργοποίησή του, αποτέλεσε η ανυπαρξία ολοκληρωμένων διαχειριστικών μηχανισμών και φορέων, καθώς και οι εντεινόμενες ανάγκες πρόληψης των φαινομένων κορεσμού στις παράκτιες ζώνες από τομεακές ενέργειες. Επιπλέον, οι κάδετες αποφάσεις εμπλεκόμενων φορέων (Ε.Ο.Τ., Ε.Τ.Β.Α. κ.ά), η πολυδιάσπαση των εν δυνάμει οργάνων παρέμβασης και η διαφαινόμενη επιτακτική ανάγκη προώθησης ολοκληρωμένου σχεδίου περιφερειακών και τοπικών προγραμμάτων σε όλη των Ελλάδα, ήταν στοιχεία που συνέβαλλαν με τη σειρά τους στην εκπόνηση του Ε.Π.Δ.Α.

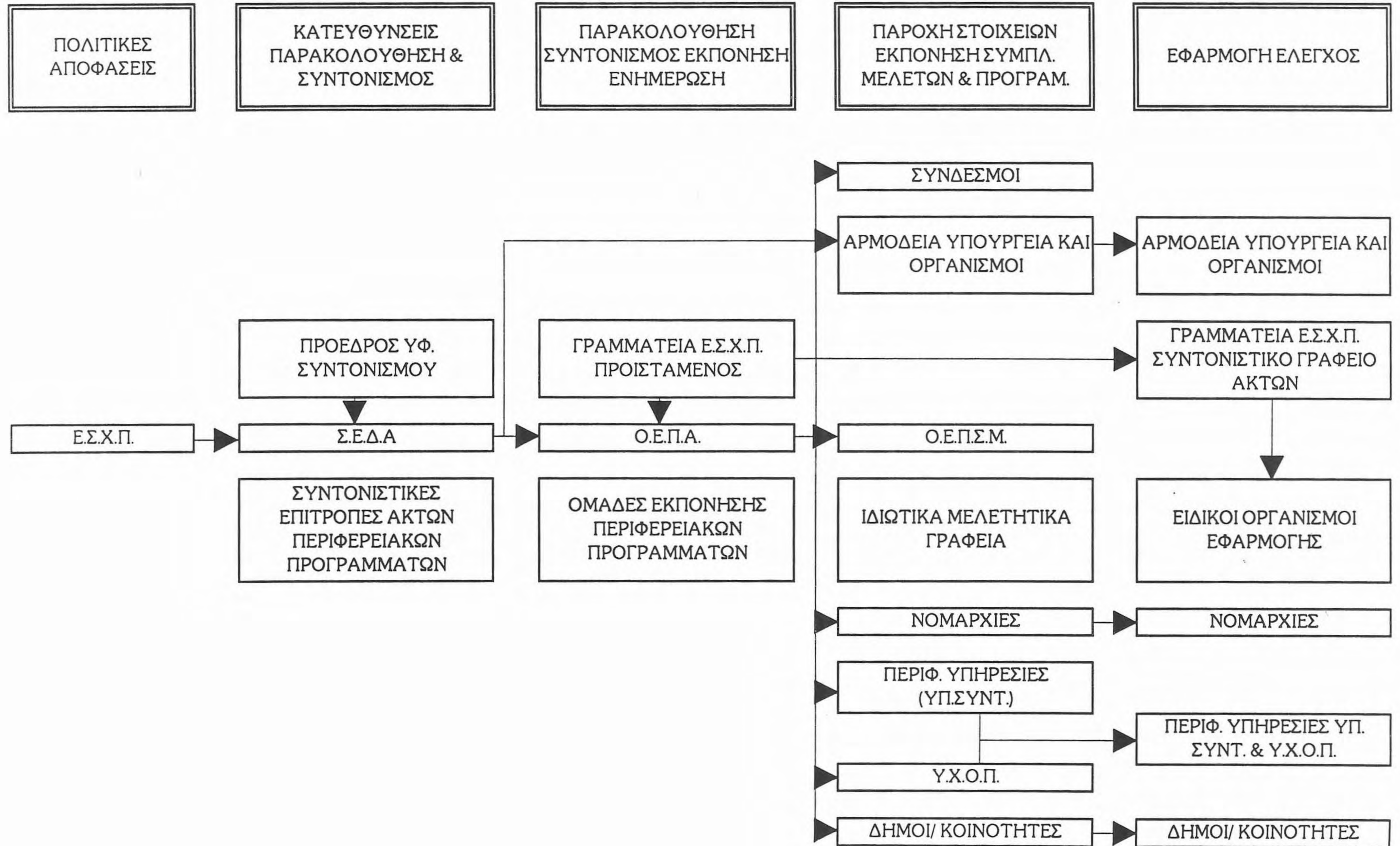
Υπεύθυνος φορέας για την έναρξη και την εφαρμογή του προγράμματος, ήταν η Γραμματεία του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας και Περιβάλλοντος (Ε.Σ.Χ.Π.). Στα πλαίσια παγίωσης του έργου της γραμματείας, συστάθηκε στις 15 Φεβρουαρίου του 1980 ειδική ομάδα επιστημόνων αποτελούμενη από άτομα με εξειδικευμένες γνώσεις και δυνατότητες παρέμβασης σε κάθε βήμα διεκπεραίωσης του προγράμματος (βλέπε διάγραμμα 5.1).

---

² Μελέτη 7919706 της ΣΑΜ 8019 του Υπουργείου Συντονισμού, "Εθνικό Πρόγραμμα Διαχείρισης Ακτών"

³ Απόφαση ΕΣΧΠ, ΦΕΚ 551/ Β/ 15.9.1981

Διάγραμμα 5.1: Οργανόγραμμα Εθνικού Προγράμματος Διαχείρισης Ακτών

Η ομάδα αυτή, ονομάστηκε "Ομάδα Εκπόνησης Προγράμματος Ακτών" (ΟΕΠΑ) και επικουρικά αυτής, σχηματίστηκαν ειδικές ομάδες για την εκπόνηση παραλλήλων συμπληρωματικών μελετών (ΟΕΠΣΜ). Επίσης, για την υποβοήθηση του προγράμματος, τον καθορισμό γενικών κατευθύνσεων και την εξ'ολοκλήρου παρακολούθησή του, συστάθηκε μια ακόμη ειδική ομάδα με την επωνυμία "Συντονιστική Επιτροπή Διαχείρισης Ακτών" (ΣΕΔΑ, Διάγραμμα 5.1). Πρόεδρος της, ορίστηκε ο εκάστοτε υφυπουργός Συντονισμού και μέλη της αρμόδιοι φορείς από το Τεχνικό Επιμελητήριο (ΤΕΕ) και την Κεντρική Επιτροπή Δήμων και Κοινοτήτων (Κ.Ε.Δ.Κ.Ε.). Οι αρμοδιότητες της ομάδας καθορίστηκαν με την υπ'αρ. ΔΚ 17569/23-11-79 απόφαση του Υπ. Συντονισμού.

Σε επίπεδο οργανογράμματος, το έργο της ΣΕΔΑ προηγείται της ΟΕΠΑ, στο βαθμό που η πρώτη δίνει τις κατευθύνσεις και συντονίζει, ενώ η δεύτερη γνωμοδοτεί και παρακολουθεί τις εξελίξεις του προγράμματος. Ας σημειωθεί ότι δημιουργήθηκαν και κατά τόπους νομαρχιακές ή διανομαρχιακές επιτροπές για την εξυπηρέτηση των περιφερειακών και τοπικών προγραμμάτων. Το γεγονός αυτό κρίνεται ουσιαστικό, καθώς προσδίδει αποκεντρωτικό χαρακτήρα στις τάσεις και επιδιώξεις που είχε αυτό το διαχειριστικό πρόγραμμα των ακτών.

Οι βασικές επιδιώξεις του ΕΠΔΑ, όπως αυτές διατυπώθηκαν στην απόφαση περί χάραξης πολιτικής διαχείρισης των ακτών της χώρας μας, ήταν οι εξής:

- (1) η ενιαία και ολοκληρωμένη αντιμετώπιση της ανάπτυξης και προστασίας στην παράκτια ζώνη,
- (2) η λήψη βελτιωμένων αποφάσεων σε ότι αφορά την αξιολόγηση προτάσεων του ιδιωτικού και δημοσίου τομέα για ανάπτυξη στις ακτές και η διευθέτηση των αλληλοσυγκρουόμενων και ανταγωνιστικών απαιτήσεων, όπως εμφανίζονται στον παράκτιο χώρο,
- (3) η ενεργός προστασία, διατήρηση και κατά το δυνατόν αποκατάσταση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και των πόρων της παράκτιας ζώνης,
- (4) ο συντονισμός των δραστηριοτήτων των δημοσίων φορέων σε όλα τα επίπεδα (εθνικό, περιφερειακό, τοπικό) και όλους τους τομείς
- (5) η συνειδητοποίηση, εκ μέρους του κοινού, της μεγάλης σημασίας της παράκτιας ζώνης και η ενεργός συμμετοχή του στα προγράμματα προστασίας και ανάπτυξης της.

Αντίστοιχα, οι στόχοι που ετέθησαν με την απόφαση και διατυπώθηκαν στο πρόγραμμα διαχείρισης των ακτών ήταν:

- (1) η προστασία και αύξηση της αποδοτικότητας των θαλασσίων πόρων με προτεραιότητα στην ανάπτυξη της υδατοκαλλιέργειας (ιχθυοκαλλιέργειας, οστρακοκαλλιέργειας κλπ),
- (2) η διατήρηση και βελτίωση της ποιότητας του θαλασσίου ύδατος, με προτεραιότητα στις περιοχές που είναι κατάλληλες, για δημόσια αναγυχή και υδατοκαλλιέργειες,
- (3) η προστασία και αποδοτική εκμετάλλευση της παράκτιας γεωργικής γης υψηλής παραγωγικότητας και των παράκτιων δασικών πόρων,
- (4) η προστασία και ρυθμιστική διαχείριση των σημαντικών και ευαίσθητων βιοτόπων και άλλων περιοχών εξαιρετικού επιστημονικού ενδιαφέροντος,
- (5) η προστασία, διαχείριση και, όπου αυτό είναι δυνατό, αποκατάσταση των τοπίων ιδιαίτερου φυσικού κάλλους,
- (6) η προστασία, αποκατάσταση και ανάδειξη των παράκτιων και υποθαλάσσιων ορυκτών πόρων, λαμβάνοντας υπόψη και την ανάγκη προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος,
- (7) η αισθητική και λειτουργική ένταξη στο φυσικό περιβάλλον των έργων (συγκοινωνιακών, υδραυλικών, λιμενικών, πολιτικής αεροπορίας, κτιριακών) στην παράκτια ζώνη, με παράλληλο περιορισμό των έργων στον αιγιαλό, στα απόλυτα αναγκαία και σταδιακή εξάλειψη των επιζήμιων κατασκευών,
- (8) η εξασφάλιση των αναγκαίων συνθηκών καθαριότητας των ακτών για την καλύτερη αξιοποίηση του δυναμικού αναγυχής, που είναι συμβατές με την προστασία του περιβάλλοντος,
- (9) η εξασφάλιση του δικαιώματος της προσβάσεως του κοινού στις ακτές και κατά μήκος αυτών,
- (10) η ικανοποίηση της ανάγκης του πληθυσμού για πρώτη και δεύτερη κατοικία στην παράκτια ζώνη με την παράλληλη αντιμετώπιση των αρνητικών επιπτώσεων από την οικοπεδοποίηση, την αυθαίρετη δόμηση και τη γραμμική ανάπτυξη κατά μήκος των ακτών
- (11) η ορθολογική ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας, σύμφωνα με τις δυνατότητες, την χωρητικότητα, το φυσικό περιβάλλον και την πολιτιστική κληρονομιά κάθε περιοχής,
- (12) η εξεύρεση περιοχών κατάλληλων για βιομηχανική ανάπτυξη στην παράκτια ζώνη, σύμφωνα με τις εθνικές, περιφερειακές και τοπικές ανάγκες, και η χωροθέτηση των εγκαταστάσεων παραγωγής και διανομής ενέργειας στα πλαίσια των εθνικών αναγκών, λαμβάνοντας υπόψη και την ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος.

Οι ως άνω επιδιώξεις και τομεακοί στόχοι συνοδεύτηκαν και από ανάλογες προτάσεις για τις ενέργειες που θα έπρεπε να πραγματοποιηθούν, ώστε να βελτιστοποιηθεί το αποτέλεσμα τους. Τέτοιες ενέργειες ήταν σε γενικές γραμμές: η οργάνωση αρχείου των ακτών της χώρας, η εξέταση και επαναπροσδιορισμός του

δεσμικού πλαισίου και των ενεργοποιημένων νομικών εργαλείων, η κτηματογράφηση των παρακτίων ζωνών, ο καθορισμός ορίων διαχείρισης, η συγκεκριμενοποίηση των προβλημάτων, η οριοθέτηση και προστασία του αιγιαλού σε ολόκληρη τη χώρα, η οργάνωση βάσης δεδομένων για τη διεκπεραίωση μελετών περιβαλλοντικής και χωροταξικής προστασίας, η καθαριότητα των ακτών κ.ά.

Τέλος, όσον αφορά τη μεθοδολογία πραγμάτωσης του προγράμματος, αποτελείτο από τρία γενικά τμήματα:

- (1) Γενική τομεακή πολιτική (απόφαση ΕΣΧΠ), τομεακά προγράμματα)
- (2) Σχεδιασμός και διαχείριση ανά χωρικές ενότητες (Εθνικό-1:200.000, περιφερειακό-1:50.000, τοπικό)
- (3) Έρευνα και ειδικά προγράμματα εφαρμογής (νομικό καθεστώς, ειδικές πολιτικές κλπ)

Είναι εμφανές από τα παραπάνω, ότι ο βασικός στόχος του Εθνικού Προγράμματος Διαχείρισης των Ακτών ήταν συγκεκριμένος, με κύριο προσανατολισμό την ολοκληρωμένη διαχείριση των ακτών. Πράγματι, δεν αντιμετωπίστηκε στη βάση του κάθε τομεακό ζήτημα και ιδιαίτερα ο τουρισμός, δεν αποτέλεσε θέμα εκτενούς ανάλυσης. Αυτό όμως δικαιολογείται από το γεγονός ότι, ο αρχικός και κύριος στόχος του προγράμματος, ήταν η δημιουργία ενός οδηγού-πλαισίου, το οποίο θα λειτουργούσε ως βάση για την μελλοντική εκπόνηση επιμέρους προγραμμάτων και μελετών.

Δυστυχώς όμως, δεν υπήρξε συνέχεια σ'αυτή την μοναδική και ομολογουμένως σημαντική προσπάθεια. Κατά τη διάρκεια εφαρμογής του ΕΠΔΑ, ολοκληρώθηκε η έκδοση ειδικών τόμων οδηγού πολιτικής, παρακτίων βιοτόπων, μελέτης-οδηγού, προβλημάτων και δυνατοτήτων ανάπτυξης κατά Διοικητικό διαμέρισμα κλπ (Οικονομίδου, 1994). Για την εφαρμογή όμως των παραπάνω, δηλαδή των προτάσεων και των επιμέρους προγραμμάτων, θα έπρεπε να πραγματοποιηθούν ειδικές μελέτες και να εκδοθούν υποστηρικτικά προεδρικά διατάγματα (Π.Δ.).

Ετσι, μετά την πάροδο των δύο ετών, απενεργοποιήθηκε και το Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας και Περιβάλλοντος, όπως και η γραμματεία του, που ήταν όπως προαναφέρθηκε, υπεύδυνη για την πραγματοποίηση του προγράμματος. Την εντατικοποίηση των προσπαθειών με την εκπόνηση τομεακών προγραμμάτων και περιφερειακών μελετών, την επανεξέταση του πολυδιασπόμενου δεσμικού πλαισίου και τη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου διαχειριστικού νομικού και πολιτικού εργαλείου, αντικατέστησε η στασιμότητα, η οποία δυστυχώς εξακολουθεί να "ταλαιπωρεί" τους φορείς που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με τον παράκτιο χώρο.

5.3 Η Κοινοτική Πρωτοβουλία ENVIREG⁴

5.3.1 Γενικά στοιχεία του προγράμματος

Οι χρηματοδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε) σε κάθε χώρα-μέλος, καθορίζονται με τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (ΚΠΣ), τα οποία αντικατοπτρίζουν συνήθως τις ιδιαιτερότητες και ανάγκες της κάθε περιοχής. Στηρίζονται στα ανάλογα Σχέδια Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΣΠΑ), που αποτελούν τον κορμό των μοντέλων και των προγραμμάτων ανάπτυξης. Οι Κοινοτικές Πρωτοβουλίες (ΚΠ), όπως είναι και το πρόγραμμα που μελετάται στο κεφάλαιο αυτό, διαφοροποιούνται από τα ΣΠΑ, αφού χαρακτηρίζονται από έναν ενιαίο χαρακτήρα δράσης σε όλες τις περιοχές που επιλέγονται να χρηματοδοτηθούν. Συνεπώς, ενώ το είδος των έργων-μελετών ενδέχεται να αλλάζει σε κάθε επιλέξιμη περιοχή, ο στόχος των πρωτοβουλιών παραμένει αδιαφοροποίητος⁵.

Οι πρωτοβουλίες αποτελούν μέσα που προωθούνται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Κανονισμός 2052/88, αρ.11), με σκοπό την παροχή γνωστικών και χρηματοοικονομικών ενισχύσεων στις πολιτικές ανάπτυξης που ασκούνται στις περιφέρειες του ενιαίου Ευρωπαϊκού χώρου. Επιπλέον, βοηθούν τις επιχειρήσεις των καθυστερημένων αναπτυξιακά περιοχών, καθώς και των περιοχών που έχουν υποστεί βιομηχανική παρακμή.

Η κοινοτική πρωτοβουλία ENVIREG, αποτέλεσε την πρώτη, συστηματική προσπάθεια διαχείρισης του παράκτιου χώρου σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Η εφαρμογή της ξεκίνησε το 1990 και ολοκληρώθηκε το 1993, δηλαδή διήρκεσε 4 χρόνια. Εντάχθηκε στο πρώτο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (ΚΠΣ), με την επωνυμία Εθνικό Πρόγραμμα ENVIREG. Στόχος του προγράμματος, ήταν η κάλυψη του κενού που υπήρχε στην πρόληψη και διαχείριση του περιβάλλοντος, σε χώρες που βρίσκονται στο λεκανοπέδιο της Μεσογείου, με ιδιαίτερη χωρική οντότητα τις παράκτιες ζώνες και ιδιαίτερη τομεακή πίεση προερχόμενη από την τουριστική βιομηχανία.

Στόχευε δηλαδή, σε όλα τα κράτη-μέλη του Στόχου 1 (Μαραβέγιας-Τσινισιζέλης, 1993), εκτός από την Ιρλανδία. Τα εντεινόμενα περιβαλλοντικά προβλήματα, η έλλειψη εξειδικευμένων γνώσεων και η ανάγκη ολοκληρωμένης και αποκλειστικής προσπάθειας διευθέτησης των αναγκών στις ζώνες αυτές, οδήγησαν την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Ανάπτυξης) στην

⁴ ΕΕ C115 της 09.05.1990

⁵ ΕΕ, Διαρθρωτικά ταμεία 1994-1999

υλοποίηση και έγκριση εφαρμογής του προγράμματος ENVIREG. Μέσω αυτού, επιδιώχθηκε ο εντοπισμός, της καλλίτερης δυνατής μεθόδου διαχείρισης των χρησιμοποιούμενων υδάτων των παραλιακών ζωνών σε κάθε χώρα. Στόχος ήταν η καταπολέμηση της ρύπανσης των θαλασσών, που προέρχεται από τις δεξαμενές των πλοίων και ο ενποπισμός των καταλληλότερων τρόπων διαχείρισης των βιομηχανικών και τοξικών αποβλήτων.⁶

Ειδικότερα, όσον αφορά την κατάσταση στην Ελλάδα, διαμορφωμένη και υπό διαμόρφωση, τα περιβαλλοντικά και χωροταξικά προβλήματα, έγιναν αισθητά από τις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας. Κύρια συνιστώσα του εν λόγω ζητήματος, ήταν η ανεξέλεγκτη ανάπτυξη στη χώρα μας, η οποία όμως δεν συνοδεύτηκε από ενέργειες προστασίας του περιβάλλοντος. Όπως ανέφερα στο άρθρο 24⁷ του Συντάγματος το 1975, η προστασία του περιβάλλοντος είναι υποχρέωση του κράτους⁸. Με χρονική καθυστέρηση 10 περίπου ετών και με εξαίρεση το Ν. 360/76, ο οποίος δυστυχώς δεν εφαρμόστηκε ποτέ⁹, η πρώτη δεσμική προσπάθεια προστασίας και διαχείρισης του περιβάλλοντος στην Ελλάδα, έλαβε χώρα το 1986 με τον νόμο 1650/86 (ΦΕΚ 160/Α/16.10.86).

Η πρακτική της αντιστοίχισης της αναπτυξιακής και περιβαλλοντικής πολιτικής, είχε πάντα έρεισμα στην πεποίθηση ότι είναι δύο διαμετρικώς αντίθετες πολιτικές. Με την έναρξη εφαρμογής του πρώτου ΚΠΣ, αλλά ιδιαίτερα μετά το 1990, ξεκίνησε η αναζήτηση νέων μεθόδων περιβαλλοντικής προστασίας και εναρμόνισης της αειφόρου ανάπτυξης, με την οικονομική και κοινωνική πολιτική.

Τα βασικότερα χωροταξικά και περιβαλλοντικά προβλήματα τα οποία εντοπίστηκαν και αποτέλεσαν την απαρχή για την ενεργοποίηση εθνικών και

---

⁶ Μούσης Ν, Από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα στην ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ. δεσμοί και πολιτικές, σελ. 189

⁷ Σύμφωνα με το Αρ.24,παρ.2: "Η Χωροταξική αναδιάρθρωση της χώρας, η διαμόρφωση, η ανάπτυξη, η πολεοδόμηση και η επέκταση των πόλεων και των οικιστικών γενικά περιοχών, υπάγεται στη ρυθμιστική αρμοδιότητα και τον έλεγχο του Κράτους, με σκοπό να εξυπηρετείται η λειτουργικότητα και η ανάπτυξη των οικισμών και να αναπτύσσονται οι καλύτεροι δυνατοί όροι διαβίωσης".

⁸ Δόθηκε έμφαση στη σταδιακή διαμόρφωση, πρωτίστως της Εθνικής Περιβαλλοντικής και δευτερευόντως Χωροταξικής πολιτικής, κυρίως σε επίπεδο κεντρικών και περιφερειακών φορέων, οι οποίοι θα έπρεπε να υποστηριχθούν από τα αναγκαία δεσμικά εργαλεία (Λουκάκης, 1994).

⁹ Κατά την τετραετία 1978-'81, εκδόθηκαν 19 αποφάσεις από το ΕΣΧΠ, οι οποίες όμως δεν είχαν χαρακτήρα χωροταξικού σχεδιασμού (βλέπε επίσης χάρτη 3.2, σελ 30) (Ερευνητικό Παντείου, 1995).

Ευρωπαϊκών προγραμμάτων διαχείρισης του περιβάλλοντος στη χώρα μας, ήταν τα εξής¹⁰:

- ⇒ Η ανισοκατανομή των παραγωγικών συντελεστών στον εθνικό χώρο, με υπέρμετρη συγκέντρωση πληθυσμού και δραστηριοτήτων σε λίγες περιοχές και κυρίως στα πολεοδομικά συγκροτήματα (Π.Σ.) Αθηνών και Θεσ/νίκης με ταυτόχρονη αποδυνάμωση της ενδοχώρας
- ⇒ Η μη ορθολογική εκμετάλλευση των περισσότερων φυσικών πόρων
- ⇒ Η καταστροφή οικοσυστημάτων και πολιτιστικών μνημείων καθώς και οικιστικών συνόλων παραδοσιακού και νεοκλασσικού χαρακτήρα
- ⇒ Η διαπιστωμένη κρισιμότητα περιβαλλοντικών προβλημάτων, με κυριότερο το νέφος της Αθήνας και ακολούθως τη ρύπανση και υποβάθμιση επιφανειακών υδάτινων πόρων (λίμνες, ποτάμια, θάλασσα), τα απορριμμάτα και στις τρεις τους φάσεις (συλλογή, μεταφορά, διάθεση), τα τοξικά απόβλητα, το θόρυβο σε αστικές και τουριστικές περιοχές και τους γενικότερους κίνδυνους αλλοίωσης του φυσικού τοπίου
- ⇒ Οι ως ένα βαθμό, ανεπάρκειες του διοικητικού και νομοθετικού πλαισίου, της υποδομής σε στοιχεία, δεδομένα και μελέτες, η αδυναμία κωδικοποίησης των μελετών που εκπονούνται και ολοκληρώνονται, σε ένα ενιαίο αρχείο (Δεδουσόπουλος, 1995). Τέλος η ανάγκη για περιβαλλοντική εκπαίδευση, πληρέστερη ενημέρωση και συμμετοχή του κοινού σε θέματα περιβάλλοντος.

Με βάση λοιπόν αυτή την κατάσταση του περιβάλλοντος στην Ελλάδα, ξεκίνησε το 1990 η εφαρμογή του προγράμματος ENVIREG. Κεντρικοί φορείς για την υλοποίηση του, ήταν τα Υπουργεία:

- (1) Εθνικής Οικονομίας, Συντονιστής προγράμματος (ΕΤΠΑ),
- (2) Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων έργων: Χωροταξικές μελέτες, Βιότοποι, διαχείριση τοξικών και τεχνική στήριξη,
- (3) Εσωτερικών: Μελέτες εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων, διαχείριση απορριμμάτων,
- (4) Εμπορικής Ναυτιλίας: Θαλάσσια προστασία-λιμενικές εγκαταστάσεις,
- (5) Γεωργίας: γεωργική παραγωγή και περιβαλλοντική γεωργία, διαχείριση τοξικών και τεχνογνωσία/ κατάρτιση (ΕΓΤΠΕ-Π),
- (6) Εργασίας, σε θέματα τεχνολογικής και επιστημονικής κατάρτισης (ΕΚΤ).

Στο πρόγραμμα συμμετείχε ενεργά η Ε.Ε.Τ.Α.Α. (Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης), καθώς και ιδιωτικοί φορείς και εταιρίες δημοσίου

¹⁰ Εθνικό Πρόγραμμα, Κοινοτική Πρωτοβουλία ENVIREG

δικαίου. Για την εφαρμογή του προγράμματος, συστάθηκε Διϋπουργική Επιτροπή αξιολόγησης των ενεργειών, με εκπροσώπους από όλα τα συμμετέχοντα Υπουργεία. Επίσης, στις εργασίες της Επιτροπής παρακολούθησης, συμμετείχε η Κ.Ε.Δ.Κ.Ε. (Κεντρική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδος) με εκπροσώπους της. Τέλος, για την υποβοήθηση των εργασιών της Επιτροπής αλλά και την κατάρτιση των προγράμματος, προσελήφθη με σύμβαση, ένα ιδιωτικό τεχνικό γραφείο, το οποίο χρηματοδοτήθηκε εξολοκλήρου από τα κονδύλια του ENVIREG (Μέτρο 1.8, εφαρμογή).

Η χρηματοδότηση των έργων που πραγματοποιήθηκαν, το ύψος των οποίων καθορίστηκε στα 90.000.000 Ecu (130.605.000 Ecu συνολικά¹¹), σε σταθερές τιμές 1991 (βλέπε πίνακα 1, σχήμα 1), έγινε από τα διαρθρωτικά ταμεία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και συγκεκριμένα:

- (α) από το ΕΤΠΑ (Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης)¹², που αποτέλεσε και το οικονομικό κέντρο βάρους της χρηματοοικονομικής ενίσχυσης του προγράμματος, καθώς από την ανάπτυξη του ζητήματος φαίνεται ότι, οι υλοποιηθείσες προτάσεις ανήκουν ως επί το πλείστον στα μέτρα του υποπρογράμματος ΕΤΠΑ¹³,
- (β) το ΕΓΤΠΕ-Π (Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων-Τμήμα Προσανατολισμού), που άρχισε να λειτουργεί το 1972 και μέσω του οποίου χρηματοδοτούνται -ή συγχρηματοδοτούνται ταυτόχρονα με άλλα ταμεία- ενέργειες ενίσχυσης των γεωργικών δραστηριοτήτων των κρατών-μέλων καθώς και ενέργειες, οι οποίες στοχεύουν στην ανάπτυξη και διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων σε αγροτικές ζώνες (Περιοχές Στόχου 5β) (βλέπε: Διαρθρωτικά ταμεία της Κοινότητας 1994-99) και τέλος
- (γ) το ΕΚΤ (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο), το οποίο ξεκίνησε το 1971, με άμεσο στόχο, την ενίσχυση προγραμμάτων βελτίωσης των συνθηκών απασχόλησης στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Μούσης, 1994).

Τα ποσά που διατέθηκαν από το κάθε υποπρόγραμμα σε όλη τη διάρκεια εφαρμογής της πρωτοβουλίας, καθώς και η ποσοστιαία συμμετοχή του καθενός, απεικονίζονται στους πίνακες 1,2 και το σχήμα 1 αντίστοιχα.

¹¹ Κοινοτική, Εθνική συμμετοχή και ιδιωτική χρηματοδότηση, προγραμματικά μεγέθη.

¹² Η δημιουργία του ταμείου αυτού, με τις κείμενες διατάξεις του, ξεκίνησε με απόφαση στις 18 Μαρτίου του 1975, έδωσε το έναυσμα για την προσέγγιση του ζητήματος της κοινοτικής περιφερειακής πολιτικής. Να σημειωθεί ότι με απόφαση της ίδιας ημερομηνίας, ιδρύθηκε η Επιτροπή Περιφερειακής πολιτικής.

¹³ Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, άρθρο 130Γ.

Πίνακας 5.1 Συνολικός χρηματοδοτικός πίνακας (Αρχικός προϋπολογισμός)
(τα ποσά σε χιλιάδες Ecu)

ΕΤΟΣ	Κοινοτ. Συμμετ.	(%)	Εθνική Συμμετ.	(%)	Ιδιωτ. Συμμετ.	(%)	Συνολ. Κόστος	(%)
1990								
1991	16.747	67,5%	5.774	23,3%	2.274	9,2%	24.795	100%
1992	38.364	69,6%	14.898	27,0%	1.879	3,4%	55.141	100%
1993	36.889	72,8%	13.241	26,1%	539	1,1%	50.669	100%
<i>Σύνολο</i>	92.000	70,4%	33.913	25,0%	4.692	3,6%	130.605	100%

Πηγή: ΥΠΕΘ.Ο

Πίνακας 5.2 Κατανομή πόρων ανα υποπρόγραμμα και κατά έτος
(Αρχικός προϋπολογισμός)

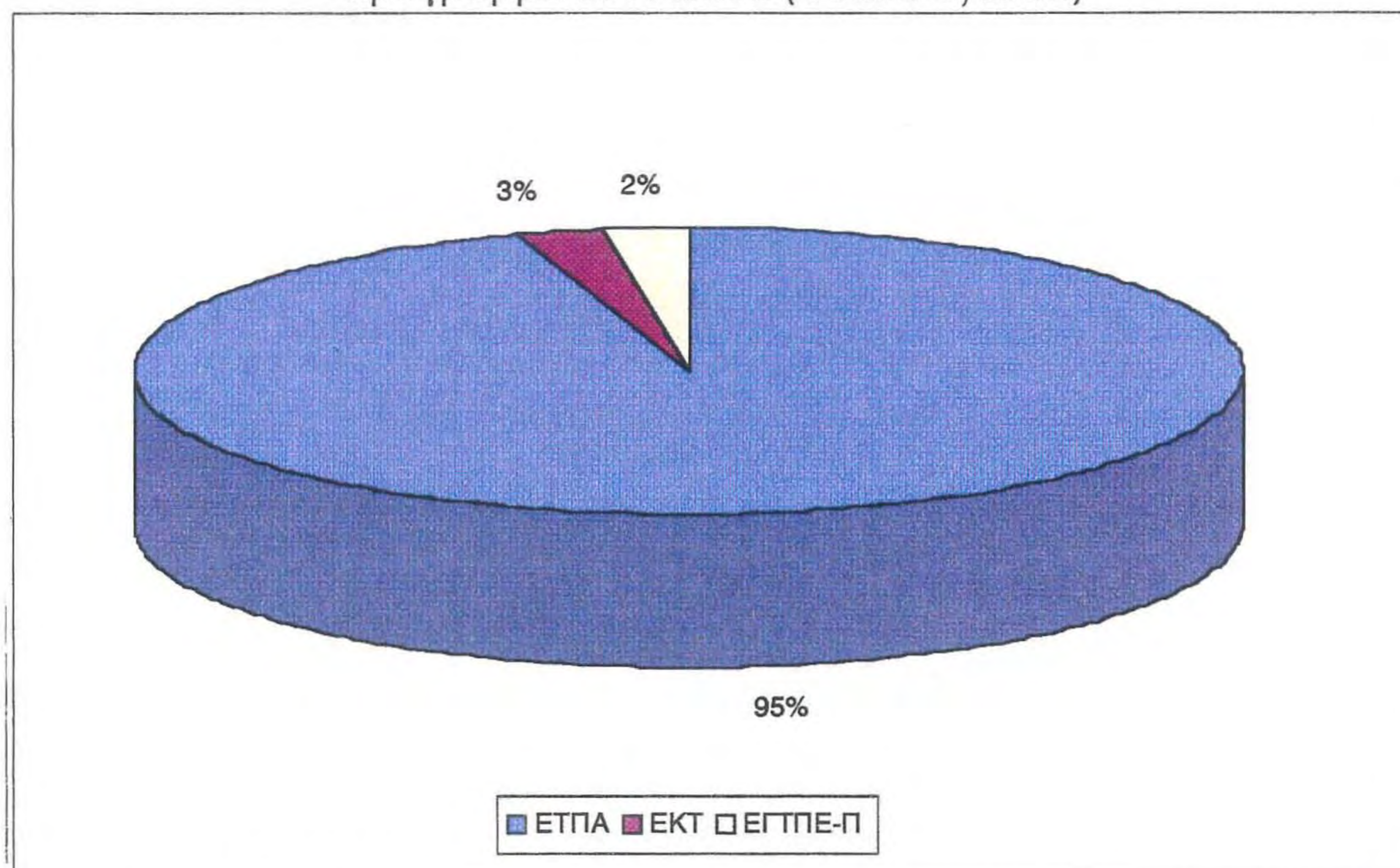
(τα ποσά σε χιλιάδες Ecu)

	ΕΤΠΑ	ΕΚΤ	ΕΓΤΕ	Σύνολο
1990	-	-	-	-
1991	16.347	225	175	16.747
1992	36.329	1.125	910	38.364
1993	34.646	1.090	1.153	36.889
<i>Σύνολο</i>	<i>87.322</i>	<i>2.440</i>	<i>2.238</i>	<i>92.000</i>

Πηγή: ΥΠΕΘ.Ο

Η Ελληνική κυβέρνηση υπέβαλλε αίτηση συνδρομής από τα τρία ταμεία (υποπρογράμματα) στις 9 Νοεμβρίου 1990, προκειμένου να επιτευχθεί η βέλτιστη δυνατή χρηματοδότηση, τόσο χρονικά όσο και λειτουργικά, καθώς παρατηρήθηκαν πολλές περιπτώσεις αδυναμίας απορρόφησης κοινοτικών χρηματοδοτήσεων, ιδιαίτερα κατά την περίοδο εφαρμογής του πρώτου ΚΠΣ (Οικονόμου, 1994α). Η κρατική συμμετοχή στις χρηματοδοτήσεις του προγράμματος καλύφθηκε από το πρόγραμμα των Δημοσίων Επενδύσεων (Π.Δ.Ε.), ενώ υπήρξε, όπως φαίνεται και στο πίνακα 5.1, δυνατότητα συμμετοχής ιδιωτών, ΟΤΑ καθώς και Νομικών Προσώπων δημοσίου και διωτικού δικαίου.

Σχήμα 5.1 Ποσοστιαία συμμετοχή των τριών κοινοτικών ταμείων στο πρόγραμμα ENVIREG (ΥΠΕΘΟ, 1995)

5.3.2 Στόχοι του προγράμματος και ανάλυση των επιμέρους χρηματοδοτήσεων

Οι αρχικοί στόχοι του προγράμματος ENVIREG, όπως ετέθησαν από το Εθνικό πρόγραμμα, είχαν τη βάση τους στα διαπιστωμένα περιβαλλοντικά προβλήματα που αντιμετώπιζε -αλλά και αντιμετωπίζει- η χώρα μας. Οι στόχοι σε γενικές γραμμές, είναι οι εξής:

- μείωση της ρύπανσης των παρακτίων περιοχών (αστικά κέντρα τουριστικού ενδιαφέροντος, παράκτιοι οικισμοί και ξενοδοχειακές μονάδες), με στόχο την κοινωνικο-οικονομική, ποιοτική και ποσοτική αναβάθμιση και ανάπτυξή τους
- προστασία θαλασσίου περιβάλλοντος και αναβάθμιση της κοινωνικοοικονομικής ζωής μεγάλων λιμένων της χώρας, με την κατασκευή πλωτών ευκολιών υποδοχής ρυπαντικών καταλοίπων
- χωροταξική διευθέτηση παρακτίων περιοχών και νησιών, για αποτροπή ζημιών από υπερβολική τουριστική συγκέντρωση και πίεση για ανάπτυξη, καθώς και μέτρα διατήρησης της φυσικής ομορφιάς και των βιοτόπων της χώρας
- έλεγχος της διαχείρισης τοξικών και επικίνδυνων βιομηχανικών αποβλήτων
- προώθηση περιβαλλοντικής γεωργίας στην παράκτια ζώνη, εφικτής και συμπληρωματικής λύσης για την οικονομική τους ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος τους
- διεύρυνση και διάδοση τεχνογνωσίας και εκπαίδευση στελεχών σε καινοτομικές τεχνολογίες, για την επινόηση και διαχείριση των εγκαταστάσεων καθαρισμού και ελέγχου της μόλυνσης του περιβάλλοντος.

Είναι φανερό από τους στόχους που ετέθησαν κατά την διαμόρφωση του προγράμματος, ότι ο παράκτιος χώρος και δη αυτός που υπόκειται σε κορεσμό από τουριστικές δραστηριότητες, αποτελεί το κέντρο βάρος των χρηματοδοτήσεων και τον βασικό μοχλό ανάπτυξης. Βασική επιδίωξη του προγράμματος, ήταν η διευθέτηση σε κάποιο βαθμό των παρακτίων ζωνών των Μεσογειακών κρατών-μελών της Κοινότητας, όπου η μόλυνση των θαλασσών και η υποβάθμιση των ακτών, έχουν κάνει, εδώ και πολλά χρόνια, αισθητή την παρουσία τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η συσσώρευση, σε πολλές ακτές της Μεσογειακής λεκάνης (κυρίως στην Αδριατική), βιοτικών υλικών προερχόμενων από την θάλασσα, τα οποία είναι κυρίως αποτέλεσμα της διάβρωσης της τροφικής αλυσίδας της Μεσογείου.

Για την χρηματοδότηση των προτεινόμενων έργων, έγινε αρχικά εκτίμηση των αναγκών που υπήρχαν στον Ελλαδικό παράκτιο χώρο και εν συνεχεία προτάθηκαν τα αναγκαία μέτρα υποστήριξης του προγράμματος, για την καταλληλότερη αντιμετώπιση των προβλημάτων στις ζώνες των ακτών. Τα εν λόγω μέτρα, σχετίζονται με την ενίσχυση των τεχνικών και κοινωνικών υποδομών σε εντοπισμένους οικισμούς, την εκπόνηση και μελετών και τέλος, την οργανωτική υποστήριξη των εμπλεκόμενων φορέων και των φορέων παρακολούθησης του προγράμματος. Στον πίνακα 5.3 παρουσιάζονται όλα τα μέτρα χρηματοδότησης, καθώς και οι πηγές των οικονομικών τους πόρων. Εντός παρενθέσεως, στην στήλη που απεικονίζονται τα μέτρα, περιέχονται τα βασικά υποπρογράμματα χρηματοδότησης τους.

Διαφαίνεται λοιπόν, ότι το χρηματοοικονομικό κέντρο βάρος, πέφτει στην Κοινοτική συμμετοχή με ποσοστό 70% περίπου, ενώ η ιδιωτική πρωτοβουλία έχει μια μικρή συμμετοχή στην συνολική "πίττα" με 4%. Το υπόλοιπο ποσοστό, προέρχεται από τα Εθνικά κονδύλια (26%). Αξίζει να αναφέρδουν κάποια σχόλια για την διάρθρωση του συνολικού προϋπολογισμού του προγράμματος, καθώς και για τον τρόπο που έγινε ο καταμερισμός των κονδυλίων. Για να γίνει όμως η παρουσίαση αυτή, είναι αναγκαίο να γίνει πρώτα η επιμέρους παρουσίαση των χρηματοδοτούμενων μέτρων.

Τα μέτρα λοιπόν, στα οποία στηρίχτηκε η εφαρμογή του προγράμματος, ήταν τα ακόλουθα:

- Μέτρο 1.1.α/β: Επεξεργασία αστικών λυμάτων
- Μέτρο 1.2: Διαχείριση απορριμμάτων
- Μέτρο 1.3.α/β: Λιμενικές εγκαταστάσεις
- Μέτρο 1.4: Χωροταξικές μελέτες

Μέτρο 1.5.α/β:	Βιότοποι
Μέτρο 1.6.α/β:	Διαχείριση τοξικών
Μέτρο 1.7:	Τεχνογνωσία/ Τεχνική στήριξη
Μέτρο 1.8:	Εφαρμογή
Μέτρο 2.1:	Περιβαλλοντική Γεωργία
Μέτρο 3.1:	Τεχνογνωσία/ Κατάρτιση

Για κάθε μέτρο, ορίστηκαν διαφορετικοί φορείς διαχείρισης, όπως άλλωστε αναφέρθηκε και παραπάνω, με κριτήρια το είδος των προγραμμάτων και των έργων κατασκευής, τις διοικητικές αρμοδιότητες και διαχειριστικές δυνατότητες, αλλά και τον αντικειμενικό σκοπό των έργων. Σε ορισμένα μέτρα, λόγω του πολύπλευρου χαρακτήρα τους, εμπλέκονται διάφοροι διαχειριστικοί φορείς. Να σημειωθεί επίσης, ότι το σύμβολο "β" που διακρίνει κάποια μέτρα του ENVIREG, αντιστοιχεί συνήθως σε ιδιωτικές χρηματοδοτήσεις.

Το μεγαλύτερο μέρος των κονδυλίων, περίπου το 60%, προβλέφθηκε να διατεθεί για την ενίσχυση των εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων, ενώ αρκετά μεγάλη ποσοστιαία χρηματοδοτική ενίσχυση, απορρόφησε τόσο η διαχείριση τοξικών, όσο και η διαχείριση των απορριμμάτων, τα οποία αδροιστικά συγκέντρωσαν το 17% του συνολικού διατιθέμενου ποσού. Αν λοιπόν αφαιρεθούν τα τρία αυτά βασικά έργα, τα οποία αντιστοιχούν στην κατανομή πέντε μέτρων (όπως φαίνεται και στην παραπάνω λίστα των μέτρων) και συγκεντρώνουν τα 4/5 περίπου της συνολικής χρηματοδότησης, η κατανομή των πόρων του προγράμματος ENVIREG για τα υπόλοιπα μέτρα, έγινε με ποσοστά που κυμαίνονται στα επίπεδα του 2 έως 3%.

▣ *Εγκαταστάσεις Επεξεργασίας Λυμάτων (ΕΕΛ)*

Οι βιολογικοί καθαρισμοί, αποτέλεσαν το σημαντικότερο χρηματοδοτικό δέκτη (59%) του προγράμματος ENVIREG, καθώς θεωρούνται εγκαταστάσεις τεχνικής υποδομής, που απαιτούν προηγμένη τεχνολογία και υψηλό κατασκευαστικό και λειτουργικό κόστος. Ελάχιστος αριθμός Ελληνικών πόλεων διαθέτει ολοκληρωμένο δίκτυο αποχέτευσης και εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων, με αποτέλεσμα να επιβαρύνεται σε μεγάλο βαθμό το περιβάλλον, ιδιαίτερα των παρακτίων οικισμών. Να αναφέρει ότι το 1990, μόλις το 3% του πληθυσμού της χώρας εξυπηρετούνταν από ολοκληρωμένο δίκτυο βιολογικού καθαρισμού, ενώ βρίσκονταν ακόμα υπο κατασκευή, μονάδες που έφταναν να ικανοποιήσουν 10% επιπλέον.

Πίνακας 5.3

Συνολικός χρηματοδοτικός πίνακας ανά μέτρο και φορέα χρηματοδότησης

(τα ποσά είναι σε χιλιάδες Ευρώ)

Μέτρα	Δημόσια Δαπάνη				Ιδιωτική Συμμετοχή		Σύνολο	
	Κοινοτική Συμμετοχή	(%)	Εθνική Συμμετοχή	(%)	Ιδιωτική Χρηματοδότηση	(%)	Συνολική Χρηματοδότηση	(%)
Μέτρο 11α (ΕΤΠΑ)	57.188	75%	19.062	25%	-	-	76.250	100%
		<i>62%</i>		<i>56%</i>				<i>58%</i>
Μέτρο 11β (ΕΤΠΑ)	600	50%	-	-	600	50%	1200	100%
		<i>1%</i>				<i>13%</i>		<i>1%</i>
Μέτρο 12 (ΕΤΠΑ)	7.210	70%	3.090	30%	-	-	10.300	100%
		<i>8%</i>		<i>9%</i>				<i>8%</i>
Μέτρο 13α (ΕΤΠΑ)	5.439	70%	2.331	30%	-	-	7.770	100%
		<i>6%</i>		<i>7%</i>				<i>6%</i>
Μέτρο 13β (ΕΤΠΑ)	3.200	50%	-	-	3.200	50%	6.400	100%
		<i>3%</i>				<i>68%</i>		<i>5%</i>
Μέτρο 14 (ΕΤΠΑ)	1.610	70%	690	30%	-	-	2.300	100%
		<i>2%</i>		<i>2%</i>				<i>2%</i>
Μέτρο 15α (ΕΤΠΑ)	2.380	70%	1.020	30%	-	-	3.400	100%
		<i>3%</i>		<i>3%</i>				<i>3%</i>
Μέτρο 15β (ΕΤΠΑ)	320	50%	-	-	320	50%	640	100%
		<i>0%</i>				<i>7%</i>		<i>0%</i>
Μέτρο 16α (ΕΤΠΑ)	6.757	57%	5.098	43%	-	-	11.855	100%
		<i>7%</i>		<i>15%</i>				<i>9%</i>
Μέτρο 16β (ΕΤΠΑ)	468	45%	-	-	572	55%	1.040	100%
		<i>1%</i>				<i>12%</i>		<i>1%</i>
Μέτρο 17 (ΕΤΠΑ)	1.400	70%	600	30%	-	-	2.000	100%
		<i>1%</i>		<i>2%</i>				<i>2%</i>
Μέτρο 18 (ΕΤΠΑ)	750	75%	250	25%	-	-	1.000	100%
		<i>1%</i>		<i>1%</i>				<i>1%</i>
Μέτρο 21 (ΕΓΤΠΕ-Π)	2.238	70%	959	30%	-	-	3.197	100%
		<i>2%</i>		<i>3%</i>				<i>2%</i>
Μέτρο 3.1 (ΕΚΤ)	2.440	75%	813	25%	-	-	3.253	100%
		<i>3%</i>		<i>2%</i>				<i>2%</i>
Σύνολο	92.000	70%	33.913	26%	4.692	4%	130.605	100%
		<i>100%</i>		<i>100%</i>		<i>100%</i>		<i>100%</i>

* = Τα ποσοστά με regular γραφή είναι τα οριζόντια

ενώ αυτά με γραφή italics είναι τα κάθετα

Πηγή: ΥΠ.ΕΘ.Ο

Με την ολοκλήρωση του προγράμματος και την κατασκευή των 68 μονάδων που χρηματοδοτήθηκαν, τελικού προϋπολογισμού περίπου 25,5 δις, προβλέπεται ότι κατά το 1995 θα ικανοποιηθεί συνολικά περίπου το 25% των κατοίκων που ζεί σε παράκτιους οικισμούς. Παράλληλα με τις 68 μονάδες των αστικών βιολογικών καθαρισμών, πιστώθηκαν ιδιωτικές μονάδες επεξεργασίας λυμάτων, σε τέσσερα ξενοδοχεία της χώρας (Πίνακας 1, Παράρτημα), με το τελικό ποσό των 140 εκατ. Στο χάρτη 5.1, απεικονίζονται όλες οι μορφές σημειακών χρηματοδοτήσεων του ENVIREG για ΕΕΛ, με αυξητική βαρύτητα για κάθε μορφή.

As σημειωθεί ότι, πέρα από την χωροδότηση και κατασκευή νέων ΕΕΛ, ενισχύθηκαν και ήδη υπάρχουσες μονάδες, με επέκταση και εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεών τους. Επίσης, χρηματοδοτήθηκαν έργα μικρότερης κλίμακας, όπως η κατασκευή μικρών σταθμών καθαρισμού αστικών λυμάτων (συμπεριλαμβανομένων των βοδρολυμάτων), η σύνδεση κεντρικών αγωγών με τις κατασκευασμένες μονάδες και η σύνδεση μονάδων υψηλού κινδύνου με τους θαλάσσιους και υποθαλάσσιους αποδέκτες¹⁴.

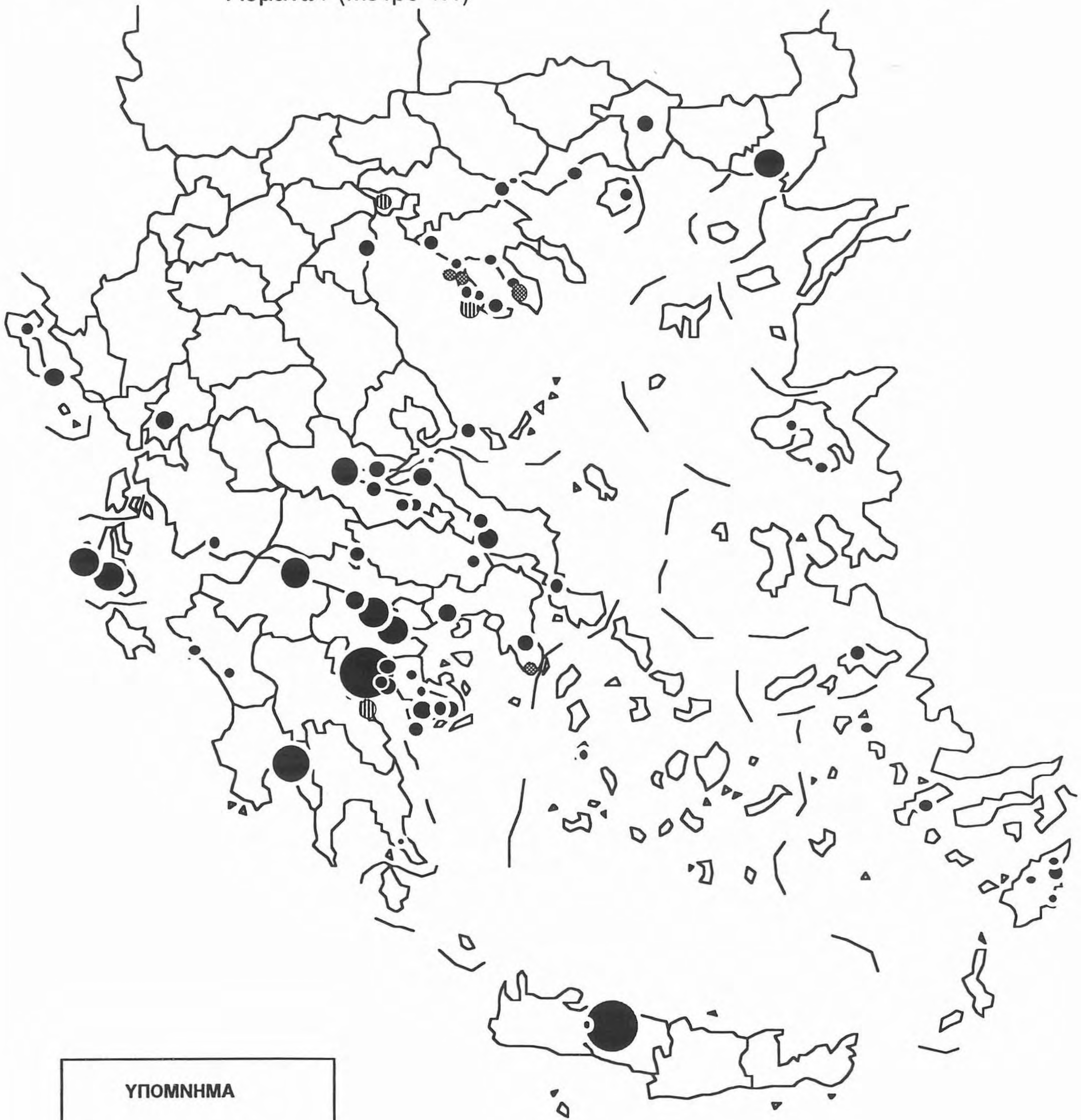
Συντονιστής του μέτρου ήταν το Υπ. Εσωτερικών (ΥΠ.ΕΣ.), ενώ τη διαχείριση των χρηματοδοτήσεων ανέλαβαν δήμοι, ΔΕΥΑ¹⁵ και Ο.Τ.Α./αναπτυξιακοί σύνδεσμοι. Τις ξενοδοχειακές μονάδες, διαχειρίστηκε οικονομικά η Ε.Ε.Τ.Α.Α. Σε γενικές γραμμές, στόχος του μέτρου 1.1(α/β), ήταν η αντιμετώπιση των άμεσων αναγκών των παρακτίων περιοχών φυσικού κάλλους με έντονη τουριστική ζήτηση, η οποία αυξάνει τα παραγόμενα λύματα κατά τους θερινούς μήνες και η ρύπανση του περιβάλλοντος από τις αποχετεύσεις γίνεται ιδιαίτερα αισθητή.

---

¹⁴ Βασικά κριτήρια επιλογής, ήταν η προϋπαρξη εγκαταστάσεων υποδομής αποχετευτικού δικτύου στον οικισμό, η μελέτη κατασκευής αλλά και η διασφάλιση της δυνατότητας συντήρησης των κατασκευών.

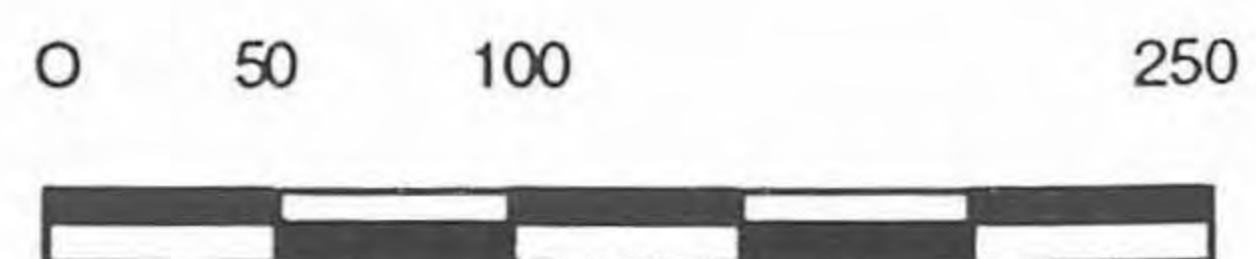
¹⁵ Οι ΔΕΥΑ (Δημόσιες Επιχειρήσεις Υδρευσης Αποχέτευσης) τέθηκαν διαχειριστές των κονδυλίων του ENVIREG, στην περίπτωση που ο οικισμός που απέκτησε ΕΕΛ, ήταν πληθυσμιακά μεγαλύτερος από 10.000 κατ. Υπο αυτές τις συνθήκες, οι ΔΕΥΑ συνεισέφεραν, τουλάχιστο το 35% της αρχικής πίστωσης.

Χάρτης 5.1 Χρηματοδοτήσεις του ENVIREG, για Εγκαταστάσεις Επεξεργασίας Λυμάτων (Μέτρο 1.1)

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Σημειακές χρηματοδοτήσεις
- Ιδιωτικές σημειακές χρηματοδοτήσεις
- Χρηματοδοτήσεις Συνδέσμων
- 1.700.000.000
- 7.500.000

Διαχείριση Απορριμμάτων

Τα απορρίμματα από άποψη διαχείρισης και οικονομίας, είναι πολύ ευαίσθητος τομέας, με άμεσες επιπτώσεις στο περιβάλλον. Τα προβλήματα που οφείλονται στα απορρίμματα, παρουσιάζονται και στις τρεις εμπλεκόμενες φάσεις τους, δηλαδή τη συλλογή, μεταφορά και διάθεση τους και ως εκ τούτου απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή.

Τα προβλήματα αυτά είναι σαφώς πιο έντονα στις παράκτιες ζώνες, όπου υπάρχουν πολλοί οικισμοί πρώτης και δεύτερης κατοικίας, εκ των οποίων οι περισσότεροι είναι διάσπαρτοι σε μεγάλη έκταση κατά μήκος των ακτών. Το γεγονός αυτό, δημιουργεί πρόσθετο ζήτημα, επειδή αυξάνει το κόστος συλλογής και μεταφοράς των απορριμμάτων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την μείωση του ενδιαφέροντος συλλογής τους σε συστηματική βάση από τους ΟΤΑ. Αλλωστε, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται ότι τα οικονομικά των τοπικών και περιφερειακών αρχών, κυμαίνονται σε σχετικά χαμηλά επίπεδα και στις περισσότερες περιπτώσεις, το χρηματοδοτικό τους βάρος, πέφτει σε ενέργειες ανεξάρτητες από την συλλογή, μεταφορά και διάθεση των απορριμμάτων.

Στην Ελλάδα η βασική μέθοδος διάθεσης των απορριμμάτων είναι η υγειονομική ταφή, με το συντριπτικό ποσοστό του 99%, ενώ μόλις το 1% ανακυκλώνεται. Στις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες, χρησιμοποιούνται και άλλες μέθοδοι, όπως η καύση¹⁶ και η λιπασματοποίηση, οι οποίες δεν έχουν απασχολήσει ακόμη τους αρμόδιους φορείς της χώρας μας. Το σημαντικότερο πρόβλημα, είναι η ύπαρξη των ημιελεγχόμενων¹⁷ και άναρχα χωροθετημένων χωματερών σε όλη την Ελληνική επικράτεια, Αριθμητικά, ξεπερνούν τις 4.000 και ένα μεγάλο ποσοστό αυτών, βρίσκονται στις παράκτιες ζώνες. Από διαθέσιμα στοιχεία, έχει υπολογιστεί ότι το 85% του πληθυσμού εξυπηρετείται από εγκεκριμένες χωματερές και από το ποσοστό αυτό, μόλις το 57% εξυπηρετείται από εγκαταστάσεις υγειονομικής ταφής και το 5% από ημιελεγχόμενες χωματερές (στοιχεία 1990, ΥΠΕΧΩΔΕ).

---

¹⁶ Συγκεκριμένα η καύση, δεν προτιμάται λόγω της υψηλής υγρασίας των απορριμμάτων στην Ελλάδα και του υψηλού λειτουργικού και κατασκευαστικού κόστους των αναγκαίων εγκαταστάσεων.

¹⁷ Με βάση την υγειονομική διάταξη Ε1Β/301/64, έχει κριθεί εγκεκριμένη και εφαρμόσιμη η διάθεση απορριμμάτων με απλή ή ανεξέλεγκτη απόρριψη σε φυσικές κοιλότητες ή εκσκαφές, δίχως μέτρα για την αποφυγή περιβαλλοντικών επιπτώσεων (Κούγκολος, 1995).

Χάρτης 5.2 Χρηματοδοτήσεις του ENVIREG, για Διαχείριση Απορριμμάτων (Μέτρο 1.2)

Είναι ενδεικτικό ότι, στις παραλίες της Αττικής κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού και σε χρονικό διάστημα δύο εβδομάδων, συγκεντρώθηκαν 850 τόννοι απορριμμάτων, εκ των οποίων το 30% ήταν πλαστικά, 14% χαρτί, 13% ξύλο, 10% σίδερα και υφάνσιμες ύλες ενώ υπήρχαν και οικιακά απορρίματα, αλλουμίνιο και γυαλί με μικρότερα ποσοστά. Το ΥΠΕΧΩΔΕ, έχει ξεκινήσει ένα πρόγραμμα καθαρισμού των ακτών της Αττικής σε μήκος 150 km, από το οποίο προέρχονται και τα παραπάνω δεδομένα (1995). Το πρόγραμμα αυτό, το οποίο δεν εντάσσεται στις χρηματοδοτήσεις του ENVIREG, προσβλέπει στην εποχιακή/θερινή προστασία των ακτών από τα απορρίματα και την αποφυγή δημιουργίας σημειακών χωματερών στις παραλίες της Αττικής.

Συντονιστής του μέτρου ήταν το Υπ. Εσωτερικών και φορείς διαχείρισης δήμοι, κοινότητες, αναπτυξιακοί σύνδεσμοι και σύνδεσμοι οικισμών που συστάθηκαν ειδικά για την εξυπηρέτηση των στόχων του προγράμματος. Χρηματοτήθηκαν συνολικά 29 έργα (Πίνακας 2:Παράρτημα, Χάρτης 5.2) των οποίων ο προϋπολογισμός, ξεπέρασε τα 5 δις. Τα έργα αυτά, αφορούσαν την προμήθεια εξοπλισμού συλλογής, μεταφοράς και επεξεργασίας των απορριμμάτων, την μελέτη και κατασκευή χώρων υγειονομικής ταφής και τη μελέτη για τα υποστηρικτικά έργα τεχνικής υποδομής (δρόμοι, περιφράξεις, ηλεκτροδότηση κ.ά). Απαραίτητη προϋπόθεση για την επιλογή των περιοχών χρηματοδότησης, ήταν να απέχουν κατά το μέγιστο 12 έως 15 km από την κατακόρυφο ακτογραμμή (πρακτική ΥΠ.ΕΣ.) και να πληρούν κάποια στοιχειώδη πληθυσμιακά κριτήρια, ώστε να μπορούν να εξυπηρετούν το μεγαλύτερο δυνατό αριθμό κατοίκων.

▣ *Λιμενικές Εγκαταστάσεις*

Οι λιμενικές εγκαταστάσεις, σχετίζονται άμεσα με το στόχο του προγράμματος, που είναι εν ολίγοις η προστασία του παρακτίου περιβάλλοντος. Αρχικά, προβλεπόταν η κατασκευή και λειτουργία ευκολιών υποδοχής και επεξεργασίας λυμάτων στα κυριότερα λιμάνια της χώρας και επιπλέον ο εκσυγχρονισμός και συμπλήρωση του ΥΕΝ (Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας), που ήταν ο αρμόδιος φορέας και συντονιστής του μέτρου. Ως κυριότερα λιμάνια για την χωροθέτηση πλωτών ευκολιών υποδοχής και λοιπών εγκαταστάσεων, κρίθηκαν τα: Πειραιάς, Θεσ/νίκη, Βόλος, Πάτρα, Ηράκλειο, Ρόδος, Καβάλα, Κέρκυρα, δηλαδή τα λιμάνια χώρας, τα οποία εξυπηρετούν ταυτόχρονα εμπορευματική και επιβατική κίνηση.

Ο προϋπολογισμός του μέτρου ανήλθε στα 2.048 εκατ, τα οποία εν τέλει, διατέθηκαν σε έντεκα λιμάνια για την προμήθεια μέσω προστασίας και διαχείρισης του θαλασσίου οικοσυστήματος των λιμανιών. Ένας αριθμός μηχανημάτων που αγοράστηκαν, παρουσιάζεται στον Πίνακα 3 του Παράρτηματος.

Στον ίδιο πίνακα διακρίνεται το έργο υπ.αριθ.15, του οποίου φορέας διαχείρισης δεν ήταν το ΥΕΝ, αλλά ο Δήμος Θεσ/νίκης. Τα μέσα που χρηματοδοτήθηκαν, ήταν γενικά συσκευές συλλογής πετρελαίου, πλωτά φράγματα συγκράτησης πετρελαιοειδών καταλοίπων¹⁸, απορροφητικά και προσφητικά υλικά, ειδικά χαλύβδινα πλοία κ.ά.

Παράλληλα, υπήρξε η κατάλληλη διάθεση για ενεργοποίηση και ένος άλλου προγράμματος, που αφορούσε τη χρηματοδότηση επτά (7) προτάσεων ιδιωτικών ευκολιών υποδοχής λιμενικών καταλοίπων, συνολικού προϋπολογισμού 1.4 δις (Μέτρο 1.3β, ποσό κατ'έκτίμηση ΥΕΝ). Η πρωτοβουλία αυτή δεν ευδοκίμησε και η χρηματοδότηση των εν λόγω έργων, κατέστη αδύνατη, ύστερα από ειδικές νομοθετικές ρυθμίσεις. Τα Π.Δ/γμματα 113/92 και 114/92 (ΦΕΚ 50/Α/1.4.92) περί ρυθμίσεως θεμάτων για την εφαρμογή Κοινοτικών προγραμμάτων ή μέτρων τεχνικής βοήθειας και κατάρτισης του ευρύτερου δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα αντίστοιχα, καθώς και ο Ν.1960/91 (ΦΕΚ 123/Α/5.8.91) περί διατάξεων για τις χρηματιστηριακές συναλλαγές και τη διαχείριση προγραμμάτων της Ε.Ο.Κ., δημιούργησαν κωλύματα και απέτρεψαν τη συνέχιση, τουλάχιστο για εκείνη την χρονική περίοδο, των προτάσεων των ιδιωτών.

Το βασικό πρόβλημα που δημιουργήθηκε, ήταν ο καθορισμός ανωτάτου ορίου χρηματοδότησης ιδιωτών ενδιαμέσων φορέων, οι οποίοι είχαν την πρόθεση να διαχειριστούν Κοινοτικά κονδύλια. Τα 80 εκατ. που ετέθησαν ως ανώτατο όριο, ήταν πολύ μικρό ποσό σε σχέση με το είδος και την κλίμακα των προτάσεων χρηματοδότησης¹⁹.

Παρά την καθυστέρηση εφαρμογής των παραπάνω προτάσεων, αυτές συμπεριλήφθησαν στο Μέτρο 2.2β του ΙΙ ΚΠΣ (Επιχειρησιακό πρόγραμμα για το Περιβάλλον) με συνολικό προϋπολογισμό ύψους 2.300 δις. Αξίζει τέλος να αναφερθεί ότι, από τα ΜΟΠ (MEDSPA) είχε χρηματοδοτηθεί ιδιώτης στο λιμάνι

---

¹⁸ Τα Ελληνικά λιμάνια αντιμετωπίζουν προβλήματα κυρίως από την έλλειψη ευκολιών υποδοχής πετρελαιοειδών καταλοίπων, σε αντίθεση με τα χημικά απόβλητα, τα οποία σε μεγάλο βαθμό είναι υπο έλεγχο. Να σημειωθεί επίσης, ότι οι πηγές ρύπανσης πετρελαίου από πλοία, προέρχονται από: (α) διαφυγή πετρελαίου από δεξαμενόπλοια ή άλλα πλοία λόγω ατυχημάτων, (β) από απορρίψεις δεξαμενοπλοίων λόγω λειτουργίας, (γ) διαφυγή πετρελαίου από σωληνώσεις λόγω φορτοεκφόρτωσης (Ro-Ro) και (δ) από τις σεντίνες και τα καύσιμα των πλοίων (Χαροκόπου, 1994)

¹⁹ Αν υποθεθεί ότι, τα 1.700 δις δρχ θα διατίθονταν ισομερώς στις επτά προτάσεις, τότε κάθε ιδιώτης θα ελάμβανε το ποσό των 243 εκατ. δραχμών. Το ποσό αυτό είναι τριπλάσιο του ανωτάτου ορίου που επεβλήθη με τις προαναφερθείσες νομικές ρυθμίσεις.

Θεσ/νίκης, για την κατασκευή ευκολιών υποδοχής καταλοίπων υδρογονανθράκων και υπήρχε η προϋπόθεση οικονομικής ενίσχυσης και άλλης ιδιωτικής πρωτοβουλίας για την κατασκευή μονάδας ευκολίας υποδοχής πετρελαιοειδών καταλοίπων, η οποία όμως λόγω των προαναφερθέντων προβλημάτων, δεν προχώρησε.

▣ Χωροταξικές Μελέτες

Το μέτρο 1.4 των χωροταξικών μελετών, έχει αμιγώς μελετητικό χαρακτήρα και προσβλέπει στη ρύθμιση των προβλημάτων που δημιουργούνται από την υπέρμετρη τουριστική ανάπτυξη σε εντοπισμένες παράκτιες ζώνες. Με την εφαρμογή των μελετών αυτών, διασφαλίζεται η χρήση και διαχείριση της χερσαίας και θαλάσσιας ζώνης σε συγκεκριμένες περιοχές. Οι μελέτες αυτές, εντάσσονται στην προσπάθεια ενεργοποίησης του χωροταξικού σχεδιασμού, που ξεκίνησε το 1983 με την ΕΠΑ (Επιχείριση Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης), τις Προτάσεις χωροταξικής Οργάνωσης των 52 νομών της χώρας, το πρόγραμμα ανοικτής πόλης, τα ρυθμιστικά σχέδια Αθηνών και Θεσ/νίκης κ.ο.κ.

Συνολικά, τα προγράμματα που χρηματοδοτήθηκαν στα πλαίσια της χωροταξικής διάστασης του προγράμματος ENVIREG, ήταν έντεκα ΕΧΜ, η μελέτη διευθέτησης των παρακτίων ζωνών Αν. Αττικής για την κατασκευή και λειτουργία του Αεροδρομίου των Σπάτων²⁰, η ολοκλήρωση μελετών υποβάδρων, καθώς και η εκπόνηση πέντε πανεπιστημιακών ερευνητικών προγραμμάτων. Τα τελευταία, εκπνοήθηκαν από το ΥΠΕΧΩΔΕ, εντάχθηκαν στο μέτρο 1.7 (τεχνογνωσία/τεχνική στήριξη) αλλά παρουσιάζονται εδώ, λόγω του αντικειμένου ανάλυσης. Τα προγράμματα αυτά, ήταν τα εξής:

- ⇒ Κωδικοποίηση και μηχανισμοί ελέγχου των χρήσεων γης στον εξωαστικό χώρο, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (ΠΘ),
- ⇒ Διαχείριση ακτών-επιπτώσεις τουρισμού, Πανεπιστήμιο Αιγαίου (ΠΑ)
- ⇒ Χωροταξική διαχείριση και προστασία περιβάλλοντος από τη συγκέντρωση βιομηχανικών δραστηριοτήτων σε παράκτιες περιοχές, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσ/νίκης (ΑΠΘ)
- ⇒ Διερεύνηση μεθόδου διαχείρισης, προστασίας και ανάδειξης παρακτίων μητροπολιτικών περιοχών με εντατική χρήση. Η περίπτωση του Σαρωνικού, Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)

²⁰ Την μελέτη συντόνισε ο αρμόδιος φορέας για την κατασκευή του νέου αεροδρομίου των Σπάτων "Αερολιμίν Αθηνών", υπο την αιγίδα του Υπ. Μεταφορών.

⇒ Κατευθύνσεις και πλαίσιο προδιαγραφών ΕΧΜ-παράκτιες περιοχές, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Το βασικό χρηματοδοτικό σκέλος του μέτρου 1.4, απορροφήθηκε για την ολοκλήρωση των ΕΧΜ²¹ (Πίνακας 4, Παράρτημα). Βάσει των μελετών αυτών, στις οποίες αναφέρεται αναλυτικότερα το κεφάλαιο 5.4, πιστεύεται ότι θα εντοπιστούν τα βασικά προβλήματα που υπάρχουν στις επιλεγμένες περιοχές μελέτης. Με τις ΕΧΜ, καθορίζονται χρήσεις γης, ειδικοί όροι και περιορισμοί δόμησης για κάθε δραστηριότητα. Αποτελούν μέχρι σήμερα την μοναδική οργανωμένη προσπάθεια χωροταξικής διευθέτησης. Οι μελετητές δεν αρκούνται στην διερεύνηση και εντοπισμό προβλημάτων χωροταξικού και περιβαλλοντικού χαρακτήρα, αλλά παράγουν προτάσεις ορθολογικής οργάνωσης. Στα πλαίσια διάρθρωσης των επιμέρους μελετών, γίνεται μια γενική αναφορά στην τεχνική και κοινωνική υποδομή των περιοχών που μελετούνται, καθώς και προτάσεις δεσμοδέτησης ειδικών ζωνών προστασίας. Σε σχέση με την τουριστική ανάπτυξη και δυναμικότητα, οι ΕΧΜ διερευνούν τα εξής (Βλαντού, 1994): (α) τους διατιθέμενους τουριστικούς πόρους, (β) την παραγόμενη τουριστική προσφορά και (γ) την τουριστική κίνηση.

Μέχρι το 1990, είχαν εκπονηθεί 34 μελέτες, ενώ εντός του 1995 αναμένεται να ολοκληρωθούν οι έντεκα (11) ΕΧΜ, που χρηματοδοτήθηκαν από το ENVIREG. Οι μελέτες αυτές, πραγματοποιήθηκαν και αφορούν τις εξής περιοχές (Χάρτης 5.3)(ΥΠΕΧΩΔΕ, 1995):

- (1) ΕΧΜ Χαλκιδικής,
- (2) ΕΧΜ Λήμνου-Ικαρίας-Φούρνων (Παρακτίων περιοχών),
- (3) ΕΧΜ Λευκάδος-Ζακύνθου (Παρακτίων περιοχών),
- (4) ΕΧΜ Κεφαλληνίας-Ιθάκης (Παρακτίων περιοχών),
- (5) ΕΧΜ Κορινθιακού Κόλπου (Βορείων και νοτίων παρακτίων περιοχών),
- (6) ΕΧΜ Ανδρου-Τήνου-Μυκόνου,
- (7) ΕΧΜ Κέας-Κύθνου-Σερίφου-Σίφνου,
- (8) ΕΧΜ Μήλου-Κιμώλου,
- (9) ΕΧΜ Πάρου-Αντιπάρου,
- (10) ΕΧΜ Θήρας-Ιου,
- (11) ΕΧΜ Αστυπάλαιας-Νισύρου-Γυαλιού-Κω-Σύμης-Καλύμνου.

²¹ Οι πρώτες προδιαγραφές συντάχθηκαν και εγκρίθηκαν το 1985 με την Οικ. 62582/2980/19.9.85 απόφαση του Υπ. ΠΕΧΩΔΕ. Εκτοτε, αναθεωρήθηκαν το 1992, για την εξυπηρέτηση των εξειδικευμένων αναγκών του ENVIREG και επίκειται το τρέχον έτος νέα αναθεώρηση(βλέπε παραπάνω το πέμπτο ερευνητικό πρόγραμμα)

Χάρτης 5.3 Παράκτιες ζώνες στις οποίες πραγματοποιήθηκαν ΕΧΜ, στα πλαίσια του ENVIREG (Μέτρο 1.5)

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

 Όρια Χρηματοδοτούμενων περιοχών

▣ Βιότοποι

Οι βιότοποι (βλέπε και Χάρτη 3.2), είναι σαφώς τα πιο ευαίσθητα οικοσυστήματα της χώρας. Αναγνωρισμένοι διεθνώς και σε Ευρωπαϊκό Επίπεδο (Συνθήκη Ramsar, Κοινοτικό πρόγραμμα Corine), χρήζουν προστασίας και ιδιαίτερης διαχείρισης. Βασικό στόχος του μέτρου 1.5, ήταν η διατήρηση των φυσικών αυτών παρακτίων οικοσυστημάτων, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η λειτουργικότητά τους και η δυνατότητα ορθολογικής αξιοποίησης των προσφερόμενων πόρων τους (Μπεριάτος, 1993).

Το μέτρο, λειτουργεί επικουρικά με το Εθνικό Επιχειρησιακό πρόγραμμα για το περιβάλλον (I & II ΚΠΣ), ενώ οι μηχανισμοί προστασίας και ενεργοποίησης του εν λόγω προγράμματος, είναι η οριοθέτηση συγκεκριμένου αριθμού βιοτόπων, η αξιοποίηση των οικονομικών δυνατοτήτων που προσφέρουν, η σύνταξη διαχειριστικών σχεδίων και η πραγματοποίηση υποστηρικτικών τεχνικών έργων (Πίνακας 5, Παράρτημα). Διαχειριστές των επιμέρους μελετών ήταν το ΥΠΕΧΩΔΕ(3), ενώ για τις υπόλοιπες, ετέδθησαν δημόσιοι και δημοτικοί φορείς (4) καθώς και πανεπιστημιακές επιτροπές ερευνών(2). Ο τελικός προϋπολογισμός του προγράμματος ξεπέρασε τα 900 εκατ.

Τα βασικότερα προβλήματα τα οποία εντοπίζονται στις εκτάσεις αυτές, προέρχονται από την εντατική γεωργία, την βιομηχανία, την αλιεία, το κυνήγι, την υλοτομία και την έντονη οικιστική πίεση. Συγκεκριμένα, οι καλλιέργητες επεκτείνουν συνεχώς τα καλλιεργήσιμα εδάφη, επιδιώκοντας την εκμετάλλευση των πλούσιων υδάτινων πόρων των παρακτίων βιοτόπων. Δυστυχώς όμως, η ενέργεια αυτή, σε συνδυασμό με τη χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, αυξάνει τη συσσώρευση καταστροφικών χημικών και βιομηχανικών ουσιών και σταδιακά διαβρώνει τα οικοσυστήματα των βιοτόπων. Ανάλογες, είναι και οι συνέπειες της πτηνοτροφίας. Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται στις εκβολές των ποταμών στη θάλασσα (Δέλτα Εβρου, Νέστου κ.ά), όπου η εντεινόμενη και αλόγιστη άντληση υδάτων, προκαλεί επιπλοκές, όπως η ανύγωση του επιπέδου αλμυρότητας, πέρα από τα όρια ανοχής των οργανισμών που αναπτύσσονται σε τέτοια οικοσυστήματα²².

Η βιομηχανία επηρεάζει άμεσα και έμμεσα το περιβάλλον με τα τοξικά απόβλητα, την νχορύπανση και την εκπομπή βλαβερών σωματιδίων. Απαιτείται ολοκληρωμένη προσέγγιση για την αποφυγή της διάβρωσης των βιοτόπων από τη βιομηχανική δραστηριότητα και περιορισμός των επιπτώσεων της, στους βιοτόπους

²² Πόστελ Σάντρα, Η τελευταία Οαση, σελ 59

και τα ευαίσθητα οικοσυστήματα γενικότερα (ΥΠΕΧΩΔΕ-ΑΠΘ, 1995). Η κυνηγητική και αλιευτική δραστηριότητα, μειώνει αντίστοιχα τα αποθέματα αλιείας και τους ποικίλους πληθυσμούς των πτηνών, πολλοί από τους οποίους βρίσκονται υπό εξαφάνιση. Επίσης, η υλοτομία έχει ως αποτέλεσμα την μείωση των καταφυγίων των πτηνών, αλλά και την ιζηματογενή επίχωση των παρακτίων λιμνών και λιμνοθαλασσών. Τέλος, παρατηρείται το φαινόμενο της διάσπαρτης κατασκευαστικής δραστηριότητας, για την εξυπηρέτηση τόσο των γεωργικών δραστηριοτήτων, όσο και των συμφερόντων της οικιστικής ανάπτυξης.

▣ Διαχείριση Τοξικών

Η διαχείριση των τοξικών αποβλήτων είναι μια σημαντική παράμετρος για τον έλεγχο και την προστασία του περιβάλλοντος από επικίνδυνες ουσίες. Στη χώρα μας, όπου η βιομηχανική πολιτική αποβλέπει κυρίως στη ρύθμιση οικονομικών ζητημάτων και δυνατοτήτων παραγωγής, απουσιάζει ένα πλαίσιο που να παρέχει τη δυνατότητα σταθμίσσης της ορθολογικής κατανομής και διάθεσης των τοξικών λυμάτων. Το γεγονός ότι ο κύριος αποδέκτης των καταλοίπων αυτών, είναι οι θαλάσσιες και υποθαλάσσιες περιοχές, αυξάνει την ανάγκη ελέγχου της διάθεσης των τοξικών στο περιβάλλον, ώστε να έχουν τις λιγότερες δυνατές επιπτώσεις.

Οι περισσότερες βιομηχανίες βρίσκονται στο Λεκανοπέδιο Αττικής και είναι συγκεντρωμένες κυρίως στις ζώνες του Ελαιώνα (συνολικού εμβαδού 8.000 m²) και του θριασίου πεδίου. Ποσοτικά σε κλίμακα, ακολουθούν οι βιομηχανικές ζώνες Θεσ/νίκης και οι υπόλοιπες που είναι διάσπαρτες ή δεσμοδετημένες γύρω από τα αστικά κέντρα της χώρας²³. Μέχρι σήμερα, δεν υπάρχουν επιλεγμένες, βάσει μελέτης, θέσεις για την χωροθέτηση ειδικών μονάδων διαχείρισης τοξικών, με κατάλληλη τεχνική και τεχνολογική υποστήριξη και εξειδικευμένο προσωπικό, γεγονός που καθιστά επιτακτική την ανάγκη αναζήτησης λύσεων στο φλέγον αυτό ζήτημα²⁴.

Με βάση τα παραπάνω, δόθηκε προτεραιότητα στον προσδιορισμό ειδικών χώρων εναπόθεσης τοξικών αποβλήτων και ιλύος, σε ολόκληρη την Ελληνική

²³ Αξίζει να αναφερθεί ότι το 90% των τοξικών αποβλήτων προέρχεται από τις μεγάλες βιομηχανικές εγκαταστάσεις της χώρας.

²⁴ Ουσιαστικά, οι κατά τόπους Νομαρχίες, επιλέγουν και εγκρίνουν θέσεις διάθεσης στερεών τοξικών αποβλήτων και ιλύος. Η λάσπη, αφού επεξεργαστεί (αφύγρανση), διατίθεται πολλές φορές στις χωματερές, με τα οικιακά απορρίμματα. Τα ιδιαίτερος επικίνδυνα τοξικά (κυανούχα κλπ), αποστέλονται σε ειδικές μονάδες επεξεργασίας που βρίσκονται εκτός Ελλάδος.

επικράτεια. Μελετήθηκε επίσης, το πρόγραμμα διαχείρισης υγρών τοξικών και βιομηχανικών αποβλήτων και τοξικής ιλύος στο νομό Αττικής, με στόχο τον έλεγχο φυσικά των ανεξέλεγκτων και ημιελεγχόμενων απορρίψεων. Τα δύο αυτά προγράμματα διαχειρίστηκε το ΥΠΕΧΩΔΕ/ΠΕΡΠΑ, ως καθύλην αρμόδιο υπουργείο. Επίσης, όπως φαίνεται και στον πίνακα 6 του παραρτήματος, χρηματοδοτήθηκαν και άλλα έργα, καθώς και προγράμματα, τα οποία συντόνισαν η ΕΚΟ(3) και άλλοι δημόσιοι οργανισμοί με ειδικό καθεστώς λειτουργίας ιδιωτικού δικαίου. Ακόμα δύο προγράμματα, ανέλαβε να διεκπεραιώσει το Υπουργείο Γεωργίας, τα οποία όμως δεν είχαν συγκεκριμένη χωρική υπόσταση. Ο τελικός προϋπολογισμός του προγράμματος, ανήλθε στα 3.4 δις περίπου. Η ολοκλήρωση των έργων αυτών, κρίθηκε αναγκαία για την εξισορρόπηση κορεσμένων παρακτίων οικοσυστημάτων, αφού τα τοξικά αποτελούν ίσως, το μεγαλύτερο κίνδυνο για την ποιότητα του περιβάλλοντος.

▣ *Τεχνογνωσία/ τεχνική στήριξη*

Στόχος του μέτρου αυτού, ήταν η παροχή του γνωστικού υποβάθρου στους εν δυνάμει εμπλεκόμενους φορείς διαχείρισης των τεχνικών έργων που χρηματοδοτήθηκαν από το ENVIREG. Το μέτρο 1.7 συνδέθηκε, συνεπώς, με όλα τα υπόλοιπα μέτρα του προγράμματος, δεν είχε χωρική υπόσταση -αχωρικός χαρακτήρας- και απέβλεπε στην εξειδίκευση των περισσότερων μέτρων της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας. Στα πλαίσια αυτά, χρηματοδοτήθηκαν μελέτες αξιολόγησης της χωροθέτησης τεχνολογικά προηγμένων δραστηριοτήτων, όπως οι βιολογικοί καθαρισμοί, οι εγκαταστάσεις επεξεργασίας τοξικών αποβλήτων αλλά και μελέτες μεθοδολογικής προσέγγισης αναλόγων ζητημάτων (Πίνακας 7, Παράρτημα).

Ο προϋπολογισμός του μέτρου ανήλθε στα 454 εκατ. περίπου και διανεμήθηκε ανισομερώς για την υποστήριξη των υπολοίπων μέτρων του προγράμματος. Να σημειωθεί τέλος, ότι αρχικά επιδιώχθηκε η εγκαθίδρυση κέντρων, τα οποία θα εξασφάλιζαν την βιώσιμη λειτουργία των προαναφερόμενων εγκαταστάσεων, πρόθεση όμως που τελικά δεν υλοποιήθηκε.

▣ *Εφαρμογή*

Υπεύθυνη αρχή του συγκεκριμένου μέτρου, ήταν η Επιτροπή Παρακολούθησης του λειτουργικού προγράμματος ENVIREG (βλέπε σελ:80), η οποία και ενέκρινε όλες τις ενέργειες που συμπεριλήφθηκαν σ'αυτό. Ο προϋπολογισμός του, ενίσχυσε τόσο τις τεχνικές εταιρίες και το γραφείο της Επιτροπής που ασχολήθηκαν με την

Κοινοτική Πρωτοβουλία, όσο και τις απαραίτητες μελέτες²⁵ για την ορθότερη λειτουργία του.

▣ Περιβαλλοντική Γεωργία

Ο πρωτογενής τομέας και δη η γεωργία, είναι ένας σημαντικός παραγωγικός κλάδος για τη χώρα μας, η οποία για μεγάλο χρονικό διάστημα, στήριξε στον κλάδο αυτό την οικονομία της και τα προοδευτικά βήματα ανάπτυξης. Όμως, η γεωργία στις παράκτιες περιοχές, σε συνδυασμό με την ανεξέλεγκτη χρήση φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων, δημιούργησε σημαντικά προβλήματα, όπως η αφαλάτωση των υπεργίων και υπογείων υδάτων και γενικότερα επέφερε τη βαθμιαία υποβάθμιση των παρακτίων περιοχών²⁶.

Η διατήρηση και προστασία των γεωργικών εκτάσεων στις παράκτιες περιοχές κρίθηκε αναγκαία στα πλαίσια του προγράμματος, τόσο από οικονομική όσο και από κοινωνική άποψη (κοινωνικές ανακατατάξεις από την εγκατάλειψη των αγροτικών δραστηριοτήτων στις περιοχές αυτές). Αποτέλεσε επιτακτική ανάγκη, η ενεργοποίηση καινοτομικών δράσεων για την προστασία και ανάδειξη της περιβαλλοντικής γεωργίας, όπως για παράδειγμα η χρησιμοποίηση ιλύων καθαρισμού και λιπασματοποιηθέντος υλικού, η ανακύκλωση υλών και η αξιοποίηση αποβλήτων.

Συντονιστής του μέτρου τέθηκε φυσικά το Υπ. Γεωργίας, το οποίο διαχειρίστηκε συνολικά 1.101,5 εκατ δρχ, εκ των οποίων 161,5 εκατ. απορροφήθηκε από το μέτρο 3.1 (Τεχνογνωσία/ κατάρτιση). Τα υπόλοιπα απορροφήθηκαν από το ΕΓΤΠΕ-Π. Τα έργα που χρηματοδοτήθηκαν (Πίνακας 8, Παράρτημα), αφορούσαν σε μελέτες ανάλυσης εδάφους, εκσυγχρονισμό και εξοπλισμό υποδομών, πιλοτικά προγράμματα χρησιμοποίησης λιπασματοποιηθέντος υλικού από απορρίμματα, επεξεργασία αστικών λυμάτων, σύνδεση εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων με αρδευτικά δίκτυα μέσω κλειστών αγωγών, μελέτες τεχνικών εγκαταστάσεων κ.ά. Οι φορείς που διαχειρίστηκαν τα επι μέρους έργα, ήταν ένας ΟΤΑ (Νομαρχία Φωκίδας), Πανεπιστημιακά Ιδρύματα (Πανεπ. Αιγαίου, Γ.Π.Α) και το ΕΘΙΑΓΕ (Εθνικό Ιδρυμα Γεωργικών Ερευνών).

---

²⁵ Στόχος των μελετών αυτών, ήταν η ορθολογικότερη αξιοποίηση των φυσικών πόρων, η προστασία υδάτινων πόρων, η πρόληψη κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων κλπ.

²⁶ Το πρόβλημα αυτό, είναι ακόμη πιο έντονο στις νησιωτικές περιοχές, στις οποίες η χαμηλή ποιότητα των υδάτων είναι δεδομένη.

Στόχος του μέτρου, ήταν η εναρμόνιση της γεωργικής πολιτικής στις παράκτιες περιοχές, με την περιβαλλοντική και την τουριστική πολιτική, έτσι ώστε να συνυπάρξουν ο πρωτογενής και τριτογενής (τουριστική βιομηχανία) κλάδος παραγωγής, δίχως να αντιμετωπίζονται σοβαρά προβλήματα σύγκρουσης δραστηριοτήτων και ζητήματα προστασίας του περιβάλλοντος.

Τεχνογνωσία/κατάρτιση

Το μέτρο 3.1, ενταγμένο στο ΕΚΤ, απέβλεπε στην οργάνωση του συστήματος κατάρτισης και επιμόρφωσης προσωπικού του δημοσίου τομέα (Πίνακας 9, Παράρτημα). Αυτό ανέλαβαν ειδικές εταιρίες και Ινστιτούτα του εσωτερικού και του εξωτερικού, με σκοπό την ενεργοποίηση του μέτρου κατά τη διάρκεια εφαρμογής και λειτουργίας των προγραμμάτων και των έργων της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας. Οι φορείς που διαχειρίστηκαν τις χρηματοδοτήσεις ήταν το Υπουργείο Εργασίας (το οποίο διέδωσε και διαχειρίστηκε κονδύλι ύψους 105 εκατ., σε οχτώ επιμορφωτικά προγράμματα της Τ.Α), το Υπουργείο Γεωργίας, το ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε. και η Ε.Ε.Τ.Α.Α. Η τελευταία μάλιστα, απορρόφησε σχεδόν το 80% του προϋπολογισμού του υποπρογράμματος, για την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων και την διευκόλυνση των εργασιών του ENVIREG.

5.3.3 Απολογισμός του προγράμματος

Από την παραπάνω ανάλυση φαίνεται ότι το πρόγραμμα ENVIREG, ήταν ολοκληρωμένο και κάλυψε πολλαπλές ανάγκες των παρακτίων περιοχών. Μελέτες, τεχνικά έργα υποδομής, εκπαιδευτικά σεμινάρια καθώς και άλλες δραστηριότητες χρηματοδοτήθηκαν, ώστε να επέλθει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα στον τομέα της χωροταξικής και περιβαλλοντικής διαχείρισης, επιλεγμένων παρακτίων ζωνών με τουριστικές πιέσεις.

Τα μέτρα που χρηματοδοτήθηκαν και αφορούν τις παράκτιες ζώνες, εξασφαλίζουν πρωτίστως ένα καθολικό τύπο χωρικής παρέμβασης, τόσο μεταξύ των μέτρων του ENVIREG όσο και σε σχέση με άλλα προγράμματα εθνικού και Κοινοτικού επιπέδου. Τα τελικά ποσά είναι φυσικά διαφοροποιημένα από τα αρχικώς προβλεπόμενα. Στον πίνακα 5.4, παρουσιάζονται όλα τα χρηματοδοτούμενα προγράμματα με χωρική υπόσταση. Να σημειωθεί επίσης ότι, τα μέτρα αχωρικού χαρακτήρα, είτε ενσωματώνονται άμεσα στα μέτρα του πίνακα που ακολουθεί, είτε είναι ανεξάρτητα και δεν περιλαμβάνονται σ' αυτόν.

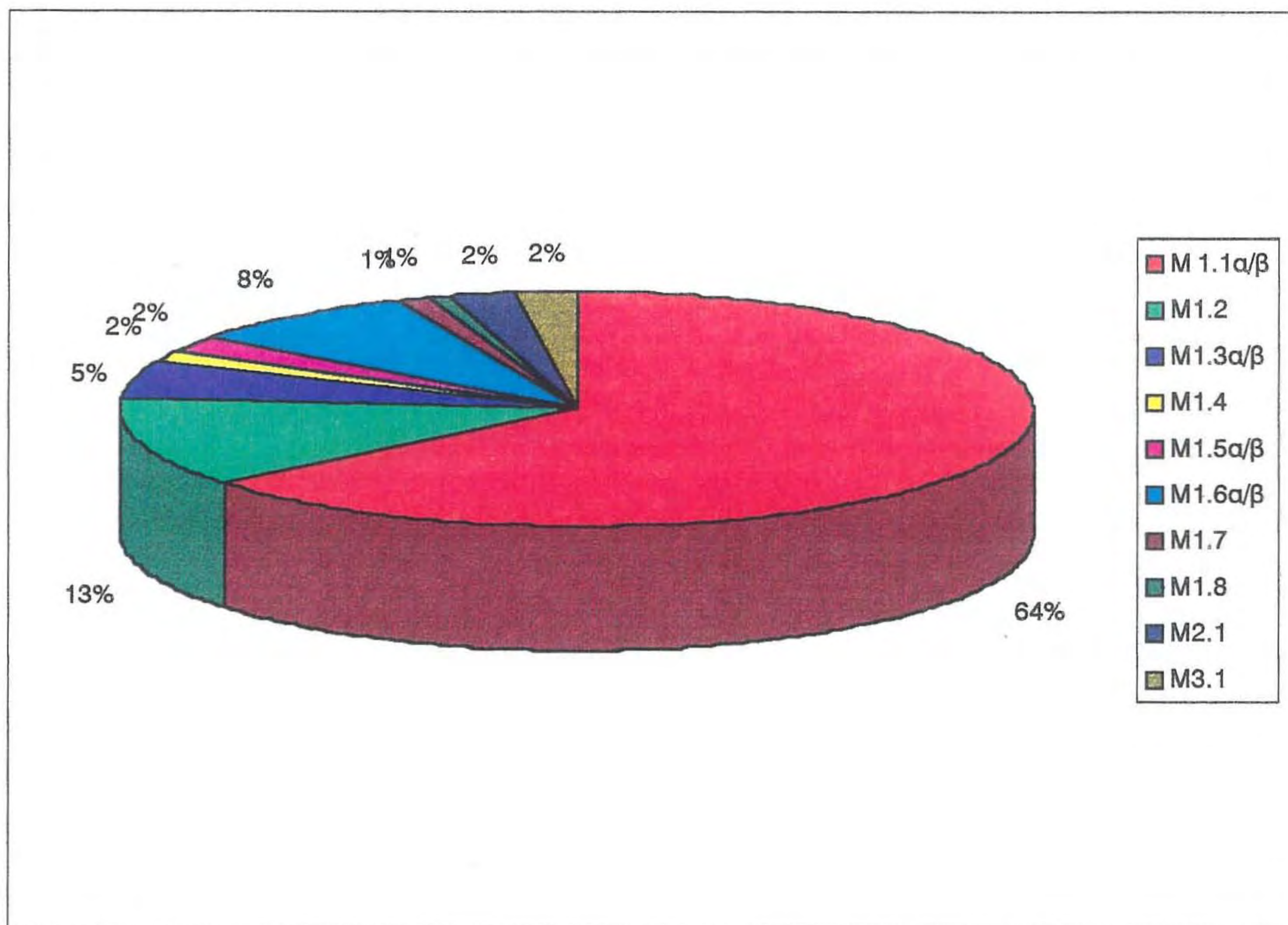
Πίνακας 5.4 Τελικά ποσά χρηματοδότησης ανα μέτρο

(τα ποσά σε δραχμές)

Μέτρα		Ποσά
M 1.1α/β	ΕγκαταστάσειςΕπεξεργασίαςΛυμάτων	25.602.666.000
M1.2	Διαχείριση Απορριμάτων	5.069.000.000
M1.3α/β	Λιμενικές εγκαταστάσεις	2.048.000.000
M1.4	Χωροταξικές Μελέτες	651.613.000
M1.5α/β	Βιότοποι	811.183.000
M1.6α/β	Διαχείριση Τοξικών	3.375.223.000
M1.7	Τεχνογνωσία-τεχνική στήριξη	454.638.400
M1.8	Εφαρμογή	290.000.000
M2.1	Περιβαλλοντική Γεωργία	939.914.000
M3.1	Τεχνογνωσία-Κατάρτιση	894.535.500
Σύνολο		40.136.772.900

Πηγή: Σύνθεση στοιχείων

Σχήμα 5.2 Ποσοστιαία διάρθρωση των χρηματοδοτήσεων ανά μέτρο

Πηγή: Σύνθεση στοιχείων από τα Υπουργεία

Ενδιαφέρουσα είναι επίσης η ποσοστιαία κατανομή των χρηματοδοτήσεων από τα διατιθέμενα στοιχεία. Στο σχήμα 5.2 λοιπόν, παρουσιάζονται τα ποσά που απορροφήθηκαν ανά μέτρο και διατέθηκαν στην μελέτη, κατασκευή, εξοπλισμό και λειτουργία έργων και προγραμμάτων στο χώρο.

Η Κοινοτική πρωτοβουλία ENVIREG, δεν συνεχίστηκε στα πλαίσια της δεύτερης διαρθρωτικής χρηματοδοτικής πολιτικής, αλλά οι στόχοι της ενσωματώθηκαν στο Εθνικό Επιχειρησιακό πρόγραμμα (Ε.Ε.Π.) για το περιβάλλον (1994-'99) και το Ταμείο συνοχής. Σε αντίθεση με το Ε.Ε.Π. για το περιβάλλον του Ιου Κ.Π.Σ.²⁷, το οποίο έδωσε έμφαση στην υποστήριξη τεχνολογικής και επιστημονικής υποδομής σε επιλεγμένα περιβαλλοντικά θέματα (Κοκκώσης, 1994), το ENVIREG, με τριπλάσιο περίπου αρχικό προϋπολογισμό, διατέθηκε κυρίως για έργα με βαριά τεχνική υποδομή (βιολογικούς καθαρισμούς, μηχανήματα συλλογής απορριμμάτων κ.ά). Εκτιμάται λοιπόν ότι, με την εφαρμογή των προτάσεων του ENVIREG, ετέθησαν οι βάσεις για την ορδότερη και αποτελεσματικότερη εφαρμογή εθνικής περιβαλλοντικής, αλλά και ως κάποιο βαθμό χωροταξικής πολιτικής στις παράκτιες ζώνες της χώρας, που αντιμετωπίζουν εκτενή προβλήματα από την τουριστική ανάπτυξη.

5.4 Η αντιμετώπιση του ζητήματος των τουριστικών πιέσεων των παρακτίων περιοχών μέσω τομεακών προγραμμάτων

5.4.1 Επιχείριση Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης (ΕΠΑ)

Η Ε.Π.Α. ξεκίνησε το 1983 με πρωτοβουλία του Υπουργού Χ.Ο.Π. (νυν ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.) Αντώνη Τρίτση, με σκοπό την οργάνωση της οικιστικής ανάπτυξης της Ελλάδας σε προμελετημένο, πολεοδομημένο έδαφος και όχι σε άναρχα διαμορφωμένες περιοχές. Δηλαδή, την ανάπτυξη όλων των πόλεων και χωριών, με κατάλληλο προγραμματισμό και σχεδιασμό. Το όλο πρόγραμμα βασίστηκε στον οικιστικό νόμο 1337/83 και συγκεκριμένα στους εξής δεσμικούς μηχανισμούς:

- ⇒ ΓΠΣ (Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο)(αρ. 2-7)
- ⇒ ΖΟΕ (Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου)(αρ. 29)²⁸

²⁷ Η απορροφητικότητά του έκλεισε το 1995, όπως είχε προ διετίας, επισημανθεί (Οικονόμου-Γετίμης-Καυκαλάς, 1993)

²⁸ Τα ΓΠΣ δεσμοδετούνται με Υπουργικές Αποφάσεις, ενώ οι ΖΟΕ με Προεδρικά Διατάγματα.

Πίνακας 5.5 Συγκεντρωτικός πίνακας δεσμοδετήσεων ΖΟΕ και ΓΠΣ κατά έτος

ΘΕΣΜΟΘΕΤΗΣΕΙΣ	1985-1989	1990	1991-1993	Οκτ.'93-Ιουλ.'94	Σύνολο 1994
Περιαστικές ΖΟΕ	25	7	2	2	2
ΕΧΜ-ΖΟΕ	6	3	2	3	24*
ΓΠΣ	368	23	18	18	33

Πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ (1995)

*: Υπο εκπόνηση. Α' εξάμηνο του 1995 ολοκλήρωση

Με τα Γ.Π.Σ., επιδιώκεται η ομαλή διευθέτηση του χώρου κατά τη διαδικασία επέκτασης των πόλεων, ένταξης σ'αυτές νέων περιοχών ή επέκτασης οικισμών. Μέχρι το 1994, είχαν δεσμοδετηθεί 409 Γ.Π.Σ ενώ αναμένεται η δεσμοδέτηση άλλων 51 μελετών (βλέπε Πίνακας 5.5) μέχρι το τέλος του 1995. Τα σχέδια αυτά, δεν παρεμβαίνουν ενεργά στη ρύθμιση δεμάτων των παρακτίων περιοχών. Αυτό, διαφαίνεται και στις προδιαγραφές σύνταξής τους, στις οποίες δεν υπάρχει ρητή αναφορά στις παράκτιες ζώνες των πόλεων που αποκτούν Γ.Π.Σ. Αντίθετα, επιμέρους θέματα των παρακτίων περιοχών ρυθμίζονται (δρόμοι ακτών, δίκτυα υποδομής, διευθέτηση υδάτων κ.ά) μέσω λοιπών αναγκαίων αναλύσεων (βλέπε προδιαγραφές Γ.Π.Σ., 1983).

Από την άλλη πλευρά, μέχρι το Μάϊο του 1994, είχαν δεσμοδετηθεί 56 Ζ.Ο.Ε. Σύμφωνα με το αρ.29 του νόμου, οι ζώνες αυτές μπορούν να δεσπίζονται τόσο γύρω από πόλεις και οικισμούς, με σκοπό την υποβοήθηση της ολοκληρωμένης οικιστικής ανάπτυξης, όσο και σε ειδικές περιοχές προστασίας όπως παράκτιες, παραλίμνιες και παραποτάμιες, για τον έλεγχο των χρήσεων γης, των ορίων κατάτμησης και αρτιότητας του εδάφους και των όρων δόμησης.

Λόγω του αρχικού στόχου της Ε.Π.Α, ο δεσμός της Ζ.Ο.Ε. λειτούργησε στα πρώτα στάδια της εφαρμογής του, για τον έλεγχο κυρίως της περιαστικής ζώνης, σε αντίθεση με την επιδίωξη του νόμου, για τη ρύθμιση των προβλημάτων και των παρακτίων περιοχών και ιδιαίτερα των ακτών (αρ.29,παρ.2). Οι πρώτες Ζ.Ο.Ε. είχαν ποικίλα προβλήματα κατά τα στάδια ολοκλήρωσης και εφαρμογής τους, καθώς πρότειναν τόσο τη δημιουργία μικρών ζωνών όσο και υπερβολικών οικοδομικών απαγορεύσεων (με βάση τα εκάστοτε αντικειμενικά δεδομένα). Οι απαγορεύσεις αυτές προκάλεσαν τις σταδιακές αντιδράσεις των Ο.Τ.Α. και των ιδιοκτητών γης, των οποίων δίκτηκαν τα οικονομικά συμφέροντα.

Μέσω των Ζ.Ο.Ε. δεν ενεργοποιούνται μηχανισμοί παρέμβασης, όπως συμβαίνει με τα Γ.Π.Σ, αλλά τίθενται απλώς συγκεκριμένοι περιορισμοί δόμησης και κατάτμησης (Αναιρώση Φ²⁹, 1993). Η αδυναμία παρακολούθησης και αξιολόγησης των δεσμοδετημένων προτάσεων, καθώς και η έλλειψη δυνατοτήτων παροχής οικονομικών κινήτρων ή αντικινήτρων για την άσκηση ολοκληρωμένης και ορθολογικής πολιτικής γης, που να συμφωνεί με τις επιταγές των επι μέρους φορέων που ασκούν πολιτικές χωροδέτησης, είναι μερικά από τα προβλήματα εφαρμογής των ΖΟΕ (Ερευν. Προγρ.-Π.Α, 1995).

Θα πρέπει επίσης να αναφερθεί ότι, οι ΖΟΕ κατατάσσονται στις εξής γενικές κατηγορίες:

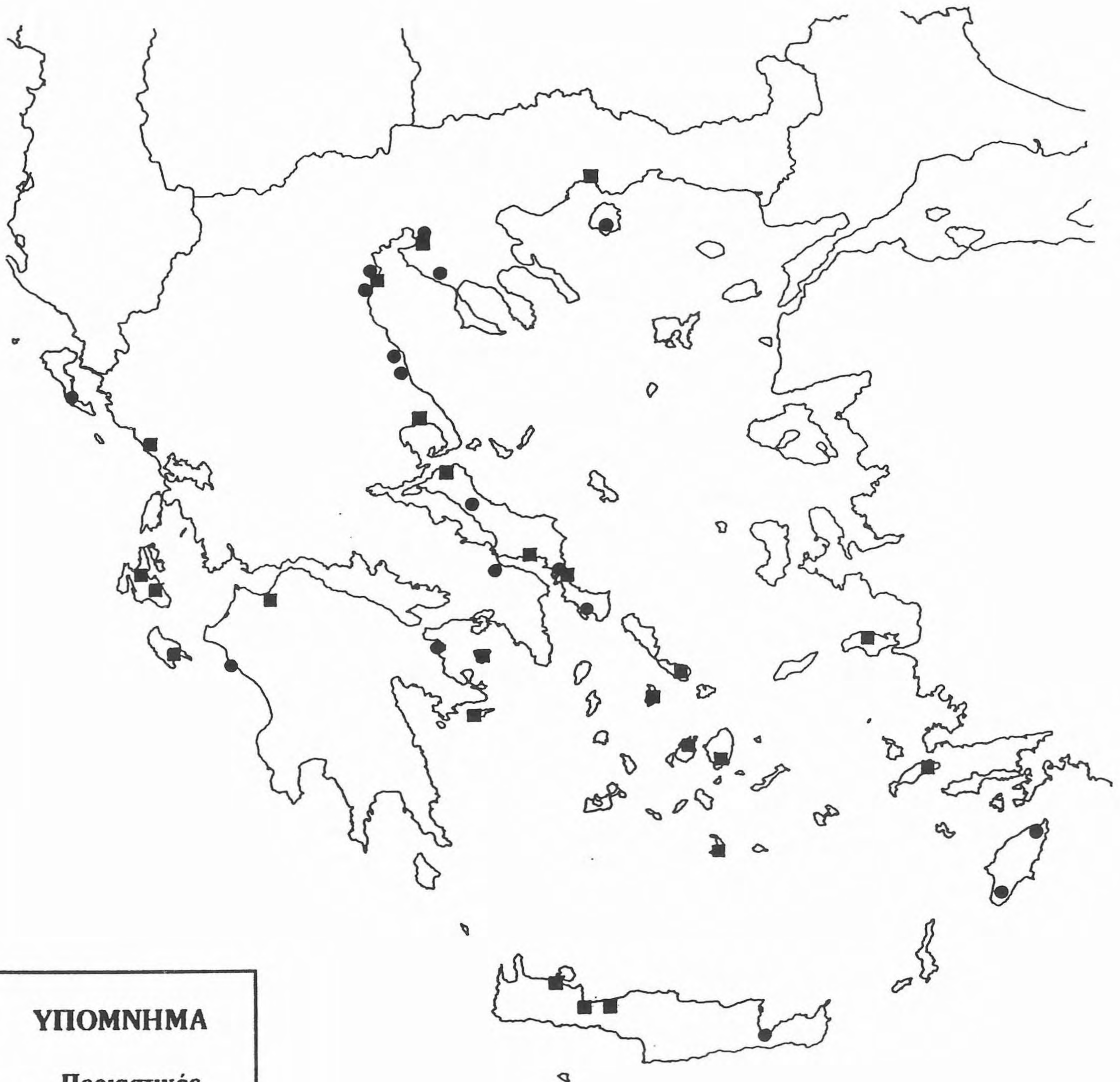
- ⊖ Περιαστικές, οι οποίες συνδέονται με τη δεσμοδέτηση των αντιστοίχων Γ.Π.Σ,
- ⊖ Παραθεριστικής κατοικίας, η κατ'ουσίαν ενδιαφέρουσα κατηγορία στα πλαίσια του σχεδιασμού και διαχείρισης των παρακτίων ζωνών,
- ⊖ Μητροπολιτική, που περιλαμβάνει και τις δύο κατηγορίες, αλλά αποσκοπεί κυρίως στην οργάνωση του Αττικού εδάφους, ταγμένο στις απαιτήσεις του Μητροπολιτικού κέντρου της Αθήνας, όπου είναι συγκεντρωμένο το 40-50% του πληθυσμού της χώρας.

Οι Ζώνες παραθεριστικής κατοικίας συνδέονται άμεσα με την κατηγορία ΕΧΜ.-ΖΟΕ, στοχεύουν στην ρύθμιση της αυθαίρετης δόμησης σε επιλεγμένες περιοχές εκτός σχεδίου πόλεως και την αποφυγή της σύγκρουσης της γεωργικής και τουριστικής δραστηριότητας. Μέχρι σήμερα, έχουν δεσμοδετηθεί 19 ΖΟΕ. παραθεριστικής κατοικίας, κυρίως σε παράκτιες ζώνες (Αντωνόπουλος, 1995), οι οποίες λόγω του χαρακτήρα τους, διαφοροποιούνται από τις περιαστικές, ως προς τα προτεινόμενα μεγέθη. Στο Χάρτη 5.4 παρουσιάζονται οι σημειακές δεσμοδετήσεις των περιαστικών και παραθεριστικών ΖΟΕ (24 και 17 Π.Δ/γμματα αντίστοιχα στις παράκτιες περιοχές μέχρι 1/2/1995, Πίνακας 11-παράρτημα).

²⁹ Από τα πρακτικά της διημερίδος του ΤΕΕ, με θέμα: "ΕΠΑ, 10 χρόνια μετά: Πραγματικότητα και προοπτικές"

Χάρτης 5.4

Σημειακή απεικόνιση δεσμοδετημένων περιαστικών και παραθεριστικών Ζ.Ο.Ε. στις παράκτιες ζώνες της χώρας.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Περιαστικές ΖΟΕ
- Παραθεριστικές ΖΟΕ

Στις συγκεκριμένες μελέτες, ο τουρισμός αποτελεί πρωτεύον παράγοντα χωροθέτησης, διότι είναι μια βασική κατασκευαστική και παραγωγική δραστηριότητα και επιπλέον, ένας σημαντικός χρηματοδοτικός πόρος εντός των δεσμοδετημένων ζωνών. Όμως, στις παράκτιες περιοχές με διαπιστωμένες τουριστικές πιέσεις, ο μηχανισμός της ΖΟΕ αδυνατεί να εγγυηθεί έναν αποτελεσματικό και ολοκληρωμένο έλεγχο της τουριστικής χωροθέτησης για τους εξής λόγους (Ερευν. Πρόγρ.-Π.Α, 1995):

- (α) Αδυνατεί να δεσπίσει προγραμματικά κριτήρια χωρητικότητας και κορεσμού περιοχών με έντονες τουριστικές πιέσεις. Η έλλειψη αυτή, αποκαθίσταται εν μέρει, από την απόφαση καθορισμού Περιοχών Ελέγχου Τουριστικής Ανάπτυξης (ΠΕΤΑ, βλέπε παράγραφο 4.2.3),
- (β) Αδυνατεί να δράσει ως κατευθυντήριο μηχανισμός χωροθέτησης τουριστικών δραστηριοτήτων σε επιλεγμένες περιοχές, με βάση χωροταξικά κριτήρια. Δημιουργούνται έτσι προβλήματα, τα οποία είναι δύσκολο να αντιμετωπιστούν, δίχως ολοκληρωμένο χωροταξικό σχεδιασμό,
- (γ) Αδυνατεί να προτείνει και να δεσμοδετήσει νέους χώρους οργανωμένης υποδοχής τουριστικών εγκαταστάσεων σε παράκτιες περιοχές. Το κενό αυτό έρχεται σήμερα να καλύψει ο νέος αναπτυξιακός νόμος 2234/94 (βλέπε παράγραφο 4.2.4), μετά την εγκατάλειψη του μηχανισμού των ΖΑΠΔ (Ζώνες Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων) για τουριστικές δραστηριότητες, όπως προβλέπονται από το Ν. 1650/86 (αρ.24).
- (δ) Αδυνατεί να εξασφαλίσει τον αποτελεσματικό έλεγχο των περιοριστικών όρων των χρήσεων γης για την τουριστική ανάπτυξη. Ο μοναδικός χωροταξικός μηχανισμός, που χρησιμοποιείται για το σκοπό αυτό είναι η προέγκριση χωροθέτησης ιδιωτικών και δημοσίων έργων.

Στην περίπτωση λοιπόν, εφαρμογής του μηχανισμού της Ζ.Ο.Ε. σε παράκτιες περιοχές με έντονα χωροταξικά και περιβαλλοντικά προβλήματα από την τουριστική δραστηριοποίηση, υπάρχει σημαντικό έλλειμμα, το οποίο απαιτείται να καλυφθεί σε δεσμικό επίπεδο. Μια τέτοια προσπάθεια ξεκίνησε μετά το 1992, μέσω των ΕΧΜ που εξετάζονται στην επόμενη παράγραφο.

5.4.2 Ειδικές Χωροταξικές Μελέτες (ΕΧΜ)

Οι Ειδικές Χωροταξικές Μελέτες αποτελούν σήμερα την μοναδική μορφή χωροταξικού σχεδιασμού στην Ελλάδα. Αν και η πρώτη ολοκληρωμένη προσπάθεια πραγματοποιήθηκε το 1983 με τις "Προτάσεις Χωροταξικής Οργάνωσης" και το

κείμενο για τη Χωροταξία του Πενταετούς Σχεδίου 1983-'87³⁰, εντούτοις και για λόγους που θα αναπτυχθούν στις γραμμές που ακολουθούν, οι ΕΧΜ είναι μια μορφή χωρικής παρέμβασης, με σαφή προσανατολισμό οργάνωσης του χώρου, στα πλαίσια της προστασίας και διαχείρισης του περιβάλλοντος.

Εντοπίζονται τέσσερα σημεία-σταθμοί των μελετών αυτών:

- (1) 1985:Εκδοση των πρώτων προδιαγραφών³¹
- (2) 1987:Αρχισαν οι πρώτες μελέτες στα πλαίσια των Μ.Ο.Π, με βασικό στόχο την ταύτιση της τουριστικής ανάπτυξης και της περιβαλλοντικής προστασίας, σε επιβαρυμένες από τις δύο αυτές παραμέτρους, περιοχές
- (3) 1992:Εκδοση νέων προδιαγραφών στα πλαίσια του Κοινοτικού προγράμματος ENVIREG, για την προστασία κυρίως των παρακτίων και νησιωτικών περιοχών και εκπόνηση μελετών
- (4) 1995:Πρόταση αναθεώρησης των προδιαγραφών των μελετών με μελέτη που εκπονήθηκε από το ΥΠΕΧΩΔΕ και χρηματοδοτήθηκε από το πρόγραμμα ENVIREG (ΥΠΕΧΩΔΕ-Πάντειο Παν, 1995).

Οι περιοχές μελέτης είναι υπονομαρχιακού επιπέδου· δηλαδή αφορούν σε μικρή χωροταξική κλίμακα³². Απότερος στόχος των ειδικών χωροταξικών, είναι ο εντοπισμός περιοχών, με σημαντικά τομεακά προβλήματα αλλά και με δυνατότητες ανάπτυξης. Η δεσμοδέτηση αυτών γίνεται μέσω του μηχανισμού της ΖΟΕ. (Ν.1337/83, Αρ. 29). Ενδιαφέρον παρουσιάζει η σχηματική διάταξη που ακολουθεί και στην οποία αποδίδεται συσχέτιση χωρικού μεγέθους.

Σχήμα 5.3 Διάταξη περιοχών που σχετίζονται με το αντικείμενο των ΕΧΜ

Περιοχή Μελέτης › Περιοχή Επέμβασης › Περιοχή δεσμοδέτησης

Εως σήμερα, στο σύνολο των μελετών που έχουν ολοκληρωθεί, εκτιμάται ότι οι περιοχές μελέτης καλύπτουν το 10-12% του συνολικού Ελλαδικού χώρου, οι περιοχές επέμβασης το 8% και οι περιοχές όπου έχουν δεσπιστεί ΖΟΕ

³⁰ Κείμενα που χαρακτηρίστηκαν από την ποσοτική και όχι τόσο ποιοτική τους ανάλυση και τα οποία παρέκλιναν των προβλέψεων τους (κυρίως το δεύτερο) (Οικονόμου, 1994α)

³¹ Υπ' αριθμόν 62592/2980/10-9-1986 απόφαση

³² Οικονόμου Δ., Συστήματα χωροταξικού σχεδιασμού και ειδικές χωροταξικές μελέτες, Περιοδικό Περιβάλλον & Δίκαιο Ι, 1994, σελ. 41-86

προσεγγίζουν το ποσοστό του 4%. Ο αριθμός των ΖΟΕ που έχουν δεσμοδετηθεί στο σύνολο της χώρας ανέρχεται στις 56, αλλά αφορούν κυρίως περιαστικές περιοχές οι οποίες σχετίζονται με τα Γ.Π.Σ. των πόλεων (Οικονόμου, 1994b).

Πίνακας 5.6 ΕΧΜ που έχουν ανατεθεί ή εκπονηθεί από το ΥΠΕΧΩΔΕ

ΠΗΓΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ	ΕΙΔΙΚΗ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ
Χρηματοδότηση από τα ΜΟΠ Αιγαίου (1987)	Καρπάδου, Σύρου, Σάμου, Χίου, Λέσβου
Χρηματοδότηση από το ΠΔΕ (1987)	Κέρκυρας, Νέστου, Οινοφύτων
Χρηματοδότηση από το ΠΕΠ (1989-1990)	Νοτίων ακτών Ν. Ρεδύμνου, Νοτίων ακτών Ν. Ηρακλείου, Νοτίων ακτών Ν. Λασιθίου, Ορεινών όγκων Κρήτης, Νάξου, Λίμνης Ταυρωπού, Μεσσηνιακής Μάνης, όρους Βορρά, Εθνικού Δρυμού Σαμαριάς
Χρηματοδότηση από το ENVIREG	Λήμνου-Ικαρίας-Φούρνων, Κέας-Κύθνου-Σέριφου-Σίφνου, Μήλου-Κίμωλου, Πάρου-Αντιπάρου, Ανδρου-Τήνου-Μυκόνου, Θήρας-Ιου, Νισύρου-Γιαλιού-Καλύμνου-Κω-Σύμης, Λευκάδας-Ζακύνθου, Κεφαλλονιάς-Ιθάκης, Ακτών Κορινθιακού, Ακτών Χαλκιδικής
Εκπόνηση από ΥΠΕΧΩΔΕ	Πάτμου, Λάρδου-Ρόδου, Θίσβης-Δόμβραινας, Ακτών Ιονίου, Πρεσπών, Παξών-Αντιπαξών, Πηλίου-Β.Σποράδων

Πηγή: Οικονόμου Δ. (1994b)

Στις μελέτες του πίνακα 5.6, θα πρέπει επίσης να προστεθούν κάποιες που εκπονήθηκαν από Νομαρχιακά Ταμεία, οι οποίες ανέρχονται περίπου σε δέκα. Οι πρώτες ΕΧΜ χρηματοδοτήθηκαν από τα Μ.Ο.Π. και το Π.Δ.Ε. και συντάχθηκαν με βάση τις πρώτες προδιαγραφές του 1985. Σκοπός τους ήταν η ρύθμιση των χρήσεων γης σε εξωαστικές περιοχές (στα όρια των Γ.Π.Σ.) και περιοχές εκτός οικισμών προ του 1923. Η επόμενη γενιά, συντάχθηκε υπό τις ίδιες προδιαγραφές, αλλά χρηματοδοτήθηκε από το Π.Ε.Π. του Ιου Κ.Π.Σ. Το 1992, κατά τη διάρκεια εφαρμογής της κοινοτικής πρωτοβουλίας ENVIREG συντάχθηκαν νέες κατευθύνσεις, οι οποίες επέβαλλαν κάποιες καινοτομίες σε σχέση με τις προγενέστερες³³.

³³ Η σύμβαση ανάθεσης της μελέτης αναθεώρησης υπογράφηκε στις 29.11.1991 (αρ. πρωτ. 6008/91).

Με βάση τις προδιαγραφές του 1992, κρίθηκε αναγκαία η χρήση Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών (GIS) για την υψιοποίηση, επεξεργασία και τελική παρουσίαση χαρτών καθώς και η δημιουργία υψιακής βάσης δεδομένων κάθε περιοχής, ώστε να υπάρχει το υπόβαθρο για πληρέστερη μελλοντική χωροταξική παρέμβαση στην ίδια περιοχή. Σημαντική θεωρείται επίσης, η αλλαγή των ορίων της ευρύτερης περιοχής μελέτης. Ενώ λοιπόν παλαιότερα, οι προτάσεις που γίνονταν αφορούσαν τον εντοπισμένο χώρο όπου υπήρχαν δυνατότητες ανάπτυξης ή προβλήματα (Προδιαγραφές '85: 10), στις προδιαγραφές του 1992, τα όρια της ευρύτερης περιοχής καλύπτουν το εκάστοτε γεωγραφικό σύνολο (Περιφέρεια, Νομός κλπ)(Πρ.'92: 23). Με εποπτική ανάλυση των δύο τευχών, είναι δυνατό να εντοπιστούν και άλλες διαφορές, όπως η δυνατότητα δεσμοδέτησης ειδικών ζωνών (Ν.1650/86), οι οποίες κρίνεται σκόπιμο να μην αναλυθούν στα πλαίσια αυτού του θέματος.

Βέβαια, η πραγματοποίηση μιας σειράς από ΕΧΜ, απέδειξε ότι υπάρχουν σημαντικά προβλήματα, τα οποία θα πρέπει να αντιμετωπιστούν βάσει νέων προδιαγραφών. Προϋπόθεση αυτού, αποτελεί η αλλαγή στο υφιστάμενο δεσμικό πλαίσιο. Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν εν συντομία, τα σημαντικότερα προβλήματα εφαρμογής των ΕΧΜ (Οικονόμου,1994β-Ερευν. Προγρ. Παντείου Πανεπ., 1995):

- ⊖ Περιορισμένη κάλυψη του χώρου: Η χωρική εμβέλεια που μελετάται δεν επιτρέπει να καλυφθεί σημαντικό ποσοστό εδάφους της χώρας. Αποτέλεσμα αυτού είναι, ότι δεν έχουν αντιμετωπιστεί ακόμα (αν και είναι διαπιστωμένος ο πολιτικός προσανατολισμός για την επίτευξη ενός τέτοιου στόχου), οι περισσότερο "προβληματικοί" χώροι (παράκτιες ζώνες, νησιά, περιαστικές περιοχές, ακτίνα επιρροής μεγάλων συγκοινωνιακών αξόνων) της χώρας μας.
- ⊖ Οι ΕΧΜ δεν δέχονται εισροές από ανώτερης κλίμακας χωροταξικά σχέδια και αναπτυξιακά προγράμματα (Οικονόμου Δ, 1994α): Υπο τις συνθήκες αυτές, δεν αντιμετωπίζονται προβλήματα ανώτερης χωρικής βαθμίδας (πχ διάρθρωση οικιστικού δικτύου σε νομαρχιακό επίπεδο) και δεν τροφοδοτούνται οι ΕΧΜ με πραγματικά, προγραμματικά δεδομένα.
- ⊖ Ανυπαρξία αμιγούς χωροταξικού ρυθμιστικού εργαλείου: Το βασικό εργαλείο δεσμοδέτησης των ειδικών χωροταξικών είναι οι ΖΟΕ, το οποίο όμως προβλέφθηκε, σε έναν κυρίως πολεοδομικό νόμο (Ν. 1337/83). Ακόμα και οι κλίμακες των χαρτών που συνοδεύουν τα κείμενα των μελετών, συμπίπτουν με τις κλίμακες των χαρτών των ΓΠΣ. Αξίζει επίσης να σημειωθεί, ότι ο

προσανατολισμός της ΖΟΕ είναι ο περιορισμός (χρήσεων γης και εμβαδού κατάτμησης γης)³⁴ και όχι η υποστήριξη χωρικών παρεμβάσεων.

- ⇒ Μεσω των ΖΟΕ, δεν επιτρέπεται ο καθορισμός περιοχών πολεοδόμησης: Αυτό επιτυγχάνεται μόνο μέσω των ΓΠΣ. Έτσι όμως αποτρέπεται κάθε δυνατότητα ένταξης παραγωγικών δραστηριοτήτων στα όρια περιοχών που έχουν χαρακτηριστεί ως ΖΟΕ³⁵. Βέβαια, επισημαίνεται και η δυνατότητα προώθησης σχεδίων χωροδέτσης ΒΙΠΑ και ΒΙΟΠΑ μέσω των ΕΧΜ. Αυτό όμως το γεγονός, ενέχει επιμέρους προβλήματα (πχ. φορέας υλοποίησης και χρηματοδότησης).
- ⇒ Είναι απαραίτητη η επικαιροποίηση των προδιαγραφών των ΕΧΜ: Ακόμα και καινοτομικές δραστηριότητες, όπως είναι για παράδειγμα τα Τεχνολογικά Πάρκα, δεν δύνανται να προβλεφθούν με τις υφιστάμενες προδιαγραφές των ΕΧΜ.
- ⇒ Έλλειψη συντονισμού δράσεων με βάση τις ΕΧΜ: Έχει παρατηρηθεί σε μερικές περιπτώσεις, ότι οι ΕΧΜ, όχι απλώς δεν λαμβάνονται ως κύρια εγχειρίδια άσκησης πολιτικής με χωρικές επιπτώσεις, αλλά αγνοούνται παντελώς. Αυτό βέβαια είναι κυρίως αποτέλεσμα της έλλειψης ενός μηχανισμού συντονισμού όλων των κεντρικών και περιφερειακών φορέων της διοίκησης, που σχετίζονται σε κάποιο βαθμό με την άσκηση χωρικής πολιτικής (πχ ΥΠΕΧΩΔΕ, ΥΠΕΘΟ, ΕΟΤ, ΕΤΒΑ, Νομαρχίες κλπ). Αλλωστε, είναι εμφανής η απουσία ενός διατάγματος που θα καθορίζει τις χρήσεις γης σε χωροταξικό επίπεδο. Έτσι λοιπόν, υποχρεούνται οι μελετητές να ακολουθούν την ταξινόμηση του εξωαστικού χώρου, με βάση τα κριτήρια πολεοδομικού σχεδιασμού.
- ⇒ Ανεπάρκειες ισχύοντος δεσμικού πλαισίου: Έχει παρατηρηθεί ότι λόγω της έλλειψης συνεργασίας των ΟΤΑ, με τους φορείς άσκησης χωροταξικής πολιτικής, δεν συμμερίζονται οι επιταγές των ΕΧΜ. Έτσι λοιπόν, κρίνεται αναγκαία η αναστολή κάθε διοικητικής πράξης πριν την εκπόνηση των Ε.Χ.Μ, για την απaréκλητη εφαρμογή των προτάσεων που γίνονται. Συνεπώς, πρέπει να οριοδετούνται οι περιοχές μελέτης και να απαγορεύεται η έκδοση κάθε οικοδομικής απόφασης πριν την ολοκλήρωση των μελετών. Να

³⁴ Βλέπε Ν. 1337/83, Άρθρο 29 (Ζ.Ο.Ε.), παρ.1

³⁵ Είναι αδύνατο να δεσμοδετηθούν οικονομικά κίνητρα χωροδέτσης μέσω των ΕΧΜ. Σε τοπικό επίπεδο μια ειδική χωροταξική, είναι ίσως το ισχυρότερο μέσο ελέγχου, όχι όμως και διευθέτησης της δυναμικότητας μιας περιοχής. Ανταυτού, ο μελετητής περιορίζεται στο να προτείνει τις βέλτιστες δέσεις (αν υπάρχουν), οι οποίες προσφέρονται για την χωροδέτση παραγωγικών δραστηριοτήτων.

σημειωθεί ότι αυτό προβλέφθηκε μόλις το 1994 με τον Ν. 2242/94 (αρ.6, παρ.3).

Αντιλαμβάνεται κανείς, ότι η χρήση του μηχανισμού της Ζ.Ο.Ε μέσω των Ε.Χ.Μ, είναι κυρίως καταχρηστική. Πρέπει επομένως να αναζητηθεί άλλο ισχυρότερο εργαλείο δεσμοδέτησης -ή τουλάχιστο να ενισχυθεί ο ρόλος της Ζ.Ο.Ε.- το οποίο θα παρέχει, πέρα από τις δυνατότητες προστασίας των περιοχών που εμπεριέχει, και εχέγγυα για την ανάδειξη των αναπτυξιακών τους δυνατοτήτων.

Διαφαίνεται λοιπόν ότι, με την πραγματοποίηση των Ε.Χ.Μ ανέκυψε ένας αριθμός προβλημάτων, η επίλυση των οποίων απαιτεί συντονισμένη εργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων. Πέρα όμως απ'αυτά τα προβλήματα, επιβάλλεται η συνέχιση της προσπάθειας μελέτης όλων των παρακτίων περιοχών της χώρας, έτσι ώστε να ολοκληρωθεί ένα κωδικοποιημένο πλαίσιο άσκησης πολιτικής. Μ'αυτό τον τρόπο, θα καταστεί εφικτός ο προσδιορισμός των διαχρονικών απαιτήσεων των παρακτιών ζωνών, καθώς και η βέλτιστη διαχείριση τους.

5.4.3 Τα Σχέδια Ανάπτυξης Περιοχών Β'Κατοικίας (Σ.Χ.Α.Π.)³⁶

Η θέσπιση των σχεδίων αυτών, έχει περάσει από ένα δαιδαλώδες στάδιο για να φτάσει στη σημερινή μορφή τους. Τα ΣΧ.Α.Π. αποτελούν μια ιδιαίτερη περίπτωση παρέμβασης του δημοσίου, που καταλαμβάνουν και παράκτιες περιοχές, που είτε είναι κορεσμένες από την άναρχη δόμηση του χώρου είτε προβλέπεται να υποστούν περιβαλλοντική και χωροταξική υποβάθμιση. Οι πιέσεις που ασκούνται στο περιβάλλον, τα έντονα χωροταξικά προβλήματα, η εποχιακότητα, η υπερφόρτωση των δικτύων υποδομής κλπ, είναι παράμετροι που αναδεικνύουν και επιτείνουν τα προβλήματα των περιοχών, όπου είναι αναπτυγμένη η παραθεριστική κατοικία.

Στο αρ.42 του Ν. 1337/83, προβλέφθηκε η έκδοση Π.Δ/τος -μία και μόνη φορά³⁷- για τη ρύθμιση των όρων, προϋποθέσεων και διαδικασιών πολεοδόμησης στις περιοχές δεύτερης κατοικίας, εντός δεσμοδετημένων ΖΟΕ. Η ενεργοποίηση του αρ.42, έγινε με το Π.Δ/γμα 16/30.8.85 (ΦΕΚ 416/Δ/30.8.85), στο οποίο διατυπώθηκε ο ορισμός των εν λόγω περιοχών και τα στάδια ολοκλήρωσης των ΣΧ.Α.Π.

³⁶ Τα ΣΧ.Α.Π. πραγματοποιούνται για τον καθορισμό των εδαφικών ορίων πολεοδόμησης, καθώς και των κριτηρίων και μεθόδων χάραξης πολεοδομικών στοιχείων στο χώρο. Το ΣΧ.Α.Π. προδιορίζει το επιθυμητό μέγεθος και τον τρόπο ανάπτυξης των προς πολεοδόμηση περιοχών, λαμβάνοντας υπόψη χωροταξικές κατευθύνσεις και σχέδια ρύθμισης χρήσεων γης της ευρύτερης περιοχής (Παπαδοπούλου, 1994).

³⁷ Ο περιορισμός αυτός καταργήθηκε με το αρ.35 του Ν. 1545/85

Το 1993 έγινε μια προσπάθεια προσδιορισμού του τρόπου εφαρμογής των σχεδίων αυτών και καθορίστηκαν νέες προδιαγραφές εκπόνησης τους, με το Ν. 2145/93. Ο νόμος, για διάφορους λόγους, κρίθηκε αντισυνταγματικός από το ΣτΕ (ΠΕ 498, 587, 621/93) και έτσι, σε συνδυασμό με την αλλαγή κυβερνητικής πολιτικής, δεν εφαρμόστηκε ποτέ.

Με απόφαση του 1993 (ΦΕΚ 998/Δ/24.8.93), καθορίστηκαν οι νέες προδιαγραφές σύνταξης των μελετών παραθεριστικής κατοικίας, μέσω των οποίων επιδιώχθηκε η κάλυψη όλων των παραμέτρων που επηρεάζουν τις μελετώμενες περιοχές, καθώς και η εκτίμηση όλων των δυνατών επιπτώσεων, που θα ανακύβουν από την ενδεχόμενη παραθεριστική ανάπτυξη. Τέλος, με ρύθμιση του 1994 καθορίστηκε το πλαίσιο, βάσει του οποίου πολεοδομούνται σήμερα οι περιοχές παραθεριστικής κατοικίας. Έτσι, με το Ν. 2242/94 (ΦΕΚ 162/Α/3.10.1994) καταργούνται οι παλαιότερες διατυπώσεις (Ν.1337/83, αρ.42 κλπ) και παρέχεται επιπλέον η δυνατότητα έγκρισης των ΣΧ.Α.Π, ταυτόχρονα με τις Ζ.Ο.Ε.

Τα σχέδια πολεοδόμησης περιοχών παραθεριστικής κατοικίας, έχουν ιδιαίτερη σημασία για τις παράκτιες περιοχές της χώρας, οι οποίες αντιμετωπίζουν, όπως προαναφέρθηκε, πολλά προβλήματα. Με έναν ολοκληρωμένο σχεδιασμό, ο οποίος θα στηρίζεται στις αρχές που επιβάλλουν τα ΣΧ.Α.Π. και οι Ζ.Ο.Ε, είναι δυνατό να αντιμετωπιστεί σημαντικός αριθμός προβλημάτων των παρακτίων περιοχών, όπως η πυκνότητα δόμησης, η αυθαίρετη περίφραξη οικοπέδων κλπ. Εντός του 1995, αναμένεται η ολοκλήρωση των πρώτων σχεδίων, τα οποία φυσικά θα παράσχουν το γνωστικό υπόβαθρο για την μελλοντική εκπόνηση σχεδίων και σε άλλες περιοχές και θα επιτελέσουν ένα ρόλο υποκατάστατου του ελλειπόντος χωροταξικού σχεδιασμού, σε νομαρχιακό επίπεδο.

5.4.4 Τα προγράμματα ΣΕΣΥΛΑ και ΕΣΥΛΑ

Ο Ε.Ο.Τ, ως υπεύθυνος φορέας του τουρισμού στην Ελλάδα, επιδίωξε να δημιουργήσει ένα υπόβαθρο για την ανάπτυξη του θαλασσίου τουρισμού και ειδικότερα των λιμένων αναγυχής, οι οποίοι, όπως διαπιστώθηκε από τις αρχές της δεκαετίας του 1970, έχουν υψηλή οικονομική απόδοση (Μεσογειακή Ισπανία και Γαλλία). Έτσι λοιπόν, στα πλαίσια οργάνωσης του εθνικού δικτύου μαρίνων, ο ΕΟΤ εκπόνησε το 1982 ένα πρόγραμμα με την επωνυμία "Σχεδιασμός Εθνικού Συστήματος Λιμένων Αναγυχής (ΣΕΣΥΛΑ)" (Ρογκάν, 1993).

Στόχος του προγράμματος, ήταν η παρεμπόδιση της μετατροπής πολλών εμπορικών λιμένων σε λιμένες αναγυχής καθώς και των προσπάθειων πολλών παρακτίων ξενοδοχειακών μονάδων να αποκτήσουν λιμένες αναγυχής. Έτσι,

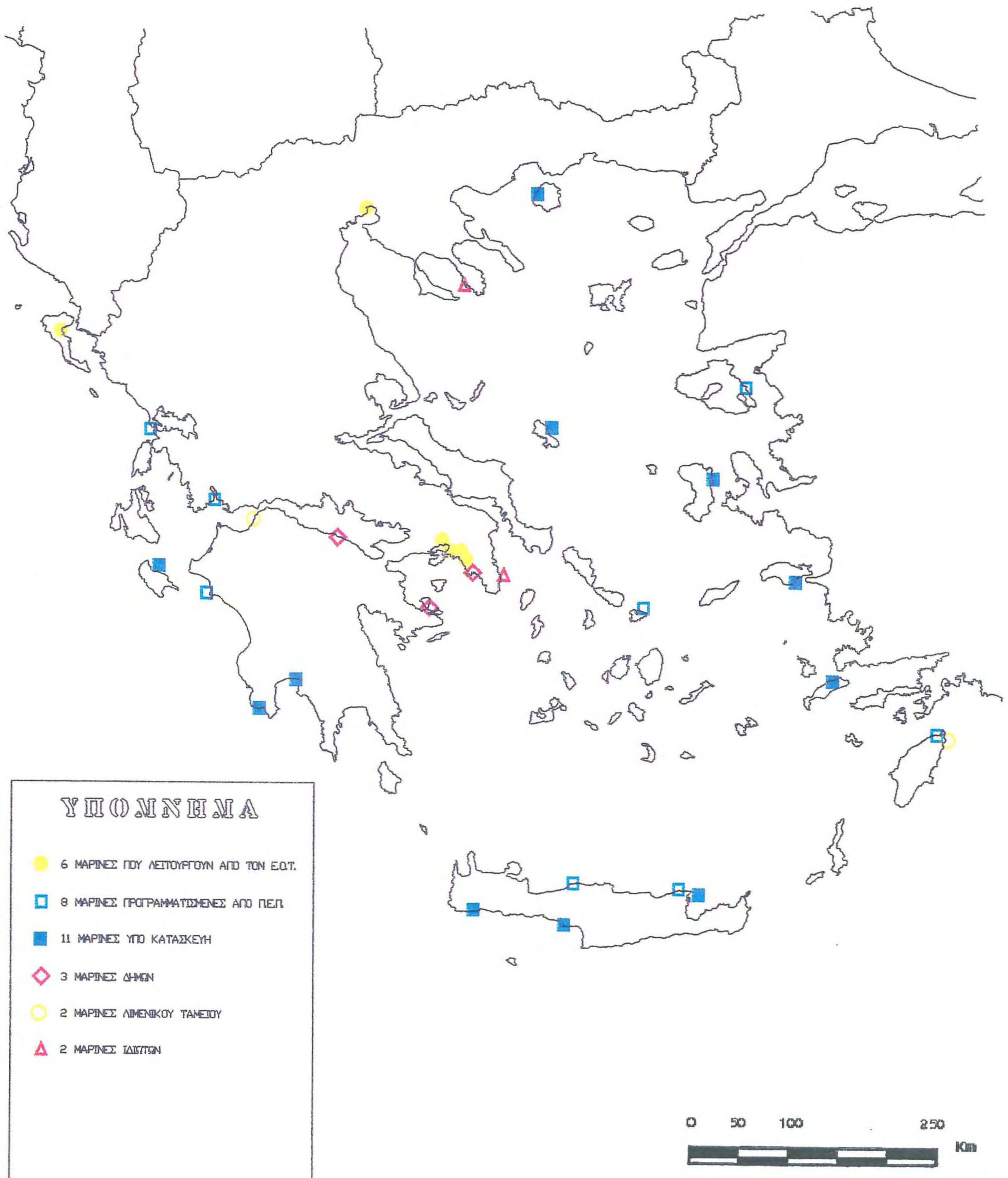
διαιρέθηκε η χώρα σε διαμερίσματα, ανάλογα με τις παρεχόμενες δυνατότητες ναυσιπλοΐας. Προβλέφθηκε αρχικά η κατασκευή δύο μαρίνων σε κάθε διαμέρισμα, μέγιστης μεταξύ τους απόστασης της τάξεως των 70 μιλίων. Στη βάση αυτή, εκπονήθηκαν τρία (3) προγράμματα πρίν διακοπεί αυτό το εθνικό σχέδιο.

Το μεταγενέστερο αυτού πρόγραμμα, με την επωνυμία "Εθνικό Σύστημα Λιμένων Αναγυχής ΕΣΥΛΑ", ήρθε σε συνέχεια του πρώτου και στόχευε στην παράλληλη κωδικοποίηση των χρήσεων στις μαρίνες αλλά και σε ένα ορισμένο εύρος προς την χερσαία ζώνη, για τη διεύρυνση των δυνατοτήτων ορθολογικής χωροθέτησης και κατασκευής τουριστικών λιμένων. Οι λιμένες αυτοί ταξινομήθηκαν σε τέσσερις κατηγορίες.

Και στα δύο προγράμματα ήταν σημαντικό το αντικείμενο αντιμετώπισης, αλλά δυστυχώς δεν απέδωσαν τα αναμενόμενα ως προς την οργάνωση των τουριστικών λιμένων της χώρας. Φυσικά, μια ολοκληρωμένη προσπάθεια πρέπει επιβάλλει την αναζήτηση, ειδικών όρων και προϋποθέσεων δόμησης σε μαρίνες, καθώς και ειδικών χρήσεων γης για την οργάνωση του ευρύτερου χώρου επιρροής των παρακτίων περιοχών από τους τουριστικούς λιμένες (Λουκίσσας, 1993). Με το Ν.2160/93 (αρ.29 έως 37) έγινε μια τέτοια προσπάθεια ρύθμισης και του χερσαίου χώρου παράλληλα με το θαλάσσιο, κατά τα στάδια κατασκευής των λιμένων και δόθηκαν δυνατότητες κατασκευής μαρίνων και σε ιδιώτες. Ομως, ο νόμος πέρασε από διάφορα στάδια λογοκρισίας (χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του καζίνο στο Φλοίσβο) και μέχρι σήμερα δεν έχει εφαρμοστεί σε ολοκληρωμένη βάση.

Θα πρέπει να τονιστεί ότι ο ΕΟΤ και το Υπουργείο Τουρισμού, ως καθύλην αρμόδια όργανα τουριστικής ανάπτυξης, ενισχύουν οικονομικά τις υπάρχουσες εγκαταστάσεις υποδοχής λιμένων αναγυχής και μέσω των χρηματοδοτήσεων από το Π.Ε.Π. και το Π.Δ.Ε, έχουν δημιουργήσει ένα δίκτυο εξυπηρέτησης με λιμένες αναγυχής, σκάλες και καταφύγια, τα οποία όμως δεν είναι σε θέση να ανταγωνιστούν τα ολοκληρωμένα λιμενικά δίκτυα που παρέχουν χώρες, όπως η Ισπανία και η Γαλλία. Στο χάρτη 5.5 (Πίνακας 12, παράρτημα), παρουσιάζονται οι τουριστικοί λιμένες που λειτουργούν ή πρόκειται να λειτουργήσουν σύντομα στη χώρα μας (στη δεύτερη κατηγορία, υπάγονται οι μαρίνες που βρίσκονται σε φάση κατασκευής) και δίδεται έμφαση στο διαχειριστικό μηχανισμό κάθε λιμένος (Ε.Ο.Τ, 1995).

Χάρτης 5.5 Σημειακή απεικόνιση λιμένων αναγκής στην Ελλάδα (ΕΟΤ, 1995)

Βασικό στοιχείο, είναι ότι από την αρχή της δεκαετίας του '90 έχει υιοθετηθεί από τους τουριστικούς φορείς όλων των βαθμίδων (ΕΟΤ, διοργανωτές ταξιδίων κλπ), ο προβληματισμός για την πορεία και το μέλλον των παρακτίων περιοχών της χώρας, την ποιότητα τους και τον βαθμό επικινδυνότητας που προκαλεί η αλόγιστη τουριστική ανάπτυξη. Αυτό, σε συνδυασμό με τις επιταγές της Πράσινης Βίβλου για τον τουρισμό που εκδόθηκε το 1995, έχει σαν αποτέλεσμα, την αλλαγή των προσανατολισμών για την οργάνωση των τουριστικών λιμένων. Έτσι, αναμένεται τα προσεχή χρόνια, μια ουσιαστική μεταβολή των τάσεων που αφορούν τη χωροταξική διαχείριση των παρακτίων ζωνών της χώρας, στις οποίες χωροθετούνται τουριστικοί λιμένες.

5.4.5 Άλλα Προγράμματα

Πρέπει να σημειωθεί, ότι έχουν αναπτυχθεί και άλλοι δεσμικοί μηχανισμοί χωροταξικής και περιβαλλοντικής διαχείρισης, πέρα από τους προαναφερόμενους, οι οποίοι όμως, δεν έχουν αποκτήσει ακόμη ειδικό βάρος, ώστε να λειτουργήσουν δετικά στο θέμα της διαχείρισης των παρακτίων περιοχών. Τέτοιους μηχανισμούς παρέχει ο Ν.1650/86, αλλά δεν έχουν εκδοθεί ακόμα τα εκτελεστικά διατάγματα για την ενεργοποίησή τους.

Οι Ζ.Ε.Π.Ε. (Ζώνες Ειδικών Παραγωγικών Ενισχύσεων, αρ.23) είναι ένας τέτοιος μηχανισμός. Ορίζονται σε περιοχές με φυσικούς αποδέκτες, οι οποίοι παρουσιάζουν κρίσιμα περιβαλλοντικά προβλήματα και δεν πληρούν τα κριτήρια ισορροπίας των άρθρων 7(παρ.1) και 9(παρ.1) του νόμου. Να αναφερθεί, ότι μέσω των Ζ.Ε.Π.Ε, μπορούν να καθοριστούν οικονομικά κίνητρα ή ανταποδοτικά τέλη, για την ενίσχυση προγράμματος περιβαλλοντικής προστασίας σε μια περιοχή.

Οι Ζ.Α.Π.Δ. (Ζώνες Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων, αρ.24) αποτελούν ένα ακόμα ειδικό δεσμικό εργαλείο, για τον χαρακτηρισμό περιοχών ή εκτάσεων πρόσφορων για ανάπτυξη βιομηχανικών, μεταλλευτικών, λατομικών και τουριστικών δραστηριοτήτων ή ακόμη για αγροτική εκμετάλλευση. Με τον τρόπο αυτό, δημιουργούνται ζώνες αποκλειστικής ή και κύριας χρήσης. Σημαντικό κρίνεται το γεγονός ότι μέσω των Ζ.Α.Π.Δ., μπορεί να γίνει πολεοδόμηση, σε περίπτωση ένταξης δραστηριοτήτων σε περιοχή εκτός ορίων ΓΠΣ. Η δυνατότητα όμως αυτή, δεν έχει αξιοποιηθεί μέχρι σήμερα. Μέσω των ΕΧΜ., προτείνονται οριοθετήσεις ΖΑΠΔ και Ζ.Π.Φ. (Ζώνες προστασίας της φύσης), δίχως να υπάρχουν ειδικές προδιαγραφές. Όταν οι ΖΑΠΔ προβλέπονται μέσα σε ΖΟΕ, τότε δεσμικά προηγείται ο Ν. 1337/83 και επομένως αντίστοιχα προηγείται η πράξη καθορισμού των ΖΟΕ.

Τέλος, ένας ακόμα μηχανισμός που προβλέπεται από τον περιβαλλοντικό νόμο του 1986, είναι οι Ε.Π.Μ. (Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες, αρ.21), η σύνταξη των οποίων κρίνεται απαραίτητη για την τεκμηρίωση και καθολική προστασία περιοχών, στοιχείων ή συνόλων της φύσης και του τοπίου. Οι Ε.Π.Μ, δεν έχουν ενεργοποιηθεί έως σήμερα, όμως πρόσφατα, το ΥΠΕΧΩΔΕ προχώρησε στην προκήρυξη ενός "πακέτου" τέτοιων μελετών, με στόχο την διατήρηση περιοχών προστασίας της φύσης, δηλαδή περιβαλλοντικά ευαίσθητων περιοχών, με εμφανή προβλήματα, στις οποίες θα πραγματοποιηθούν μελέτες διαχείρισης και προστασίας, σύνθετου αντικειμένου, με προδιαγραφές που θα εξαρτώνται από τις απαιτήσεις κάθε περιοχής (Ειδική Εγγραφή Υποχρεώσεων).

Διαφαίνεται λοιπόν, ότι παρόλο που υπάρχουν πολλοί μηχανισμοί προστασίας και διαχείρισης της φύσης και δη των παρακτίων περιοχών, δεν έχουν ενεργοποιηθεί, λόγω της καθυστέρησης της έκδοσης των εκτελεστικών τους διαταγμάτων. Έτσι λοιπόν, μέχρι σήμερα, το βασικό δεσμικό εργαλείο που χρησιμοποιείται για την διαχείριση των παρακτίων ζωνών της χώρας, είναι οι Ζ.Ο.Ε, όπως προβλέπονται στο Ν.1337/83 και κυρίως, μέσω των Ε.Χ.Μ. Συνεπώς, ο ρόλος των Ζ.Ο.Ε έχει υπερβεί τον αρχικό πολεοδομικό του στόχο και χρησιμοποιείται σήμερα και ως μηχανισμός χωροταξικής και περιβαλλοντικής διαχείρισης.

Ιδιαίτερα μετά την έκδοση των δεύτερων προδιαγραφών των Ε.Χ.Μ. το 1992, για τις ανάγκες των μελετών και προγραμμάτων της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας ENVIREG, ο προσανατολισμός που δόθηκε, ήταν η διαχείριση των παρακτίων περιοχών, οι οποίες αντιμετώπιζαν συγκεκριμένα προβλήματα από την τουριστική δραστηριότητα. Συνεπώς, μπορούμε να πούμε ότι λόγω των συσσωρευμένων προβλημάτων στις παράκτιες ζώνες, απαιτείται αφενός μεν η ενεργοποίηση των μηχανισμών που προβλέπονται από το Ν. 1650/86, αφετέρου δε η εντατικοποίηση και ολοκλήρωση των Ε.Χ.Μ. που έχουν πραγματοποιηθεί στις παράκτιες περιοχές της χερσαίας και νησιωτικής Ελλάδος, ώστε να ολοκληρωθεί το πρόγραμμα καταγραφής και κωδικοποίησης των προβλημάτων που αντιμετωπίζονται ανα περιοχή και στο σύνολο τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Από την ανάλυση των κεφαλαίων που προηγήθηκαν, συμπεραίνεται, ότι οι παράκτιες περιοχές της χώρας μας, είναι ένα ιδιαίτερα ευαίσθητο οικοσύστημα που δεν έχει αποτελέσει μέχρι σήμερα αντικείμενο μιας συστηματικής και ολοκληρωμένης χωροταξικής και περιβαλλοντικής διαχείρισης. Αποτελώντας τη μεσόφαση μεταξύ ξηράς και θάλασσας, δέχονται τις άμεσες επιδράσεις από τις φυσικές διεργασίες των δύο αυτών συστημάτων. Αυτό δημιουργεί επιπρόσθετες απαιτήσεις σε μηχανισμούς προστασίας των παρακτίων περιοχών, ιδιαίτερα εκείνων που έχει αρχίσει η εξασθένιση των πολύτιμων φυσικών τους ιδιοτήτων και η αλλοίωση της ομαλής λειτουργίας των φυσικών τους πόρων.

Η εγκατάσταση βιομηχανικών μονάδων, η αστική συγκέντρωση πληθυσμού και η υπέρμετρη τουριστική εκμετάλλευση, σε συνδυασμό με την εγκατάλειψη των παραδοσιακών γεωργικών δραστηριοτήτων, έχουν προκαλέσει πολλές αρνητικές επιπτώσεις στον χώρο και το περιβάλλον. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των παρακτίων περιοχών των μεγάλων αστικών συγκροτημάτων, όπως της Αθήνας, Θεσ/νίκης, Πάτρας και Βόλου, στα οποία συγκεντρώνονται ποικίλες δραστηριότητες, προκαλώντας τη σταδιακή υποβάθμιση του περιβάλλοντος των παρακτίων ζωνών, στην ακτίνα επιρροής τους.

Το βασικότερο πρόβλημα στην περίπτωση της διαχείρισης των παρακτίων περιοχών της χώρας εν γένει και με τουριστικές πιέσεις ειδικότερα, είναι η παντελής έλλειψη ολοκληρωμένου δεσμικού πλαισίου και συγκεκριμένων μηχανισμών παρέμβασης, τα οποία να κατευθύνουν πάσης φύσεως προγράμματα, μελέτες και δραστηριότητες στην ευρύτερη ζώνη των ακτών. Το μοναδικό γεωγραφικό τμήμα, εντός των περιοχών αυτών, το οποίο προστατεύεται νομικά, είναι ο αιγιαλός και η παραλία, μέσω του Α.Ν. 2344/40. Ο νόμος αυτός επί πενήνταπέντε (55) χρόνια έχει υποστεί επιμέρους τροποποιήσεις, όχι όμως και συνολική αναθεώρηση, παρά τις τεράστιες αλλαγές που έχουν πραγματοποιηθεί ως προς τη λειτουργία και εκμετάλλευση του παράκτιου χώρου.

Στη διάρκεια των χρόνων αυτών και ιδιαίτερα μετά το τέλος της περιόδου 1940-'48, έλαβε χώρα μια σειρά μεταβολών στην τουριστική κίνηση, τη ζήτηση και προσφορά συγκεκριμένων περιοχών, την άναρχη και αυθαίρετη δόμηση, τη χωροθέτηση βιομηχανικών μονάδων κ.ά. Παρά ταύτα, δεν προηγήθηκε η εκπόνηση ολοκληρωμένων προγραμμάτων για κάθε επιμέρους δραστηριότητα και

έτσι, υπο τις "ευλογίες" των αρμοδίων κρατικών οργάνων, μεθοδεύτηκε η σταδιακή καταστροφή του παράκτιου φυσικού περιβάλλοντος.

Ο προβληματισμός για την έλλειψη ολοκληρωμένων προγραμμάτων περιφερειακής ανάπτυξης, με στόχο την ορθολογική αντιμετώπιση γενικότερων προβλημάτων, έγινε αισθητός στις αρχές της δεκαετίας του '60. Απόρροια αυτού, ήταν η διαμόρφωση προγραμμάτων οικονομικής και περιφερειακής ανάπτυξης, υπο την εποπτεία του Υπουργείου Συντονισμού, με απώτερο σκοπό την ολοκληρωμένη ανάπτυξη των περιφερειών της χώρας¹ (Βασενχόφεν, 1995). Σε αντίθεση με τον περιφερειακό προγραμματισμό, ο χωροταξικός σχεδιασμός, καθυστέρησε χρονικά να δεμελιωθεί. Μέχρι το 1976, οπότε και διαμορφώθηκε ο Ν. 360/76 περί χωροταξίας και περιβάλλοντος, η άποψη για τη χωροταξία και την ανάπτυξη του χώρου, ήταν συνυφασμένη με την οργάνωση των πόλεων για την υποδοχή των πληθυσμιακών ρευμάτων από την εσωτερική μετανάστευση, καθώς και την οικιστική μελέτη συγκεκριμένων περιοχών. Ως αποτέλεσμα, επήλθε ο παραγκωνισμός της υπαίθρου και της ενδοχώρας και η διαμόρφωση του μη αστικού χώρου, υπο συνθήκες ανεξέλεγκτης ανάπτυξης.

Στα πλαίσια λοιπόν αυτά, ο παράκτιος χώρος, δέχτηκε πολλά "κτυπήματα", τα οποία περιόρισαν κατά πολύ τις δυνατότητες πραγματοποίησης και λειτουργίας των φυσικών του διεργασιών. Δεν είναι άλλωστε τυχαία, η πλήρης υποβάθμιση της παράλιας ζώνης μεταξύ Περάματος-Σκαραμαγκά-Ασπροπύργου, από την ανευ περιβαλλοντικού και χωροταξικού σχεδιασμού εκμετάλλευση. Η εικόνα που παρουσιάζει σήμερα, η συγκεκριμένη περιοχή, θα ήταν σίγουρα καλύτερη, παρά το είδος των εγκαταστάσεων που είναι χωροδοτημένες (ναυπηγεία, βιομηχανίες, διυλιστήρια), αν είχε οργανωθεί ο ευρύτερος χώρος, με κριτήρια χωροταξικής ισορροπίας και περιβαλλοντικής προστασίας.

Ως γνωστόν, ο Ν. 360/76, εφαρμόστηκε πολύ περιορισμένα και έτσι, μέχρι το 1979, δεν πραγματοποιήθηκε καμία πρόοδος στο θέμα της χωροταξικής και περιβαλλοντικής διαχείρισης παρακτίων και μη περιοχών. Η εφαρμογή των νόμων 947/79 και 1337/83², παρά τον αρχικό τους στόχο, που ήταν δηλαδή η οικιστική οργάνωση της χώρας, έδωσαν το έναυσμα για την άσκηση χωροταξικής πολιτικής παράλληλα με την πολεοδομική παρέμβαση.

¹ Πρώτο ολοκληρωμένο σχέδιο ήταν το "Πενταετές πρόγραμμα Οικονομικής Ανάπτυξης της χώρας 1960-'64"

² Ιδιαίτερα του δεύτερου, μια που ο πρώτος περιέπεσε σε αχρηστία μετά από ισχυρές αντιστάσεις ιδιοκτητών γης και αντικαταστάθηκε στο μεγαλύτερο μέρος του από το δεύτερο.

Στο μεσοδιάστημα, την περίοδο 1981-'82, μπήκε σε εφαρμογή μια συντονισμένη προσπάθεια οργάνωσης του παράκτιου χώρου, στα πλαίσια της αναγνώρισης των συνεχώς εντεινόμενων προβλημάτων των Ελληνικών ακτών και της εκατέρωθεν αυτών, ζώνης. Το γενικό σχέδιο, ονομάστηκε Εθνικό Πρόγραμμα Διαχείρισης Ακτών (ΕΠΔΑ) και αποτέλεσε τη βάση για την έκδοση της απόφασης υπ.αριθμ. 9 του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας και Περιβάλλοντος (ΕΣΧΠ) περί χαράξεως κατευθυντηρίων γραμμών και αναγκαίων ενεργειών για τη διαχείριση των ακτών. Οι επιδιώξεις του προγράμματος ήταν πολύπλευρες, οι στόχοι του όμως, ήταν ουσιαστικά οι εξής: η πρόληψη των προβλημάτων, η προστασία και διαχείριση των παρακτίων περιοχών και η ορθολογική οργάνωση όλων των δραστηριοτήτων στο χώρο. Δυστυχώς, εφαρμόστηκαν ελάχιστα επιμέρους προγράμματα και η προσπάθεια διακόπηκε μετά την πάροδο δύο περίπου χρόνων, με την ταυτόχρονη απενεργοποίηση του ΕΣΧΠ.

Με τον Ν. 1337/83, προβλέφθηκε η ανάγκη και δυνατότητα παρέμβασης στις ακτές, μέσω του μηχανισμού των ΖΟΕ (Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου). Παρά την αρχική εφαρμογή του δεσμού, ως πολεοδομικού εργαλείου οργάνωσης του περιαστικού και αγροτικού χώρου, παρατηρήθηκε μια σταδιακή μεταβολή στους στόχους, με την έναρξη υλοποίησης των Ειδικών Χωροταξικών Μελετών (ΕΧΜ). Οι μελέτες αυτές, προσέβλεπαν στην παρέμβαση σε ευαίσθητες περιοχές του εξωαστικού χώρου, καθώς και στη ρύθμιση δεμάτων οικιστικής οργάνωσης. Μέσω των ΜΟΠ (Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα) και των ετήσιων δημοσίων προϋπολογισμών, χρηματοδοτήθηκε ένας σημαντικός αριθμός Ειδικών Χωροταξικών Μελετών σε περιοχές, όπου το αίτημα παρέμβασης ήταν ισχυρό.

Το 1990, με την έναρξη εφαρμογής της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας ENVIREG, σηματοδοτήθηκε μια νέα περίοδος στη διαχείριση των παρακτίων περιοχών, οι οποίες είχαν υποστεί υποβάθμιση από την τουριστική δραστηριότητα. Ουσιαστικά, πρόκειται για το πρώτο Κοινοτικό πρόγραμμα με αποκλειστικό πεδίο δράσης το γεωγραφικό χώρο των παρακτίων περιοχών και δη αυτών με τουριστικές πιέσεις. Ενισχύθηκε ο ρόλος του χωροταξικού σχεδιασμού, εξειδικεύθηκαν οι προδιαγραφές των ΕΧΜ και βάσει αυτών πραγματοποιήθηκαν έντεκα (11) μελέτες. Επίσης, εκπονήθηκαν συμπληρωματικά προγράμματα, για την αντιμετώπιση αποκλειστικά του παράκτιου χώρου της νησιωτικής και χερσαίας Ελλάδας και χρηματοδοτήθηκε μια σειρά από επιμέρους σημαντικά έργα όπως ήταν οι εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων (ΕΕΛ) και οι χώροι διάθεσης απορριμμάτων, σε οικισμούς εντός της ζώνης επιρροής των ακτών.

Το ENVIREG, αποτέλεσε λοιπόν, σημαντική χρηματοδοτική πηγή για παράκτιους οικισμούς και συγκεκριμένα για την οργάνωση καινοτομικών

προγραμμάτων εφαρμογής χωρικού χαρακτήρα και την επιμόρφωση στελεχών σε θέματα ολοκληρωμένης διαχείρισης και προστασίας των ευαίσθητων παρακτίων οικοσυστημάτων της χώρας. Το πρόγραμμα δεν εντάχθηκε στη δεύτερη γενιά Κοινοτικών Πρωτοβουλιών για την περίοδο 1994-'99, αλλά σίγουρα οι χρηματοδοτήσεις του, αποτέλεσαν υπόβαθρο για την ενίσχυση νέων δράσεων στις παράκτιες περιοχές, μέσω του Ήου ΚΠΣ και του Ταμείου Συνοχής.

Στη διάρκεια λοιπόν, των τελευταίων δεκαπέντε χρόνων, έγιναν κάποιες προσπάθειες οργάνωσης του παράκτιου χώρου. Να σημειωθεί, ότι πριν το 1980 κάθε δημόσια παρέμβαση στις περιοχές αυτές, γινόταν με σκοπό τη ρύθμιση τομεακών θεμάτων επί του αιγιαλού και της παραλίας, με ασυντόνιστες ενέργειες, οι οποίες δεν είχαν διαχειριστικό χαρακτήρα. Διακρίνονται γενικά, τέσσερις σημαντικοί σταθμοί, στην προσπάθεια προσέγγισης του ζητήματος της διαχείρισης των παρακτίων περιοχών:

- ⇒ 1981: Εναρξη του ΕΠΔΑ
- ⇒ 1983: Ν. 1337/83, δεσμοδέτηση ΖΟΕ και ενεργοποίηση μετά από δύο χρόνια του μηχανισμού των ΕΧΜ
- ⇒ 1990: Εφαρμογή της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας ENVIREG, για την διαχείριση παρακτίων περιοχών, που έχουν υποστεί πιέσεις από την τουριστική ανάπτυξη
- ⇒ 1995: Αναμένεται η νέα γενιά ΕΧΜ, με τις οποίες προσδοκείται ότι θα μελετηθεί το σύνολο των παρακτίων περιοχών της Ελλάδος (Γετίμης, 1995). Αναμένεται επίσης, η εισαγωγή νέου δεσμικού πλαισίου για τη χωροταξία, που θα περιλαμβάνει ειδικά εργαλεία για τη χωροταξική διαχείριση των παρακτίων περιοχών.

Όπως προαναφέρθηκε, το βασικό πρόβλημα που αντιμετωπίζεται αυτή τη στιγμή είναι η ανυπαρξία ολοκληρωμένου δεσμικού πλαισίου. Το γεγονός αυτό, οδηγεί στην πολυαρχία παραγόντων παρέμβασης και την αποσπασματική αντιμετώπιση κάθε επιμέρους παραμέτρου. Απουσιάζει ένας συντονιστικός μηχανισμός που να ελέγχεται από τη δημόσια διοίκηση και να συνδέει τις δράσεις του δημοσίου, του ιδιωτικού κεφαλαίου και των δημοτικών αρχών. Με την υπάρχουσα νομοθεσία, δεν παρέχεται η δυνατότητα δυναμικής συμμετοχής περιφερειακών και τοπικών φορέων στα δρώμενα των παρακτίων περιοχών, πέραν της γνωμοδότησης στο ζήτημα της οριοθέτησης του αιγιαλού και της παραλίας.

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι συχνά η παρέμβαση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και της Περιφερειακής Διοίκησης, διακρίνεται από τοπικιστικό χαρακτήρα, γεγονός που οδηγεί στην πρόταξη της εξυπηρέτησης μεμονωμένων συμφερόντων, έναντι του γενικού χωροταξικού σχεδιασμού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι, ότι κατά

τη διάρκεια εκπόνησης των ΕΧΜ, συχνά παρατηρείται ότι οι ΟΤΑ προχωρούν σε έκδοση αδειών ή σε άλλες ενέργειες, με σκοπό την καταστρατήγηση των προτάσεων για τις χρήσεις γης και τους όρους δόμησης των εκπονούμενων ΕΧΜ (Ερευν. Προγρ-Πάντειο Παν., 1995).

Δημιουργείται συνεπώς, ο προβληματισμός για την έκταση των ορίων παρέμβασης στις παράκτιες περιοχές. Υπάρχει η δυνατότητα περαιτέρω εφαρμογής του υπάρχοντος νομικού καθεστώτος ή απαιτείται μια εις βάθος αναζήτηση νέων μοντέλων παρέμβασης σε δεσμικό και πολιτικό επίπεδο, που να σχετίζονται άμεσα με τα προβλήματα των παρακτίων περιοχών; Κοινή πεποίθηση όλων των επιστημόνων και των αρμοδίων φορέων, είναι ότι αποτελεί επιτακτική ανάγκη η αναθεώρηση του νόμου (Α.Ν.2344/40) και του σχετικού δεσμικού πλαισίου καθώς και η διατύπωση νέων κατευθύνσεων, όπου ο παράκτιος χώρος θα θεωρείται ως ένα ενιαίο παραγωγικό και περιβαλλοντικό σύστημα χρήσεων και λειτουργιών. Απαιτείται, η θεώρηση όλων των παρακτίων περιοχών ως υποσυστήματα του ιδίου συνόλου, με την θαλάσσια ζώνη, την ακτή (αιγιαλός και παραλία) και την ευρύτερη χερσαία ζώνη, να αποτελούν στόχο προστασίας κάθε πολιτικής παρέμβασης. Στην ίδια λογική, όλες οι οριζόντιες πολιτικές πρέπει να ασκούνται, με στόχο την ενιαία διαχείριση μακροχρόνιων επιδιώξεων, παρακάμπτοντας την πρακτική των βραχυχρόνιων και μεσοχρόνιων λύσεων.

Ιδιαίτερα στην περίπτωση των τουριστικών δραστηριοτήτων που έχουν επιφέρει αρνητικές επιπτώσεις στις παράκτιες περιοχές, είναι αναγκαία η θέσπιση νέων κριτηρίων για τη χωροθέτησή τους. Αυτό θα επιτευχθεί μόνο στα πλαίσια της συνολικής οργάνωσης της τουριστικής δραστηριότητας στη χώρα μας, σύμφωνα με την οποία κάθε μορφή τουριστικής εγκατάστασης (ξενοδοχεία, τουριστικοί λιμένες κλπ), θα πρέπει να συνδέεται τόσο με τη χωρική δυναμικότητα των επιμέρους παρακτίων περιοχών (φέρουσα ικανότητα), όσο και με τις αναπτυξιακές δυνατότητες του συνόλου της χώρας.

Προϋπόθεση για την πραγματοποίηση του στόχου αυτού, αποτελεί η εναρμόνιση όλων των πολιτικών με τις κατευθύνσεις μιας συγκροτημένης πολιτικής τουριστικής ανάπτυξης, η οποία θα ικανοποιεί τις απαιτήσεις που επιβάλλει η περιβαλλοντική προστασία, η χωροταξική οργάνωση και η κοινωνική δικαιοσύνη (Κοκκώσης, 1994β). Στη βάση αυτή, είναι δυνατό να αντιμετωπιστεί το χρόνιο πρόβλημα της αυθαίρετης δόμησης στις παράκτιες περιοχές, των παράνομων τουριστικών καταλυμάτων και της ασύδοτης εκμετάλλευσης των ακτών.

Η εφαρμογή ενεργού πολιτικής γης (Γκάρτσος, 1993), είναι το κλειδί για την οριστική αντιμετώπιση των φαινομένων αυτών. Μέχρι τώρα η πολιτεία έχει αποτύχει

στην άσκηση ενιαίας πολιτικής γης, σε μη αστικές ζώνες και περιοχές εκτός σχεδίου, εξαιτίας των ιδιωτικών, κερδοσκοπικών συμφερόντων που χαρακτηρίζουν την πρακτική της ανάπτυξης των περιοχών αυτών. Η πολιτική γης, είναι παράγοντας με ιδιαίτερη βαρύτητα για την βιωσιμότητα των παρακτίων περιοχών της χώρας, στις οποίες η σύγκρουση δραστηριοτήτων, έχει επιβάλλει την σταδιακή υποβάθμιση των οικοσυστημάτων και την εξάντληση των φυσικών τους πόρων. Η έναρξη κτηματογράφησης των παρακτίων ζωνών, στα πλαίσια του Εθνικού Κτηματολογίου, αναμένεται να συμβάλλει τα μέγιστα στην οργάνωση του χώρου και τη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας στις περιοχές αυτές. Στους ίδιους στόχους θα συμβάλλει και η κωδικοποίηση των χρήσεων γης στις παράκτιες ζώνες, ώστε να καταστεί αποτελεσματικότερη η άσκηση καθολικού χωροταξικού σχεδιασμού και προγραμματισμού.

Οι ΕΧΜ, με τις οποίες έχει έως σήμερα καταγραφεί ένα σημαντικό τμήμα των παρακτίων περιοχών της χώρας, αναμένεται να καλύψουν το σύνολο των Ελληνικών παρακτίων ζωνών, με την εκπόνηση νέων μελετών και τη δεσμοδέτηση των μη ολοκληρωμένων. Έτσι, με την χαρτογράφηση τους, θα καταστεί δυνατός ο εντοπισμός των σημαντικότερων προβλήματων και θα προταθούν επιμέρους τοπικά και περιφερειακά προγράμματα σε ευαίσθητες περιοχές (βάσει ολοκληρωμένου εθνικού σχεδίου). Μ'αυτόν τον τρόπο, θα τεθούν οι προϋποθέσεις για τη δημιουργία μιας συνολικής βάσης δεδομένων, αποτελούμενης από ψηφιοποιημένους χάρτες κοινής κλίμακας και στοιχεία απαραίτητα για την παρακολούθηση των χαρτογραφημένων περιοχών. Τα νέα ηλεκτρονικά συστήματα χαρτογράφησης (GIS-ARC/INFO κ.ά), παρέχουν δυνατότητες συλλογής και ανάλυσης δεδομένων, η επεξεργασία των οποίων δύναται να συμβάλλει στην οριοθέτηση των επιμέρους παρακτίων ζωνών της χώρας, ανάλογα με τις απαιτήσεις, τις δυνατότητες και την υπάρχουσα κατάσταση κάθε περιοχής.

Ένα ακόμη βασικό στοιχείο, είναι η προώθηση του σχεδιασμού των ακτών στα πλαίσια του ενιαίου χωροταξικού σχεδιασμού/προγραμματισμού, για την κάλυψη των αναγκών της περιβαλλοντικής και αναπτυξιακής διάστασης. Ο χωροταξικός σχεδιασμός των ακτών, είναι παράγοντας με άμεσα δετικές επιπτώσεις στην προστασία και διευθέτηση των παρακτίων περιοχών και στον εντοπισμό των μονομερών κριτηρίων χωροθέτησης παραγωγικών δραστηριοτήτων.

Απαραίτητες ενέργειες για την εξασφάλιση της επιτυχίας ενός συνολικού προγράμματος διαχείρισης των παρακτίων περιοχών της χώρας, οι οποίες δέχονται πιέσεις από τουριστικές δραστηριότητες, είναι η οριοθέτηση όλων των ζωνών και η εκπόνηση πενταετών προγραμμάτων παρακολούθησης αυτών των οριοθετημένων χώρων. Βάσει αυτής της κατεύθυνσης, απαιτείται η ενίσχυση των περιφερειακών και

τοπικών οργάνων. Επίσης, ένα σημαντικό στοιχείο είναι, η εφαρμογή των υπάρχοντων αλλά ανενεργών μηχανισμών διαχείρισης και προστασίας ευαίσθητων και σημαντικών οικοσυστημάτων, που εντοπίζονται στις παράκτιες περιοχές (ΖΑΠΔ, ΖΕΠΕ, Ζώνες προστασίας του τοπίου κ.ά.).

Το πρόγραμμα διαχείρισης παρακτίων περιοχών με τουριστικές πιέσεις, πρέπει να διέπεται από μια σειρά αρχών, στόχων και επιδιώξεων, οι οποίες παρουσιάζονται στο κεφάλαιο 2 (σελ. 23). Στα πλαίσια αυτά κινούνται και οι αποφάσεις της ΕΕ, τα όργανα της οποίας αναγνωρίζουν την ανάγκη διαμόρφωσης ενός διαχειριστικού προγράμματος των κοινοτικών παρακτίων περιοχών, σε συνδυασμό με την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της τουριστικής ανάπτυξης. Οι άξονες λοιπόν που προτείνει η Κοινότητα, είναι (ΕΕ, Τουρισμός και Περιβάλλον, 1994):

- ⇒ Ανάλυση πρωτοβουλιών δράσης κατά προτεραιότητα σε ορισμένες περιοχές, ανάλογα με τον βαθμό περιβαλλοντικού κορεσμού
- ⇒ Ανάπτυξη ορθολογικών πρακτικών στα πλαίσια της αειφόρου ανάπτυξης, για ευαίσθητες περιοχές και ιδιαίτερα μικρά νησιά, δηλαδή ενδάρρυνση εναλλακτικών και ήπιων μορφών τουρισμού, προγραμμάτων αειφόρου ανάπτυξης κλπ
- ⇒ Υποστήριξη συνεργασίας και συλλογικών πρωτοβουλιών για καλύτερη περιβαλλοντική διαχείριση σε τουριστικές περιοχές καθώς και καινοτομικών ενεργειών που προστατεύουν το περιβάλλον.

Αναγνωρίζοντας όλες τις επιπτώσεις των αναπτυξιακών δραστηριοτήτων στις παράκτιες ζώνες των κρατών-μελών της Κοινότητας, το Συμβούλιο με πρόσφατο γήφισμα της 25.3.1994, ζήτησε από την Επιτροπή την χάραξη Κοινοτικής στρατηγικής ολοκληρωμένης διαχείρισης της κοινής παράκτιας ζώνης. Η μέχρι σήμερα καθυστέρηση υλοποίησης ενός τέτοιου προγράμματος, κράτησε τον Ελληνικό δημόσιο μηχανισμό σε ουδέτερη θέση ως προς το θέμα αυτό. Ομως, ο συνεχής προβληματισμός και τα εντεινόμενα προβλήματα, έχουν οδηγήσει στην ανάγκη ανατροπής της σημερινής παθητικής κατάστασης και δημιουργίας προϋποθέσεων ολοκληρωμένης χωροταξικής και περιβαλλοντικής διαχείρισης των παρακτίων περιοχών της χώρας.

Σήμερα λοιπόν, όσο ποτέ άλλοτε, είναι ευκαιρία για την χάραξη νέου δεσμικού πλαισίου, την δημιουργία συντονιστικού οργάνου και την εναρμόνιση όλων των επιμέρους πολιτικών, με τις απαιτήσεις της περιβαλλοντικής προστασίας και χωροταξικής οργάνωσης των παρακτίων ζωνών. Θα πρέπει να τεθούν νέοι στρατηγικοί στόχοι και κατευθύνσεις στα πλαίσια της αειφόρου ανάπτυξης, οι οποίοι θα ανατρέγουν το υπάρχον καθεστώς της πολυαρχίας και αδράνειας και θα

δημιουργήσουν ουσιαστικό και πρακτικά εφαρμόσιμο διαχειριστικό πλαίσιο, για τις ακτές που υφίστανται τουριστικές πιέσεις.

Πρέπει να συνειδητοποιήσουμε, ότι η τουριστική πολιτική, μπορεί να εναρμονιστεί με τις απαιτήσεις που επιβάλλει η περιβαλλοντική και χωροταξική διαχείριση του παράκτιου χώρου και ότι αυτή ακριβώς η σύζευξη και η δημιουργία μια ήπιας και βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, θα αυξήσει τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του Ελληνικού τουρισμού μέσα σ'ένα διεθνές και Ευρωπαϊκό ανταγωνιστικό περιβάλλον. Αν κατανοήσουμε αυτό το γεγονός, θα καταστεί επιτέλους δυνατή, η διατήρηση των σημαντικών για τη χώρα μας, παρακτίων οικοσυστημάτων.

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΙΝΑΚΩΝ:
ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΩΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ ENVIREG,
ΣΗΜΕΙΑΚΩΝ ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΤΙΚΩΝ ΖΟΕ &
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΛΙΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ.**

**Πίνακας 1 Χρηματοδοτήσεις του ENVIREG για Εγκαταστάσεις Επεξεργασίας Λυμάτων
ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΕΛ**

(τα ποσά σε δραχμές)

Α/Α	ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΡΓΟΥ	ΦΟΡΕΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡ.	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΠΡΟΥΠ/ΣΜΟΣ
1	Δήμος Αλεξανδρούπολης, Ν. Εβρου	ΔΕΥΑ	Εγκατάσταση	875.000.000
2	Δήμος Ξάνθης, Ν. Ξάνθης	ΔΕΥΑ	Εγκατάσταση	400.000.000
3	Κοιν. Παναγίας-Ποταμιάς Θάσου, Ν. Καβάλας	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	250.000.000
4	Κοιν. Νέας Πέραμου, Ν. Καβάλας	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	235.000.000
5	Κοιν. Ασπροβάλτας, Ν. Θεσ/νίκης	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	300.000.000
6	Κοιν. Νικήτης, Ν. Χαλκιδικής	ΑΝΑΠΤ.ΣΥΝΔ.	Εγκατάσταση	200.000.000
7	Κοιν. Πολυχρόνου, Ν. Χαλκιδικής	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	200.000.000
8	Κοιν. Πευκοχωρίου, Ν. Χαλκιδικής	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	330.000.000
9	Αναπτ. Σύνδ. 4ης Γεωγρ.Ενότητα, Ν. Θεσ/νίκης	ΑΝΑΠΤ.ΣΥΝΔ.	Εγκατάσταση	135.000.000
10	Κοιν. Κορίνου, Ν. Πιερίας	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	370.000.000
11	Κοιν. Νέων Κερδελλίων, Ν. Σερρών	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	65.000.000
12	Κοιν. Ποτείδας, Ν. Χαλκιδικής	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	160.000.000
13	Κοιν. Νέας Καλλικράτειας, Ν. Χαλκιδικής	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	350.000.000
14	Κοιν. Νέου Μαρμαρά, Ν. Χαλκιδικής	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	200.000.000
15	Αναπτ. Σύνδ. Κασάνδρας, Ν. Χαλκιδικής	ΑΝΑΠΤ.ΣΥΝΔ.	Εγκατάσταση	200.000.000
16	Δήμος Κασσάνδας, Ν. Χαλκιδικής	ΔΗΜΟΣ	Εγκατάσταση	200.000.000
17	Δήμος Αρτας, Ν. Αρτης	ΔΕΥΑ	Εγκατάσταση	495.000.000
18	Δήμος Σκιάθου, Ν. Μαγνησίας	ΔΕΥΑ	Εγκατάσταση	350.000.000
19	Κοιν. Αγίου Μάρκου, Ν. Κέρκυρας	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	240.000.000
20	Δήμος Λευκίμμης, Ν. Κέρκυρας	ΔΗΜΟΣ	Εγκατάσταση	560.000.000
21	Δήμος Αργοστολίου, Ν. Κεφαλληνίας	ΔΗΜΟΣ	Εγκατάσταση	850.000.000
22	Δήμος Ληξουρίου, Ν. Κεφαλληνίας	ΔΗΜΟΣ	Εγκατάσταση	850.000.000
23	Δήμος Αιγίου, Ν. Αχαΐας	ΔΕΥΑ	Εγκατάσταση	800.000.000
24	Κοιν. Κατακόλου, Ν. Ηλείας	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	185.000.000
25	Δήμος Κρέστενων, Ν. Ηλείας	ΔΗΜΟΣ	Εγκατάσταση	170.000.000
26	Δήμος Μεσολογγίου, Ν. Αιτολοακαρνανίας	ΔΕΥΑ	Βελτ.-Εκσυγχρ.	200.000.000
27	Κοιν. Αντίκυρας, Ν. Φωκίδος	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	350.000.000
28	Δήμος Χαλκίδος, Ν. Ευοίας	ΔΕΥΑ	Εγκατάσταση	510.000.000
29	Δήμος Καμμένων Βούρλων, Ν. Φθιώτιδος	ΔΗΜΟΣ	Εγκατάσταση	350.000.000
30	Δήμος Λαμίας, Ν. Φθιώτιδος	ΔΕΥΑ	Εγκατάσταση	800.000.000
31	Κοιν. Οινόφυτων, Ν. Βοιωτίας	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	220.000.000
32	Δήμος Λουτρών Αιδηγού, Ν. Ευοίας	ΔΗΜΟΣ	Εγκατάσταση	450.000.000
33	Δήμος Αλιβερίου, Ν. Ευοίας	ΔΗΜΟΣ	Εγκατάσταση	250.000.000
34	Δήμος Νέας Αρτάκης, Ν. Ευοίας	ΔΗΜΟΣ	Εγκατάσταση	350.000.000
35	Δήμος Αταλάντης, Ν. Φθιώτιδος	ΔΗΜΟΣ	Εγκατάσταση	250.000.000
36	Κοιν. Μαλεσίνας, Ν. Φθιώτιδος	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	250.000.000
37	Δήμος Στυλίδας, Ν. Φθιώτιδος	ΔΗΜΟΣ	Εγκατάσταση	420.000.000
38	Δήμος Ιστιαίας, Ν. Ευοίας	ΔΗΜΟΣ	Μελ. Κατ.-Απαλλοτ.	35.000.000
39	Περιοχή Μεγάρων, Ν. Αττικής	ΔΕΥΑ	Εγκατάσταση	500.000.000
40	Δήμος Μαρκόπουλου, Ν. Αττικής	ΔΗΜΟΣ	Εγκατάσταση	370.000.000
41	Δήμος Κορίνθου, Ν. Κορίνθου	ΔΕΥΑ	Εγκατάσταση	850.000.000
42	Δήμος Αργους, Ν. Αργολίδος	ΔΕΥΑ	Εγκατάσταση	1.700.000.000
43	Δήμος Ξυλόκαστρου, Ν. Κορινθίας	ΔΗΜΟΣ	Εγκατάσταση	500.000.000
44	Δήμος Καλαμάτας, Ν. Μεσσηνίας	ΔΕΥΑ	Εγκατάσταση	1.100.000.000
45	Κοιν. Νέας Επιδαύρου, Ν. Αργολίδος	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	160.000.000
46	Κοιν. Αρχαίας Επιδαύρου, Ν. Αργολίδος	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	80.000.000

47	Κοιν. Ερμιόνης, Ν. Αργολίδος	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	220.000.000
48	Περιοχή Αστρους, Ν. Αρκαδίας	ΑΝΑΠΤ.ΣΥΝΔ.	Εγκατάσταση	180.000.000
49	Δήμος Κιάτου, Ν. Κορινθίας	ΔΗΜΟΣ	Εγκατάσταση	900.000.000
50	Κοιν. Νεάπολης, Ν. Λακωνίας	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	7.500.000
51	Κοιν. Θερμψίας, Ν. Αργολίδος	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	420.000.000
52	Δήμος Κρανιδίου, Ν. Αργολίδος	ΔΗΜΟΣ	Εγκατάσταση	500.000.000
53	Κοιν. Πορτοχελίου, Ν. Αργολίδος	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Μελ. Κατασκευή	300.000.000
54	Κοιν. Τολού, Ν. Αργολίδος	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	300.000.000
55	Κοιν. Νέας Κίου, Ν. Αργολίδος	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Αγωγός Προσαγ.	150.000.000
56	Δήμος Μηδέας, Ν. Αργολίδος	ΔΗΜΟΣ	Αγωγός Προσαγ.	250.000.000
57	Κοιν. Κεραμίου Καλλονής, Ν. Λέσβος	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	200.000.000
58	Δήμος Πλωμαρίου, Ν. Λέσβος	ΔΗΜΟΣ	Εγκατάσταση	150.000.000
59	Δήμος Καρλοβασιού, Ν. Σάμος	ΔΗΜΟΣ	Εγκατάσταση	300.000.000
60	Κοιν. Εμπωνα, Ρόδου, Ν. Δωδ/νησου	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	100.000.000
61	Κοιν. Λίνδου, Ρόδου, Ν. Δωδ/νησου	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	70.000.000
62	Κοιν. Καρδάμαινα, Κω, Ν. Δωδ/νησου	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	250.000.000
63	Κοιν. Μαρίτσες, Ρόδου, Ν. Δωδ/νησου	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	130.000.000
64	Κοιν. Αφάντου, Ρόδου, Ν. Δωδ/νησου	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	300.000.000
65	Κοιν. Λειβάδι-Σερίφου, Ν. Κυκλάδων	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Εγκατάσταση	140.000.000
66	Δήμος Λειψών, Ν. Δωδ/νησου	ΔΗΜΟΣ	Εγκατάσταση	200.000.000
67	Δήμος Ρεδύμνου, Ν. Ρεδύμνου	ΔΕΥΑ	Εγκατάσταση	1.700.000.000
68	Δήμος Γεωργιούπολης, Ν. Χανίων	ΔΗΜΟΣ	Εγκατάσταση	30.000.000
Σύνολο				25.462.500.000

Πηγή: Υπουργείο Εσωτερικών

ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΕΛ

(τα ποσά σε δραχμές)

Α/	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΦΟΡΕΑΣ ΔΙΑΧ.	ΠΡΟΥΠ/ΣΜΟΣ
1	Μονάδα επεξεργασίας λυμάτων του συγκροτήματος PORTO CARRAS	ΕΕΤΑΑ	53.506.000
2	Μονάδα επεξεργασίας λυμάτων του SANI BEACH HOTEL	ΕΕΤΑΑ	22.500.000
3	Μονάδα επεξεργασίας αποβλήτων του CAMPING SANI	ΕΕΤΑΑ	50.000.000
4	Μονάδα επεξεργασίας λυμάτων του ξενοδοχείου CAPE SOYNIION	ΕΕΤΑΑ	14.160.000
Σύνολο			140.166.000

Πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ/ΠΕΡΠΙΑ

Πίνακας 2 Χρηματοδοτήσεις του ENVIREG για Προγράμματα Διαχείρισης Απορριμάτων

(τα ποσά σε δραχμές)

A/A	ΦΟΡΕΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΡΓΟΥ	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΠΡΟΥΠ/ΣΜΟΣ
1	Κοινότητα Ζαγοράς	Ν. Μαγνησίας	Μηχανικός Εξοπλισμός διαδ. απορ/των, αγορά απορ/φόρου και κάδων	30.000.000
2	Δήμος Βούλας	Ν. Πειραιά	Μηχανικός Εξοπλ. χώρου διάθεσης απορ/των	25.000.000
3	Δήμος Θεσσαλονίκης	Ν. Θεσσαλονίκης	Προμηθ. εξοπλ. διαχ/σης αστικών απορ/των	600.000.000
4	Δήμος Ρεδύμνου	Ν. Ρεδύμνου	Νέρος χώρος διαδ. απορ/των & βελτίωτ. επεμβάσεις του εν χρήσει χώρου	198.000.000
5	Δήμος Μυκόνου	Ν. Κυκλάδων	Πρόσκτηση χώρου διαδ. απορ/των, διαμόρφωση, μηχανικός εξοπλισμός	190.000.000
6	Δήμος Γυθείου	Ν. Λακωνίας	Διαμόρφωση χώρου απορ/των	60.000.000
7	Δήμος Μολάων	Ν. Λακωνίας	Διαμ/ση χώρου απορ/των, προμ. μηχανικού εξοπλ.	60.000.000
8	Δήμος Πρέβεζας	Ν. Πρέβεζας	Εργα, εξοπλ. χώρου υγειον. ταφής, μηχανικός εξοπλ. περισυλλ/γης απορ/των	226.000.000
9	Δήμος Κιάτου	Ν. Κορινθίας	Διαμόρφ., έργα υποδομής & μηχανικός εξ/σμος, προμηθ. απορ/φόρων & κάδων	190.000.000
10	Δήμος Πύργου	Ν. Ηλείας	Οργάνωση χώρου, έργα υποδομής, μηχανικός εξ/σμος χώρου διαδ. απορ/των	20.000.000
11	Δήμος Ζαχάρως	Ν. Ηλείας	Οργάνωση χώρου, έργα υποδομής, μηχανικός εξ/σμος χώρου διαδ. απορ/των	15.000.000
12	Δήμος Κρέστενων	Ν. Ηλείας	Οργάνωση χώρου, έργα υποδομής, μηχανικός εξ/σμος χώρου διαδ. απορ/των	22.000.000
13	Δήμος Καμένων Βούρλων	Ν. Φθιώτιδος	Οργάνωση χώρου, μηχανικός εξ/σμος κλπ χώρου διαδ. απορ/των	109.000.000
14	Δήμος Μεγάρων	Ν. Δυτ. Αττικής	Διαμόρφωση χωματερής, έργα υποδ., μηχανικός εξοπλ. χώρου διαδ. απορ/των	259.000.000
15	Δήμος Ξυλοκάστρου	Ν. Κορινθίας	Πρόσκτηση νέου χώρου διαδ. απορ/των, διαμόρφ. χωματερής, έργα υποδομής & μηχανικός εξοπλισμός	175.000.000
16	Δήμος Λεωνιδίου	Ν. Αρκαδίας	Διεδ. χώρου διάθεσης απορ/των, μηχανικός εξοπλ., αγορά απορ/φόρου	20.000.000
17	Δήμος Αργούς	Ν. Αργολίδος	Εργα διαμόρφ. & προοπ. νέας χωματ. προμηθ. μηχανικού εξοπλ., κατασκ. στεγ. δήμων Αργούς-Ναυπλίου	330.000.000

18	Δήμος Αλεξανδρούπολης	Ν. Εβρου	Οργάνωση χώρου υγειον. ταφής, προμηθ. μηχ/κου εξοπλ.	424.000.000
19	Σύνδεσμος Καθαριότητας Κοινοτήτων Ν. Παζών	Ν. Παζών	Διαμόρφ. χώρου απορ/των, προμηθ. μηχ/κου εξοπλ.	25.000.000
20	Αναπτυξιακός Σύνδεσμος Κασσάνδρας	Ν. Χαλκιδικής	Βελτ. επέμβ. χώρου απορ/των, προμηθ. μηχ/κου εξοπλ.	162.000.000
21	Δήμος Καρλοβασίου	Ν. Σάμου	Οργάνωση χώρου υγειον. ταφής, προμηθ. μηχ/κου εξοπλ., κατασκ. υποστεγ.	170.000.000
22	Δήμος Αιτωλικού	Ν. Αιτωλίας & Ακαρνανίας	Διαμορφ., οργαν., εξοπλ. χωματερής	90.000.000
23	Δήμος Ηγουμενίτσας	Ν. Θεσπρωτίας	Οργάνωση χώρου απορ/μάτων	5.000.000
24	Κοινότητα Βέλου	Ν. Θεσπρωτίας	Οργάνωση χώρου απορ/μάτων κοιν. Βέλου & 4 κοινοτήτων	20.000.000
25	Αναπτυξιακός Σύνδεσμος Ορους Κερδυλλίων	Ν. Θεσσαλονίκης	Διαχείριση στερεών οικιακ. απορ/των	7.000.000
26	Δήμος Θεσσαλονίκης	Ν. Θεσσαλονίκης	Σταθμός μεταφόρτωσης απορ/των	1.040.000.000
27	Κοινότητα Αλλης Μεριάς	Ν. Μαγνησίας	Διάθεση απορ/των	11.000.000
28	Δήμος Ν. Μάκρης	Ν. Ανατ. Αττικής	Διαχ/ση απορ/των & σταθμός μεταφόρτωσης	466.000.000
29	Κοινότητα Αλοννήσου	Ν. Μαγνησίας	Οργάνωση χώρου απορ/των	120.000.000
Σύνολο				5.069.000.000

Πηγή: Υπουργείο Εσωτερικών

Πίνακας 3 Χρηματοδοτήσεις του ENVIREG για Λιμενικές Εγκαταστάσεις

(τα ποσά σε δραχμές)

A/A	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΦΟΡΕΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡ.	ΠΡΟΥΠ/ΣΜΟΣ
1	1.800 m πλωτού φράγματος	ΥΕΝ	34.600.000
2	Συσκευές συλλογής πετρελαίου	ΥΕΝ	58.400.000
3	Συσκευές συλλογής πετρελαίου	ΥΕΝ	30.600.000
4	Συσκευές συλλογής πετρελαίου	ΥΕΝ	42.900.000
5	Αντλητικό συγκρότημα	ΥΕΝ	30.000.000
6	12 συσκευές Χ.Δ.Ο.	ΥΕΝ	36.000.000
7	4 συσκευές παραγωγής ζεστού νερού	ΥΕΝ	5.000.000
8	Γερανοφόρο όχημα	ΥΕΝ	37.170.000
9	Φράγμα τύπου TROIBOOM 900 m	ΥΕΝ	17.000.000
10	Φράγμα τύπου πνευστού 200 m	ΥΕΝ	65.000.000
11	Απορροφητικά υλικά	ΥΕΝ	1.400.000
12	Προσφητικά υλικά	ΥΕΝ	1.770.000
13	Ειδικά μηχανήματα	ΥΕΝ	45.250.000
14	3 χαλύβδινα πλοία προστασίας θαλασσίου περιβάλλοντος	ΥΕΝ	677.000.000
15	Ναυπήγηση σκάφους καθαρισμού της επιφάνειας της θάλασσας του Θερμαϊκού κόλπου από επιπλέοντα απορρίμματα	ΔΗΜΟΣ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ	100.000.000
Σύνολο			1.182.090.000

Πηγή: Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας (ΥΕΝ), ΥΠΕΧΩΔΕ/ΠΕΡΠΑ

Οι αγορές αυτές διανεμήθηκαν στα εξής λιμάνια της χώρας:

Πάτρα
Σύρος
Θεσ/νίκη
Ν. Βοΐων
Καβάλα
Χανία
Βόλος
Ελευσίνα
Πειραιάς
Ισθμια
Πύλος

Πίνακας 4 Χρηματοδοτήσεις του ENVIREG για Χωροταξικές μελέτες και προγράμματα

(τα ποσά σε δραχμές)

Α/Α	ΤΙΤΛΟΙ ΜΕΛΕΤΩΝ	ΦΟΡΕΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ	ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ
(1)	Ειδικές Χωροταξικές Μελέτες (ΕΧΜ)	ΥΠΕΧΩΔΕ	377.600.000
-	Μελέτες Υποβάθρων	ΥΠΕΧΩΔΕ	74.013.000
(2)	Μελέτη διευθέτησης και προστασίας παρακτίων ζωνών από την κατασκευή και λειτουργία του Αεροδρομίου Σπάτων	"ΑΕΡΟΛΙΜΗΝ ΑΘΗΝΩΝ"	200.000.000
Σύνολο			651.613.000

Πηγή: Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, ΥΠΕΧΩΔΕ

Πίνακας 5 Χρηματοδοτήσεις του ENVIREG για Βιοτόπους

(τα ποσά σε δραχμές)

A/A	ΤΙΤΛΟΙ ΜΕΛΕΤΩΝ (1.5α)	ΦΟΡΕΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡ.	ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ
(1)	Προστασία-οικοτουριστική αξιοποίηση βιοτόπου Κουκουναριών Σκιάθου	Δήμος Σκιάθου	129.251.000
(2)	Μελέτη διαχείρισης βιοτόπων Κρήτης και επείγουσες επεμβάσεις προστασίας	ΕΟΤ	9.692.000
(3)	Οικοτουριστική αξιοποίηση της Κοιλιάδας των Πεταλούδων στη Ρόδο	Κοινότητα Θεολόγου	137.116.000
(4)	Έργα οικοτουριστικής αξιοποίησης του βιοτόπου των στενών του Νέστου	Πανεπιστήμιο Αιγαίου	50.000.000
(5)	Ειδική χωροταξική-οικολογική διαχειριστική μελέτη των εκβολών του Πηνειού	ΚΕΔ	50.007.000
Σύνολο			376.066.000

A/A	ΤΙΤΛΟΙ ΜΕΛΕΤΩΝ (1.5β)	ΦΟΡΕΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡ.	ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ
(1)	Προστασία βιοτόπου Μαραθώνα	Οργανισμός Αθήνας	(ΔΕΝ ΕΓΙΝΕ)
(2)	Μελέτη Αξιολόγησης Β' Λίστας ΕΟΚ	ΥΠΕΧΩΔΕ	82.760.000
(3)	Διαχείριση βιοτόπων δάσους Στροφυλιάς και Λ/Θ Κοτυχίου	ΥΠΕΧΩΔΕ	132.620.000
(4)	Διαχείριση Βιοτόπου Λ/Θ Μεσολογγίου	ΥΠΕΧΩΔΕ	187.737.000
(5)	Μελέτη οικολογικών επιπτώσεων στους υγρότοπους Καλαμά-Αχέροντα Καλοδικίου	Πανεπιστήμιο Πατρών	32.000.000
Σύνολο			435.117.000

Πηγή: Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, ΥΠΕΧΩΔΕ/ΠΕΡΓΙΑ

Πίνακας 6 Χρηματοδοτήσεις του ENVIREG για Διαχείριση Τοξικών

(τα ποσά σε δραχμές)

A/A	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΠΡΟΥΠ/ΣΜΟΣ
1	Ελεγχόμενοι χώροι εναπόθεσης τοξικών αποβλήτων και λασπών	ΥΠΕΧΩΔΕ	60.367.000
2	Διαχείριση υγρών τοξικών βιομηχανικών αποβλήτων και τοξικών ιλύων του Ν. Αττικής	ΥΠΕΧΩΔΕ	120.000.000
3	Διαχείριση τοξικών αποβλήτων Βόλου	ΔΕΥΑ Βόλου	100.000.000
4	Εξάλειψη PCB από Μ/Σ Πυκνωτές κλπ	ΔΕΗ	99.153.000
5	Ερευνητικό πρόγραμμα επιλογής θέσεων ταφής ιλύος από ΒΙΠΕ Αχαΐας	ΒΙΠΕ-ΕΤΒΑ	40.000.000
6	Καθαρισμός Νερών Υπερχείλισης παχυντή με πολυστρωματικά φίλτρα	ΛΑΡΚΟ ΑΕ	97.000.000
7	Μείωση στερεών αποβλήτων από αντιδραστήρα P.V.C	ΕΚΟ ΑΕ	51.400.000
8	Μείωση αιωρήματος V.C.M και ανακύκλωση από υγρά απόβλητα εργοστασίου P.V.C	ΕΚΟ ΑΕ	2.585.000.000
9	Καθαρισμός και ανάθεση χρησιμοποιούμενης αλουμίνας της E.D.C.-ΕΚΟ	ΕΚΟ ΑΕ	14.588.000
10	Ερευνητικό Πρόγραμμα διαχείρισης αποβλήτων ελαιουργείων	Υπ. Γεωργίας	33.000.000
11	Αξιοποίηση απόνερων ελαιουργείων με τεχνολογία μεμβρανών	Υπ. Γεωργίας	98.000.000
12	Εξουδετέρωση υδροχλωρικού οξέος στα απόνερα του εργοστασίου UCM	ΕΚΟ ΑΕ	76.715.000
Σύνολο			3.375.223.000

Πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ/ΠΕΡΠΙΑ

Πίνακας 7 Χρηματοδοτήσεις του ENVIREG για Τεχνογνωσία /Τεχνική Στήριξη
(τα ποσά σε δραχμές)

Α/Α	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΠΡΟΥΠ/ΣΜΟΣ
1	Στήριξη Μελετών Χωροταξίας	ΥΠΕΧΩΔΕ	58.186.000
2	Αξιολόγηση επάρκειας εγκαταστάσεων επεξεργασίας αποβλήτων	ΥΠΕΧΩΔΕ	13.197.000
3	Μελέτη σκοπιμότητας και καθορισμού μεθόδου επεξεργασίας στερεών αποβλήτων	ΕΚΟ ΑΕ (Μονάδα Σούδας)	53.550.000
4	Αξιολόγηση ευαίσθητων και μη περιοχών σε σχέση με επεξεργασία αστικών λυμάτων	ΥΠΕΧΩΔΕ	55.000.000
5	Ανάπτυξη νέων μεθόδων ανάλυσης και εφαρμογής στον προσδιορισμό τοξικών ουσιών	Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων	21.275.000
6	Πρόληψη της ρύπανσης παρακτίων περιοχών από πετρελαιοκηλίδες	ΕΜΠ	102.640.000
7	Σύσταση φορέα υποστήριξης Μονάδων επεξεργασίας αποβλήτων	ΕΕΤΑΑ	137.790.400
8	Κέντρο ελέγχου και τεχνικής στήριξης ξενοδοχείων Κρήτης	ΤΕΔΚ Κρήτης	-
9	Εντοπισμός βιομηχανιών που χρησιμοποιούν χημικές ουσίες	-	13.000.000
Σύνολο			454.638.400

Πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ/ΠΕΡΠΑ

Πίνακας 8 Χρηματοδοτήσεις του ENVIREG για Προγράμματα Περιβαλλοντικής Γεωργίας

(τα ποσά σε δρχ)

A/A	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΦΟΡΕΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ	ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ
1	Μελέτες, Αναλύσεις εδάφους κλπ, για τη χρησιμοποίηση για γεωργικούς σκοπούς...	Εθνικό Ιδρυμα Αγροτικής Έρευνας, Ινστιτούτο Εδαφολογίας (ΕΘΙΑΓΕ)	634.000.000
2	Μελέτες κατασκευής προσαγωγού μεταφοράς επεξεργασμένων λυμάτων και δεξαμενών καθίζησης	Νομαρχία Φωκίδος, Δ/ση Εγγύων Βελτιώσεων, Αμφισσα	115.000.000
3	Ανάπτυξη τεχνογνωσίας στη θερμική επεξεργασία στερεών οργανικών αποβλήτων από γεωργικές περιοχές	Γεωργικό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Γ.Π.Α.)	95.914.000
4	Αξιοποίηση επεξεργασμένων λυμάτων βιολογικού καθαρισμού πόλης Κω στην άρδευση	Πανεπιστήμιο Αιγαίου	95.000.000
Συνολικά			939.914.000

Πηγή: Υπουργείο Γεωργίας, τομέας Περιβάλλοντος

Πίνακας 9 Χρηματοδοτήσεις του ENVIREG για Τεχνογνωσία/Κατάρτιση

(τα ποσά σε δραχμές)

A/A	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΦΟΡΕΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡ.	ΠΡΟΥΠ/ΣΜΟΣ
1	Κατάρτιση προσωπικού στις σύγχρονες τεχνικές προστασίας και αποκατάστασης περιβάλλοντος	Νομαρχία Πειραιά	25.000.000
2	Διαχείριση ατυχημάτων μεγάλης έκτασης που περικλύουν ορισμένες βιομηχανικές δραστηριότητες, καθορισμός μέτρων προστασίας πληθυσμού	Δήμος Σίνδου (Ν. Θεσ/νίκης)	13.000.000
3	Κατάρτιση στις σύγχρονες τεχνικές προστασίας και αποκατάστασης περιβάλλοντος	Δήμος Ηρακλείου (Ν. Αττικής)	20.000.000
4	Προστασία και οικοτουριστική αξιοποίηση κολάδας πεταλουδών	Κοινότητα Θεολόγου (Ν. Ρόδου)	6.000.000
5	Κατάρτιση φυλάκων και ξεναγών σε θέματα φύλαξης φυσικού περιβάλλοντος και οικοτουρισμού	Δήμος Χρυσούπολης (Ν. Καβάλας)	7.000.000
6	Εξειδίκευση στελεχών και υπαλλήλων σε θέματα διαχείρισης απορριμάτων και ανάκτηση υλικών και ενέργειας	Δήμος Λάρισας	8.000.000
7	Διαχείριση απορριμάτων, προστασία και διαχείριση θαλασσίου οικοσυστήματος	Δήμος Βόλου (Ν. Μαγνησίας)	14.000.000
8	Περιβαλλοντική εκπαίδευση σε θέματα προστασίας δασών, ακτών και θαλασσίου περιβάλλοντος	Αναπτυξιακή Σκιάδου (Ν. Μαγνησίας)	12.000.000
9	Εκπαίδευση Γεωτεχνικών Επιστημόνων. Τρία (3) ερευνητικά προγράμματα	Υπ. Γεωργίας	30.545.500
10	Ανάπτυξη Τεχνογνωσίας (5 προγράμματα)	ΕΘΙΑΓΕ	109.090.000
11	15 προγράμματα για εκπαίδευση και ενημέρωση στελεχών	ΕΕΤΑΑ	649.900.000
Σύνολο			894.535.500

Πηγή: Υπουργείο Εργασίας, ΥΠΕΧΩΔΕ/ΠΕΡΠΙΑ

Πίνακας 10 Χρηματοδοτήσεις του ENVIREG για Τεχνογνωσία/Κατάρτιση από ΕΕΤΑΑ
(τα ποσά σε δραχμές)

A/A	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΦΟΡΕΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡ.	ΠΡΟΥΠ/ΣΜΟΣ
1	Εκπαίδευση Στελεχών Δήμων	ΕΕΤΑΑ	19.847.000
2	Εκπαίδευση Στελεχών ΤΥΔΚ	ΕΕΤΑΑ	23.234.000
3	Κατάρτιση Αιρετών σε θέματα Διαχείρισης Απορριμμάτων	ΕΕΤΑΑ	15.619.000
4	Η εξειδίκευση Στελεχών ΔΕΥΑ σε θέματα εξοικονόμησης νερού και ενέργειας	ΕΕΤΑΑ	18.750.000
5	Εκπαίδευση Υπευθύνων Περιβάλλοντος Νομαρχιών και Περιφερειακών Υπηρεσιών ΥΠΕΧΩΔΕ	ΕΕΤΑΑ	38.000.000
6	Ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ φορέων που υλοποιούν το ENVIREG	ΕΕΤΑΑ	43.932.000
7	Εκπαίδευση Στελεχών ΦΥΜΕΑ	ΕΕΤΑΑ	15.200.000
8	Εκπαίδευση Τεχνικών ΜΕΛ	ΕΕΤΑΑ	170.340.500
9	Πρόγραμμα κατάρτισης και ανταλλαγής εμπειριών για θέματα οργάνωσης και αρμοδιοτήτων Πρωτοβάθμιας και Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης σε θέματα Περιβάλλοντος	ΕΕΤΑΑ	9.457.500
10	Πρόγραμμα κατάρτισης και δημοσιότητα για την υλοποίηση εθνικής στρατηγικής για τα απορρίμματα	ΕΕΤΑΑ	9.600.000
11	Πρόγραμμα κατάρτισης σε θέματα βιομηχανικών αποβλήτων για εκπροσώπους ΟΤΑ	ΕΕΤΑΑ	12.870.000
12	Πρόγραμμα Διευθυντών ΔΕΥΑ	ΕΕΤΑΑ	9.900.000
13	Δημοσιότητα	ΕΕΤΑΑ	90.000.000
14	Πρόγραμμα κατάρτισης και ευαισθητοποίησης νέων εκλεγμένων Νομαρχών σε θέματα περιβάλλοντος και προγραμματισμού	ΕΕΤΑΑ	65.000.000
15	Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης για στελέχη ΥΠΕΧΩΔΕ σε θέματα εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων	ΕΕΤΑΑ	108.150.000
Σύνολο			649.900.000

Πηγή: ΕΕΤΑΑ (Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης Αυτοδιοίκησης)

Πίνακας11 Θεσμοθετημένες Περιαστικές & Παραθεριστικές ΖΟΕ (Μέχρι 1.2.1995)

Α/Α	ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΕΣ ΖΟΕ	Α/Α	ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΤΙΚΕΣ ΖΟΕ
1	ΑΙΓΙΝΗΣ (Ν. Αττικής)	1	ΣΧΗΜΑΤΑΡΙΟΥ-ΟΙΝΟΦΥΤΩΝ (Ν. Βοιωτίας)
2	ΣΠΕΤΣΟΠΟΥΛΑΣ (Ν. Αττικής)	2	ΑΦΑΝΤΟΥ/ΡΟΔΟΣ (Ν. Δωδεκανήσων)
3	ΚΑΤΩ ΑΧΑΪΑΣ (Ν. Αχαΐας)	3	ΛΑΡΔΟΥ/ΡΟΔΟΣ (Ν. Δωδεκανήσων)
4	ΚΩ (Ν. Δωδεκανήσων)	4	ΑΛΜΥΡΟΠΟΤΑΜΟΥ (Ν. Ευβοίας)
5	ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ-ΦΥΛΛΩΝ (Ν. Ευβοίας)	5	ΜΑΡΜΑΡΙΟΥ (Ν. Ευβοίας)
6	ΒΑΘΕΟΣ-ΦΑΡΟΥ-ΑΥΛΙΔΟΣ (Ν. Ευβοίας)	6	ΨΑΧΝΩΝ (Ν. Ευβοίας)
7	ΚΑΝΑΤΑΔΙΚΩΝ (Ν. Ευβοίας)	7	ΠΑΡΑΛΙΑΚΗ ΖΩΝΗ Ν. ΗΛΙΑΣ
8	ΖΑΚΥΝΘΟΥ (Ν. Ζακύνθου)	8	ΑΠΟΛΛΩΝΙΑΣ (Ν. Θεσ/νίκης)
9	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ (Ν. Θεσ/νίκης)	9	ΣΚΑΛΑΣ-ΠΑΝΑΓΙΑΣ/ΘΑΣΟΣ (Ν. Καβάλας)
10	ΚΑΒΑΛΑΣ (Ν. Καβάλας)	10	ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ-ΑΡΓΥΡΑΔΩΝ (Ν. Κέρκυρας)
11	ΑΡΓΟΣΤΟΛΙΟΥ (Ν. Κεφαλληνίας)	11	ΑΓ. ΘΕΟΔΩΡΩΝ (Ν. Κορινθίας)
12	ΛΗΘΟΥΡΙΟΥ (Ν. Κεφαλληνίας)	12	ΜΕΣΑΓΑΛΑ-ΚΑΣΤΡΙ-ΛΟΥΤΡΟ (Ν. Λαρίσης)
13	ΣΥΡΟΥ (Ν. Κυκλάδων)	13	ΑΓΙΟΚΑΜΠΟΥ-ΣΩΤΗΡΙΤΣΑΣ-ΒΕΛΙΚΑ (Ν. Λαρίσης)
14	ΤΗΝΟΥ (Ν. Κυκλάδων)	14	ΜΙΡΑΜΠΕΛΛΟΥ (Ν. Λασιθίου)
15	ΝΑΞΟΥ (Ν. Κυκλάδων)	15	ΛΕΠΤΟΚΑΡΙΑΣ (Ν. Πιερίας)
16	ΠΑΡΟΥ (Ν. Κυκλάδων)	16	ΝΟΤΙΑ ΠΑΡΑΛΙΑΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ Ν. ΠΙΕΡΙΑΣ
17	ΘΗΡΑΣ (Ν. Κυκλάδων)	17	ΚΑΛΙΚΡΑΤΕΙΑ (Ν. Χαλκιδικής)
18	ΒΟΛΟΥ (Ν. Μαγνησίας)		
19	ΛΙΤΟΧΩΡΟΥ (Ν. Πιερίας)		
20	ΠΡΕΒΕΖΗΣ (Ν. Πρεβέζης)		
21	ΡΕΘΥΜΝΟΥ (Ν. Ρεδύμνου)		
22	ΓΕΩΡΓΙΟΥΠΟΛΗΣ (Ν. Ρεδύμνου)		
23	ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΟΥ (Ν. Σάμου)		
24	ΣΟΥΔΑΣ (Ν. Χανίων)		

Πηγή: Διπλωματική εργασία ΖΟΕ-Αντωνόπουλος

Πίνακας12 Τουριστικοί Λιμένες της Ελλάδας και φορείς διαχείρισης

A	ΜΑΡΙΝΕΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΟΤ	B	ΜΑΡΙΝΕΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΕΝΕΣ ΑΠΟ ΠΕΠ
1	ΖΕΑΣ	1	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
2	ΦΛΟΙΣΒΟΥ	2	ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
3	ΑΛΙΜΟΥ	3	ΚΑΤΑΚΟΛΟΥ
4	ΒΟΥΛΙΑΓΜΕΝΗΣ	4	ΜΥΚΟΝΟΥ
5	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	5	ΡΕΘΥΜΝΟΥ
6	ΓΟΥΒΙΩΝ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	6	ΜΑΛΛΙΩΝ ΚΡΗΤΗΣ
Γ	ΜΑΡΙΝΕΣ ΥΠΟ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ	7	ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ
1	ΘΑΣΟΥ	8	ΡΟΔΟΥ
2	ΣΚΥΡΟΥ (ΠΕΠ)	Δ	ΜΑΡΙΝΕΣ ΔΗΜΩΝ
3	ΧΙΟΥ (ΠΕΠ)	1	ΜΕΘΑΝΑ
4	ΣΑΜΟΥ (ΠΕΠ)	2	ΓΛΥΦΑΔΑΣ
5	ΚΩ (ΠΕΠ)	3	ΕΥΛΟΚΑΣΤΡΟΥ
6	ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΡΗΤΗΣ (ΠΕΠ)	Ε	ΜΑΡΙΝΕΣ ΛΙΜΕΝΙΚΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ
7	ΑΓ. ΓΑΛΗΝΗΣ ΚΡΗΤΗΣ (ΠΕΠ)	1	ΡΟΔΟΥ / ΜΑΝΔΡΑΚΙ
8	ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΑΣ ΚΡΗΤΗΣ (ΠΕΠ)	2	ΠΑΤΡΑΣ
9	ΠΥΛΟΥ (ΠΕΠ)	ΣΤ	ΜΑΡΙΝΕΣ ΙΔΙΩΤΩΝ
10	ΖΑΚΥΝΘΟΥ	1	ΛΑΥΡΙΟΥ (ΑΤΤΙΚΗΣ)
11	ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ	2	ΠΟΡΤΟ ΚΑΡΡΑ (ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ)

Πηγή: ΕΟΤ (1995)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ¹

Αγγελίδης Μηνάς, *"Χωροταξικός Σχεδιασμός Μαθήματα θεωρίας-Η Ελληνική Εμπειρία"*, Τομέας Πολεοδομίας & Χωροταξίας Ε.Μ.Π., Εκδ. Συμμετρία, Αθήνα 1991

Αγγελίδης Μηνάς, *Η χωροθέτηση του τουρισμού στην Ελλάδα. Προβλήματα ανάπτυξης και περιβάλλοντος*, ΤΕΕ-Ημερίδα με θέμα: Τουρισμός και Περιβάλλον: Επιλογές για Βιώσιμη Ανάπτυξη, 1994

Ανδρικοπούλου Ελένη, *Συγκρότηση και Προοπτικές της Περιφερειακής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας*, Τόπος 7/1994, σ: 21-43

Αντωνόπουλος Φώτης, *"Διπλωματική εργασία: Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ)"*, Βόλος 1995

Αραβαντικός Αθ, *"Πολεοδομικός Σχεδιασμός"* (Β' έκδοση), Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ), Αθήνα 1986

Βασενχόβεν Λουδοβίκος, *Χωροταξικός Σχεδιασμός στη δεκαετία του '60*, Πυρφορος (Διμηνιαία έκδοση του ΕΜΠ), τευχος 17 (31-41), Αθήνα 1995

Βέττας Στάθης, *"Το Εδαφος" ως γήπεδο και ως οικόπεδο. Η δομική του εκμετάλλευση ως συνάρτηση της εφαρμογής του αστικού δικαίου και της πολεοδομικής νομοθεσίας*, Αθήνα, Φεβρουάριος 1994

Βλαντού Αλ., *Τουρισμός και Χωροταξική πολιτική στην Ελλάδα. Ο ρόλος των Ειδικών Χωροταξικών Μελετών*, 1995

Βούλγαρης Αλέξανδρος (γ.γ.ΥΠΕΧΩΔΕ), *Χωροταξικός Σχεδιασμός: προσπάθειες, προβλήματα, προοπτικές*, Τόπος 8/1994, σ: 215-222

Γετίμης Π, *"Χωροταξία"*, Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης-Π.Α.Σ.Π.Ε.

Γετίμης Π.-Καυκαλός Γ, *Αξιολόγηση Αναπτυξιακών Προγραμμάτων: μεθοδολογία και αξιακό πλαίσιο*, Τόπος 7/1994, σ: 5-20

Γετίμης Π.-Καυκαλός Γ.-Οικονόμου Δ, *Χωροταξία και Περιβάλλον: νέοι δεσμοί και συμβίωση για το μέλλον*, Τόπος 8/1994, σ: 5-13

Γεωργίου Γιώργος, *Η αποτελεσματικότητα της Κοινοτικής Χρηματοδότησης των Περιφερειακών Προγραμμάτων*, Τόπος 6/1993, σ: 29-51

¹ Περιλαμβάνονται τόσο οι αναφορές που χρησιμοποιήθηκαν στο κείμενο, όσο και η γενικότερη βιβλιογραφία για την εκπόνηση της διπλωματικής.

Γιαννακούρου Γεωργία, *Χωροταξικός σχεδιασμός και διοικητικός δικαστής: από τον έλεγχο της νομιμότητας στη διαμόρφωση της πολιτικής για το χώρο*, Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις-Περιβάλλον & Δίκαιο Ι/1994, σ: 23-40

Γιαννακούρου Γεωργία - Οικονόμου Δημήτρης, *Η Οικιστική Πολιτική μετά τους Νόμους 2145/1993, 2052/1992 και 1947/1991*, Τόπος 6/1993, σ: 173-190

Γιαννακούρου Γεωργία, *Το Νέο Πλαίσιο Ασκησης της Χωροταξικής Πολιτικής στη δεκαετία του '90: δεσμικές ανακατατάξεις και αβεβαιότητες*, Τόπος 8/1994, σ: 15-40

Γιαννακούρου Γεωργία, *Η Χωροδέτηση και ο Περιβαλλοντικός Έλεγχος των Έργων και Δραστηριοτήτων μετά την Κοινή Υπουργική Απόφαση 69269/5387/24-10-90 (ΦΕΚ 678 Β/90)*, Τόπος 7/1994, σ: 241-249

Γκάρτσος Κωστής, *Ενεργός πολιτική γης βασική προϋπόθεση για τον έλεγχο των χρήσεων γης*, Περιοδ. Τα νέα του ΣΕΓΜ (τεύχος 29: σελ.5), 1993

Γκόλφη Π.-Δαγκλη Κ.-Καββαδίας Δ.-Κραντονέλλης Κ.-Πασχάλη Π., *Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη*, ΤΕΕ-Ημερίδα με θέμα: Τουρισμός και Περιβάλλον: Επιλογές για Βιώσιμη Ανάπτυξη, 1994

Δαγρές Δ. - Λάμπρου Δ, *"Αιγιαλός και Παραλία"*, Εκδ. Π.Σ.Α.Τ.Δ.Μ., Αθήνα 1982

Δελούκας Αλέξανδρος, *Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός: νέος κλάδος ή διάσταση της χωροταξίας*, Τόπος 9/1995, σ: 147-156

Derruau Max, *"Ανθρωπογεωγραφία"*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1987

Διαμαντόπουλος Μ, *Περιβάλλον και Χωροταξία*, ΤΕΕ- Διεθνές συνέδριο με θέμα: Η Ελλάδα στην Ευρώπη. Χωροταξία και Περιφερειακή Πολιτική προς το 2000, Αθήνα 1993, σ: 233-241

Ευρωπαϊκή Ένωση - ΥΠΕΧΩΔΕ, *"Πρακτικά άτυπου Συμβουλίου Υπουργών Περιβάλλοντος με θέμα: Τουρισμός και περιβάλλον"*, Σαντορίνη 1994

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Γενική Δ/ση Περιφερειακής Πολιτικής), *"Η Κοινοτική πρωτοβουλία ENVIREG"*, Αθήνα 1991

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Γενική Δ/ση Περιφερειακής Πολιτικής), *"Ευρώπη 2000: Προοπτικές Ανάπτυξης του Κοινοτικού Εδάφους"*, Βρυξέλλες-Λουξεμβούργο 1992

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων), *"Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση"*, Λουξεμβούργο 1992

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Γενική Δ/ση XI): *"Πέμπτο πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον στόχος η Αειφορία"*, Λουξεμβούργο 1993

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *"Κοινοτικά Διαρθρωτικά Ταμεία 1994-1999"*, Λουξεμβούργο 1993

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *"Οδηγός των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών 1994-1999 (1η Έκδοση)"*, Λουξεμβούργο 1993

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *"Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το Περιβάλλον καθήκοντα και δικαιώματα του πολίτη"*, Αντιπροσωπεία Ελλάδας 1995

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *"Ευρώπη 2000 plus Συνεργασία για τη χωροταξία στην Ευρώπη"*, Λουξεμβούργο 1994

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *"Ο ρόλος της Ένωσης στον τομέα του τουρισμού. Πράσινη Βίβλος της Επιτροπής"* (τελικό κείμενο), Βρυξέλλες 4.4.1995

ΕΣΥΕ (Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος), *"Απογραφή πληθυσμού της Ελλάδος κατά την 17η Μαρτίου 1991"*, Αθήνα 1994

ΕΤΒΑ (Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Ανάπτυξης), *"Κίνητρα για επενδύσεις στην Ελλάδα (Ν. 1892/90)"*, Αθήνα 1991

Θεοφανίδης Σταύρος (ΕΤΒΑ), *"Εγχειρίδιο Αξιολόγησης Επενδυτικών Σχεδίων"*, Εκδ. Παπαζήση

Ιακωβίδης Μ, *Η προβληματική της κατοικίας στην Ελληνική πραγματικότητα*, Τόπος 9/1995, σ: 3-40

Καμχής Μ, *Προς μια Ευρωπαϊκή Χωροταξική Πολιτική*, Τόπος 8/1994, σ: 207-214

Κατοχιανού Δ, *Ανάπτυξη του Χώρου και Περιβάλλον στην Ελλάδα*, Τόπος 8/1994, σ: 285-301

Καυκαλός Γρηγόρης, *"Περιφερειακή Ανάπτυξη και Χωρική Ολοκλήρωση"*, Θεσσαλονίκη 1992

ΚΕΠΕ, *"Πρόγραμμα Αναπτύξεως 1976-'80 Τουρισμός"*, Αθήνα 1976

ΚΕΠΕ, *"Πρόγραμμα Περιφερειακής Ανάπτυξης, Κίνητρα Τουριστικής Ανάπτυξης Έκδοση για τον Τουρισμό"*, Αθήνα 1981

ΚΕΠΕ, *"Εκθέσεις για το Πρόγραμμα 1983-'87. Τουρισμός (Ε9)"*, Αθήνα 1987

ΚΕΠΕ, *"Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 1989-'93"*, Αθήνα 1989

Κοκκώσης Χάρης, *Αξιολόγηση Προγραμμάτων: η περιβαλλοντική διάσταση*, Τόπος 7/1994α, σ: 45-56

Κοκκώσης Χάρης, *Το Περιβάλλον στη Χωροταξία: η πολιτική για την διαχείριση των ακτών*, Τόπος 8/1994β, σ: 191-205

Κομίλης Π.-ΚΕΠΕ, *"Χωρική Ανάλυση του Τουρισμού"*, Αθήνα 1986

Κομίλης Παναγιώτης, *Στρατηγικές Επιλογές Χωροταξικής Διάρθρωσης του Τουρισμού*, ΤΕΕ-Διεθνές συνέδριο με θέμα: Η Ελλάδα στην Ευρώπη. Χωροταξία και Περιφερειακή Πολιτική προς το 2000, Αθήνα 1993, σ: 155-172

Κούγκουλος Α, *"Περιβαλλοντική Χημεία"*, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Βόλος 1995

Κουτσόπουλος Κωστής, *"Γεωγραφία: Μεθοδολογία και μέθοδοι Ανάλυσης του χώρου"*, Εκδ. Συμμετρία, Αθήνα 1990

Κρητικός Αλ, *Ευρωπαϊκή Πολιτική Χωροταξίας: η μακρά διαδρομή από τη Ρώμη ως το Maastricht*, Τόπος 8/1994, σ: 223-233

Λαγός Δ, *Οι Οικονομικές Επιπτώσεις της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης στον Ελληνικό Τουρισμό*, Τόπος 9/1995, σ: 121-146

Λαμπριανίδης Λόςης, *"Στοιχεία Οικονομικής Γεωγραφίας"*, Εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1992

Λαμπριανίδης Λόςης, *Κάποιες Σκέψεις για τη Νέα Βιομηχανικής Πολιτική: σχόλια πάνω στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα βιομηχανίας και στο νέο αναπτυξιακό νόμο*, Τόπος 8/1994, σ: 353-370

Λιοδάκης Γιώργος, *Περιφερειακή Ανάπτυξη και Περιβάλλον*, Τόπος 8/1994, σ: 159-190

Λογοθέτης Μιλτιάδης, *"Τουριστική Πολιτική"*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1982

Λουκάκης Π, *Ζητήματα Σχετικά με τα Χωρικά Επίπεδα Εφαρμογής του Χωροταξικού Προγραμματισμού και Σχεδιασμού στην Ελλάδα*, Τόπος 8/1994, σ: 71-95

Λουκίσσας Φ. (Τμήμα Μηχ. Χωροταξίας & Περ. Αναπτ.)-ΤΕΕ Μαγνησίας, *"Πρακτικά ημερίδας με θέμα: Θαλάσσιος τουρισμός: Ανάπτυξη και προοπτικές"* και *Πανεπιστημιακές Παραδόσεις μαθήματος Ασκήσεις Πολεοδομικού και Χωροταξικού Σχεδιασμού*, Βόλος Δεκέμβριος 1993

Λουκίσσας Φ., *"Περιφερειακή Ανάπτυξη και Πολιτική"*, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Βόλος 1993

Μαγγανά-Κακαουνάκη, *"Η χωροδέτηση των Βιομηχανικών Περιοχών στην Ελλάδα και των Μεταποιητικών Μονάδων μέσα σ'αυτές"*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1991

Μαραβέγιας Ναπολέων-Τσινισιζέλη Μιχάλης, *"Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση. Θεωρία και πολιτική"*, Εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1993

Μαραβέγιας Ν-Παπαβασιλείου Α, *Η Συνθήκη του Maastricht και η Οικονομική και Κοινωνική Συνοχή στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα*, Τόπος 6/1993, σ: 161-171

Μελαχρινός Κωστής, *Αξιολόγηση των Διαρθρωτικών Παρεμβάσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων: η περίπτωση του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης για την Ελλάδα*, Τόπος 7/1994, σ: 93-104

Μούσης Νίκος, *"Από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Θεσμοί και πολιτικές"*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1994

Μπεριάτος Ηλίας, *"Χωροταξικός Σχεδιασμός και Προγραμματισμός"*, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Βόλος 1993

Μπεριάτος Ηλίας, *Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στη διαχείριση του Περιβάλλοντος*, Επιδεώρηση Τοπικής Αυτοδιοίκησης, τεύχος 65 (σ:10-13), Μάϊος 1994

Μπεριάτος Ηλίας, *Θεσμικές και οργανωτικές όψεις της περιβαλλοντικής πολιτικής στον διεθνή χώρο (1970-1994): Μια κριτική και συγκριτική διερεύνηση*, Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις-Περιβάλλον & Δίκαιο Ι, 1994, σ: 125-150

Mullard Sully-Institute for European Environmental Policy(London), *"Towards a European Union Strategy for Intergrated coastal zone management"*, European Environmental Law Policy, 1995, p. 16-20

- Οικονομίδου Εύα, *"Οι ακτές της Ελλάδας"*, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία (χρηματοδότηση RSPB), Αθήνα 1994
- Οικονόμου Δημήτρης, *"Εισαγωγή στην Ανάλυση του Χώρου και τον Σχεδιασμό Ι"*, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Βόλος 1991
- Οικονόμου Δημήτρης, *"Ειδικά θέματα χωροταξίας: Δευτερογενής τομέας"*, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Βόλος 1994α
- Οικονόμου Δημήτρης, *Σύστημα χωροταξικού σχεδιασμού και ειδικές χωροταξικές μελέτες*, Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις-Περιβάλλον & Δίκαιο Ι, 1994β, σ: 41-86
- Οικονόμου Δημήτρης, *Ex-ante Αξιολόγηση και Τεχνικά Κριτήρια Επιλογής Εργων, Νέα Εργαλεία Σχεδιασμού για το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1994-99*, Τόπος 7/1994γ, σ: 139-150
- Οικονόμου Δημήτρης, *Κωδικοποίηση και μηχανισμοί ελέγχου των χρήσεων γης στον εξωαστικό χώρο. Συγκριτική διερεύνηση της εμπειρίας άλλων χωρών - πρόταση για την Ελλάδα*, Τόπος 9/1995, σ: 157-169
- Νικολάου Άννα, *Αναγκαιότητα και Συγκρότηση της Ευρωπαϊκής Χωροταξικής Πολιτικής*, Τόπος 8/1994, σ: 235-257
- Νένου Ε- Πανταζής Π.- Παπαδόπουλος Π.- Σαμαρίνα Α., *"Η εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Χωροταξικής Πολιτικής"*, Πανεπιστημιακή εργασία, Βόλος 1995
- Παπαγιάννης Θύμιος, *Διαχείριση του χώρου και αειφορία*, ΤΕΕ- Διεθνές συνέδριο με θέμα: Η Ελλάδα στην Ευρώπη. Χωροταξία και Περιφερειακή Πολιτική προς το 2000, Αθήνα 1993, σ: 93-97
- Παπαγιάννης Θύμιος, *Αειφορία και Διαχείριση του Χώρου*, Τόπος 8/1994, σ: 273-284
- Παπαγιάννης Θύμιος, *Ο τουρισμός υπό το πρίσμα της Αειφορίας*, ΤΕΕ- Ημερίδα με θέμα: Τουρισμός και Περιβάλλον: Επιλογές για Βιώσιμη Ανάπτυξη, 1994
- Παπαδοπούλου Όλγα, *Πολεοδόμηση περιοχών δεύτερης κατοικίας: το σχέδιο άμεσης πολεοδομικής οργάνωσης*, Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις-Περιβάλλον & Δίκαιο Ι, 1994, σ: 289-296
- Παρπαϊρης Α, Κοκκώσης Χ, *Φέρουσα Ικανότητα: Καταλύτης για τη διαμόρφωση αρμονικών σχέσεων τουρισμού και περιβάλλοντος*, ΤΕΕ-Ημερίδα με θέμα: Τουρισμός και Περιβάλλον: Επιλογές για Βιώσιμη Ανάπτυξη, 1994

Πετρέας Χρήστος, *"Τουριστικό Μάρκετινγκ"*, Εκδ. Γαλαίος, 1991

Πόστελ Σάντρα, *"Η τελευταία όαση. μπροστά στη λειψυδρία"*, Εκδ. Νέα Σύνορα (Οικολογία και Περιβάλλον), Αθήνα 1993

Rogan A, *"The Development of the National System Leisure Harbours in Greece"*, 1992

Ρόζος Νικόλαος, *"Η νομική προβληματική του χωροταξικού σχεδιασμού"*, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 1994

Σιούτη Γλυκερία, *Βασικές αρχές του χωροταξικού ελέγχου στη νομολογία του ΣτΕ*, Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις-Περιβάλλον & Δίκαιο Ι, 1994, σ: 9-22

Σπιλάνης Γιάννης, *Νησιωτική Ανάπτυξη και Δίκτυα Συνεργασίας των Νησιών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας*, Τόπος 6/1993, σ: 5-27

Σκάγιαννης Παντελής, *"Προγραμματισμός και Σχεδιασμός Υποδομών"* Πανεπιστημιακές παραδόσεις μαθήματος, Βόλος 1993

Σκάγιαννης Παντελής, *"Πολιτική Προγραμματισμού των Υποδομών"*, Εκδ. Σταμούλη, Αθήνα 1994

ΤΕΕ (Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος), *"Πρακτικά διημερίδος με θέμα ΕΠΑ: 10 χρόνια μετά: πραγματικότητα και προοπτικές"*, Αθήνα Μάϊος 1993

ΤΕΕ (Τμήμα Κέρκυρας), *"Πρακτικά ημερίδος με θέμα τις επιπτώσεις των τουριστικών δραστηριοτήτων στις ακτές: τρόποι ολοκληρωμένης προστασίας και διαχείρισης"*, Κέρκυρα Φεβρουάριος 1995

ΤΕΕ, *"Νομοσχέδιο για το Εθνικό Κτηματολόγιο"*, τεύχος 1864, Ιούλιος 1995

Τσαλουχίδης Γιάννης, *"Αναπτυξιακός Τουρισμός"*, Αθήνα

ΥΠΕΧΩΔΕ, *"Επιχείριση Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης (ΕΠΑ) - Προδιαγραφές και περιεχόμενα Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου (ΓΠΣ)"*, Αθήνα 1983

ΥΠΕΧΩΔΕ-Ministry of Housing, Physical Planning and Environment of Netherlands, *"A water quality screening model for coastal pollution control in the Mediterranean"*, 1989

ΥΠΕΧΩΔΕ, *"Προδιαγραφές Ειδικών Χωροταξικών Μελετών"*, Αθήνα 1985

ΥΠΕΧΩΔΕ, "Εξειδίκευση προδιαγραφών Ειδικών Χωροταξικών Μελετών για το κοινοτικό πρόγραμμα ENVIREG", Αθήνα 1992

ΥΠΕΧΩΔΕ, "Ερευνητικό Πρόγραμμα: Κατευθύνσεις και πλαίσιο προδιαγραφών Ειδικών Χωροταξικών Μελετών - παράκτιες περιοχές (τελική έκδοση)", Πάντειο Πανεπιστήμιο-Τμήμα Αστικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Αθήνα 1995

ΥΠΕΧΩΔΕ - Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας, "Ερευνητικό Πρόγραμμα: Διερεύνηση μεθόδου διαχείρισης, προστασίας και ανάδειξης παρακτίων μητροπολιτικών περιοχών με εντατική χρήση (Η περίπτωση του Σαρωνικού)", ΕΜΠ- Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Αθήνα 1994

ΥΠΕΧΩΔΕ, "Ερευνητικό Πρόγραμμα: Διαχείριση Ακτών - επιπτώσεις τουρισμού (τελική έκδοση)", Επιτροπή Ερευνών - Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 1995

ΥΠΕΧΩΔΕ, "Ερευνητικό Πρόγραμμα: Χωροταξική διαχείριση και προστασία περιβάλλοντος από τη συγκέντρωση βιομηχανικών δραστηριοτήτων στις παράκτιες περιοχές (τελική έκδοση)", ΑΠΘ-Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Θεσ/νίκη 1995

ΥΠΕΧΩΔΕ, "Ο νέος οικιστικός νόμος για την "Βιώσιμη Οικιστική Ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών της χώρας βελτίωση - ολοκλήρωση του οικιστικού νόμου 1337/83", Αθήνα 1995

Υπουργείο Συντονισμού (ΥΠΕΘΟ), Εθνικό Πρόγραμμα Διαχείριση Ακτών (ΕΠΔΑ), Αθήνα 1981

Χαροκόπου Τζέλικα, Καδεστώς αστικής ευδύνης για τη θαλάσσια ρύπανση από πετρέλαιο, Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις-Περιβάλλον & Δίκαιο Ι, 1994, σ: 165-181

Χριστοφιλόπουλος Δημήτρης, "Αστικός και χωροταξικός σχεδιασμός-προγραμματισμός. τεχνική διαδικασία ή κοινωνική επιστήμη", Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 1990

Χριστοφιλόπουλος Δημήτρης, "Θεσμικό Πλαίσιο Χωροταξίας και Πολεοδομίας", Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Βόλος 1993

Χριστοφιλόπουλος Δημήτρης, "Εφαρμογή Πολεοδομικών Σχεδίων", Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 1993

Χριστοφιλοπούλου Παρασκευή, "Δημόσια διοικητική και αυτοδιοίκηση", Πανεπιστημιακές παραδόσεις μαθήματος, Βόλος 1994